יובילעאום־אויסגאבע.

די נייעסטע ווערק

פֿון

שלום-עליכם.

.לאָכֶן אִיז נָעזוּנט – – –
ראָטטיריס הַייסֶן לאָכֶן.
(שלום-עליכם)

צווייטער באנד.

פערלאג „פראגרעס". ווארשא.

צווייטע אויפלאגע

תרס"ט.

בעדרוקט בייו יוסף פישער, קראקוי

Copyright 1909 by J. Lidski, Washington U. S. A.

אינהאלט:

זײַטע

א ווינטרישנער בויעם . . . . . 1—35

דער יונגסטער פֿון דע מלכים . . . . . 37—53

דער אורח . . . . . 55—64

דרײַ אַלמנות . . . . . 65—102

יערער פֿאר אונז . . . . . 103—110

דער דײַטש . . . . . 111—124

דע ערשטע יודישע רעפֿובלוק . . . . . 125—211

מיטן עמאָס . . . . . 213—250

ס׳א לוגען . . . . . 251—258

ב"ה

ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר

שלום וברכה!

הנני בזה לבקשו שיואיל בטובו לשלוח לי את ספרו החדש "מנחת יצחק" חלק ג' בהקדם האפשרי, כי אני מחכה לו בכליון עינים, ואני בטוח שיהיה בו חידושים נפלאים ומופלגים בעמקות הסוגיות, כמו בשני החלקים הקודמים.

ואני מצפה לקבל ממנו גם את ספרו החדש "שבט הלוי" חלק ח

א ווינטרישנע בילעט.

ג. וועגרישענע בילייעט.

(א לאטערייַ־צעטעל)

(ערצעהלונג).

א.

ניטשטשוק – דאָס וואַקסט בײַ מיר אַ וועגרישענע בילייעט. אַזוי האָט געזאָגט ישׂראֵל דער שמש פֿון דער אַלטער שול אויף זײַן וואַנדיל בנימין, וואָס האָט געהאַט אַ שׂם פֿאַר אַ נט יונגעל נאָך פֿשעת עֶר האָט געלערנט בײַ ירחמיאל משה דעם מלמד אין חדר, ירחמיאל משה האָט זיך גאָר נישט שעקעָנט אָבלויבן פֿון אים.

– אַייער קלייַנער – האָט ער אים מאָל געזאָגט צו ישׂראֵל דעם שמש– איז בײַ מיר קיין עין הרע פֿון די בעסטע. ערשטענס, איז ער אַ גרויסער מתמיד, אַ וואויילער וואָס אַ וואויילער הייסט; הײַנט דאָס קעפּיל זינגט, די תפיסה, מײַן איך, דער זכרון, איז אַזעלכעס וואָס מע בראַרף עס יוכן; וועַן בײַ אים זאָל זײַן דער זכרון אַזוי וויַ די תפיסה, מײַן איך פֿערקעדרט די תפיסה אַזוי וויַ דער זכרון – עהע-הע!

דעם עדע – הע: ציהט אויס ירחמיאל משה דער מלמד מיט אַ גנון. און ישׂראֵל דער שמש ווערט ברייטער וויַ לענגער.

– נאָט זאָל אַפיך געבן געזונד און פֿרנסה! – בענשט ער דעם מלמד און העלפֿט אים צוזאַמענפֿלייגען דעם טלית־ותפילין. דאָס איז גלאַט אַזוי, אַ מתנה הייסט דאָס; שכר־למוד פֿאַר זײַן קינד צאָהלט ישׂראֵל דער שמש גלײַך מיט אַלע בעלי־בתים, ציווי קאַרבּען אַ זמן, אַ חוץ חנוכה־געלט און פּורים־געלט, חאָטש ישׂראֵל דער שמש לעבט אַליין במיצד נור פֿון חנוכה־געלט און פּורים־געלט נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? דער מנהג העולם איז שוין אַזוי פֿון קדמונים אַז מיר מוזען לעבּען אויפֿמעס פֿרום אַנהאָרעז: איך

נעם בין יענעם זון גיב אייך; אויב נעהמט בין מיר אין גיט יענעם, אמת'ן עס מאכט זיך גאנץ אפט או נעמען בין מיר נעמט אידר צווי מאל אזוי פיעל וון מע בעדארף, און נעבען גיט אידר יענעם אמבה; דערפאר, או כשעל נר קענען, וועל איך בין יענעם נעמען דריי מאל אזוי פיעל אין וועל א״י ה געבען אמבה. מיר וועלען זיך מיטין חשבון, האט קיין יסורים גיט, אויפגליכען, חכמים רופען דאס אן מיט פערשטעדענע נעמען: „עגיעין פון דער נאשור", „לעבענס מלחמה", „פאליטישע עקאנאמיע" וכדומה, נאר אזוי וון מיט אונזער מעשה קעהר זיך עס שוין נישט אן, לכן נעהען מיר וויישער.

שפעטער, או ובנימטשיק איז דורכגענאנגען דעם נאנצען קורס בין ירחמיאל משהין. האט אידם ישראל דער שמש הער געזאלט אבגעבען צו רב אלי־מאיר דעם גמרא מלמד, האט אידם אלי־מאיר נישט נעקאנט ווענען מען: ראשית איז שוין בין אים נעווען דער חדר פיל וון אנאזוג; התשובת האט ישראל ונישט נעקאנט צאהלען אזא שכר למוד וון די נידישע בעלי־בתים, האט ובנימטשיק נעטהון דאס וואס אנדערע טהען: או מע האט גיט מיט וואס וצו צאהלען לערענט מען אליין, דערוויך איז פאהאן אנדרוס בית המדרש מיט א סך סטענדערס, מיט א סך שטיקלעך ליכט פון די יתרו־צייטען, מיט א סך ספרים: חומשים, פסוקים, משניות'ן, גמראס מיט מדרשים— און וואס גיט? אבי מע וויל טר קען מען לערנען אוך א בוידעם אוך. קאנג גרויסע מעישעס, נאזנים, וענען־אויסקאקען בין אונז אט אזוי ווייניג בין א סטאטישיק אין בית־המדרש? אזעלכע גרויסע מענשען, נאזנים, מפורסמים וואלטען מיר, קען זען, נעהאט איינעם אהן א שיעור; דער חסרון איז אבער, וואס אין די לעצטע פערציג—פופציג יאהר האט זיך פערענדערט אין אינזער וועלט ארום א שטראהל פון ליכטוועקייט און האט אנגעשפירט הוקא אין בית־המדרש ארום, הוקא דארטען צוישען די ארומע כחירים, אין אנשישאט דעם מע זאל לערנען „יורה דעה" האט מען בנגבה נעטאשט א שטיקעל „באור", שטילערהויז נעשלונגען מליצה ספרים, וון א עזיאראנען מיט א יזכישער נרא־מאטיקע און פערבינדען מיט מאפיס א־ראשאן, פין אזא מין לערנען האבען קיין נאזנים, רבנים מפורסמים נעווינעלייך גיט נעקענט ארויס. יי־שע קינדער האבען זיך צוקראבען איבער דער וועלט, נעזוכען א חל: דאקטוירים, אדוואקאטען, משוררים, מחברים, שרייבערס, לעהרערס אין גלאט אפיקורסים. קיין רב נישט איינער א רעבטער, דאס הייסט רבנים ועבען ארויס פון חי א סך; נאר וואס ארטרע רבנים? קאויאנע! „קאויאנע" איז דער טיטיש אנגע־האנגען, א שטיינער וון מע הענגט זין עמיצען א לוג־און־לעבער אויך דער

נאָז ; צי אידר וועלט צי אידר וועלמ גיט — נאָט אַייך אַ באָמבע און האַלט זיך מיט אידר... נאָר אַזוי וויַ מיט אונזער מעשה נעהאָר זיך עס נישט אָן, לכן נעהאָלפן מיר חיישער.

אינזער בנימטשיק האָט נעלערנט אין בית המדרש נישט אַליין, — מיט נאָך צווי חברים, אויך אַוועלכע ארימע בחורימלעך וויַ ער, — און דאָס איז מאַקי נעווען דער חסרון, וואָרום איין מענש אַליין קען אַזוי גראָפ נישט וינ- דינען וויַ מיט יענעם בשותפות. אַסימן האָט אידר פון אדם הראשון כל זמן ער האָט זיך נעשאַצירט אין גן-עדן אייגער אַליין איז נעווען שטיל אַמחיה, און אַז עס האָט זיך נאָר ארײַנגעמישט די מוטער חוה, אַזוי האָט זי אידם באַלד אָנגעהעדט ער זאָל פֿערזוכען פֿונם עץ הדעת, און מי יודע אויך וואָס זי וואלט אידם נאָך אַרויסגעפֿירט, מע זאָל זיי ניט בעצייטענם אַרויסטרײַבען... דער משל איז געוואָגט געווארען אקענען בנימינען. בנימין זאָל נעווען זיצען און לערנען אין בית המדרש אייגער אַליין וואָלט נעווען אַז וואויל איז אידם... ער האָט דאָך אָבער געלערנט מיט נאָך חברים, אויך אַוועלכע נאקאטע און באהעפֿט, הונגעריגע און דאָרשטיגע זיי ער, האָט מען תמיד זיך נור נערי- כען צהון, אויך דער גרויסער לובשנער וועלט, אויך דער וועלט פֿון חכמה און פֿון וויסענשאַפֿט. עליין יענעם זיי נעווען דא, און זייער קאָפּ איז געלעגען האַרטען, צווישען די נרויסע, צווישען די נעלערנטע, צווישען די גלייכע. עס האָט זיי נעצוווגען אהין וויַ אַמאגנעט, וויַ אַקליין קינד ציהט אוים די העגטלעך צו דער מאמע... איז שוין עפּעס אַחדוש אַשטיי- נער אַז איין מאָל אין אַשבת-צונאכטס האָבען דרייַ בית המדרש בחורים, איציק, יוסיל און בנימטשיק, ניט נעפטיגט? וואָס הויסט ניט געפטיגט — נישטאָ און אַסוף! מע האָט זיי אויסגעוואכט אין שמאָוס וואו די וועלט האָט אַנעקְ! מילא יענע צוויי חברה-לעך, איציק און יוסיל, זענען קבצנישע קינדער, יהומים, אָהן אַטאטען אָהן אַמאמען, וועמען זענען זיי אָבגענאַ- גען? אָבער בנימטשיק! ישראל דער שמש האָט אַיינגעלייגט די וועלט, אי- בערגעלאָזט נאָט וויסט וואָס, און האָט זיך בערוהיגט ערשט אויף מאר- גען, אַז סאיז אָבגעקומען אַ פֿרוי פֿון אַלע דרייַ וויסע חברה'נקעס, אַז מע זאָל נאָר נישט איבערראַשטען, זיי יענען פֿרוה השם געזונד און שטאַרק, זיי האָבען אַרויסגעשיקען (אַזוי שרײַבען זיי), אַז דאָ איז בית המדרש איז פֿאר זיי קיין תכלית ניט, לכן האָבען זיי זיך אויפגעלאָזט איז דער ישיבה אַרײַן, קיין חזלנא, קיין וואלאָזשען אָדער איז דער „מיר"... זיי האָבען מיט אַ כיון אויסגעוויַזען אַלע דרייַ ישיבות, בכדי מע זאָל ניט וויסען איז וואָמער

אַ שטאָרט זיך צו זוכען. עָט דאָס הויסט אָבגעאַרבעָט קלוג, מיט שכל...

סיאיז אָבער געווען אומזיסט דאָס פֿערשטעלען זיך מיטן בעהאַלטען זיך מיטן אַנשלויסען. סיאיז זיך קיינער מיט קיין פּאָשטש נישט נאָכגעלאָפֿען. די שטאָדט איז גאָווען אַדרבה צופֿרידען. ערשטענס הייַנט זען ווינטער מיט אַצווייַ דרייַ אָרימע בחורים, וואָס מע מוז זיי אויסהאַלטען וויַ סיעט איז; מע קען דאָך זיי נישט לאָזען אַזוי זיי זאָלען אויסגעהן פֿון הונגער. והשנית איז מאַכן גלאָט שטען, או אָרימע קינדער ווילען לערנען, הלואי וואָלטען אַלע יודישע קינדער אַזוי, הלואי והָלטען אַלטע יודען געקאָנט, וואָלטען זיי זיך אויך אַוועקלאָזען ערגיץ אין עק וועלט. אבי מע זאָל ניט האַרפֿען מגושים זיך, מראָשען דעם עול פֿון פרנסה...

ב.

וואָס איז געווען דער סוף פֿון ענין צווישן בחורמיטלוך איציק און יסיל־ווייסען מיר נישט, נאָר פֿון בנימששיקען האָט ישראל דער שמש אין אַ האַלב יאָהר אַרום מקבל געווען אַ בריקע ניט פֿון וואַלאָוטשן, ניט פֿון ווילנא אָן ניט פֿון „דער מיר", נאָר פֿון אַנימאַנדער שטאָדט, פֿון אַגרויסער שטאָדט, אַז ער זאָל זיך נאָר ניט זאָרגען, וואָיום ער, בנימששיק הויסט דאָס, געפֿינט זיך אויפֿן „רעכטען וועג", עס וועט פֿון איהם מיט נאָטס הילף זיין אַלייט, נאָט זאָל איהם נור העלפֿען ער זאָל אַבגעבען דעם עקזאַמען אין פּרייַן אין גימנאַזיע וועט ער אם ירצה השם געהען וויַטער אין „טשורהיין דאָקטאָר", אָן אַז ער וועט „אויסשטודירען דאָקטאָר", וועט ער האָבען אַ פּייַע בכבוד פֿרנסה אין האַנד, אָן וועט קיינען אויסהאַלטען מאַטע־מאַטע אויף דער עלטער; דער מאַטע וועט פֿע־שפּאָרען האָרעזען, זיין אַשמש, אָן די מאַמע אַשמשטע; אָן די שוועכטער וועט ער בעזורת השם חתונה מאַכען אַלע דרייַ, אָן מע וועט וויַטען אַלע אינאיינעם בשלום ישלוה, אָן מע וועט האָבען פֿיעל נחת, „אָן דאָס וואָס איז שייך צו יודישקייט — אַזוי דאָט פֿנימין געשריעבען — זאָלט איהר זיך, מיַיַן ליעבע אָן געטרייַע נאָר ניט זאָרגען, מע קען זיין גערוהיג זיך נעמען וועלט אָן פֿון דעסטוועגען וואָס צו נאָט איז צו נאָט, איך האָפֿען, זאָלט איהר ווי־סען, אַלע טאָג, אָן לויט תפֿילין, אָן וואָשי זיך צום עסען, אבי סיאיז נור פֿאַראַן וואָס. מחמת עסען — עסען מיר דאָ איין מאָל אין צוויי טאָג, וואָס נאָט גיט, אַמאָל אַטרוקען שטיקעל ברויט אָן אַמאָל אַיינטונקען אין

זאל ק־ו אַ ס עֶר, אוּן אַז עֶס מאַכט זִיךְ סׂ׳איז נישטאָ נאָר נִט, סמאטשקעט מען אַ שטיקעל צוקער. צוקער איז אַ סגולה צים הגנעה, פֿערשלאָגט דאָס אַפּעמט, דערפֿאַר לערנט מען אָבער נעשמאַק: פֿערגעסט נִט: פֿיער גרא־מאטיקעס בערַאַרף מען אויסלערנען; חיינט וואו איז נעאָגראַפֿיע? וואו איז היסטאָריע? אוּן וואו איז „שאָד ירקות"? מאַטעמאַטיקע איז בלאָטע, אַלגעברע, זאָל אייך שׂ קיין חרפה נִט זין, האָבען מיר נִיךְ נעלערנט אין דער הייס אין בית המדרש, אוּן די מליצה ספרים וואָס מיר האָבען זיך דאַמאָלס אָנ־נעלייגט קומען אונז הינט צוטיץ בײַם שרײַבען „סאַטשינעסט" ליין שטיקעל חסרון וואָס דאָס לשון איז בײַ אונז אַ בישעל נִט אַזוי שארף וויִ מע בערַאַרף; נאָר צו נאָט אַ האָפֿטנג, מיר וועלען דאָס אויך אויבער־קומען בשלום, איהר זאָלט זיך נאָר נִט זאָרגען, עס וועט אם ירצה השם אַלס־דינג זין אַזוי וויִ מע בערַאַרף, דער עיקר נאָר, נִט נעוואָרנט אוּן נעהאַפֿט אויף דעם וואָס לעבט אייבנ׳ן."

ישׂראל דער שמש, אַז ער האָט בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, איז ער באַלד אַוועק צו ירחמיאל משה דעם מלמד, — אַנשאַלטעד עטוואָר פרוהדער, אַנערַהרלעכער יוד אוּן אַ בעל־סוד.

— זײַט ושׂ מוחל לייענט דורך דאָס דאָזיגע בריוועל, אוּן אַז איהר וועט דאָס דורכלייענען, וועט איהר זיך משרהּ זין טאָקי אין איין וועג אָנשרײַבען אַנשפּנטפֿער, דאָס הייסט איך וואָלט נעקענט אפילו אַליין אָנשרײַ־בען, נאָר אַלץ הייסט נעשיידטען. אַדאי וועט איהר בעסער אָנשרײַבען פֿון מיר, למאי זאָל איך לייקענען?

ירחמיאל משה דער מלמד וויסט גאַנץ גוט, אַז ישׂראל דער שמש האָט נעפֿעלט אַ גרויסען לייגען, אַזוי לאַנג שמיסט מען איהם וויִ לאַנג ער קען אָנשרײַבען אַנשפּנטפֿער; נאָר אַרויסבעזיצען איהם אַז ער איז אַלײַ־נער איז ער נִט מחויב, למאי זאָל ער מכויש שטעלען אַ מענשען? האָט ער אָבער אַזאַטעלט די נאָז מיט אַ פּאָר משונה מאָדנע ברילען, וואָס ווענען בע־שטאַנען פֿון אַ שטיקעל הראָט מיט צייט בענדלזך; אין זײַן איינעל איז נעשטאַנען אַ בלעכל, אוּן דאָס אַנדערע איז געזעסן לויזנג, נלאַט אַ לעכל, האָט ישׂראל נלשט געקענט זיך איינהאַלטען אוּן האָט איהם אַ פֿרעג נעבעטן:

— חאָם טויג אייך, רבי, אַוא ברויל? איהר זעהט דען עפּעס אויך איהר?

— אַלץ גלײַכער וויִ אָהן אַ ברויל, כיבין שוין אייניעזאָהנט; — האָט אים ירחמיאל משה נעענטפֿערט, נענומען דאָס ברויעל אַ בישעל פֿון דער־

וויטען, איין אויג (יענץ וואם אונטערן בלעכיל) צוגעמאכט און מיט אַנדערן אויג (יענץ וואם אונטערן לעכיל) האָט ער נעלויענט גוך וו. א וואכער, און הויך אויף אַ קול, וך אַבגעשטעלט אַלע מאל און נעקוקט אויף ישראל'ן, וו. איינער רעדט: הינט פֿערשטעהט איהר וואם „היינט נעקענט לויענען?" און ישראל איז נעשטאנען בשעת מעשה דעם קאָפּ א ביסעלע אויף א זיט אין פֿערריסען אַרויף מיט גדלות, וו. איינער רעדט: „הינט פֿערשטעהט איהר וואם היינט נעקענט שרייבען?.."

— נו, רבי, וואם ווען איהר הינט זאגען? — האָט זיך ישראל אָנגעפֿרוֹפֿען צו ירחמיאל משה'ן, נאכדעם אז ירחמיאל משה האָט אויסגעטהון דן ברילען און אַוועקגענעבען איהם דאָם בריוועל.

— וואם זאל איך אייך זאגען? — האָט איהם ירחמיאל משה נעענטפֿערט מיט א זיפֿץ — אודאי אודאי! מהכתיתי, ועהר פֿין, אבי ער דאוועגט אַלע טאָג און ליגט תפילין. הלואי וויטער ניט ערגער חלילה...

— איך שמועס עס אקענען דעם, וואם ער וואסט, מען בנימשׁ'שוק היינט דאָם, א מענש, אט דאָם מין איך? — אווי מאכט צו איהם ישראל דער שמש און טיינען מיינט ער גאר עפּעס אַנדערש, בין איהם אויף דער צונג ליגען גאָר דן ווערטער: „גומנאזיע", „דאקטאר"... נאָר אַרויסלאָזען דאָם פֿונם מויל האָט ער מורא, רופֿט ער זיך אַן צו ירחמיאל משה'ן:

— איך שמועס אקענען דעם וואם איהר זאגט ער לערנט זיך אויף... דאקטאר? דא? וואם זאגט איהר? איהר ועגט דאָך עפּעס א יוד א חכם.

ירחמיאל משה וויסט, אז ער איז א יוד א חכם, נאָר וואם קען ער איהם דערוויף זאגען? אודאי וועט ס'זאל זין געזענדט אן איהם, אן ירחמיאל משה'ן, וואלט ער איהם נישט געלאָזט שטודירען אין דן נימנאזיעם; צו וואם טויג ישראל דעם שמש א זהן פֿון נימנאזיעם מיט דאקטוירים נאָר? נאָר א פּנים עמיצער פֿרעגט בין איהם אנעצה? און ירחמיאל משה דער מלמד קוקט מיט פֿערבלעזערטע אויגען אויף דער וואגט און לאָזט ארוים א טיפֿען זיפֿץ. ישראל דער שמש פֿערשטעהט וואם בעדייט דער דאוגער זיפֿץ, ער איז מיט זיך אַליין אויך נאָך נישט אינגאנצען פֿארטיג; ער איז אַליין אויך נישט אזוי צופֿרידען מיט דער נימנאזיע; נאָר צוריק אָבער שמועסענדיג: סטייטש, זין זהן, זין בנימטשוק וועט זין „דאקטאר"!

— עלאהיי — זאגט ער צום מלמד און פֿערגעסט זיך מיט ווערטער — עלאהיי א בעל מלאכה? „דאקטאר־יע" איז דען ניט קיין מלאכה? ובפרט ער דאוועגט אַלע טאָג און ליגט תפילין, הלואי וויטער חלילה ניט ערגער...

ישראל דער שמש שטאדט אַ ווייל, נאכדעם רופט ער זיך אָן צום מלמד און קווייטקעלט זיך:

— איך האָב דאָך אייך געזאָגט, רבי, אז כ׳האָב צו אייך אַ בקשה, מטריס זיין זיך אָפּגעטראָגן אויפן ברייוועל: נאָר וואָס דען? איהר קענט דאָך אונזער שטעדטיל... מע האָט לויט האלטען יענעם אין מויל... אין אַלטין בין איך אַ פּערקוסיפּעד מענש... די וויסטע פרנסה... איך האָב אייך געזאָלט בעטען ס׳זאָל דערוויילע זיין בסוד, איהר פּערשטעהט?..

— וויך פּערשטעה, פּאַר וואָס זאָל איך נית פּערשטעהן? — זאָגט ירחמיאל משה און זאָטעלט זיך אָן נאָך אַמאָל מיט זיינע מאָדנע ברילען, נעמט אַ שטיקעל פּאַפּיר און אַ טונק און פּעדער, טונקט אַיין די פּען אין וואַרט וואָס דער שמש ווען איהם זאָגען וואָס צו שרייבען.

— שרייבט איהם זיי מוחל, דיקטירט איהם ישראל דער שמש — לבני היקר מוהר״ר בנימין, ראשית שרייב איך דיר אז מיר זענען אַלע ברוך השם אין בעסטען געזונד, גיב גאָט דאָס נעמליכע פון איהם צו העדען אויך ווייטער נית ערנער אמן.

והשנית שרייבט איהם, אז איך און סימע, כיין ווייב היסט דאָס, לאזען איהם גרוסען נאָר פרייגדליך, און בעטטען איהם ער זאָל אונז שרייבען אפּטע בריוולך פון זיין מאכען וואָס ער מאכט אין געזונד, און שרייבט אז מיר וויגשען איהם אַלדעם גוטס און הצלחה ער זאָל מצליח זיין דאָרטען, און שרייבט איהם ער זאָל זיך נאָר נית זאָרגען, נאָט איז אַ פּאָטער, דער עיקר ער זאָל זיך אָפּהיטען אין געזונד, זאָל ער זיך אָפּהיטען און זיין אַ יוד, וואָרום דאָס איז דער עיקר, און שרייבט איהם אז איך שיק איהם אַ קערבל שיק איך איהם וישראל קראצט זיך אין אלע קעשטענס), און שרייבט איהם אז איך האלט געשיקט מעהרער, האָב איך נית, מחמת די פרנסה איז איצטער זעהר געשלאָגען, עס פּערדינט זיך נית קיין געלט פּערדינט זיך נית, נישטאָ קיין יאהרצייטען, און פּון חתונות מיט ברית׳ט שמועסט מען נית, איך געדענק שוין נית די צייט ווען ס׳זאָל זיין בייַ אונז אַ חתונה, פּון זינט רב הערש האָט חתונה געמאכט די לעצטע טאָכטער איז נית געווען בין אַהער אַיין חתונה, דאָם היסט ס׳איז געווען אַ פּאָר חתונות, נאָר אַלין היסט חתונות, אויך מיר חתונות!..

— ששש... חאפּט נית אזוי! — זאָגט צו איהם דער מלמד — איהר פּאָהרט וויַ מיט פּאָשטאָווע פּערד, איך קען אייך נית דערייאָגען. גו, וויטער?

— און וועגער שרייבט אירם, אז מ'הער אין נישאַ וואָס צו שרייבען, אין שרייבט אירם אַז איך לאָז אירם גרוסען נאָר פֿרײַנדלעך, אין סימע, דו מאַמע הײַסט דאָס, לאָזט אירם גרוסען נאָר פֿרײַנדלעך אין אַלע שוועסטער לאָזען אירם גרוסען, פֿעטל אין סאַשל אין בײַטשי נאָר פֿרײַנדלעך, אין שרייבט אירם עֶר זאָל אָבהוטען יהושקע אין זאָל זיין א־יור, דאָס אין דער עיקר אין וועגער... אַז אירר וואָס אַבשרייבען וועל איך זיך אָבהאַלטען...

אַז דער מלמד האָט דאָס אַלסדינג אָנגעשריבען, דאָס ישראל דער שמש פֿערקאַטשעט דן אַרבעל, געמוטען דו פֿון פֿאַלינקע מיט צוויי פֿינגער אין האָט זיך אָנגעפֿרייט צו טהען אַנ„אירלעך בלאַבה", אינדערהאַלטען אויפֿן פֿאַפיר זיין אייגענעם נאָמען ישראל אין דעם נאָמען פֿון זיין טאַטען נפתלי עליו השלום און דו פֿאַמילע רימעלמאַן, געדרעהט בשעת מעשה מיט דער צונג אין אַלע זיטען, עס וועגט זיך בי „אַסער אַנאזה; למשל: א„למד" נעהט דעכטס, — געהט דו צונג רעכטס, א„טן" נעהט לינקס, — נעהט דו צונג לינקס. פֿארען מענשען, וואָס האָבען אזא מבע נישט נור בשעת זיי יאלען, — אפילו בשעת יענער טהוט עפּים אַנארבייט אין זיי שטיקען בי דער זיַי און קוקען, דרעהען זיי מיט דער צינג...

סע פֿערשטעהט זיך, אַז אין ישראל דעם שמש נוך נעזואהר געוואָרען פֿון דעם פּוד, אז ישראל דעם שמש וואָלט שוהדל שוהדרט אין דו נומאַוויעם „אויף דאָקטאָר", און עס הויט אירם נישט געשאדט חלילה צו דער פרנסה נאָר נישט, מע האָט אירם נור דעקוישעט מיט וואַרטער:

— וועט אירר האָבען הייסט דאָס אַ זוהן א„וקאַטאָר" אָדן א הויעל? און אפשר נאָך מיט אַ קנעפּעל? וואָס אַפֿנים וועט אידר דאַיוולם האָבען, רב ישראל? וון אַ הוהן וויבט אויס קאַשטקעלעך; דו קאַשטקעלעך לאָזען זיך שוומען אויפֿן וואַסער און דו הוהן שוועבט אין קוקוק...

ישראל דער שמש האָט דאָס אַלסדינג אויבערעשטאַנען שוועלעדהויט און געטראַכט בי זיך אין הארצען: „לאַבט לאַבט פֿון מין בנימשוקען; דאָס איז בי מיר א„וועגרישע בילועט!..."

ג.

זיין מאָל — סיאיז געוועזן ערב סכות, סימע דו שמשעס און אלע דרי טעכטער, פֿעטל און סאַשל און בײַטשי האָבען נעראַמט אויף יום־טוב— עפּענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין עפּים אַ יונגערמאַנטשוק מיט וויַסע

קנעפּ, מיט אַ מאָדנע הויפֿע אויפֿן קאָפּ און פּאַלט סימען אויפֿן האַלדז און גאָכדעם פּעסלען און סאָסלען אין ברכה־ציין אין עם ווערט אַ קישערי.

דאָס איז נעוויס בנימין.

כימע האָט זיך אַזש צוויינט פֿאַר פֿרייד.

— זהנעניו! קדיש מיינער!

איז אָננעקומען ישׂראל אַ פּערסאָפּעטער אַ דערשראָקענער אין האָט זיך צושרייען אויפֿן וועג.

— שׁאַ, שׁאַ, זעה נור, זי האָט זיך אַ ביסעל צויאַטמערט, טאָמער וויסט דו וואָס איז דער נעוויין וואָס?

און אַליין, אַז ער האָט בעשראַכט בנימינען וויַ ער איז אויסגעוואַקסען, האָט ער זיך אויך קוים אײַנגעהאַלטען פֿאַר נעוויין, נאָר אַ מאַנסביל איז ניט קיין יודענע. אַ יודענע אַז זי וויינט מיז זי באַלד אָנהויבען שנעצען די נאָז; און אַ מאַנסביל אַז ער וויל אָפּילו וויינען, קען ער מאַכען אַזוי, אַז מע זאָל מיינען, אַז ער לאַכט.

— חיין ביזט דו נעקימען חיין? אַנו, דרעה זיך נור אויס צו מיר מיט־ן איינעם — מאַכט ער צום זוהן — וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין הלבשה אויף דיר? טהו זיך אויס, פֿאַר וואָס טהוסטו דיך ניט אויס?

און אַז בנימין האָט זיך אויסגעטהון אין איז נעבליבען אין אַ בלויען מינדיר מיט אַ סך זילבערנע קנעפּלעך אין די בעקלעך חיינע נעווען רויט אין די בלויע אויגען האָבען נעגלאַנצט. האָט ער טאַקי נעהאַט דאָס זיבעמען חן ניט נור ביַ זיי, כּי איטלעכען אין די אויגען. ווער עס האָט איהם נעזעהען האָט מען זיך נישט נעקענט זאַט אנקוקען אין איהם „קוין עין הרע אויסגעוואַקבען, ישׂראל דעם שמש זהנדיל, נעוואָרען אַ פּאַרשוין!..“ פֿיוגה לאה דער שכנהס טעכטערל מינצי, אַ מיידל פֿון אַ יאָהר נייַנצעהן מיט שוואַרצע אייגעלעך און מיט אַ נעדיכטען שוואַרצען צאָפּ, פֿערפלאָכטען אונטען מיט אַ רויס סטויננעלע, וואָס באַבט איהר זעהר צום פּנים, איז אַרייננעקומען צו סימען כלומר־שט אַ פּראַנ טהון, אפֿשר נעפֿינט זיך ביַ איהר איין איבּרינ טעפּיל וואָס זי דאַרף עם נישט? האָשׁ זי ווייסט נאָכין נוט, אַז סימע האָט אויך איהר לעבען נישט נעפּרוּפט האָבען קיין איבּערינע טעפּלעך, דאָס איז נור נעווען אַנאויסרייד אויף אָנצוקוקען בנימינען, אַ נלאַנץ טהון מיט די שוואַרצע אייגעלעך און אַ וואַרף טהון הין און צירוק מיטן נעריכטען שוואַרצען צאָפּ און מיטן רויטען סטויננעלן, זיך אויסדרעהען און אַנטלויפֿען;

אוּן שפּעטער אַביסעל נאָך אַמאָל אַרײַנלויפֿען, מיט אַ נײַעם אויסרײַד אוּן חידּוש אַמאָל דאָס אײַנענע, אַזוי אַז בנימינס דרײַ שוועסטער, פּעסל אוּן סאָסיל אוּן ברכהצי, אַלע דערוואַקסענע שוין, האָבן אַ קוק געטהון איינס אויפֿן אַנדערע, וויַ אײַנער רעדט: „מאָמער וויסט דו וואָס איז דאָס דרעי־העך וואָס זי דרעהט זיך?.. אוּן בנימין האָט דערוויַלע אַוועקגערופֿען די מאַמע אויף אַ וויַט אוּן האָט איהר עפּעס נעענטפֿען אַ מטבע, אַרײַנגערוקט אין האַנד אַריין, זי זאָל מאַכען „אַ שענעם פּסח". סימע האָט אויך איהר לע־בען אַזוי פֿיעל נעלד נישט נעדאַלפֿען אין האַנד; אוּן פֿאַר די שוועסטער האָט ער נעברענגט צוריקדרען מתנות אוּן מתנות: כטיינעם, מיט קאַמעלוך, מיט שפּיגעלזיך, מיט שמאָכטעליאָקעם אָהן אַ שיעור; אוּן דער מאַמען אַ וויַדענע פּעטשיילע אַ נעלע מיט רויטע אוּן מיט בלויע קוויטלעך. סימע די שוועסטע האָט זיך אוש צוויינט פֿאַר פֿרייד.

— וואָס איז דאָס? וויַ קומט צו דיר נעלד? — פֿרעגט איהם ישׂראל מיט אַ נעלעכטער.

— וואָס הייסט וויַ קומט צו מיר נעלד? — ענטפֿערט איהם בנימין מיט גדלות — איך פֿעררין שוין הייַנט ברוך השם אַכט קאַרבעלעך אַ חודש. איך גיב „ששונדעלע". איך לערען הייסט דאָס מיט קינדער, צאָהלט מען מיר. איך בין שוין אין גימנאַזיע אין פֿינפֿטען קלאַס. אַכט קלאַסען איז פֿאַרהאַן. נאָך דרײַ קלאַסען, דרײַ יאָהר הייסט דאָס, ענדיג איך די גימנאַזיע אוּן טריט אַרײַן אין אוניווערזיטעט, שטודירען אויף דאָקטאָר...

בנימין דערצעהלט אוּן דערצעהלט אוּן אַלע שטעהען אין לאָזען נישט אַראָפּ פֿון איהם קיין אויג אוּן טראַכטען זיך: „אַ דאָס זאָל טאַקי זײַן בנימין? יענער בארוויסער בנימעשיק, וואָס האָט זיך געוואַלגערט אין בית־המדרש?.. אַכט קאַרבעלעך אַ חודש... אַכט קלאַסען... אַ וויַדענע פּעטשיילע... אוניווערזיטעט... דאָקטאָר..."

נאָר וויַסט אויב עס האָט נאָך עמיצער נעהאַט אַזאַ פֿרעהלעכען פּסח, אַזאַ געהויבענעם „סדר" וויַ עס האָט נעהאַט ישׂראל דער שמש. מ׳לא פֿון וויַן אויף אַרבע־כוסות אוּן פֿון פּסוקדיגען בראָנפֿען, פֿון פֿיש אוּן קנייַדלעך אוּן מאַלירטשקעס שמועסט מען ניט; איך רעד פֿון דער הגדה, וואָס ישׂראל אוּן בנימין האָבען געזונגען בייַדע איינס איבער דאָס אַנדערע, סײַ־ניט געזונגען אַ מחיה צו הערען; אָו סײַ־ניט נעקומען צו „רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה..." האָבען וויַ זיך בייַדע צעשאָקעלט אוּן געזומען אַ הויכען טאָן, האָט סימע, וואָס איז נעוועסען די נאַנגע ציַט אוּן נעקוקט אויף

אידר טרייסט אויף בנימינען, מיט אַמאָל אָנגעהויבען מאַכען פּוסקעס אויף צו וויינען, האָבען זיך אַלע דרייַ שוועסטער, פּעסיל און סאָזיל און ברכהי נישט גלאָנט אייגהאַלטען און האָבען זיך צולאַכט, און אויף זיי קוקענדיג האָבען אַלע אָנגעהויבען לאַכען און סיפּע אויף — סאיז שוין נעחתן אַ פּסח בייַ זיי, וואָס זאָלט איהר קלערען!

יום־טוב אין דער פּריה, אַז בנימין איז נעקומען אין שול אַרײַן, האָט מען בעטראַכט דאָס „סטודענטעל" מיט דיי הילבערנע קנעפּ וויי אַ וויילדע חיה. יונגליך, קונדיסים האָבען איהם ארומגערינגעלט פון אַלע זיטען, נעטיט מיט דיי פּויערי און נעלאַכט אין פּנים אַרײַן. נאָר בנימין איז נעשטאַנען די נאַנצע צייט מיט סדורל און האָט נעדאַוונט, און אַז סאיז נעקומען, אַז כּף האָט איהם אויפגערופען צו דער תורה (רב מאָנישׁ דער גבאי האָט צו ליעב נעטהון ישׂראל דעם שמש אין האָט נעשענקט זין זוהן אַנשליהן) און בנימין האָט נעמאַכט די ברכה הויך אויף אַקול מיט יום־טוב־דינען ניגון, איז אין שול נעוואָרען אַ הו־האַ: „וואָס זאָגט איהר אויף אונזער ישראל זוהנדיל!"

פּאַרײַ אַרויסגעהן פון שוהל האָט דער נגיד פון שטעטיל, רב הערש, אַ וואָ: נעמהון צום שמש ער זאָל איהם צופּירען זין זוהנדיל.

— ישׂראל! — האָט נעזאָגט רב הערש צום שמש פרייטליך, וויַ אַ נעיר בעדאַרף צו וואָגען בשעת ער רעדט מיט אַקלענערען פון זיך, האָלט זיך בשעה מעשׂה בייַם זיידענעם נאַרטעל, קוקט נישט גלייַך אין דיי אויגען אַרײַן צום רעדט מיט אַ צוויינדיג הוסטעל פונים האַלז און פון דער נאָז.

— ישׂראל! אַנ, קום נאָר אַהער המ... המ... מיט דיין זוהנדיל; לאָם אויך איהם... המ... המ... אויך אָנקוקען!

דערהערט, אַז רב הערש ווייל רעדען מיט ישׂראל דעם שמש „סמע־דעניל", האָט זיך דער עולם אַלאָ נעהטהון האָרכען, וואָס וועט מיט איהם עפּעס רעדען דער נגיד אין וואָס וועט ער איהם ענטפּערען. בנימין איז צונע־נאַנגען צו רב הערשען וויַ צו זיינעם אַגליכען, נאָר נישט געשׂטאַמט זיך, איהם אָבנעכטען שלום וויַ אַנדאַלטער, און רב הערש האָט אַקוק נעטהון אויף בנימינען פון אויבען אַראָפּ, נישט נעוואוסט וויַ אַזוי זאָל ער מיט איהם רעדען: זאָל ער איהם זאָגען „איהר" — אָדער „דו" — איז עסיס אויך נישט אַזוי, סאָרט אַ „סמע־דעניל" מיט קנעפּ, אַ נאַנץ פריצל... איז רב הערש נעפּאַלגען אויף אַ עצה פון האָט מיט איהם אָנגעהויבען רעדען נאָר בלשון נסתר: „וואָס מאַכט מען?

זען קומט מען? וועז פאַרט מען צוריק?" בנימין האָט אַרויסגעשטעלט די
האַכטע פון אויף צו פֿיהרער, איין האַנד האָט ער אַרײַנגעלעגט אין בויעם אין
מיט דער אַנדערער האָט ער נעכטשטעם די אויבערשטע ליפּ, אבגעענט־
פֿערט אויף אימליכעם וואָרט ניצט, נאָר נישט אַנגעהויבען צו שמעקן זיך
אפילו: רב הערשען איז דאָס יאָ נעפֿעלען און נישט נעפֿעלען: „נישט קיין
נאַרישע בחורל, נאָר דאַכט זיך אַנשטענדיק־פֿנים אַגרויסער"... אַזוי טראַכט
זיך רב הערש און לאָזט זיך אַרײַן מיט בנימינען אין אַבריטען שמועס
אַרײַן מכח קלאַסען, וויפֿיעל איז סאַראַקן קלאַסען? און צו וואָס בעדאַרף מען
דאָס הוקא אַכט קלאַסען? פאַר וואָס נישט קיין נײַען קלאַסען? און וואָס איז
דאָך חילוק פון איין קלאַס ביזן אַנדערען קלאַס?.. „אויך דער מאַבריטער
אַזא שענער יוד און אַזא בהמה!.." אַזוי טראַכט זיך בנימין און נישט איהם
צו פֿערשטעהן דעם שכל וואָס איז דער חילוק פֿון איין קלאַס ביזן אַנדערען.
רב הערשען שטעהט נישט אָן דין מעשה, וואָס אַזא שנעק גיט איהם צו פֿער־
שטעהן דאָס וואָס סאיז נישטאָ נאָר צו פֿערשטעהן, מאַכט ער צו איהם:

— מילא בקצור דאָס פֿערשטעהט אַ מינדסט קונד, אַנער באַר וואָס
איז דער שכל פון אַכט קלאַסען, נישט קיין נײַען?

— וואָרום וועז סע ואלט זיין נײַען קלאַסען, וואלט איהר נעפֿרעגט,
פאַר וואָס עפּעס חוקא נײַען קלאַסען, נישט קיין צוהען?

אַזוי ענטפֿערט איהם אָב בנימין אין דער עולם צוליאַכט זיך; נאָר
איין רב הערש לאַכט נישט. ער קלעהרט זיך בשעת מעשה: „א, אַ־רעכטער
שיינער!" און טהוט אַ הוסטיל פֿנים האלט אין פֿון דער נאז: הם... הם...
צײַט נעהן אַהיים... הם... הם... מאַכען קרוש...

וועד עם האָט נישט אַנגעקוקט דעמאלט ישראל דעם שמש, וואָס איז
נעשטאַנען בײַ דער זײַט, נעקוקט פון אייגעם אויפֿן אַנדערען אין נעשלונגען
בנימינס וועדמער, דער האָט נישט נעוואהרען קיין גלוקליכען מעשׂה קיין
מאָל אויך זיך לעבען. ער האָט נעוואַרט בזו רב הערש וועט שוין אַבלאָזען
זיך וויהן אין ער וועט קאָנען נעהן מיט איהם אַהיים; דאָרט קוקט מען שוין
אַרום אויך איהם, די מאַמע מיט אַלע הײַנ שוועסטער; אויפֿן שיש לינקען
שוין אַנגענדיק מסתמא די שענע מצות און אויבען זידט אַנעשמאַ־
קער פּאַרשט אַ פסח־דינער, און הינטע קנידלך מיט שמאלץ, אין אפשר
נאָך אַטייגעכין אויך... און אַז רב הערש האָט זיך אויסגעהיסט אין איז
נעשאַנגען מיט זינע מקורבים צו זיך אויף קרוש, האָט ישראל דער שמש
פֿערפֿעשען צו זיך אויף קרוש זין איך־און־אייניגען גוטען פֿרײַנד, זין

בעל-סוד, ירחמיאל-משה דעם מלמד, האט אים מכבד געווען מיט א גלעזל ווין פונם אמת'ן ראזענקאב-ווין, און סימע האט זיך אויסגעדאנט נאר אים מיט אזעלכע מינים תרעמולים, וואם סאיז שווער געווען צו זאגן א מכוינה, וואס לינט אין זיי: צי מעהר האנג, צי מעהר שמאלץ, מחמת זיי ווענען געווען אי גענוג זים אי נעמוג פעט, זיי האבען זיך אזוי גקלעפט צום גומען אין די שמאלץ האט נעדונגען איבער דער בארד. ירחמיאל-משה, וואס האט געהאט א טבע פון שווייגען אין זופגען, אז ער האט גענומען דוס ער-שטע גלעזל ווין פונם אמת'ן ראזענקאב-ווין, האט זיך אים שוין אנגע-הויבען דרעהען דער קאפ אזן די צונג האט זיך בכי אים אויפגעבונדען, אזן ער איז מיט א מאל נעי ווארען בעדערזוהנ, האט פלוצלינג בגימינען צי ער נעדענקט נאך דעם חומש מיט רש"י וואס ער האט אמאל גלערנט מיט אים אין חדר.

בנימין האט גערענקט אי דעם חומש אי די רש"י, אין ישראל דעם שמש הארץ איז שוער נישט ארויסגעשפרינגען פאר תענוג.

— וואס זאגט איהר אויף אים? האט ער זיך אנגערופען צום מלמד שוין אויף יענער זיים טיהר.

— א כלי שלימה! — מאכט צו אים ירחמיאל משה, נעמט צוזויף די ליפען אין שמקלט מיט קאפ.

— אבער א יוד הא? — זאגט צו אים ווישער דער שמש און קוקט אים אין די אויגען ארין.

— מיט נאטם הולף! — מאכט ירחמיאל-משה.

— אייא, א „ווינרישנע בילעט", הא?

דערוויף כהש ירחמיאל-משה א מאך מיט'ן קאפ, מיט די אויגען און מיט די הענד, ער מאכט אזא מינע, וואס סאיז שווער צו פערשטעהן, וואס ער מיינט; מע קען רעכענען אי אזוי אי אזוי, יא א ווינרישנע בילעט אזן נים קיין ווינרישנע בילעט, וואס ווייסט א מענש?...

— א גוטען יום-טוב! — זאגט ער אזן קושט נאך אמאל די מזוזה — גאט זאל העלפען, דערלעבען איבער א יאהר אזן מיר זאל זיין געזונד אזן מע זאל נעהן אייגער צום אנדערען אויף שמחות. זיין גיבען אויף א חתונה בכי אייערע טעכטער, אזן נאך דעם אם ירצה-השם בכי אייער זוהן, אין יודען זאלען אויס-נעלייזט ווערען פון אלע צרות, אזן מע זאל הערען בשורות טובות ישועות ונחמות אויפ'ן כלל יודען, וואהים שוין ציים גיעט זאל עפים רחמנות האבען, יודען זאלען עפים אויפגיעכט ווערען, אזן סיזאל זיך פערבעסערען אין די

פרנסות, אין סיזאָל גלאָט עפּעס וועלן נעט אויף דער וועלט אזן פרייליף אויפֿן האַרצען אזן סיזאָל זיין... עס זאָל וועלן... סיזאָל... סיזאָל... סיזאָל...

ירחמיאל־משה דער מלמד וויסט שוין אַליין ניט וואָס סיזאָל זיין אזן וואָס סיזאָל וועלן. ער האָט שוין דאָכט זיך, אויסגעשטעלן אַלכדינג וואָס ער האָט גאָהאַט, איז ער געבליבען שטעהן ניט אַהין ניט אַהער, וי אַווי נעהט מען אַוועק גלאָט אזוי, אין מיטען דרינען אָהן אַ זי־ענדג? אַ גליק וואָס ער האָט זיך דערמאַנט.

— אזן סיזאָל... קומען משיחן!

— אָמן! האָט איהם נעענטפֿערט ישראל דער שמש אזן אין האַרצען בין זיך האָט ער געטראַכט: לאָז פֿריהער מען בנימין ענדיגען דאָקטאָר אזן נאָך דעם לאָז קומען משיחן...

ד.

וי לעבעדיג אזן וי פֿרייליף עס איז נעווען בין ישראל דעם שמש אין שמוב בשעת בנימין איז אָנגעקומען, אזוי איז האַרטען נעווען אומעטיג אזן טרויעריג בין זיין אויפֿאָהרען צורוק אין דער גרויסער שטאָדט ארין. וויינען האָט קיינער נישט געוויינט, נאָר סיאיז גלאָט נעווען אישליכען בעזונדער אָנגעזאָלעט אויפֿן האַרצען, חי צו אַ לויה חלילה. סימע האָט זיך אבילי אַ כאָר מיאל יאָ אַ נעם נעטהען צום פֿאַרטוף, האָט ישראל, וואָס אַלע אין שטוב האָבען נעעציטערט פֿאר איהם אזן נעהאָט דרך־ארץ, נעגעבען אויף איהר אַוא קוק, אַז זי האָט פֿערשטאַנען אַז מע דאַרף נישט ווינען. ישראל האָט נעזאָלט סיזאָל חזקא זיין פֿרייליף, האָט ער פֿריהער בעזאָרגט, אָנגעוואָנט דעם וויב אזן אַלע דריי טעכטער, אַז קיינער זאָל זיך ניט דערחעגען אַ מרעהר; נאָר אַז בנימין האָט זיך אָנגעהויבען קישען אזן סיאיז נעקומען צי דער מאַמען, האָט סימע ארויסגעלאָזט עפּעס אַ מאַרנעם קוישט פֿונם האַלז אזן איז פֿערשטאַרבען נעזאָרגט אויף בנימינס האַלז, דעמאָלט האָבען זיך אַלע דריי שוועסטער נעזוכען שניצען די נעזיכט, מחמת וויי האָבען דערפֿילט, אַז בין זיי אויף די בריקען מאַנצען טרעהרען אזן אין האַלז איז בין זיי וויי נעזאָרגט מיט אמאָל שרעקליך אייע... נאָר איין ישראל, האָט זיך נעהאַלטען וויא מענש; ער האָט ניט אויפֿנעהערט צו לאַכען פֿין דער „וייבערוי" מיט וויצרץ „וואָלטעלע פֿרעהרען", חאָטש אַליין האָט ער נעפֿיהלט וי טויזענד קעץ נראַפּלען איהם מיט די נעגעל בין דער נשמה אזן סיאיז איהם אַבנעמענגען אַ מינוט ער זאָל

זיך צוחיינען. נאָר אַ מאַנספיל איז פֿאָרט אַ מאַנספיל; עֶר האָט זיך מישב נעזוּען אין האָט נאָר אָנגעהויבען וועד-לעבן זיך, חאָטש עס האָט זיך ניט געקלעפט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, אין אַרומשאַנצען הין אין צוריק, וויַ אַ משוגע נאָר גע-האַלפֿען בנימין זיך אָנצוון, נעמאַכט חוק פֿון די זילבערנע קנעפּ מיט דער פּאַדקע וואָס פֿון הינטען, אין סוף כל סוף, נאָך אַלע וועדטלעך זענען מיטן אַרומשאַנצען, האָט עֶר אויפֿגעהערט וויַ אַ מענש וואָס האָלט בײַ ארוים-רייסען זיך אַ צאָהן.

נאָך איין נשמה איז נעזוּען פֿערצאָרעט און שׂשׂרק טרויעריג פֿון בנימין׳ס אויפֿקאָהרען, חאָטש יענע נשמה האָט זיך אָנגעקאָהרט מיט איהם אַ חילד פּרעמדע. דאָס איז נעזוּען פֿײַנע-לאה דער שכנהס טעכטערל מינצי מיט די שוואַרצע אייגעלעך, מיטן נעריכטען שוואַרצען צאָפּ אין מיטן רוסען בטײַטשעלע... וואָס פֿאַר אַ מתוּתנת׳שע איז דאָ נעזוּען מינצי? וואָס האָט זיך אָנגעקאָהרט מיט איהר בנימין, וואָס זי איז ארוים-געגאַנגען איהם בעגלייטען אויף דרויסען ארוים, נעשׂשאַנען צונויפֿגעלייגט די העגד אויפֿן האַרצען און נע-זונפֿט? און וואָס האָט בעדײַט דאָס קוקען, וואָס זיי האָבען זיך בײַדע אַזוי נעקוקט אין די אויגען ארײַן? וועלן האָבען זיי ציט נעהאַט צו בעקענען זיך, אַז אַ נאַנין פּסח איז בנימין נעזוּען אין נעפֿענגעניש בײַ זײַנע דרײַ שוועסטער, וואָס האָבען איהם נישט אָבגעלאָזט אויף קיין מינוט? נאָר אויך די איינענע מעשׂה, וועד קען דאָס ערוב זײַן פֿאַר אַ בחור מיט אַ מידיל, אַז זיי זיצען אָב אַ פּאָר וואָכען אונטער איין דאַך און עס צוהט זיי איינס צו דאָס אַנדערע תּי אַ מאַנעט? אפֿשר האָבען זיי זיך דורכגעוואָרפֿען מיט אַ פּאָר וועדטער און זיך נאָך אַ קוועטש נעשׂהען די האַנד אויך — וועד קען דאָס וויסען?... אפֿשר האָבען זיי זיך בעגעגנעט פֿאַר-נאַכטלעך אין הויז ערגיץ אין אַזינקעלע אין האָבען זיך אין דער פֿינסטער שטילערהייט צוקושט — איך וויים? למאי זאל איך האָבען אַזעלכעס וואָס איך האָב גישט נעזוּעהען מיט די אויגען?... אַ קונץ נעמען אין אויסבראַכטען פֿונים קאָפּ גלאַט אַ בבא-מעשׂה? מילא בנימין — נאָר גישט; עֶר וועט זיך אַוועקפֿאָהרען צוריק אין דער נימנאוץ און וועט פֿערגעסען דעם זיי-נעזונד; נאָבער מינצי? מינצי איז אַ מידיל צו לייטען און אַ שׂשׂן טוידיל דערצו! זי בעדאַרף התּונה האָבען, איהר קען דאָס חלילה שאדען צום שׂרוף!... אודאי וואָלט נעזוּען אַ גרויסער יושר דער ראַמאַן זאָל זיך נישט אָנדינגען אַזוי גיך, אַז די לויעט ציטישען זיי זאָל בריינען וויַ אַ העלוש פֿערד, אַז עס זאָל געהן הין און צוריק פֿלאַמפֿערינג ברוולעך, אַז בנימין זאָל אָנדינגען דאָקטאָר און קומען אין פֿאַלען מינצין צו די פֿוס; אָדער לאָז עֶר

נישט וואַרטען ביז ער וועט אַמאָל ענדיקען דאָקטאָר אין באַלד אַרויס־
גנבֿענען מנצים דורכן פֿענסטער אין אַנטלויפֿן מיט איהר קיין פּאַריזש,
אַדרבה וואָ עס לויפֿען אַלע העלדען פֿון אונגערן יודישע נאַטורליכע „העכסט
אינטערעסאַנטע“ ראָמאַנען... אי וואָס העלפֿען זיי טהרן אין פּאַריזש? זיי וועלען
דאָך דאָרט פּנים־אין־פּנים פֿאַר הונגער! א דאגה מיר, אודאי דאַרף איך נעהן פֿאַר־
זאָרגען דעם תכלית פֿון ישראל דעם שמש וזהן מיט פֿינסטערלאה דער אלמנה'ס
טאָכטער! וואָס איז? איך קאָן נים בעשטעהן אז כנסיון אָדער מיגעז זאָל
פּלוצים בעקומען עפּעס א צעהן מיליאָנשטוקלעך יהושה פֿין א רייכען פֿעטער,
וואָס איז נעוויס פֿרהער א באנדיט אין נאָבדעם א בארון, וויל אין אַלע „העכסט־
אינטערעסאַנטע“ ראָמאַנען? צי איך קאָן נים אויסהארעז, אז כנסיון אַליין
זאָל נעפֿעלען וועלען אין פּאַריזש און זאָל ווערען פּרעזודענט? אָדער אין
מינסיין זאָל זיך פֿערליעבען א פּרינץ? (וואָס מעכט צייך אויס וואָבער פּרינץ?
קאָרל פּרינצען פֿאהאַנען אויך דער וועלט — טאַמעניו!) און זי זאָל פֿער־
ליעבען פֿאַר איהם, אז זי איז א כלה פֿארן פּרעזודענט, דאָס הייסט פֿאַר
בניסין אין, אין ער, דער פּרינץ הייסט דאָס, זאָל זי אָבטלטען פֿון קאָפּ בּיז
פֿים אין אז עס קומט צו דער חופּה, וואָקסט אויס בניסין, נעוויינטלעך פֿער־
מאַסקירט, מיט נאָך צוויי באַנדיטען אין נעבט אַזעלע די כלה פֿון אונטער
דער חופּה אין אַנטלויפֿען מיט איהר קיין לאָנדאָן — אין נעה לאָך מיך! ישער,
דער פּרינץ, איז אָבער אויך נישט קיין מ־אָמאַה, יאָבּ ער זיי נאָך מיט אַ
נעזונדען פּאָלק זשאַנדאַרמען אין הויל זיי חאַפּען, האַרפּט אַראָב בניסין די
מאַסקע, מע טהוט אַ קוק — שא, סאיז נאָר דער פּרעזודענט פֿון פֿראַנקרייך!
פֿאַלען זיי אין אוממאַכט, אין מע טהוט פֿאַר איהם קנהען אין בוקען, אין
מע פֿיהרט איהם מיט גרוים פּאַראַד קיין פּאריזש אין איינעם מיט מינסיין,
און פֿין דאָרטען פֿאהרען זיי גלייך אַהיים אויפֿשטיפּט מיט גאָלד אין מיט
בריליאַנטען, אין קומען אן פּינקט אין דער צייט, ווען ישראל לינט פֿאַר
צרות אין פֿאַר הונגער טויערט קראַנק, סימע איז שוין לאַנג נעשטאַרבען (מע
שפּילט א גרויסע ראָלע טאַמער שטאַרבט א יחצנע אין א ראַמען!) אַלע
דרייַ שוועסטער פּעסיל אין סאָסיל אין פּרכיצי שטעהען אויך דן קנהעם בּיים
טאַטען אין בעת און ניסען מיט טרערען, אין פֿינסטערלאה די אלטע ברעכט זיך
העכער אין בעוויינט איהר מינסיין מיט זודינע טרערען.

— שוין באַלד א יאָהר — הויבט זיך אן צו איהר ישראל מיט זעהר א
שוואכער שטימע — שוין באַלד א יאָהר זינט אונזערע ליעבע קינדער זענען
פֿערשוווינדען נעזאָרגען אין מיר הערען נישט אויף צו ווינען. מיין סימע נעבוך

איז נעשטאַרבען. איך שטאַרב אויך נאָך איבער מײַנע דרײַ טעכטער וחי אויפן וואַכער.

— וואָס הערט זיך פון זיי? נעוואַלד, נאָשעניו, וואָס שווײַגסט דו?!

פלוצים עפֿענט זיך די טהיר אין עק פֿאַלען אַרײַן אין שטוב אַרײַן בנימין דער פרעזידענט פֿון פֿראַנקרייך אין מיטן די פרינצעסין פֿון לאָנדאָן, אָנגעטהון בגדי-מלכות.

— לִיעבער פּאָטער!

— לִיעבע מוטער!

— לִיעבער ברודער!

— לִיעבע שוועסטער!

— טהײַערע מאַכטער!

— וואָ זענט איהר געווען אַזוי לאַנג?

— אין פּאַריזש אוּן אין לאָנדאָן.

— וואָס איז בײַ אײַך דאָרטען אין די שטאַדטענקעם?

— נאָלד: סאַטע אימפּריאַלען! דאָס האָבען מיר אײַך געברַאַכט אַ כּתנה — יאָ. איהר ווייסט, אַז אינו קומט מול-טוב?

— וואָס איז דען?

— מיר זענען דאָך הגון-כּלה!

— אוי קומט דאָך אונו אַלעמען מול-טוב!

— מול-טוב! מול-טוב! מול-טוב!!! — — — — —

אַזוי האָלט איך נעטהון הען איך זאָל שרײַבען אַ נאַטירליכען „דעכסט-אינטערעסאַנטען רָאמאַן". נאָר איך דערצעהל נלאַט אַ מעשׂה פון אַנדערם בחור וואָס האָט זיך אויפֿגעלאָזט נישט קיין פּאַריזש אין נים קיין לאָנדאָן, נאָר נלאַט אַזוי אין אַ נהויסער שטאָדט אַרײַן זיך לערנען, האָבען מיר נישט נייטיג אויסצושטרעכטען פֿינגער קאָפּ נסתם ונפלאות וואָס נים נעשטויגען נישט נעפֿלויגען, אוּן דערצעהלען בעסער די מעשׂה וואָס איז נעווען.

ה.

דרײַ יאָהר זענען איבערנעגאַנגען פון תּענעם גליקליכען פּסח, וואָס מיר האָבען בעשריבען. אַ סך וויכטיגען זענען אבער אַלעמאָל נעווען אויסנעשטאַנען — ישׂראל דער שמש דאָ אוּן זײַן בנימין דאָרטען; אַ סך נעכט איז נים נעשלאָפען ישׂראל דער שמש דאָ אוּן בנימין זײַן זוהן דאָרטען;

ישראל דער שמש איז ניט געשלאפֿן קיין נאכט, ווייל ער האט אינגאנצן־אכט און נעהאט יסורים פון זיין בנימין־ן ווען ער הארעוועט נעבן אזוי שטארק, און בנימין איז גט געשלאפֿן קיין נאכט, ווייל ער האט זיך נעטריים צום עקזאמען.

„נאט זאל מיר העלפֿן איך זאל שוין ארויסערשפרינגען דעם עקזאמען— אזוי האט בנימין נעשריבן אהיים—וועל איך דעמאלט קומען צופאהרן צו אייך, מיינע „ליעבע און נעשרייע, אויך אַ נאנצען זומער זיך אויסרוהן דיך ביינאר ז...“

און ישראל דער שמש האט ארויסגעקוקט אויף דער גיטער בשורה פון „אזוי־אבענט“ וויי מען קוקט ארויס אויף משיחן. איהם האט זיך פאַרנעכ־שטעלט, אז בנימין קומט צו פאהרן אַ פארטיגער דאקטער, אַ גרויסער דאקטער; די נאנצע שטאדט לויפט זיך צוזויף אנקוקען „ישראל דעם שמש דאקטאר“; מע שלאנט איהם אב די טהירען, דער מיט אזא בקשה, אין דער מיט אזא בקשה; איטלעכער זוכט זיך אַ צד; אפילו העגוזל דער אייגענדער, אַ שלים מזל מיט אַ קרום־פיסל, אז ער נעהט שפרינגט ער אונטער, איז אויך נעקומען צו שפרינגען.

— וואס ניזט דו דאָ פאר אַ רב שמעלקע, האַ? פרעגט איהם ישראל.

העגוזל דער אייגענדער, נענוג ער הינקט אינטער אויף אַ פוס, רעדט ער נאך שפּעליאזוע אויף, קאָ: ניט אויסעדען קיין ר״ש.

— מטייטש יב ישראל „איך בין דאך אייעיץ אין אייגענעי קיוב“.

— וואס פאר אַ קרוב ביזט דו? — פרעגט איהם ישראל, חאטש ער ווייסט גאנץ גוט אז ער איז אַ קרוב אפילו אַ וויטליכער, נא־ פאָרט אַ קרוב.

— מיין עלטערע פעטער יאנקן און אייער פינעס מומע יוזל וענען נעזיהן אייגענע שוועסטער און ביידע.

— אודאי קעדרסט דו זיך אין מיט מיין זוהן אַ קעפּיל! — זאגט צו איהם ישראל; נאָר העגוזל דער אייגענדער מאכט אזא קרום פנים, אז ער האט אויף איהם רחמנות און לאזט איהם צו.

— נו? — פרעגט איהם ישראל בייס אַרויסגעהן פון בנימין־ן — וואס העדרט זיך, שלים מזל?

— הונדערט און צוואנציג יאהר זאלט איהר לעבען! — ענטפֿערט איהם העגוזל, האלט אַ זשמעניץ מיט נאלד, שפרינגט אויפֿן פיסל און האט פנים פלאצט איהם אין שויבט אזוי.

— רַ׳ משפחה דינע! — האָט ישׂראל צו סימען מיט אַ ששאָך, אין בעווייזט אידר מיט די אויגען אויפן שלום-מזל העמול דעם אַיינזינרער.

— נעבעך אַ גרויסער אכיון, פֿערגעסערט אידם סימע.

— תּערימשך איז וואָס? קאָרג אָריכע ליט פֿאַראַן אין שטאָדט? — ... אַזוי וואָט ישׂראל, נאָר מיינט עך עפּעס אַנדערש; עך האָט מורא אַז מע העט אַזוי שלעפּען בײַ זיך וואהן כסדר, וועט מען איהם מאכען פֿאַר אַ קבצן.

— נעבעך! האָט ישׂראל אין שליסט צו רַ׳ טהור — נעבעך אייך שוין צו נעהן אויף-אין-אָב! לאָוט איהם אַברוהעמען זיך חאָטש אַביסל פֿנים ווען!...

ישׂראל דער שמש איז אין זיינע ליפּטינע גילדענע מחשבות פֿער-גאַנגען אַזוי היים, או עך האָט אָנגעהויבען מאַנקורען מיט דער שטעלע; סיאיז איהם נמאס נעוואָרען דאָם שמשות. זיין אישליכען אַ משרת, אויסשטעהן יעדעמנ קאַפּרי, מראָגען אויפן קאָפּ אישליכענס יאָהרציט, חנפה'נען אישליכען בעוונדער, זוצא זיין פֿאַר קיין עין-הרע אַזוי עולם מיט יודען, וואָס אַלע וויליען דוקא דאָם אויבען אין איין מורח, אַלע וויליען דוקא שישי; אַלע וויליען דוקא דעם ערשטען פסוק פֿון אַתה-הראית; און אַז די נבאים צוזי-שען זיך קריעגען זיך, איז ווער דאָם נפרה-הורגריל? דער שמש! אַז צוזיי נגידה'שעב איז שוין צוויפֿערלען זיך איבער ן אתרוג וואָס מע האָט צו אייער נעשיקט פֿיהער זיי צו דער אַנערער, איז וועמען פֿלוהט דעמאָלט אין מאַטען ארין? — דאָם שמש! ווער האָרעוועט מער פֿון אַלע? ווער קומט אַהיים שבת אין יום טוב שפּעטער פֿון אַלעמען? ווער ועבט זיך צום מיט דעמאָלט ווען אַלע שלאָפּען שוין? אַלץ דער שמש — אַז אף און ווער איז איהם! אין נאָנער ווייסט איהר וואָס האָט עך דערפֿון? צרות האָט עך דער-פֿון, מיט עניה נפש, מיינע שונאים, מיט בוונות, מיט נרויאָטע, אַז קיין שכירות נעמט עך ניט, בלייבט נור רַ׳ הכנסה, דאָם וואָס עס מאַכט; איז חי נאַלד עס מאַכט חף מאַכט דאָם, און אַז עס מאַכט זיך נוט, מאַכט דאָם מכות...

— ישׂראל! חעסט מוחל זיין אַ לוף טהון צו מיר אהיים — אַזוי האָט איהם אין יענע צייט אַ זיי נעטהון איין מאָל רב הערש דער נביר אין האָט זיך בשעת מעשה נעגלעט דאָם בייכל און נעגעפּען אַלע מאָל אַ צווייענ-דיג הויטשל — טרו אַ שפּרונג אויף איין פֿים צו מיר אהיים זיי מוחל אין רבי... הכי... יאָ מיין שרהין, אַז בין מיר אונטערין קישען המ... המ...?

האָב אִיךְ אִיבעֶרגעלאָזט דִי שלוכעלוך; טאָטער זעָט זִי זִי זוכען, זאָל זִי וויסען הם... הם... וואו זִי צו זוכען.

יִשׂראֵל דער שמש איז געוואָהנט געיאָרען שטעהן פֿאר רב הערש דעם גדיד וִי אַ סאלדאַט פֿאר אַ גענעראַל, אין אייִדער ער לאָזט אַרויס דאָס וואָרט „גאָה" לויפֿט ער שוין; נאָר איצטונס מאָל האָט יִשׂראֵל עפּעס נישט אַזוי געאַפּט און האָט געמורקעט אונטער דער נאָז.

— שלויעסלוך... טאַטעניו משרת... לאָז מען נעהן אַז מע דארף... אַבי טרייבען ווייַטער וִי אַ הונד...

— וואָס מורקעסט דו? — פֿרעגט איהם רב הערש דער גדיד, וואָס איז עט געוואָהנט נעוואָרען צו אַזעלכע זאכען.

— ווער מורקעט ווער? איך מורקע דען? גלאַט איך זאָג, לאָז מען נעהן אַז מע דארף דאָס היַיסט איך נעה, אָטאָ גאָה איך... אָטאָ...

יִשׂראֵל לאָזט זיך לויפֿען מכח דִי שלויעסלוך אין שעלט בשעת מעשה רב הערש דעם גדיד מיט אַלע נגידים זִי זאָלען גאָהן כּה־הקלע. לאָז נור נאָט העלפֿען זומער, אַז סזעט קומען ציפּאָהרען זען זדען, — שלאָוט ער מיט זִי אַלעמען כפרות!..

ו.

נאָט האָט נעהאָלפֿען דער זומער איז נעקומען, נאָר בנימין איז נישט נעקומען. און ברוקח האָט עד אוך אָנגעהויבען שרייען נישט אַזוי אָפּ וִי פֿרוהער, און דִי ברוקח אַלײַן זאָגען עפּעס אוך נעראָטען האָם הייַנטער אי קורצער אי אומעטוגער. ער האָט נור מודיע נעזיען אַז דער אמאלט אין דער אמאלט בעי־דארף זען בִּי אִיהם אַוא און עקוואמען.

„דער דאָזיגער עקוואמען — אַזוי האָט נעשריעבען בנימין אין זען לעצטען „ברוקח, דאָם איז בִּי מיר דער יום־הדין, וואָרום מאָמער פֿעהלט מיר הס ושלום „איין וועכצעהנטעל הויל איך נישט קיין ארין, אין אַז איך הויל ניט ארין „איצט, ווייל איך מוזען בלייבען אוך איבער איאהר, און ווער ווייסט וואָס ווען „זען איבער איאהר, טאָמער איז איבער איאהר נאָך ערנער? וואָס זשע ווייל „איך דערמאָלט טהון? וואָס ווען זען ווייטער? איך וואָס האָב איך בעדאַרפֿט „אַזוי פֿיעל האַרעמע, פֿרישטוארצט ווערען? אַזוי פֿיעל לערנען, חורץ אוך „אוסוויינינג, הונגערען גאנצע טעג. ניט שלאָפֿען קיין נעכט אין פֿיהרען וִי „אַ הונד? נישט איך אַלײַן פֿרעג דִי דאָזיגע קשיא, עס זענען דאָ נאָך אַ סך

„אוועלכע וואס זענען פֿערבליבענען פֿון פֿאר אײַנהײַן אין קאַנען נישט „ארײַן, ווײַל סע פֿעהלט זײ צו דאָר נאָרמע, אין אָט שפּרינגט אונטער דאָר „פֿרוזשי, און אויפֿן עקזאַמען שנײַדט מען, — סאיז שלעכט!.. בײַטער אין „פֿינסטער!.."

ישׂראל דאָר שמש איז ארומגענענען אהן אַ קאָפּ; עד האָט נישט גע־קאָנט פֿערשטאַנען, פֿאר וואָס זענען עפּעס בנימינס ברוזולאַך געווארען מיט אַמאָל אַזוי אומעטיג? עד האָט געבעטען ירחמיאל משה דעם מלמד עד זאָל שרײַבען בנימינען, וואָס איז דאָס פֿאר נאַרמע, און וואָס הויסט עס פֿעהלט אַ וועכצאַנטעל? מע מעסט דען בײַם עקזאַמען אויך מיט אַ מאָס אַזוי ווי בײַם פֿרוזשי? און וואָס הויסט מע שנײַדט בײַם עקזאַמען? ווער שנײַדט? פֿאר וואָס שנײַדט מען? הכלל עד זאָל איהם פֿרײַשרײַבען אלסדינג באריכות און זאָל נאָר ניט וואַרטען, עד זאָל זיך פֿעלאָזען אויף דעם וואָס לעבט אײַנינג, עד קאָן אַלץ, און דאָר עיקר עד זאָל זען אַ ייד וועט אַלסדינג אם ירצה השם זען גוט..."

אויך דעם דאָזיגען בריוף אין אויך אַלע אײַבערוועג ברוף האָט שוין אפֿער ישׂראל דאָר שמש מעהר קיין ענטפֿער נישט בעקומען, ישׂראל איז נישט געוואָהנט געווארען אַז פֿון בנימינען זאָל אַזאַ צײַט קיין ברוף ניט זען; עד האָט אַזוי לאַנג איהם נע׳שריעבען אין געשריעבען, ביז עד האָט אויפֿגע־הערט צו שרײַבען; סאיז איהם געווען אַ בזיון פֿאר ירחמיאל משה דעם מלמד...

— וואָס קאָן עס זען וואָס סאיז נישט קיין ברוף אַזוי לאַנג? — פֿרעגט מיטע בײַ ישׂראלן אין בעקומט פֿון איהם אַ פּסק וון געווינטליך.

— כ׳טר״ה בהמה: עד האָט מעהר נישט וואָס צו טהון, נאָר שרײַבען ברוו־לין? וואַרט אויס אַבוסעל, לאָז עד אַנטפֿאַנען דעם „עקזאַמענט" וועט עד דאַ דעאַלט שרײַבען!...

פֿעקומען איהם, טרוט מיטע אַנ, יי אַ הונד בשעת עד הנחהש זיך צו טום בעל הבית, דערהט מיטן ווידזל אין בעקומט אַ „פּשאַל־יען!.."

ישׂראל איז ארומגענענען מיט אַנגעשיילען האַרץ און מיט אַ שוועהר נעמיטה, עד האָט זיך נאָר קיין אַרט ניט געקאָנט נעפֿינען. וואָס זען קאָם האָט אײַנגעקלאַפּט אין דעד צײַט — זאָל קיין פֿעסער נישט ווײַזען, אין די חלומות האָם עד האָט געוואַהן בײַנאַכט זאָגען מיט אַראַדיגע, שרעקליכע חלומות. איין מאָל חלומט זיך איהם או עד פֿאַהרט צו גאַסט צו זען זוהן אינאיינעם מיט מוטען. נעפֿאַהרען־געפֿאַהרען, איבער בערג איבער מאָהלען, וואַלד איין וואַלד אויס, נעקומען צו אַ פֿאַהרען אַ גרויסען פּאַלאַץ, פֿרעגט עד: „דאָ ווצט ריטעלמאן דער דאָקטאָר?" זאָגט מען: „ווצען ווצט

עֶר רֶאָ, נָאר מע קאן איהם ניט וועהען", פֿרעגט ער „פֿאר וואס"? וואנט מען איהם: „דער פֿאר ווייל מע לאוט קיינעם ניט צו." הויפּט זיך אָב ישׂראל: „געדט וואנט איהם, זיי מוחל, אז דער מאמע איז נעקומען". „אין די מאמע"— רופט זיך אן סימע, „אָט האסט דו דיר סקאַצעל קומט, זי איז אוך דאָ אין מיטען!" — וואנט צו איהר ישׂראל, און אזוי וויּ זיי רעדען דערוואהט ער פּון דער וויטען אַ „ידעראל מיט פֿאליעטען"; ער וואלט נעמאנט שהערען, אז סאיז בנימין. ישׂראל לאוט זיך נעהן אין סימע נאך איהם, נאר וויפּועל זיי נעהען, קאנען זיי צו איהם ניט נרייכען. „ביכער אַבוסעל! הער נאר וויּ זי שלעפּט זיך? נו, ריהר זיך! ריהר זיך! — שרייט ער צו סימען, אין בויד לאַנען זיי זיך לויפען, לויפען מיט אַלע כחות, און ישׂראל הערט נישט אוך צו שרייען אוך מיטען: „ביכער! ביכער! שלעפּט זיך וויּ אַ טשערעפּאַטע! סימע, פֿערברענט אלסט דו ניט ווערען!.."

— נאָט איז מיט דיר, וואס שרייסט דו? — וואנט צו איהם סימע אין טאַרעט איהם פֿונם שלאָפ. ישׂראל חאפט זיך אוך, שטעלט אוים אַ פּאָר אוינען, שפּייט אוים דרי מאָל, קערט זיך איבער אוך דער אַנדערער זייט, ווערט אַנשלאָפען און ועהט אַ נייעם חלום, נאָך אַנערנערען וויּ פֿריהער: אַ שווארצע חופּה... שווארצע ליכט... אַ שווארצע מטה... עמיצער שטעהט מיט אַנ־אָנצווייגע און ווייל איהם ארויסרייסען אַ צאָהן, לאוט ער זיך ניט, בארעט זיך, דערהערט ער בנימינס קול:

— טאַטע... טאַטע... סאיז פֿון דיין טובה וועגען...

. . . . . .

1.

פֿון לעמעל דעם סטאראסטע האָט איהר נעהערט אמאל? צי איהר הערט דאָס ערשטע מאל לעמעלס נאמען? וויּ קומט דאס? ער איז דאָך אַ יוד וואס האָט אַ שם אומעדום. אַ חוץ וואס ער איז אַ סטאראסטע אין איפראוזע און אַ קאכלעפל און פֿיהרט דאס נאנצע שטעדטיל בייַ דער נאָז, איז ער אַ נאנצער מאכער דערט אין דער „גובערניע", אויסנעבונדען מיט אַלע נרעסטע. אז ער קומט צופֿאהרען אין דער גובערניע, זאנט ער, וויסט ער ניט וואהין ער זאל נעהן פֿריהער; אישליכער, זאנט ער, שלעפּט איהם צו זיך: „פּאנו לעמעל! נאסבאהרן לעמעל! רב לעמעל!" סע טהוט זיך! אַלע מאל ווען ער קומט צו פֿאהרען פֿון דער „גובערניע" מוז ער ברייננען עפּיס אַ ניס, וואס

זאָל זיין נאָכדעם אויף דרײַ חדשים צו רעדען: אַ גרויסען אָנזײַן פון דרײַ מאָל הונדערט טויזענד, אַ מורא־דיגע שרפה, וואָס פינף און זיבעציג נפשות זענען פֿערברענט געוואָרען, אָדער אַ שרעקליכע הרינה אין מיטען שטאָדט, וואָס די האָר שטעלען זיך קאָפויר. און חאטש בײַ לעמלען זענען אָנוצצען אַ ביסעל צו אָפּט, די שרפות מיט די הריגות כמעט אַלע וואָך, פֿון דעסטוועגען איז קיינעם ניט אַדער נישט אײַנגעפֿאַלען ער זאָל זיך אַנידערשטעלען תּרוף; אויף קיין מעשה פֿרעגט מען קיין קשיה נישט, למאי די נאַזעטען? די גאַזעטען מעגען? אידר דאַרפֿט נאָך געדענקען מן הסתם די שרעקליכע מעשה. וואָס איז געזעסן בעשדיבען אַנטפֿלטען אויף אַלע נאַזעטען. פֿערלאָפֿען האָט זיך דאָס אין ביאַליסטאָק, אין ריגא אָדער אין זשאַמיר, איך געדענק שוין ניט אַקוראַט. אַווי איז געזעסן די מעשה: איין מאָל איז געזעסן אַ פֿרוי מיט אַ זוי־גערינ קינד אויף די האַנד, פלוצים צעווײַנט זיך דאָס קינד, ווײל די פֿרוי דאָס קינד גיבען זויגען און צוישפּילעט זיך, שפּרינגט אַרויף אַ שלאַנג צו אידר אויפֿן שוים און חאפט די פרוסט אין מויל אַרײַן און לאָזט ניט אַרויס שוין פֿאַלד דרײַ מעת־לעת. אַלע דאָקטוירים מיט די גרעסטע פּראָפֿעסאָרען קומען צופֿאָרען און פֿאָרען אַזעק, זיי וויסען ניט וואָס צו טהון: אָבריגען די שלאַנג מיט גוטאַלד האָבען זיי מורא, טאָמער לאָזט זי דאָס גיפֿט, איז די פֿרוי אַ פֿערפֿאַלענע; לאָזען זי זאָל זויגען, וועט זי פֿון איהר אַרויסציהען דאָס דם־התמצית: וואָס דאָר סוף וועט זיין, וועלען מיר מסתמא מודיע זיין אויפֿן לעזער... אַווי לאָזען אויס די גאַזעטען, און שוין מעהר אַז דרײַ יאָהר שרײַבען מיר אויס און לייענען די גאַזעטען און וויסען נישט עד היום דאָס סוף פֿון דאָר שרעקליכער מעשה און וואָס מאַכט די אומגליקליכע פֿרוי געבעך? דאָכטענען אַז די שלאַנג זויגט נאָך, — איז עפּעס נישט צו גלויבען, עס קומט אויס אַביסעל חוץ לדרך הטבע; און וויידער אַז די פֿרוי זאָל האָבען געשטאָרבען, וואָלטען דאָך די גאַזעטען געשריבען. לכן מוזען מיר אָנקומען דאָרצו, אַז סאיז נישט קיין פֿרוי, נישט קיין פרוסט און נישט קיין שלאַנג וואָס דאָן איז דאָס? אַ פּנים אַ לינען!

אָדער נישט לאַנג האָבען מיר געליינט אויף די גאַזעטען אַוא מעשה: אין אַ קלײַן שטעדטיל (דאָכט זיך אין באַברוסק) איז געווען אַ יודישע חתונה. די כלי־זמר האָבען געשפּילט. די מחותנים האָבען געטאַנצט. די סאָוועָרם מיט די סאָוועָרקעס זענען אַרומנעלאָפֿען פֿערטאַראַמעט, וו׳ געווײַנלוך אַ חתונה. פלוצים האָט די כלה סאיז איהר נישט גוט און ליינט זיך צו אויף אַ ווײַלעטשקע. און אַווי וו׳ די האָט זיך צוגעליינט אַווי איז זי אַנשלאָפֿען ge־

ייִאָרען. דו כלי־זמר שפּיעלען, דו מחזיקנים טאַנצען, דו סאַהוּעראָם מיט דו סאַרוּשקעס לויפֿען ארום פֿערטאַראַמט — דו כלה שלאָפֿט. מע האָט שוין אָבגעשפּיעלט, אָבגעטאַנצט, אָבגעסען דו גילדענע־יוך — דו כלה שלאָפֿט. דער עולם איז זיך צוגאַנגען אהיים, מע פֿערלעשט דו ליכט — דו כלה שלאָפֿט. מע שטעהט אויף אין דער פֿרי — דו כלה שלאָפֿט. מע לייגט זיך שלאָפֿען — דו כלה שלאָפֿט. מע שטעהט אויף — דו כלה שלאָפֿט. הקצור, ס׳איז שוין דרייַ וואכען נאָך דער חתונה — און דו כלה שלאָפֿט; „וואָס מיט אידער איז געשעהען ווען מיר מסתמא באַלד געבען צו זיסען אונטערצ לעזער״... ס׳פֿערשטעהט זיך שוין דאָס אַנדערש יאָהר אַז מיר שרייבען אוים נור דאָס דאָזיגע בלאַט, מיר האָבען מורא טאָמער חאַפּט זיך אויף דו כלה, און מיר ווילען צוליב ניט זיסען ווער ס׳האָט אונז געשלייערט: — עס איז אָבער ארוסגעקומען דו מרתה; אַלע טאָג, אַז עס קומט אן דאָס בלאַט, איז דאָס ערשטע פֿראָגע מיין וויב:

— וואָס העדט זיך מיט דער באַברויסקער כלה?

— נישטאָ גאָרניט, דו משמעות אַז זי שלאָפֿט נאָך — אַזוי ענטפֿער איך מיין וויב, און בין זיך אין הארצען טראַכט איך מיר: „אוי וועה איך האָב מורא אויב דו נאַנצע מעשה איז ניט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, שקר וכזב?..״

אַזוי איז מיט אונזער לעמלען אויף. דער חלוק איז נאָר, וואָס דו נאַע־טען עס מאַכט זיך, זיי האקען ארין אמאל אַ לייגן טהוען זיי דאָס מיט אַ מיין, זיי מיינען געלד; און אונזער לעמעל דער סטאַראָסטע איז גלאַט אַ שקרן אין אַ פּלאַפּלער. היינט שטעלט זיך פּאָר, וואָס פֿאַר אַ יום טוב ס׳איז נעזעהן פֿאַר אונזער סטאַראָסטע, אַז ס׳איז אָנגעקומען פּלוצים אין דער איפּראַטיע פֿון דער גובערניע אַ פּאַפּיער מע זאָל אויסשליסען פֿינס יודישען קהל בנימינען דעם וזהן פֿון ישׂראל רישעלמאַן, מחמת ער האָט אָנגענומען אָנאַנדער גלויבען...

לעמעל דער סטאַראָסטע, אַז ער האָט נור איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיער, האָט ער פֿערגעסען אַלע נעשעפֿטען מיט דער אויפֿזיץ, געחאַפּט דאָס פּאַפּיר אין איז אַוועקגעלאָפֿען אין גאַס ארין, זיך אַלע מאָל אָבגעשטעלט, איינע־רוימט איטלעכען בעזונדער אַ סוד אויף אויער אין צופּויקט איבער דער גאַנ־צער שטאָדט.

פֿאראן צייטען, וואָס מע קאָן זיי „שטילשווייגענדיגע טעג״. דער הימעל איז לויטער, קיין שפּרינקעלע, קיין וויגעלע, שא, שטיל ארום אין ארום; אַלע שלאָפֿען, וויי אויסגעשטראָבען דו גאַנצע שטאָדט, פּלו־צים, מע וויסט ניט פֿון וואַנען, עס פֿאַלט אַראָפּ אַ באַמבע אין רייסט אויף

דיך נאַנצע וועלט, אַלע חאַסענען זיך אויף אונז לאָזען זיך לויפען: „האַ? וואָס? וואָ? וואָס איז געשעדען?“ — עס ווערט לעבעדיג, פרייליך אין ששעדטיל.

דו מעשׂה מיט ישׂראל דעם שמש זוהנדיל איז געווען יענע באַמפּע, וואָס האָט אויפגעריסען דאָס נאַנצע שטעדטיל אזן אויפגעוועקט אַלע יודען. איטלעכער בעזונדער איז געווען צוקאַכט אזן אויפגעטראַגען פון דער מעשׂה, גלייך וויַ סאיז איהם נוגע אין נפש אַדער אין פרנסה, גלייך וויַ עס געהט איהם מער נישט אָב, נאָר דאָס. אַסך האָבען אַוועקגעווארפען געשעפט, דאָס עסען אין מיטען, אין אַרויסגענגען אין מארק „הערען וואָס הערט זיך?“ אַרום רב הערש דעם נגיד'ס שטוב זענען געשטאַנען רעדלעך מענשען, אזן רב הערש אַליין איז געשטאַנען אין חאַלאַט אזן אין דער יאַרמעלקע בים גאַניק פון דער שטוב, אַרומגערינגעלט מיט זיינע מקורבים אזן מיט גלאַט יודען וויַלד פרעמדע, וואָס חנפה'ען אזן לעקקען איהם, טאָמער וועט דערלאַנגען עפּעס אַרוים אַמאָל אַ שטיקעל טובה, אַ קשיה אויף אַ מעשׂה?.. רב הערש דרשה'ט אזן דו לעקערס פאַדטאַקעווען איהם:

— מסתמא: וואָס דען? זיי זענען נישט געווען? זיי זענען ווידער געקומען?

— אַ שמש, אַ פאַרך, אַ קבצן, ווילּ עד זיין קליגער פון דער גאַנצער וועלט? — ואָט רב הערש מיט זיין צוויינדיג הוסטיל — הם... הם... אַ דאָקטאָר האָט זיך איהם גאָר פערוואַלט מאַכען פון זיין זהנדיל! אזן אַז ער וואָלט זיין אַ שמש וויַ דער מאַטע, צי חלילה אַ מלמד, וויים אויך נישט וואָס סוואָלט געווען! אויך וואָלט אַ בעלן זיין הערען וואָס ואָגט דער שמש אונזערער אַצונד? צי ער וויסט נאָך נישט פון דער בשורה הם... הם...? עפּעס זעהט מען איהם נישט דעם שליח-מול, וואו קען ער זיין?

עס האָבען זיך געפּינגען אַוועלכע וואָס האָבען זיך נישט געפּוילט נעהן אין שול אַרײַן אזן צום שמש אַהיים — אזן האָבען ישׂראל'ן נישט געקאָנט געפּינען אזן ערגיץ.

ח.

דו וואָס זענען געוואָרען צו דיך „העכסט אינטערעסאַנטער ראַמאַנען חאַלטען אַ בעלן געזעהן אז ישׂראל דער שמש זאָל זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד, אַדער ער זאָל לויפען צום טרינקען, אַדער ער זאָל אַרויף אַין בית-מדרש אויפן בוידעם אזן זיך אויפהענגען אויף דו באַנטענעם,

וויב און קינדער זאלען ׳אמערן און קלאגען, די ששאדט זאל זיך וויינען, קאכען וויי אין אַ קעסטל – הכלל עם זאל דונערן און בליצען! עס קאן זיין אז איצטיגעם מאל וואלט איך זיי שוליעב געטהון. נאר וואס קען איך מאכען, אז ישראל דער שמש וויסט נאך נאר נישט פון קיין פוטר אין פון קיין חלום? דעמאלט וועלן די גאנצע שטאדט האט זיך ארומגעמראגען מיטן „פאפיר" איז נאר ישראל געוועסען בייַ זיין איין־און־איינציגען גוטען פרײַנד און בעל־סוד ירחמיאל משה דעם מלמד. אין דער אייגענער צייט וואס איז אננעקומען אין דער אופראזע דאס געוויסע „פאפיר" האט ישראל דער שמש אבגענומען פון דער פאסט אַ נאנצען פאקעט וואס איז איהם אנגעקומען פון זיין זוהן. ער האט נאך קיינמאל אזוא נרויסען, אזא לאנגען בריוף נישט נעהאט פון בנימין־ען – אַ נאנצע מגילה! חרכנעלייענט מיט נרוים מיה אַ פאר בלעטלעך און ניט פערשטאנען כמעט איין ווארט, איז ער אזוי צו ירחמיאל משה דעם מלמד.

– סאיז דאָ! – האָט ישראל אויסנעשרינען נאך פון דער טהיר מיט א שמיחה.

– אַ ברייוול פון אייער זוהן?

– נאך אַ מין ברייוול, אויף דרײַ בויגעלעך פאפיר!

דערהערט דרײַ בויגעלעך פאפיר האָט דער מלמד אויפגעלייגט שטער און אייזען און די תלמידים האָבען זיך דערוויסט מחיה נעוואָרן. אַ קלייניקייט מיט וועט קענען שפיעלען דערוויל אין „פאטשערלעך" און אין „מרעפענישי", און גלאט אזוי זיך אברוהרען פינגם חמשׁ איז אויף עפּים ווערט: ירחמיאל משה האָט אנגעהויבן די בעקאנטע בריוולען אויף דער נאָז און האָט זיך נעמען לייענען דעם בריוף בקול רם און מיט אַ נוסח. נאר כל זמן עס האָט זיך געליינט האָט זיך נעלייענט; וואס וויטער וויטער האָט ער אנגעהויבן אביסעלע זיך פארראיקען און אבשטעלען זיך, די מע נעהט אויף שטיינער, חייל סאיז אוועקנאנגען הארבע עברי, מאדנע וועלטער, אזעלכע וואס ער האט זיי אויף זיין לעבען אין ערנין ניט בעזעגנט. ער האָט אלע מיטט צוריקט נעמאכט די ברייל אויף דער נאָז, צוגעטראגען דאס בריוול נעהאנ־טער צום פענסטער, נעקוויטשט מיט די פליעצעם און נעקייקט די וועדטער: – המ... המ... עפּים מלאכים שפראך... נאצינ... מאנציפאציע... פּצפּציה... לאז מיך אזוי וויסען אַ בייזוך וועטשערע!

ישראל איז נעזעסען, נעזעסען אנגעשפאנט דעם קאפּ אויף דער אנד־בים עק טיש, נעקוקט נעקוקט ירחמיאל משהן אין מויל אריין, וויַ צוגע־

דערט מיט מח צו איטלעכעם וואָרט, נעהאָלט חאפּען דעם רעכטען נעדאנק— אין ניט נעקענט בשום אופן. ער האָט ניט פערשטאַנען וואָס בעדייט דאָס, וואָס בנימין פלוצים פערנאָפערט זיך אין שוועדט זיך מיט שבועות אַז ער איז דער אייגענער מענש וואָס פריהער, אדרבה נאָך מיט מער ליעבשאפט אין נאָך מיט מער נעטרייַשאפט... ישׂראל האָט ניט נעקענט פערשטעהן פאר וואָס אָל ער איצטער ניט זיין דער אייגענער וואָס פריהער? אין וואָס בעדייט דאָס דאָזיגע וואָס ער בעט פון אים ער זאָל אים מוחל זיין? וואָס זאָל ער אים מוחל זיין?... „עס האָט אנדערש נישט נעקאָנט זיין, שרייבט ער, ער האָט נעענט נעמטשעט זיך, ווייל ער ווייסט, וואָנט ער, נאָנין נוט וואָס פאַר אַ וועהטיג ער טהוט אן זיינע עלטערן; נאָר דאָס שלאָגען זיך פון קינדווייז אָן צו דער לעבענקייט, דאָס רייסען זיך צים וויסענשאפט איז בייַ אים אַזוי נרוים, אַזוי שטארק, אַז עס האָט נוכר נעוועזן".

דאָ דערמאָנט זיך ישׂראל אינים חלום וואָס האָט זיך אים נעחלומט אין עס טהוט אידם אַ טיאָבקע דאָס הארץ, וויַ אַ מענש וואָס דערמאָנט זיך אַז מע בעאַרף אידם מאכען אַנאָפערצייט... ער טהוט זיך אַ חאפּ.

— וואָס? וואָס? נאָך אַ מאל, לייענט נאָך אַ מאָל, וואָס שרייבט ער וואָס?...

ירחמיאל משה טהוט אַ ריק דיַ ברילען אַרויף אין ווייל לייענען נאָך אַמאָל, פלוצים עפענט זיך דיַ טהיר און עס קומט ארײַן...

בתיה הינדע דיַ רביצין, ירחמיאל משהס ווייב, אַ יודינע ניט אַזוא נראָבע וויַ אַ הויכע אין ניט אַזוא שענע וויַ אַ נעלע, מיט אַ נרויסען קאָשטיק פּנים מאַרק. אין קאָשטיק האָט זיך נעפּונען פּין כל טוב: קאַרטאָפלעם אין ציבעלעם אין צוויי שוואַרצע רעטעכער אין אַ שטיקעל לונג אין לעבער, וואָס זי האָט קוים אויסנעוויינט בייַ שמחה לייב דעם קצב, מיחמת לונג אין לעבער אין אַזוא סחורה וואָס אויף דעם איז ברוך השם פאַרהאַן תמיד הונדערטער בעלנים; ווייַטער שלאָגען זיך איבער דעם אין מארק וויַ להכריל אין שול דיַ מאנסביללען איבער „אַתה הראית",—אין סאיז נאָר קיין חדוש ניט; אַז קאָסטען קאָסט דאָס וואָלווּל אין קיין ביינער האָט דאָס ניט. דאָס אַז מע קאָסט מיט קאַרטאָפלעם אין מיט ציבעלעם אין מיט נעענג פּעפּער אין סע דושעט זיך ניט איין אין סאיז מאסטקע—איז דאָך עס טעם גן-ערן!..

ארײַנקומען אין דערוועהן דעם שמש זיצען בייַם טיש מיט איהר מאַן אין לייענען, האָט בתיה הינדע אַ קוק נעטהון אויף זיי בייַזען אין נעוואָלט אַרײַן, צי דער שלים-מול ווייסט שוין צי נייַן? נאָר פּין זייערע פּנימער האָט

זי נישט געקאנט אַרויסזעהען גאָר נים, האָט זי אַוועקגעשטעלט דאָם קאשעק אין אַ ווינק נעשהען צי איהר מאן, בשעת מעשה זיך אַ וויש נעשהען מיט דער האַנד אויבערן פנים פון אונטען ארויף.

— המיל משה, קום נא אהע!? האָט זי איהם אַ זאָג נעשהען. ירחמיאל משה האָט זיך נעשטויסען, אז בתיה הינדע ווייל איהם מסתמא עפּים ואיצן, האָט ער אויסנעטהען די ברילען און האָט זיך ארויסנעחאפט אויף אַ מינט אין הויז ארויס אין דאָרט, אויף יענער זיים טהיר, איז פאַרנעקימען צווישען מאן און הייב שטילערהייט, אונטער פויער אויגען, אזוי פין נעשפּרעך:

זי: ער הייסט שוין?
ער: וואָר?
זי: דער שלים־מזל.
ער: וואָסער שלים־מול?
זי: דער שמש.
ער: פון וואָס?
זי: פונים זוהן.
ער: פון וואָסער זוהן?
זי: פון בנימינען.
ער: אז וואָס?
זי: די נאנצע שטאָדט האָט צו טהון!
ער: מיט וועמען?
זי: מיט זיין זוהן.
ער: מיט וועמענס זוהן?
זי: מיטן שמש זוהן.
ער: אז וואָס?
זי: טפו וואלסט דו ווערען!...

נאָט הייסט וויסען דאָס נעשפּרעך וואלט זיך נאָך נעצוינגען ווען דער שמש אליין זאל נים נעווען אונטערקומען אַ דערשראקענער אוין אַ פּרעג טהון?

— האַ? וואָס? וואָס דערצעהלט איהר עפּים? וואָס האָט איהר עפּים נעזאָנט בנימין — וואָס?

בתיה הינדע האָט נישט נעוואוסט, וואָס זאָל זי טהון, וויַ אזוי דרעהט מען זיך רא אוים? למאי זאָל זי זיין דער שליח? אַ מעהר זעט זי איהם

בעמער אבשיקען גלײַך צו לעמעל דעם סטאַרעסטע, לאָז ער זיך מיט אידם שלאָגען קאָפּ אין וואַנד.

— גאָר נישט, ווײַס איך! — מאַכט בתיה הינדע און ווישט זיך דאָס פּנים מיט דער האַנד אַרויף — עפּעס אַ פּאַפּיר זאָגט מען איז אָננעקומען מכח אייער זוהן.

— וואָסער אַ פּאַפּיר? — פֿרעגט ישׂראל טויבד ווי די ליים.

— אין דער אופראַוועג דאָרטען — זאָגט בתיה הינדע.

— וואָסער אופראַוועג?

— צום סטאַרעסטע.

— מכח וואָס?

— לעמעל הייסט דאָס.

— אַז וואָס?

— אייער בנימין הייסט דאָס.

— וואָס בנימין? בנימין? — פֿרעגט שׂרה ישׂראל מיט כעס.

— אִיך ווייס וואָס? פֿרעגט מיך בתרם, זײַט זיך מטריח אַהין, צו לעמלען הייסט דאָס, ער איז אײַנצער אין מאַרק, לעמעל הייסט דאָס מיטן פּאַפּיר.

„פּאַפּיר... לעמעל... אופראַוועג... בנימין... די גאַנצע שׂטאָדט... וואָס זאָל דאָס בעדײַטען?" — טראַכט זיך ישׂראל און ער פֿיהלט, אַז עס פֿלאַמט אידם אַ באַק און עס פּלאַפּט אידם אין אויער, ער רוקט אָן דאָס היטעל, בויגט זיך אַריין אין דרײַען און לאָזט זיך נעהן.

מ.

סאַראַן סטענשען, וואָס האָבען ליעב אָנקוקען ענעם בשׂעת אומגליק, פֿלעגען קוקען ענעם גלײַך אין פּנים ארײַן הוקא בשׂעת עה וויינט, נאָכקוקען ענעם וויַ אַזוי ער נעהט נאָך דער לויה, זיך צוקוקען וויַ ענער בעקט די דעקע, שלאָגט זיך קאָפּ אָן וואַנט, וכדומה. איך האַלט נישט פֿון אַזעלכע סצענעס. לאָז מען זאָגען וואָס מען ווייל, איך האָב פֿיינה טרויערינע בילדער. ביין מוזיק טראָגט נישט קיין שׂוואַרצען שלייער אויפֿן פּנים; מיין מוזיק איז אַנדערשע גאָר וַא פֿרייליכע... מאַדאַם האָט זיך געלאָזט לויפֿען ישׂראל דער שׂמיש? מיט וועמען האָט ער זיך נעוועהנען? וואָס האָט ער געהערט? וואָס האָט ער גענואָמט? — פֿרעגט גאָר נישט, איהר וועט דערפֿון קיין תענוג

נישט האָבען. וואָס וועט אייך אַרויסקומען אַ שטיינער אַז איהר וועט נעוואָהר ווערען אָז סאָרען פאַראן מענשען, וואָס יענעמס צרה איז בײַ זיי נאָר אַ „נישט", יענעמס הארץ איז אַ פּירעל, יענעמס נערוון זײַען סטרונעס, יענעמס ווייטען איז אַ גרוי און יענעמס נשמה — אַ שפּילעכיל? וואָס וועט אייך אַרויסקומען למשל, אַז איהר וועט שוין נעוואָהר ווערען אָז עס האָבען זיך געפונען אַזעלכע וואָס האָבען דערלעבט אַ נקמה. אין ישׂראל דעם שמש, דערפאַר וואָס ער האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט זיי נאַכט מיט זיין „ווינטשענע בילעטע"?

— אָ מצוה! — האָט נעוואָגט הגביר רב הירש מיט זיין צוויטענריג הוסטעל און געגלעט זיך בשעת מעשה דאָס בייכל — אַ מצוה לאָו אַ קנצן המ... המ... ניט שפּרינגען אין פּנים אַרײַן! דאָקטוירים נאָר המ... המ!

אַ סך האָבען נעווייסטלעך רחמנות געהאַט אויפֿן שטשׂ נעבוך. נאָר אייך מײַן אַז עס בעראַרף אייך זיין קענטלעך דאָס וואָרט „נעבוך".

— לאָו אייך נאָט היטען פֿון אַ יוידישער טוכה און פֿון אַ יוידישען נעבעך — אַזוי פלעגט זאָגען מײַן באבע מינדע עליה השלום — וואָרום פֿון אַ יוידישער טוכה קאָן האַרט ווערען דאָך קאַפּ אויך פֿון אַ יוידישען נעבוך — המילק די ציין...

ערשט אַרום פֿאַרנאַכטלעך האָט זיך ישׂראל פֿערשלעפּט אַהיים, קוים אַ לעבעדינער, שמיל זיך אַראָבנעלאָזט אויף דער ערד, אויסגעמטען די שטיוועל, נערוסען קריעה און האָט זיך אויפֿגעזעצט אויף אַ שעה „שבעה". דאָס אייגענע האָבען נעטהון סימפּ און אַלץ דרײַ טעכטער, פּעסיל סאָסיל און ברכצי, נייוויינטלעך, נענוג נעוויינט, נענוג נעיאָמערט און נעטוּ נעשלאָגען זיך קאַפּ אָן וואַסט, חאָטש זיי האָבען נעטוּ אייגנעלינגט די וועלט נאָך פֿרייהער, איידער ישׂראל אַז נעקומען...

שפּעטער, אַז ירחמיאל משה דער מלמד איז נעקומען זיי מנחם אבל זײַן, האָט ער מעטאָפֿאָרע אַוודאי מן בילד: ישׂראל איז נעזעסען בעהאלטען דעם קאַפּ צווישען די קנייִדעס; סימפּ האָט זיך פֿערשטעלט דאָס פּנים מיט בידעדע הענד און נעוויינט שטילערהייט, און פּעסיל, סאָסיל מיט ברכצין זענען נעזעסען מיט רוישע נעשוואָלענע אויגען און נעקוקט מיט פֿערגליווערטע פּנימער איטלעכע אין אַנדערער ווינקעל. דער וועהטיג מיטן בזיון איז פֿאַר זיי אַלעמען נעזונען אַ פּנים אַזוי גרוים, אַז זיי האָבען נישט נעקאָנט קוקען אַיינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַרײַן...

אַרײַנגעקומען איז ירחמיאל משה שטיל, אָהן אַ נאָט העלף, וי נעוויינט־לעך מע קומט אַרײַן צו אַנאָבל, זיך אַוועקזעצען פּאוואַלינקע בײַ דער

דיט אויף אַנעקָ בויגקול. אַ זיפֿץ געמדען אין שא, ששים וני די וואנט. שפּעמער אַבנסיל נאָך אַ זיפֿץ אין אַנשוועגן געוואָרען, אין וויטער אַ זיפֿץ אין חידער אַנשוועגן נעוואָרען. ערשט אין עטליכע מינוט ארום האָט ער זיך ארומגעקוקט, או ס׳איז עפּעס עשט קיין תכלית וציען אַוי אין שוויגען, מע בעדארף עפּעס הָגען אַ גוט וואָרט. נאָר וואָס וואָגט מען? מילא נאָך אַ בר־מזל אז עס מאכט זיך חלילה מע הצט שבעה, אין מע קומט מנחם־אבל זיין, נעמט זיך וועדשער: „ד׳ נתן ד׳ לקח...“ אדער: „אַ מענש איז ס׳ששינם־נעוואגט נעגליכען צו א פלינ... אדער „דער טויט—דאָס איז אזא זאך וואָס אויסדרעהען זיך הערפון קאן מען ניט...“ אדער: „עט, הבל הבלים, גלויבט מיר, מיר וועלען אלע שטארבען...“ זכדומה אזעלכע וועדטער, וואָס שטארק פרייליך אויפן הארצען קאן פון זיי ניט ווערען; נאר דאָך איז דאָס אַ שטיקל רפואה; מעכשטען רעדען אויס דאָס הארץ, ווערט אביסעל גרינגער... אבער וואָס קאן מען וואָגען דאָ בין אזא מין „שבעה“ זיצען נאָך אַ לעבעדיגען?... ירחמיאל משה טהט זיך אַ דרעה אויפן בויגקול מיט אַ הוסטעל. וויל עפּעס אַ האָ טדען, נאר סע וואָגט זיך ניט. ער פרובט זיך עשליכע כאָל ביז קוים קוים—ער האָט זיך צוריעדט, און אז ער האָט זיך צוריעדט, האָט ער עשט נעקאָגט זיך אַבשטעלען, נישט נעוואוסט דורך וואָגען מע האָפט זיך ארוים.

—טאַ, מילא אויך תי אייגעגע מעשה, ס׳איז דאָך נאָר, ווי וואָגט ער, אַ נס׳ן, מיין איך, פון נאָט, וואָרום אלכדינג, העדט איהר, איז פון איהם, אָהן איהם טהט זיך עט קיין זאך, אַ מינדסטען פינגער הויבט אַ מענש נישט אויף פון אונטען ביז מע הויבט איהם נישט דאָרטען פון אויבען... ער איז, וואָס טוט מר מעשׂות, אַ עכטער בעל הבית, אוי, אַ בעל הבית!... אין איהם פאָלגט מען, נאָך אַ מין פאָלגען, אוי אוי אוי!... הערמעך איז נעדרינגען, העדט איהר, אז עס בעדארף זיין אזוי ווי עס איז; אַ מזמן האָט איהר, עס זאָל בעדארפען זיין עט אזוי וואָלט נעווען ניט אזוי, וואָרום ווער ניט דאָס איהם ס׳זאָל דוקא זיין אזוי אין ניט אזוי? אין אז ער זאָל וועלען ס׳זאָל זיין עט אזוי וועט איהם עמיצער זאָגען אַ דעה, ניין לאָז בעסער זיין עט אזוי, מיין איך לאָז בעסער זיין אזוי אין ניט אזוי?...

ירחמיאל משה האָט נעפּהלט אז ער הויבט עפּעס אן צו הערען אזעלכע כעס וואָס ס׳איז גוטא וואָס צו הערען, האָט ער זיך אבגעשטעלט, נעמטען אַ שמעק טאבעק, אנעבוגען דעם קאָפּ אויף אַ זיי אין ארויסגעלאָזט אַ מיפֿען זיפֿץ אין האָט בי זיך נעפּוועלט אז מע בעדארף זיך: פהויבען

נעהן. נאָר סאָיז גריב צו זאָגן אויסהויבן זיך; נעה הויב זיך אויף, אז מע איז צוגעקאָוועט צום בענקל! נישטאָ, העדט איהר, קיין ערנערער ווזט אויף דער וועלט ווי מנחם אָבל זען. וויסיעל מאָל מיר מאכט זיך קומען צו יעמעם מנחם אָבל זען, קאָן איך קיין מאָל נישט אויסהויבן זיך אין אַוועקגעהן אָהן אַ זיטל געוויגר. איך בעט נאָט אלע מאָל, עס זאל זיך עסיס טרעפֿן אַ נם מן השמים: אָדער דער וואָס זיצט זאל אַנשלאָפֿן ווערן זיצענדיג, ווען איך מיך פֿאהאלטנקע אויף די שפּיץ פֿינגער ארויסגענכען פֿון שטוב; אָדער ס'זאל זיך מאכען עסיס פלוצים אין דרויסען אַ נעשלעג, אַ שרפה, אַיין אנעגלוק, ווען איך מיך דערוויל קאָנען ארויסחאפּען פֿון נעפֿענגעניש... ירחמיאל משה איז נעוועזען נאָך אַביסיל, בזו ער האָט אַ קוק נעטרון פֿריהער אויף דער כשעליע אין נאָבדעם אויף אלע פֿיער וועגן, געווכט אַ סגים אַ זיינער אין אַ זאָג נעטהון צו זיך אלין:

— מע בעדארף אנהויבן טראכטען מכח געהן... די וויסע חברה'ניקעס וועלען אויפֿערקערען דעם חדר מיט דעם קאָם אראָפּ אין מיט די פֿיס ארויף. אין נאָך עטליכע מאל לאָזענדיג זיך צו דער מהיר און אומקערדיגדיג זיך צוריק, האָט ער קיים ארויפֿערנעשפּאנט מיט אַיין פֿוס אויף יענער זיט שוועל אין ערשט דאָ האָט ער זיך דערמאנט זיי אויסרעטען דאָס האַרץ, טרייסטען זיי זאלען אויפהערען ווארגען, ווארום נאָט איז אַ פֿאטער, ער קען... אין ער האָט ווי אָנגעזאָגט נאָך אמאל, אז על פּי דין, דאָס היסט ווי דער מנהג איז בעראַרפֿען ווי זיצען נישט מערר ווי אַ שעה, און טאָמער חלילה אַביסיל מעהר איז אויך אָהן אַנאומליק, אין אם ירצה השם אויך דערפֿאַכט נאָך מעריב ווען ער זיך ארויפֿאפֿען נאָך אמאל אַביסיל וויצען, אין זאָרגען זיך זאלען ווי זיך ניט זאָרגען, מחמת גאָט איז אַ פֿאטער, ווען ער קען מאכען קען דאָס קיין מענשען-פֿערשטאנד נישט משיג זען... ובפרט זיי האבען קינדער ואלען נעווינד זען, שוין דערוואקסענע קיין עין הרע...

די שעה איז איבערגענאנגען אין ישראל מיט זען הויזגעזונד ווענען אויפֿגעשטאנען פֿון דער ערד שטיל, אָהן וועשער, אנגעטהן די שיך אין צוקראכען זיך אישליכער אין אַ בעזונדער וינקעל... ישראל (איך זאל ניט מורא האבען פֿאר אַ גוומא וואלט איך נעוואגט אז ער האָט זיך אין דעם אייגעם טאָג אַ רוק נעטהון אויף צעהן יאהר) האָט אויף דער גיך אנגעהאפּט מנחה, זיך אנגעקלאפּט תחנון, אויסגעשפּיגען „עליני" און נעלאָוט זיך געהן אין בית המדרש ארין ער זאל חאטש פֿערחאפּען צו מעריב. דעוויל איז ער דאָך שמש, אַ פֿערקויפֿטער מענש, מיז ער זען אויפֿן אָרט. פֿרנסה, הערט

אידר, אוי איז דאָס אַ סגולה, אַ מיטעל צו פֿערטרײַבן אַלע אַרגן. פֿער־
געסטן אַלע צרות!...

— וואָס הערט זיך עפּעס מיט אייער „ווינרישנע בילעט"? — האָבן זיך
געפֿונען אַזעלכע לייזיגע־דערם וואָס האָבן אים פֿרעג געטהון — וואָס
מאַכט עפּעס אייער זוהן?

— עליו השלום, וואו האָב איך אַ זוהן? — ענטפֿערט ישׂראל מיט אַ
ביטער שמייכעל...

אין דעם ראָזיגן שמייכעל איז געלעגן אַזוי פֿיל גאַל, אַז די לייזיג־
געהערס איז אַוש נעוואָרן איבער דער טבע און זיי זענען אָפּגעטראָגן אויף
אַ זײַט. סאיז געווען גענוג מע זאָל איהם טר אַ קוק טהון אין פּנים אַרײַן,
אַז מע זאָל מיט איהם שוין מעהר ניט וועלען רעדען פֿון זין זוהן.

* * *

וואָס איז נעווען וויטער? וואָס איז דער סוף מיט בנימינען? צי האָט
ער געשריבען נאָך ברייף? און וואָס האָט ער געשריבען? און צי האָט איהם
דער פּאַשער געענטפֿערט, צי נײַן? און אַז ער האָט איהם געענטפֿערט וואָס
האָט ער איהם געענטפֿערט? — קוועטשט מיך ניט, אַזיגר וועל איך אײַך
ניט זאָגען נאָר נישט. איך בין אײַך נור מתיב צו זאָגען, אַז פֿאַר ישׂראל
דעם שמש איז שוין נישט געווען מעהר קיין בנימין. געשטאָרבען בנימין.

דער „ווינרישנע בילעט", דאָס לאָטעריי־ צעטעל, איז פֿאַר ישׂראל־
דעם שמש אַרומים אין טיראַוש...

דער
וונגסטער פון די „מלכים".

דער יונגְטָעער פון די מילכיקע

(א מעשה לכבוד כא)

א.

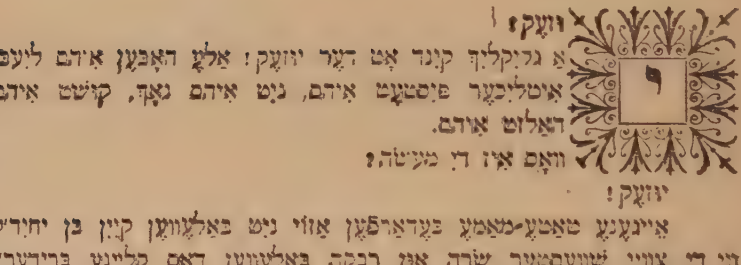

יוֹשקע!

אַ גלִיקלִיכְּ קִינד אִיז דער יוֹשקע! אַלע האָבן אִים ליעב. אִיטלִיכער פִּיסטעט אִים, גִיט אִיהם נאָך, קוּשט אִיהם, האַלוט אִים.

וואָס אִיז דִי מעשׂה?

יוֹשקע!

אַיגענע טאַטע-מאַמע בעדאַרפֿן אַזוי גִיט באַלעוועלן קִיין בן יחידל, הִי דִי צווִי שוועסטער שׂרה און רבקה באַלעוועלן דאָס קלַיינע ברוּדערל זייערס. יוֹשקע און יוֹשקע! יוֹשקע עס, יוֹשקע טרינק, יוֹשקע געה שלאָפֿן, יוֹשקע נאַ דִיר אַ צוקערקע, יוֹשקע מע גִיט דִיר אַ פּאָר נַיִע הִיזלעך אוֹיף יום-טוֹב, יוֹשקע מע וועט דִיך שִׂיקען ערב פּסח אִין באָד אַרַיין, יוֹשקע וועסט פֿראַוועלן פּסח דאָם סדר — יוֹשקע אִין יוֹשקע אִין יוֹשקע, סאִיז שוִין נמאָם אִין מאוס צו דערצען! אִידער נעמט אַ קוּק, אַ פֿרוילאַנשאַן קוּנד, אִין מאַכט פּוּן דאָם אַ תּל!

אַזוי האָגען דִי שׂכנה־טעם וואָס ויצען גִיט דִי שוועסטער אִינאַיינעם אִין אַליִין רוּקען זייַ אוועק אַלע מאָל אַ צוקער־לעקיכיל, אַ שטיקעל שטראָדעל, אַ נעפֿראָטען לעבערִיל, אַפּיסעל אַיינגעמאַכטס.

נעמען האָט זיך עם פּוּן רחמנות, פּוּן דאָם וואָס אַלע, דִי גאַנצע וועלט האָט אוֹיף אִיהם נעהאַט רחמנות — נעבעך אַ יתוֹם!

ב

סאיז געווען אַ יוד האָט אַר געהויסען רפאל און איז געווען כּל ימיו אַיין אָרעמאַן. און דערצו נאָך אַ יאַרעשלחוער מיט אַ מאָדנע מווקאַלישער ברוסט וואָס פלעג שפּילען, דאָס הויסט בייַ אַרמענישען און בייַ אַרויס־לאָזען דעם אָטהעם פלעג זיך הערען אַ מין געוואַנג פון אַ פּידעל וואָס מע פּידעט אַיבער איהר מיט אַ גיט קיין אָנגעשמירטען סמיטשיק. און געווען איז דאָר רפאל אַ נאַנץ עהרליכער, נאָר לאָו אַר מיר מוחל זיין אַ שלים־מול׳ניק, דאָס הויסט מחמת אַר איז געווען ועדר איין עהרליכער איז אַר געווען אַ שלים־מול׳ניק, אָדער פאַרקעהרט, מחמת אַר איז געווען אַ גרויסער שלים־מול׳ניק איז אַר געווען אַנעהרליכער. אויך איהם האָט מען געוואָגט אין מאַוועפּעווקע, אַז וען רפאל זאָל גיט זיין קיין שלים־מול׳ניק וואָלט אַר אַיצטאָר געהאַט אַ סך געלד.

און אַר האָט דאָס געהאַט בידּ, וואָרום אַר איז געווען כּל ימיו „נאמן" בייַ רב שמחה׳לען וויינער אין פאָדוואַל, און אַ חוץ זיין געהאַלט האָט אַר געקאָנט נעהן שווערצן אַ שבועה דאוריתא, אַז אַר האָט גיט נהנה געווען קיין פּרעמדע פרוטה.

רב שמחה׳לע וויינער האָט זיך, נישקשה, געקאָנט פאַרלאָזען אויך זיין נאמן. אַר האָט איהם טאַקי דערפאַר געהאַלטען בכבוד, געצאָהלט איהם אַקראַט דיַ ועקס קאַרבּען אַ וואָך, אָמאָל אונטאָר אַ יום־טוב געשענקט אַ צעהנ־קאַרבּילשטיק, פסח ארבע כוסות אומזיסט און פסח׳דיגען בראָנפּען אַ פלעשיל — פון דעם שטיעפט מען גיט. וויַ דען? רב שמחה׳לע וויינער איז אַ מענש וואס פאַרשטעהט דען גיט וויַ מע בעראַרף שענקען אַ מענשען? אי רפאל דער נאמן האָט בעקומען בייַ איהם אין „פאָדוואַל" פּריוואַר אַ „רעמאַטיז" און נאָכדעם האָט זיך איהם געלענט אַ קאָטאַר אויך דער לינג און עם האָט איהם אָנגעהויבען פייפען איתווייניג און שפּיעלען און זינגען — וואָר איז שולדיג? געווינד — דאָס איז דאָך אַ גאָטס זאַך. דער געזונדעסטער מענש קען חלילה געהענדיג שטאַר־בען. אונזערע חכמים האָבען שוין לאַנג געוואָגט דערויף, אַז... נאָר איהר ווייסט דאָך שוין מסתמא וואָס אונזערע חכמים האָבען דערויף געוואָגט.

הקצור רפאל האָט אַזוי לאַנג געפייפט, געשפּיעלט אין געזונגען, ביז אַר האָט זיך אַיין מאָל חול־המועד פסח איז דאָס געווען, אַזעקאַלייגט, בעקומען 40 גראַד היץ און איז שוין מעהר גיט אויפגעשטאַנען.

נ.

רפאל איז נעשטאַרבען און אי־אי־אי: וואָס פֿאַר אַ לויה עָר האָט געהאַט: רב שמחה־לע האָט אַיינגעלייגט די ווערט: עָר האָט אים אַלײן אַרויסגעטראָגן אויף דער מטה פון שטוב, אַלײן געהאלפֿן טראָגן מיט זײַנע פֿלייצעס, אַלײן נאָכגענאַנגען בײַן הוילענען אָרט, אַלײן געזאָהען נעץ זאָל אים געבען אַ שטעלע אָרט, אַלײן אַכטונג געגעבען וויַ מע גראָבט דן קרקע, אַלײן געגעבען דעם ערשטען קלאָפ מיט דער לאָפּעטע און בשעת דאָס קינד — ייִנגל — האָט נעזאָגט אינאײנעם מיט עזור דעם שמש דעם ערשטען קדיש אויפֿן פֿאַטער׳ס קבר, האָט רב שמחה־לי געווינט, סטײַטש געזינט:

— וואָס ווייסט איהר: וואָס ווייסט איהר: האָט עָר נאָכדעם געזאָגט איטלי־כען בעזונדער — ס׳איז בײַ מיר אַוא היזק, אַוא היזק, וואָס איז גאַר אין לשער:

און צו דער אַלמנה האָט עָר געזאָגט:

— ווײַן נים, איך וועל דיך מיט דײַנע יתומים מסתמא נישט פֿאַרלאָזען, פֿריהער נאָט, נאָכדעם איך...

און רב שמחה־לע האָט געהאַלטען וואָרט וויַ ווײַט עָר האָט געקאָנט, דאָס ווייסט די ערשטע עצלינע וואָכען האָט עָר געצאָהלט דער אַלמנה די זעלבע שכירות וואָס רפאל פֿלעגט נעמען. אמת וי האָט בעהאַרפֿט נאָך דעם געהן אַלע וואָך און ניט איין מאָל נאָר עטלעכע מאָל, און דאָס איז געווען פֿאַר איהר עפּעס ניט אַזוי אַנגענעהם; נאָר איך בעט אייך, וואָס האָט איהר געוואָלט? מע זאָל איהר אָבשיקען אַהיים? דאַכט זיך מע איז נענוג יונג, אַז מע צאָהלט אַ מענשען שכירות נאָכן טוידט:

— איהר גדהט צו מיר מאָנען געלד — האָט עָר צו איהר אַמאָל אַ זאָג געטהון — גלײַך וויַ עס קומט אייך מאַכן. גליידט וין איהר האָט עפּעס אַיינגעלייגט בײַ מיר אַ חלק אין פאַדוואַל...

יענעם טאָג האָט די אַלמנה מעהר געווינט וין בשעת רפאל איז געלעגען אויף דער עָרד, און אַז איהרע צוויי טעכטער, שׂרה און רבקה, זענען געהאַר געוואָרען דעם סוד וואָס די מאַמע ווינט, האָבען זיי זי בעשוואָרען זי זאָל שוין מעהר אַהינצו נישט נעהן.

— וואָס זשע וועלען מיר טדון?

— דאָס וואָס אַלע טהוען: מיר וועלען נעהן דינענען, מיר וועלען וואַשען גרעט, מיר וועלען נייען אויף דער מאַשין.

נייען אויף דער מאַשין איז שוין איצט אין מאָדע אין שטיקע ערטער. מע קען שוין פֿאַרדינען די צווייי גילדען אַ טאָג, אַבי מע זאָל נאָר וועלען

זיצען איבער דער מאשין אזוינע זעלבערנע זיעבערנע שעה אין כּעת־לעת, אין מיט ארבייט איז אויך קיין דאגה נישט, מע קריעגט ; אז ניט קיין קליידלינג איז ליפּען, אז ניט קיין ליפּען איז העמדער, אז ניט קיין העמדער איז נאָז־טיכלעך אונטערהאקען. שלעכט איז נאר וואס מע דארף האבען א מאשינע, צוויי מאשינעס !

אמת, מע גייט מאשינעס אויף אויסצאהלען. וואו זשע נעהמט מען די ערשטע עטלעכע קערבלעך ?

— נעהמט זיך דורך צו אייער נגיד — האבען די שכנים נאענאבען אן עצה דער אלמנה — זאגט איהם אזוי און אזוי, זיי ווילען איהם אפארבייטען.

ד.

סיאיז גרינג צו זאגען : געה צום נגיד ; נאר וואס טהוט ניט א יוד צוליעב פרנסה ? די אלמנה איז הונדערטפּונקטען צו רב שמחה־לע וועגער, נעטראפען איהם אין דער בעסטער צייט, סאמע נאכן עסען. איהר ווייסט, אז איהר דארפט צו עמיצען אנקומען מיט א טובה, זאלט איהר משאטעזען נאר נאכן עסען. נאכן עסען איז דער ערגסטער מענש וויכער וון פארן עסען ; פארן עסען איז א מענש — א חיה.

— וואס וועסט די זאגען עפּים נוטס ?

די אלמנה האט איהם אנדערהאלבט א צעטיל, אזוי אזן אזוי — מאשינעס.

רב שמחה־לע האט אויסגערערט מיט קאפ די נאנצע צייט, נעקאלופּעט די ציינהן, נעזעסן רויט, אביסעל נעשוויצט אזן עזוואס נעדרימעלט דאס הייסט הלילה ניט נעשלאפען, נאר נעדרימעלט, נעקוקט אויף איהר נאר מיט איין דאלב אויג, בשעת מעשה נעקלערט אביסעל וועגען נעשעפט און אביסעל וועגען עניני המאגען. רב שמחה־לע איז אביסעל א פּילער, אביסעל צו פּעטלדיק, האבען איהם די דאקטוירים נעהייסען עסען מעהר פלייש אזן ווינציגער מעהל־שפייז, אזן רב שמחה־לע האט דוקא ליעב מעהלשפייז, ברויט, לאקשען קוגעלדיק וכרומה אזעלכע זאכען וואס וועלען נעמאכט פון מעהל. ער ווייסט אז סע שאדט איהם, נאר אז ער זעהט דאס עסט ער, אזן אז ער עסט אפ האט ער חרטה...

— איז וואס זשע מאכסט די הייסט דאס ? — רופט ער זיך אן צו דער

אַלמנה בשעת יענע וועלד אַנשטויגען אין עָר הָאָרט אויף צו דרימלען, קוקט אויף אידר מיט אָנדעראַלבען אויגען.

— וואָס זאָל איך מאַכען? — ענטפערט אידם די אַלמנה — אידר הָאָרט דאָך שוין וואָס איך מאַך; אויף אַלע שוּנאים: אין וועלן איך האָב איצט אויף אַ מאַשינע, אויף צוויי מאַשינעס, חאָטש איין מאַשינע...

— וואָסערן מאַשינע? — מאַכט עָר צו אידר פּאַרוואונדערט אין קוקט אויף אידר שוין מיט בייזע אויגען.

— איך האָב דאָך אַיך דערצאָהלט, אַז מײַנע טעכטער ווילען זיך פּאַרנעמען מיט נייען, ווערען נייטורעניס, נייען אויף דער מאַשינע, איז נישט קיין מאַשינע, צוויי מאַשינעס דאַרפען זיי האָבען, מע גיט אויף אויסצאָהלען.

— דאָס איז אַ גוטע זאַך, ווער אַ גלייכע זאַך נייטורענס, נייען, פּאַרדינען מהיכתיתי, ווער גלייך!

נאָר תוך כדי דבור פּלוצלינג אידם דורך אַ מחשבה: „וואָס איז די מעשה וואָס סאַיז מיר אַזוי אָנגעפּולט דער מאָנען? איך האָב דאָכט מיר הײַנט נאָר אַזוי פּיעל גיט נעגעסען!" אין איין אויג הייבט בײַ אידם אָן ווערען קלעפּער, נאָר מחמת די אַלמנה ווערד אַנשטויגען, חאָפּט עָר זיך אויף און רעדט ווײַטער צו אידר:

— נו, ווער פּין, נייען, מהכתיתי, פּאַר וואָס גיט?

— האָב איך אַיך נעוואָלט בעטען, רב שמחה'לי, אידר האָט שוין אַזוי פּיעל נעטהון פּון אונוערטהענען, טאָמער וואָלט נעווען אַ סברה, אַז... רב שמחה'לע דערהערט אַז מע שמעקט מיט אַ בקשה, אַ נמילת חסד, נעלד מהתמא, חאָפּט עָר זיך אויף.

— אַז וואָס?

— אַז אידר וואָלט אויסלייהען דאָס ערשטע נעלד וואָס מע בעדאַרף אויף די מאַשינעס.

— וואָסערע מאַשינעס?

— אָט די וואָס איך זאָג אַייך, צוויי מאַשינעס פּון מײַנע טעכטערם וועגען, חאָטש איין מאַשינע.

— וויַ קומט צו מיר מאַשינעס? וואָס פּאַר אַ מחותן בין איך מיט מאַשינעס?

— נעלד! — זאָגט די אַלמנה — מאַשינעס וועלען זיי אַליין קויפּען, מע גיט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען, למשל איך צאָהל אַיין איצט אַ פּיפּציגער, און שפּעטער מיט דרײַ חדשים אַ פּלוס [illegible] און שפּעטער...

— אִיךְ וויים, אִיךְ וויים, דו בִּיסְט מִיר נִיט דערצֶעהלען. אִיךְ קאָן בעשטעהן זיי וואָלען זיך בעגעהן אָהן מאשינעם. נאָ דיר נאָר מאַשינעם!

— וִוּ אַזוי זשע וועלען זיי נייען? מיט דִי הענר קאָן מען אוי פֿיעל ניט אָנגייען; אַלע נייטורינס האָבען הײַנט מאַשינעם.

— וועלסט זיי מאַכען פֿאַר נייטורינס? אַז אָך אוּן וועה דִי יאָהר! דען מען זאָל אִיצט אויפשטעהן אוּן דערהאַרען, אַז דו וועלסט מאַכען פֿון דיינע קונדערי נייטורינס, וואָלט ער נאָך אַ מאָל נעשטאַרבען. דו וויסט? דען רפֿאל איז גענוּגען אַנערהליכער, אַ כשרער יוד. אַזעלכע וִוּ רפֿאל איז נישטאָ! רפֿאל זאָל הערען נייטורינס וואָלט ער דאָס ניט אויסגעהאַלטען! ער וואָלט זיך איך חיים אַליין ניט וואָס!

רב שמחה'לע רעדט מיט הארץ, ער מיינט דאָס ערנסט, אוּן וואָס וויטער דערציילט זיך בִּי אִיהם דאָס קול.

— נייטורינס? הע! אַ שׂהנע עובדא פֿאַר אַ יודיש מיידעל! הע! מיר וויכען וואָס הייסט אַ נייטורין! אוּן נאָך בִּי יודען! הע! רפֿאלים טעכטער נייטורינס! אוּן וואָ בּין איך? דו וויסט, אַז דען רפֿאל איז בִּי מיר אויסגעמאַכט סאָן, א ר ך האָב אִיהם געמאַכט פֿאַר אַ מענשען, פֿרייהער נאָט נאָכדעם איך. אוּן וואָר דאָס אִיהם חתונה געמאַכט אַז ניט איך? הע! וועלסט דו אַז איך זאָל דערלאָזען אַזעלכס? חס וחלילה! וואָס בּין איך עפּים? אַ שטיין? אַ בּיין? אַ שיט האָלץ? הע!

דִי אַלמנה מיט דעם וואָס זי איז געקומען מיט דעם איז זי אַזעקסענאַנגען.

אַזעקסענאַנגען אוּן זיך געגעבען דאָס הילינע וואָרט, געשוואָרען זיך מיט דִי האַרפּסטע שבועות; אַנוט זאָל זי ניט דערלעבען איהרע קינדער מנדל זיין, אַז מעדר זאָל איהר פּיס ניט זיין בִּי רב שמחה'לען אוּן שטוב — בעסער געהן דיענען!

ה.

נאָר מ'איז גרינג אויסצורעדען „געהן דיענען!" רפֿאל דעם נאמנים היים, אַ'בעל־הבית'שע גלײַך מיט אַלע מאַנעפֿעקטער בעל־הבית'שעם ווייט זיך שטעלען דיענען; שטעהן בִּי אַ פֿרעמדען אויבען? זיצען בִּי אַ פֿרעמדען טיש? אַיידער אַזוֹי לעבען איז שוין גלײַכער שטאַרבען! אוּן דִי אַלמנה האָט געבעטען אויך זיך דעם שוידט: אוּן דאָס מאָל האָט נאָט, דער גרויסער אַלמעכטיגער נאָט, דער וואָס אַז אַנאבי יתומים אוּן אַ דיין אלמנות, דוקא דערבאַרעמט

זיך אויף דער אָרעמער אַלמנה, און האָט זי גיט געלאָזט לאַנג אַרומדרעהען אויף דער וועלט, אידר צוגעשיקט אַ נרינגען טויט, אַ מין געשוואָלכטס אַוועלכס אימוויינג, נעמוטשעט זיך אין גוט נעמוטשעט זיך סך הכל אַ הרשים דרימ־האַלבען און אַוועקגעשטאַרבען, און נראַדע האָט זיך בעראַרפט טרעפען אַזוי אַ קבר אין מאוועפוקע אין דער ציט אַהין קלייגע קינדער קיינער נישט נעשטאַרבען, האָט מען די אַלמנה בעהאַלטען גיט ווייט פון איהר מאַן, כמעט אַ קבר נעבען אַ קבר — באַשערט נעוואָרן אַ גלזק! — און יוועק האָט שוין פאַר איינס נעוואָוט קריש אי נאָכן טאַטען אי נאָך דער מאַמע — אין פון דעמאָלט אָן איז דאָס יוועק נעוואָרען אזוי בעלויבט אין טהייער בי אַלע שכנים און בי אַלע שכנות און בי די וואָס האָבען איהם נעהערט זאָגען קריש אין בית המדרש שטעהענדיג אויף אַ באַנק און הערענדיג איהם קוושטען אויף זיין קינדערש קולכעל „יתגדל ויתקדש...“ אישלוכער, ווער עס האָט נעוואָהנען דאָס דאָזיגע קליינע יונגעל מיט קמלעדיגען היטעלי מיט די שוואַרצע אויגעלך און מיט די רויטע בעקלוך שטעהן אויף דער באַנק אין בית המדרש און נעהערט איהם זינגען דעם „יתגדל ויתקדש“, איז נעבליבען שטעהן צוגע־קאָוועט, נעזופצט אין פערטיעפט אין נעדאַנקען נישט קיין ליכטיגע, אין מחשבות נישט קיין פרעהלכע, וואָרום אישלוכער מענש קען חלילה שטאַרבען, איטלוכער מענש האָט קליינע קינדער, האָם קאָנען חם ושלום בלייבען יתומים, מע זאָל בעהיט אין בעיאַרענט ווערען! און מע ריקט אינעמער דעם קליינעם יתום'ל ווער אַ קאָפיקע און ווער אַניעפיל, אַביסעל פאַר רחמנות און אַביסעל פאַר „צדקה תציל ממות“...

דעם אמת דאַרף מען זאָגען, אַז יוועק איז מאַקי געזוען אַ נעראַטען קינד מיט אַזא מין פנומ'ל, וואָס סע בעט זיך: „האָב מיך ליעב“, אונדערש: האָט ער געהאַט אַ גוט קעפעל און איז געווען אין דער מצוועפוקער תלמוד תורה דאָם בעסטע יונגעל; נה דער מלמד האָט זיך נאָר ניט געקאָנט אנלויבען פון איהם, און די נאַנצע שטאָדט האָט מיט איהם נעקלונגען.

— עפּים לויבט מען זעהר רפאל דעם נאמנס זוהנדיל.

— יוועק? מע זאָנט סיוועט עפּים זיין נאָר איין חריפות אין דער וועלט!

— און וואו דאַרף זיך פערוואַלנערען אזא איין אַנמיקעל? צווישען אַ־עמע ליים אויפּן מיסט!

— תמיד אזוי. ווער לעבט? דער אַלטער משה אהרון אָהן העמט אין אָהן פּיס, והער שטאַרבט? רב שמחה־לעם איידם אַ פּישער אַ נעווידער;

אַ מאַטע פֿון קינדער און אַ יונגערמאַן מיט גאָלד נעמט אָר און שטאַרבט אַוועק!

— אידער זאָגט רב שמחהלעם אייחעם? למאי פּייסע דעם גדי׳ם שנור?

— וואָס מאַכט זי?

— זי מאַכט! מע האָט שוין דרייַ מאָל אַראָפּגעבראַכט דעם פּראָפּעסאָר פֿון אָדעסע.

— אַזוי? איך זאָל עם פּערמאָגען וואָס ס׳וועט קאָסטען האָטש׳ט האַלב רבונו של עולם!

— ס׳איז אַוודאי אַ וועלט!

— אַ וועלט מיט וועלטעלעך!

אַזוי שמועסט מען זיך דורך אין מאָנעסאָזקע אין מע קריטיקירט די אַרבייט פֿונ׳ם רבונו של עולם אויך ואָס די וועלט שטאָהט: וועמען נאָט גיט יאָהרען און וועמען ניט; וועמען נאָט גיט גאָלד און וועמען קרחת; וועמען נאָט גיט ג׳ראָטענע קינדער און וועמען דער רוח וויסט וואָס... קיינעם קומט ניט אויף די גאַדאַנקען זיך פּערטראַכטען, פֿון וואַנען לעבען די דאָזיגע נערא־טענע קינדער? וואָס עסען זיי? וער קלייד זיי? צי פּריהרען זיי ניט אויס אין די לאַנגע ווינטערעכט אין די קאַלטע קעלערס? צי וואַקסען זיי ניט אויס קיין קאַליקעס, הייקערס, פּאַרשינע ארעמע לייט, איבערגיע אומגליקלעכע נפשות אויף דער וועלט?..

אַ גליק וואָס די שוועסטער שׂרה און רבקה האָבען זיך דערשלאָגען צו אַ מאַשינע, און דאָס האָבען זיי צו פּערדאַנקען ווערע דרייַ שכנה׳שעם בת־יה די רופאישע פּעסע די שמש׳שע און סאָטע די טענדלערקע, וואָס ויצען מיט זיי אונטער איין דאַך. זיי האָבען זיך צוגעפּגעלייגט אַלע דרייַ אין האָבען אויכעי־ליהען די ערשטע עשליכע קערבלעך און דאָס איבערגיע אויף אויסצאָהלען אין ס׳איז געווארען אַ מאַשינע, און וואָס איז דער חדוש? מען איז דאָך לעבעדיגע מענשען, וואָס דען זאָלען מהנן צווייי מיידלעך שוין דערוואַכענע מיט אַ קלייין זינגעל אַ יתומ׳ל אויף די האַנד? אַ שלאַנג, זאָגט מען האָט אויף רחמנות אויף די קלייניע שלייגעלעך, וכפרט אַ מענש!

איין חסרון נאָר וואָס די מאַשינע קלאַפט אין קאָם אַרײַן אַ נאַנין מאָל מיט אַ גאַנצער נאַכט, וחורם ארבייט אי׳ז דאַנקען נאָט פֿאַראַן אין בייד׳ע שוועס־טער נייען אויף דער מאַשינע, מע בייט זיך מיט דער ארבייט און מע „נעמט זיך איבער די הענט", דאָס הייסט בשעת איין שוועסטער נייט אויף דער מא־שינע הייצט די אַנדערע איין דעם אויבען אין פֿארקערט, בשעת איינע שטעלט

דאָס וואַרמעם נייט דיך אַנדערע אויף דער מאַשינע, אוּן דיך מאַשינע העלפט נישט אויף צו קלאַפּען אוּן דיך שכנה׳שע האַלטען זיך בייַם קאָפּ אוּן העלפען נישט אויף צו וואַרשעען שטילערהייט:

— נאָ דיך אַ גראַנער!..

נאָט איז אַבער אַ גוטער גאָט; ער שיקט צו דיך רפואה פֿאַר דער מכה. דיך רפואה איז געוויסן יוּנק. אין יעדער שטוב מאַכט זיך אַז ס׳איז וויכטיק אוּן פֿינסטער, דיך צייט איז שלעכט, דיך נעשעפֿטען נעהען נישט, ס׳איז בייַ־מער אויפֿן האַרצען, וויערד נעבאָרען אַ קלייַן וועוועריקעל אוּן דיך נאַנצע שטוב בייט זיך אויבער. תחלת שרייט דאָס קלייַנע וועוועריקל, קוויטשעט, רייסט זיך אויפֿן בייַכעל, לאָוט נישט שלאָפֿען קיינעם, נאָר אָט איז דאָס וועוועריקל אַביסעל אונטערגעאַבסטען, עס העלפט אויף צו שרייַען, עס עפֿענט אויף דיך אייגעלידְ אוּן סע קוקט, וויַ אַ זינדיגער מענש, — וואָהט נור וויַ סע קוקט מיט אויגען, אַנאַ פּיצעלע... אַנאַ פּרעקעלע!" אוּן דאָס וועוועריקל עפֿענט אויף דאָס מייַלעכל שטעלט אַרויס דאָס צינגעל, אוּן סע הויבט אָן צו לאַכען, אוּן עס וועהרט ליכטיג אַלעמען אין דיך אויגען, — וואָהט נאָר, וואָהט, סע לאַכט איך זאָל אַזוי זיין געזונד סע לאַכט!... אַ גדולה, אַ שׂמחה, אַ פֿרייד אויף דער נשמה! דיך גאַנצע שטוב איז פֿול מיט דעם, אישליכער טראַכט זיך מיט דעם אַרום, מע פֿאַרגעסט אָן דיך צרות, דאָס ביטערקייט פֿינ׳ם לעבען וועהרט פֿאַרצוקערט, ס׳איז נאָר אַ חוֹת אוּן נענוג!

דאָס אייגעלע איז געזונען מיט אונזער יוזעקען. יוזעק איז געזונען דאָס ליבע וועוועריקל, וואָס אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט אוּן ארומגעטראָגען זיך מיט איהם, אוּן אז ס׳איז געקומען ערב פסח האָט מען איהם אויסגעקליידט בגדי מלכות, אָנגעטימען אַ קאַפּאָטקעלע מיט היזעלידְ אויף שלייקעס, אויפֿגע־נייט אַ פּאָר שטיוועלעך אוּן געקויפֿט אַ נייַ היטעלע, צוגעזאָגט איהם שענקען נידְלידְ אוּן בעצייטענס איהם געמאַכט אַ סקאַוועראַדע לאַטקעס פֿון מצה מעהל, איהם קאַליע געמאַכט דעם מאָגען אוּן שוער נישט איבערגעפֿעקלט: איהם אויף יענער וועלט.

— וואָר בעט אַייך איהר זאָלט איהם האַדייַען מיט דער שוואַרץ יאָדר חייסט וואָס? האָבען דיך שוועכטער געשרייען אויף דיך שכנה׳שע.

— שַׁא, שַׁא, קוק זִי אָן אַנדזעל! מע האָט געגעבּען דעם קונד אַ לאַטקע מיט שמאַלץ, וואָס סע טהוט זיך דאָ!

אַזוי האָבּען די שכנהשעם פֿאַרענטפֿערט זיך און בתיה. די רופֿאישע האָט נעמהאָן אַלסדינג וואָס זי האָט נעקאָנט און האָט אָפּגעראַטעוועט דאָס קונד, אוּן סאיז נעקומען עֶרב פּסח האָט מען יוועקן מטנענעבּען אַ העמד מיט דרײַ גראָשען און אָפּגעשיקט איהם אין באָד אַרײַן, און אַז עֶר איז גע־קומען פֿון באָד, האָט מען איהם אָנגעטהון די נײַע מלבושים־לוך, אין עֶר האָט נעשׂענט וויִ די זון

— אַקיינערלך קונד! — האָבּען זיי נעוואָט איינם צום אַנדערען.

— קיין עין הרע ניט, קיין בײַז אויג זאָל איהם ניט שאַדען!

און יוועק האָט נעמומען דאָם סדור־ל און איז נעגאַנגען אין שול אַרײַן דאָוונען, נעוואָט קריש און נעקומען אַהיים מיט אַ ברוינעם נוט יום טוב אין נעטראָפֿען דאָם טיש גרויס מיט מצות, מיט אַפּלעשיל ראָזינקעס וויין, מרור, חרוסת, קארטאָפֿלים און זאַלץ וואַסער — אַלסדינג איז נעוואָען, אַלין וואָס מע בעראַרף, נאָר איין זאַך האָט נעפֿעהלט: סאיז נישט נעוואָען ווער סיקאָל אָפּרעכטען דעם סדר.

נישט נעוואָען קיין מלך!

ח.

אַלע דרײַ שכנהשעם זענען נעוואָען אַלמנות, דאָם הויפּט צוויי ברידער נעוואָרן אַלמנות און איינע אַנרוישה. קיין קינדער האָבּען זיי אויך ניט נעהאַט, דאָס הויפּט זיי האָבּען נעהאַט קונדער, נאָר נישט בײַ זיך, אין דער פֿרעמד זענען זיי נעוואָען, צוויִט אין צוישפּיוויט איבער דער נאַרער וועלט: הער — אַ בעל־מלאכה, און ווער — אין אַ קלויט, אין ווער פֿעריאָפּען אינם ווײַטען־ייִשען אַמעריקא. זייער מול, אַדער זייער שוליים־מול האָט צוגוויפּגעטרויבען דרײַ דאָ־זיגע דרײַ וויבער אין איין שטוב, בײַ פּתיה די רופֿאישע, וואָס זי איז גע־ווען די בעל־הבית־שע און זי איז נעוואָרן צוויישען זיי די נגידה.

נעזעסען אַלע דרײַ אונטער איין דאַך, נעשטאַנען בײַ איין אויבען, נע־פּאַקען פּרוזט פֿון איין באַדזיישע, נעריבעשטשינעט חלה פֿון איין מילטער, האָט זיך יעדע פֿון זיי נעהאַט איהר בעזונדערען טיש, וואָרום סאיז שווער אז דרײַ ווײַבער זאָלען קאָנען הויזען, אויסקומען צוזישען זיך. אויב אידער זאָהט וויינטאָדישע דאַמען לעבּען פֿרידלעך, קישען זיך בישעת מע קומט איינס

צו דאָס אַנדערע אויך אַ ושורפּיקס זיצען אינאיינעם און קנאַקען ניסלוך, זאָל ס׳זייך קיין חדוש ניט זען ס׳איז נאָר דערפֿאַר וואָס מע זיצט ניט אונטער איין דאַך און מע שטעהט ניט בײַ איין אויכען אין מע באַקט ניט פֿון איין באַק־דיוושקע און מע רעשטשינעט ניט פֿון איין מולטער.

צווישען די 360 מענ, וואָס ס׳איז סאַראַן אין יאָדר האָבען חך אונטערע וויבער אַמאָל 300 נעקריענט; נאָר איך וויים ניט וואָס וועלד בײַ אייך אָנגערופֿען נעקריענט? מע האָט חלילה איינס בײַ דאָס אַנדערע ניט צוגעזומען נארנישט, חלילה נישט בעלייִדיגט, ניט אָנגערירט אין כבוד, נאָר גלאַט דרײַ כאראַקטערען קענען זיך ניט אויסגלײַכען. למשל פֿעסט די שמשטע האָט ליעב פֿאַרשאַרען דאָס נאַנצע פֿייער אין אויכען און פֿארשטעלען מיט דער זאַסלינקע וואָס קומט איהר דערפֿאַר? האָט אָבער סאָסי די טענדלערקע אַ טבע צו שטעלען אַלע אין דערפֿריה אַ קריגעל ציקאָריע אויפֿן פֿריפֿעטשאָק. איז דאָכט מיר אויך ניט קיין עולה; זי וועט האָך ניט קריכען מיט איהר קריגעל ציקאָריע צוריק צוויישען די פֿלוישינע טעפּלוך! ואָבט אָבער פֿעסי די שמשטע, אַז ס׳איז ניט כדאי אַז איבער אַ קריגעל ציקאָריע זאָל כפרה וועלן די חלה אין אויבען. ואָבט סאָסי די טענדלערקע: לאָזען איהרע שׂונאים זען די כפרה! ואָבט איהר פֿעסי די שמשטע, אַז זי האָט אַפּענים הינבשלוך שׂונאים? ואָבט סאָסי די טענדלערקע: ניט צו פֿאַרוינדיגען, איך האָב זיי נעזונט, מע זאָל זיי נעדענכט זיצען און זאָלען שיטער אויפֿנעמען. ואָבט איהר פֿעסי די שמשטע: פֿון וועלן אין וענט איהר דאָס נעהאַלטען אַזוי באַרעדוחדיג? ואָבט איהר סאָסי די טענדלערקע: פֿון זינט איך האָב מיך באַוועבט אינם דאָזיגען וויסטענישן, האָב איך בעקומען שׂונאים וויי די הענט! רופֿט זיך אָן פּתיה די רופאשטע, די בעל־הבית׳טע פֿון דער שטוב, וואָס שטעהט בשעת מעשה בײַ דער זײַט פֿערליינט די פֿאַשטיילע אונטער די אויבערען מיט אַ קאַטשעלקע אין די הענט און קאַטשעט אַ בלאַט לאָקשען אויך שבת: „איך וויים ניט וואָס איז אייך דאָ אזוי ווייכט? די סך דירה, נעלדען וואָס איהר צאָהלט זיך אָן? ואָבט צו איהר כאָסי די טענדלערקע: „גוט איז אייך אז איהר וענט אַ נעזידיטשע און האָט קיין ענין הרע אַ סך נעלד! ואָבט צו איהר בתיה די רופאשטע: „וואָס נעהט אייך אָן צו אַ סך צו ניט קיין סך? בײַ אייך האָב איך ניט צוגעזומען נארנישט? ואָבט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: וואָס האָט איהר בײַ מיר צו נעהמען? דעם דלות? נעהמט אייך איהם! ואָבט איהר בתיה די רופאשטע: „האַלט זיך מיט איהם נעזונדערהייט!..“ רופֿט זיך אָם פֿעסי די שמשטע: „פֿון דלות איז קיינער ניט בײַיאַרעניט! מע האָט שׂין נעזעהען פֿינף פריהם מיט אייגענע

הַיזער לינגען פון דעם־זעלבן גוט אין דער ערד!..“ „און באקאנן בייגעל“... העלפט איהר אונטער סאמע די טענדלערקע, וערט בתיה די רופאשע אין כעם און פאלט אן אויף סאמע די טענדלערקע, שטעלט זיך אין פאר איהר פעם: די שמשטע, וערט א נערוודערי צוזשאגן אלע דרי ווײבער, א מישמאש, א צונויפנישענש פון וערטער, ריזה און משלים: „געזאהן אבימעל א טלין יושר־שע!..“ „געפאהלט אייך א השגה פון א יודענע!..“ „געפאהלט אייך ניט וועט איהר מיט מיר קיין שדוך ניט טהון...“ „מע זוכט א שער רופט זיך אפ דאס אויבערשטע פון שטיוסיל!..“ „א משל קאבאק!..“ „אויך מיר א נעדיהטע איבער א קאטשערע מיט א לאפעטע“... „לאו זען שטיל סיסקאטע, ווארום מע קען פליהען א קאטשערע אין קאפ ארײן“... „איך ווייס ניט ווען, איהר זענט בילכער...“ „נא זשע דיר טאקן!..“ „נא דיר זי!..“ „נאט אייך בויזע!..“

איהר מיינט וואס איז דאס נעזוען? פעשט? חס וחלילה! — פיינען, פיינען פון צווייי שוועסטערהטע פיינער, אינמיטען א דרישער, און גלייך אין נאז ארײן.

ט.

דאט קיין פאראדעל ניט וואס איך וועל אייך זאגען: איך האב מורא, אז ווען חלילה מע שפאנט צונויף דרי הינטמאדישע דאמען אין מע קחת־שט דיי צונויף אלע אינאיינעם אונטער איין דאך וו מע האט ציטיפעקוועטשט אינזערע דרי ווײבער, בין איך אייך ניט ערב וואס דערפון ווילט ארוים; עם קען זיין עם וואלט ניט ארוים נארנישט, און עם קען זיין אז עם וואלט נעזוען מאוס, נאך מאוסער וו בי מיינע דרי שכנה־שעם... איך מיין חלילה דערמיט קיינעם ניט בעליידיגען; נאר גלאט, מע ווערט תרעד מען.

איך קאהר מיך אום צוריק צו מיינע ווײבער נאך אלע מחלוקת־ן מיט די מאוס־ע „קאנפליקטען“ וואס צווישען זיי פלעגט פארקומען, איז מען זיך קיין שונאים חס ושלום ניט נעזוארן, ווארום וואס איינעטליך האט מען נעהאט איינס צו דאס אנדערע? חלילה אפנענומען פרנסה? אט האט מען זיך נעקריגט און אט האט מען זיך איבערנעבעטען. און ווער שמועסט אז מ׳איז נעקומען פסח איז מען נאר נעווארען שלום, אחדות, נפש אחת, ווארום אלע דריי האבען נעבאקען מצות אין איין טאג, אלע האבען נעשטעלט אין דיישקעלע בארשט, אלע האבען נעהאנדעלט איין מציאה א זעקיל קארטאפלעכם און אלע האבען זיך נעזעצט צום סדר בי איין טיש, טאקי בי דער בעל־הבית׳שטע,

בײַ בתיה די רופאׁשטע, אינאיינעם מיט איהר געהויבען די שיסעל, איהר נאָכ־
געזאָגט שפּילערהויז וואָרט בײַ וואָרט די דברה, וואָס בתיה האָט געלייענט אויף
עברי־טײַטש פון אַ גראָבען סדור.

נאָר דאָס איז אָבער נעווען אמאָל, בשעת בתיה דער רופאׁשעס מאַן,
ישׂראל דער רופא, האָט נאָך געלעבט, פלעגט אָך אפֿרעכטען דעם סדר. נאָכ־
דעם אַז ישׂראל דער רופא איז געשטאָרבען האָט אייניר פון די שכנה־שעס
זיהן, נעפראַוועט דעם סדר. איצט אַז אלע האָבען זיך צוסאַמהרעט
אין דער אהיל, אין אין דער נאַנצער שטוב איז נעפלויבען איין מאַנספיל
יונק, איז נעוואָרען צווישען די ווײַבער אַ רייד, אפֿשר וואָלט נעווען אַ סברה,
אַז יונק זאָל הײַנטיגס יאָהר אפֿריכטען דעם סדר? יונק איז אַ יונגעל וואָס
לערנט שוין חומש, און עברי וואָט ער וו אַ וואַסער, פֿאַר וואָס זאָל ער נישט
זיין דער מאַנספיל, דער מלך?

— יונק, ווילסט זיין אַ מלך?

— אַ מלך? פֿאַר וואָס ניט? וואָר זאָגט זיך עס אָס פֿון מלוכה?

— אַז אָך און וועה איז צו דער מלוכה, אַז יונק איז דער מלך!—

אזוי האָבען געזאָגט די דרײַ ווײַבער מיט די צוויי שוועסטער און האָבען
אידם אויפגעפעט וועהר אַ שענע „עסק בעט", ארומגעלעגט מיט קישענס, און
יונק אַז ער איז נעקומען פון שול מיטן ברייטען גוט יום טוב האָט ער
זיך געוואָצט על כסא מלכותו, אין די נייע יום־טובֿדינע בגדימלוך, וויַ אַנ־
אמת'ער מלך.

דרײַ זאַכען: געוואָצען, לאַכען און ווינען — דאָס זענען פון די ערנים
וועם מע נעמט זיך אָן אייניר פונם אַנדערען. — געוואָצען, לאַכען און ווינען
איז ניט בײַ אונו אין די הענד.

בײַם כדר וואָס מיר בעשרײַבען אצונד, פֿאַמע צום רעכטען שפּיץ, בשעת
דער יונגסטער פון די מלכים, יונק יתום, האָט נאָך דעם ברייטען „לפיכך"
מיטן שענעם „הלל" אויפגעהויבען דעם צווייטען כום און אָנגעהויבען דעם
הריני רוצה לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות און געוואָלט צוטראָגען
דאָס גלעזעל צום מויל, האָט זיך געלאָזט הערען צווישען די ווײַבער אַ יאָמערלוך
געוויין, וויַ מע באַוויינט אַ טויטען.

וון אַזוי האָט זיך געטראָפֿן וואָר פֿון זיי האָט פֿריִהער אָנגעהויבן וויינען, איז שוואָהר צו ווייסן. בשעת יוצק האָט אָפּגעמאַכט דעם קדיש אין אָנגעהויבן צו וויינען דעם עבדים היינט, האָט אייניק פֿון די צוויי שהאָפּטער זיך הערמאַהנט, אז פֿאַראַהרען אין דער צייט זענען זיי אויך געווסען בײַם סדר ;נאָר סאיז געווען אַנאַנדער סדר. דער טאַטע האָט געלאַכט, און די מאַמע האָט געלאַכט, אין זיי, די צוויי שהאָפּטער, האָט מען אויפֿגעוויט אויך פּסח נײַע קלײדלעך. זיך נאָר נישט נערעכט, אַז זיי וועלען איצטער בעדאַרפֿען זיצען בײַ אַ פֿרעמדען טיש מיט פֿרעמדע ווײַבער אין יוהק וועט זיי אפֿרעכטען דעם סדר... אין בײַ אייניק פֿון די צוויי שוועסטער האָט אָנגעהויבן פֿינסלען אַניאוויג, אונטערצישטערן די אנטערשטע ליפּ, און אויף אידר קיקעלע האָט זיך בײַ דער אַנדערער שוועסטער אָנגעהויבן לאָזען אַ טרערהר נאָך אַ טרערהר, און אויף זיי קוקענדיג האָט זיך אייניק פֿון די דרײַ שכנה׳שעם דערמאַנט אויך אַן זייער אומגליק, אז נסע דער שמש, אידר מאַן הייסט דאָס, האָט געלאָזט איז אידר געזונט גוט וחי די וועלט, דאָס הייסט נוט איז אידר קיינמאָל נישט גענוג, נאָר בעסער וחי איצטער אזדאי, אז זי בעדאַרף זען אַ פּיד׳שמש׳שע, וואָרום עוזר דער שמש וואָס איז פֿריִהער געווען בײַ נסע דעם שמש אַ פּיד׳שמש, איז הײַנט געהויבט געווארען, אַרויף נאָך אידר נסע׳ס מוד׳ס, פֿון פּיד׳שמש אויף שמש, אין זען וויב גנעסי אי געזאָרגן אזוי נרוים, מאַטענז, אז מע קאָן שוין נאָר צו אידר נט ציטרעסטען!..

אזוי האָט זיך געטראַכט פּעסי די שמשׁ׳שע און האָט געמאַכט בשעת מעשׂה אזא קרום פנים, אז סאָסי די טענדלערקע האָט בעדאַרפֿט זען שאַרקער פֿון אייזען, זי זאָל זיך אייניהאַלטען פֿון טרערהרן. סאָסי האָט זיך הערמאַנט אָן טרויעריג׳ע זאכען, וויבען איז וויבעציג ווייבער, וואָס רייסען פֿון די העכט, לאָזען נישט פֿאַרזינגען אַ נראָשען, צופֿאַלעווען די קונה׳שעם, מאַכען פֿון זיי אַ הל׃ אַ הל׃ הײַנט האָט זי זיך הערמאַנט אָן אידר עלטערע טאַכטער וואָס זי איז געשטאַרבען שוין לאַנג, נאָך קינדהײַ. דאָסי האָט זי גערהייסען ; ייען דאָסי זאָל געווען נט שמארבען וואָלט זי שוין איצטער געווען אַ מיידל צו רי־טען און אפשר אַ מאַמע פֿון קינדער. און אויך אָן אידר מאַן האָט זי הערמאַנט, וויִ עך איז נעבעך אפּגעקומען כל ימי, געווען אַ פֿינסטע־ער קאַליקע, אַלא יוצלה לשום מלאכה, אַ קראַנקער נעבעך — און סאָסי די טענדלערקע נאָכגע־גענדיג שטילערהייט בתיה דער רופאׁ׳שע די הנדה און ציטשקלענדיג זיך גליִך מיט אידר צים מאַקט באַוואַשט זי זיך מיט טרערהרן, און אסולי די פֿרוי־מרן אַלײַן, בתיה די רופאׁ׳שע, הערט זיך אַליין נט צו צי דער ווערטער פֿון

דאָר הגדה האָם גיכאן זיך בײַ אירן אידר זוכען, דאַרפאָנט זיך אויך אַן אידרע אייגענע צרות, אוּן אידרע קינדאָר וואָם זאָגען אַזאַך אין דעם וויי־סען — וויסען אַמעריקאַ. זיי שרײַבען אפילו פון דאָרטען נאַנין גוטע בריוולאַך, אַז זיי מאַכען דאָרטען אַנוט לעבען, הײַנט זיי ארבייטען ועדר אַסך אוּן זאָגען נעשטען גלײַך: צו בעזייטען וויּ גוט זיי איז, האָבען זיי אידר געשיקט זיעדר פאַרטעטען, האָם דאָרטען רופט מען דאָם „פוקשטערס" אוּן זאָגען אידר צו, אַז אויב די געשעפטען, אדער זיי אר הײַנט דאָם דאָרטען די „בוי־נעס" וועלטען זיך אַ ביסעל פארבעסערן וועלטען זיי אידר צושיקען עטליכע קערבלאַך אדער זיי מע רופט דאָם דאָרטען „דאָללערס" נוט אַ שפּאַס קאַרטע אוּן וועלטען זי אַריבערנעמען אהיינטי אוּן דעם נרויסען גליקליכען לאַנד, וואוּ אַלע מאַכען אַ לעבען, וואוּ אַלע מענשען וענען גלײַך, אַ מענש מע דאָרטען אויסזיהען זיך אוּן מיטען נאַם פון הונגער, וועט אידם קיינער נוט זאָגען קרום נעהאַט הי... נאָר אַזוי לאַנג קריגקען די שונאים זיי לאַנג בתיה וועט נוט פאַדרעכן אהיינצו, זי האָט דאָ אויך קינדאָר. אי סאיז זיי נעבעך נוט נוט, האָם זאָל מען טהון? סאיז אַנאַטם זאַך, אַלבערנג איז פון נאָט!

אַזוי טראַכט זיך בתיה די רופאשע אוּן לייענט די „הבֿרה" חי אַזאַ־סאָר, אוּן זי אַלײַן בעמערקט נאָר נוט זיי וויזט אוּן גיבט מיט טרעהרען, בוי סאיז געקומען צום ציישען כּוס פון די אַרבע כּוסות, אַז דער יונסטער פון די מלכים האָט זיך אָפּגישטעלט אָפטרינקען אַ ביסעל ווין, האָבען זיך אַלע וויבער אַלײַן דערשראָקען פאַר זייער געזונט, אוּן בתיה די רופאשע איז אַנ־נעפאַלען אויף זיי מיט אַ געשרײַ, זיך אויסגעוושט די אויגען מיט פאַר־טוך אוּן אויסגעשנעצט די נאָז.

— וואָם האָט איהר זיך צוויאַחמערט פלוצים אין מיטען דרינען? וואָם איז הײַנט יום כּפּור? צי תשעה באָב? געזאַהען אַביסעל!

ערשט דעמאָלט האָבען זיך די ווייבער כערוהיגט, חען אייגע פון זיי האָט אונטערנעטראָגען דעם מלך אַ קוואַרט וואַסער מיט אַ טאַז אויף צו וואַשען זיך, די אַנדערע האָט חרלאַנגט די הויפּע פּוש פּנים אויבען, די דריטע האָט צוגעטראָגען דעם חרטין. דער יונסטער פון די מלכים האָט נעמאַכט אַ פּרכה על אכילת מצה, די הייבער האָבען נעענטפּערט אָמן אוּן די סעודה האָט זיך אַ־נעהויבען שטיל, אַהן העדטער.

דער אורח.

דער אורח.

איך האָב פון אייערטוועגען, רב יונה אַנ׳אורח אויף פסח.

— האָט אירר נאָך אַזאַ אורח נישט געהאַט זינט אירר זיט אַ בעל-הבית.

— דהיינו?

— דהיינו אַנ׳אתרוג, נישט קיין אורח!

— דהיינו וואָס הייסט אַנ׳אתרוג?

— דהיינו אַנ׳אתרוג הייסט אַ יוד פון סאָמע זיַד, און אַ שענער יוד אַ פּאַרשוין; איין חסרון נאָר, וואָס ער פֿאַרשטעהט נישט אונזער לשון.

— וואָסער דען לשון פֿאַרשטעהט ער?

— לשון הקדש.

— פון ירושלים?

— פון וואַנען ער איז וויים איך נישט, נאָר אַז ער רעדט, רעדט ער מיט סאָמע פּתחין.

אָט אַזאַ גלישפּראָך איז פֿאַרגעקומען צווישען טאַטען מיט עזריאל דעם שמש אַ פּאָר טעג פֿאַר פסח, און איך בין זאָהר נייגעריג געווען אָנצוקוקען דעם דאָזיגען „אתרוג", וואָס פֿאַרשטעהט נישט אונזער לשון און רעדט מיט סאָמע פּתחין. שוין אין שול האָב איך בעמערקט עפּעס אַ מאָדנע נפש מיט אַ שמרייַעל און מיט אַ טערקישען חאַלאַט פון גאָלדע בלויע און רויטע פּאַסען. אַדרבה דעם דאָזיגען פּאַרשוין האָבען מיר, יונגוואַרג, אַרומגעשטעלט זיך פון אַלע זייטען און געגומען אים בעטראַכטען און האָבען געחאַפט אַ מאוס׳ען פסק פון עזריאל דעם שמש: קינדער זאָלען נישט האָבען קיין טבע

קריכען אַ פּרעמדען מענשען אין פּנים אַרײַן. נאָכן דאָזיגען האָט דער נאַנצער עולם אָבגעשטעקט דעם פּאַרשוין שלום און געזאָגט איהם אַ גוט יום־טוב, און דער פּאַרשוין האָט אַלעמען אָבגעענטפֿערט מיט אַ זיס שמייכעלע אויף דין רוסיע בעקלעך פֿערברענט מיט אַ גרוי בערהאָל: „שאַלאָם! שאַלאָם!" דער „שאַלאָם־שאַלאָם" האָט אַרויסגערופֿען בײַ אונז, קלײנינוואַרט, זאָדער אַ נרוים גאָלעכטער, און דאָס האָט עזריאל דעם שמש שטאַרק פֿערדראָסען, האָט ער זיך נאָלאָזט צו חברה מיט אַ פֿאַרטיגע האַנד אויף צו נעבען פֿעטש. חברה האָט זיך פון עזריאלס האַנד אויסגעגליטשט, ווידער פֿאַרגנבעט זיך צום פּאַרשוין, העראָן ווי ער זאָגט „שאַלאָם־שאַלאָם", אויסגעשאָטען אַ נע־לעכטער און ווידער זיך אויסגעגליטשט פֿון עזריאלס האַנד... מיט נרוים נדלות לאָז איך מיך נעהן נאָכן טאַטען מיטן דאָזיגען פּאַרשוין צו אונז אויף יום־טוב און פֿיהל, אַז אַלע חברים זענען מיר מקנא אויף דעם אורח. זיי קוקען אונז נאָך אַלע פֿון דערווײַטען אין איך דרעה אויס צו זיי דעם קאָפּ און שטעל זיי אַרוים אַ צונג. אַ נאַנצען ווינטער שוויגען מיר אַלע דרײַ אין אַרײַנגעקומען אין שוּב אַרײַן זאָגט דער טאַטע צו דער מאַמע: אַ גיט יום טוב! און דער אורח טהוט אַ שאָקעל מיטן קאָפּ אין דאָס שטרײַכעל טהוט זיך אַ טריוואַל: שאַלאָם! שאַלאָם! איך דערמאן מיך אַן מײַנע חברים אין בעהאַלט דאָס פּנים אונטערן טיש איך זאָל נישט אויסשטעלן קיין נעלעכטער. איך חאָפּ אַ קוק אַלע מאָל אויפֿן אורח און ער נעפֿעלט מיר; עס נעפֿעלט מיר זײַן טירקישער חאַלאַט וואָס מיט דין נעלבע בלויע אין רוסיע פּאַסען; עס נעפֿעלען מיר די רוסיש פּיוש בלושעק בעקלעך זיטע, וואָס זענען ארומ־נעפֿרעמט מיט אַ שען קײַלעכיג נרוי בערדיל, עס נעפֿעלען מיר זײַנע שוואַרצע שענע אויגען וואָס קוקען אַרוים שמייכלענדיג פֿון אינטער די נעדיכטע נרוים ברעמען. אויך דעם טאַטען זעה איך איז ער נעפֿעלען, דער טאַטע איז זיך מיט איהם משמח, און די מאַמע קוקט אויך איהם וויִ אויך אַ נעטלינען מענשען, און קיינער רעדט נישט מיט איהם אַ וואָרט, דער טאַטע אַלײן מיט זײַן כבוד בעט איהם אויס די הכנ־בעט. די מאַמע איז פֿערטאַרעמט מיטן נרויסען צום סדר, און ריקעל די מויד העלפֿט איהר אונטער, ערשט אַז עס קומט צום קדוש מאַכען, שמועסט זיך הינך דער טאַטע מיטן אורח אויף לשון קודש, און איך בין מלא נדולה וואָס איך פֿערשטעה כמעט אַיטליכס וואָרט. איך ניב דאָ אויבער זייער לשון קודשיען שמועס מלה במלה:

דער טאַטע: נו? (אויף אונזער לשון) אַל דאָס הויסען: מאַכט זיט מוחל קדוש.

דער אוֹרח: ט—ט: (אויך אינזער לשון זאל דאָס היסטן: מאכט, מאכט).

דער טאטע: ט—א? (פאר וואס ניט איהר?)
דער אוֹרח: א—ט? (איהר פאר וואס נישט?)
דער טאטע: אי—א: (פריהער איהר:)
דער אוֹרח: א—אי: (איהר פריהער:)
דער טאטע: ע—א—אי: (איך בעט אייך מאכט איהר).
דער אוֹרח: אי—א—ע: (מאכט איהר איך בעט אייך).
דער טאטע: אי—ע—א—ט? (וואס וועט אייך ארעין או איהר וועט מאכען פריהער).
דער אוֹרח: אי—א—ע—ט—ט. (או איהר וילט דוקא איך, לאו זיין איך).

און דער אורח נעהמט דעם כוס פונם טאטענס הענד און ליינט אווען אַ קדוש, נאר אזוי קדוש, וואס מיר האבען אונזלכס נישט נעהערט און וועלען שוין נישט הערען קיינמאל. ערשטענס די עברי — וואס מיט סאמע פתחען: „ברשות מארנאנן ורבנאנן ורבאבאי“... און צווייטענס — דאס קול, וואס נעהט בייַ אידם נישט פונם האלו, טר וון פינים טערקישען חתי לאט, וואס מיט נעלבע בלויע און רויטע פאסטן. איך האב מיך הרמאנט אן מיינע חברים, וואס פאר אַ נעלעכטער דאָ וואלט אויסנעפראכען און וואס פאר פעטש דאָ וואלטען נעפלויגען, ווען זיי זאלטן אַ שטייגער זיין בייַ דעם קדוש? טר אזוי וון איך בין דאָ אלטן האלט איך מיך איין אין פרעג: דעם טאטען די פיער קשיות און מיר זאגען די הגדה אלע אינאיינעם, אין איך בין שטאלץ וואס דער דאזיגער פארשוין איז אונזער אורח, נישט קיינעמס.

ב.

דער תנא וואס האט גזואגט אין משיחין בסעודה — מען זאל נישט הערען היסט עם ביים עסען, זאל עד מיר מוחל זיין, האט נישט נעלעקנט, דאס יודישע לעבען. איך בעט אייך, ווען האט אַ יוד למשל ציים צו רייזען אז נישט ביים עסען? ובפרט פסח צום סדר וואס איז פארהאן אזוי פיעל צו זאגען פאר דער סעודה און נאך דער סעודה? ריקעל די מויד האט הער־לאנגט דאס וואסער, מען האט זיך נאר נעווישען, נעמאכט המוציא, גע־האנט על אכילת מצה, און די מאמע האט אויסגעמיילט די פיש, אזוי דאס

דער מאמע פערקאטשעט די ארבעל און האט זיך ארײַנגעלאזט מיט אזוי אין א לאנגען שמועס אויף לשון קודש. דאס ערשטע, וואס דער מאמע האט אידן געפרעגט איז געווען די געוואהנלעכע שאלה, וואס איין יוד פרעגט בײַם אנדערען יודן.

— מה שמכם?

דערויף האט אים דער אורח געענטפערט מיט סאמע פתחן און אין איין אטעם וויז מען, וואס די עשרת בני המן אין דער מגילה:

— אַיק בכר גלש רמת הנף וסם זען חפף טצין.

דער מאמע איז געבליבען זיצען מיט'ן בײַסן אין מויל און נעקוקט פערוואונדערט אופ'ן פארשוין, א פנים דערפאר וואס ער טראגט אזא לאנגען נאמען און אויך האט מיך פערהיסט אין נעקוקט אראב אונטערן טרישן האט מיר די מאמע א זאג געטהן. „פיזיאלי וויז דו עפט פיש, קאנסט זיך וועדיען חלילה מיט א בייזדעל" און אופ'ן פארשוין האט זי א קיק נעמהן מיט גרויס רעשפעקט. ער וויזט אויס, או זי איז פנים נאמען נאר נתפעל געווארען, חאטש זי האט נישט פערשטאנען וואס דאס בעדייט, און אזוי וויז דער מאמע האט יא פערשטאנען, האט ער געפונען פאר נייטיג איהר די זאך אויפצוקלערען:

— פערשטעהסט דו מיך, א ב — דאס איז אונזער איבערעקעדל טער אלף בית, און דארט איז בײַ זיי א פנים אזוא מנהג, או איטלעכעם הייסט בײַ זיין על פי אלף בית.

— אלף בית: אלף בית: חאפט אונטער דער פארשוין מיט א זום שמייכעלע אויף די בלוט רוישע בעקלעך און די שענע שווארצע אויגען קוקען אויף זיין אלע און אפילו אויף רוקעל די מויד מיט גרויס פריינדשאפט.

געוואהר געווארען דעם נאמען זיצעם איז דער מאמע נייגעריג געווען צו וויסען אויף פון וואנען, פון וואסער א לאנד ער קומט צו פאהרען. דאס האם איך פערשטאנען לויט די נעמען פון שטעדט און מדינות, וואס האבען זיך גלאזט העדער, און וואס דער מאמע האט דאס נאכדעם איבערזעצט פאר דער מאמע, געגעבען כמעט אויף איטליכעם ווארט א פירוש, און די מאמע איז פון איטליכם ווארט נעווען נתפעל און אויף רוקעל די מויד איז געווען נתפעל, און סאיז מאקי נעווען פון וואס נתפעל צו ווערען: א קלייניגקייט, א פארשוין קומט צו פאהרען אפשר פאר צעהנטוויזעגד מייל פון א מדינה, וואס איידעם מען קומט צו צו איהר מוז מען ארויבערשווימען זיבען ימים מיט א מדבר,

אין וואָס די מדבר, אַליין דאַרף מען צו נעהן נית ווינצינער וויַ פֿערציג טעג מית פֿערציג נעכט, אוין אַז מען קומט שוין צו נאָר נאָהענט, בעדאַרף מען אַרויסקלעטערן אויף אַזאַ הויכען בארג, וואָס דער שפּיץ גרייכט בין צו די וואָלקענס, אוין בעדעקט איז ער מית אייז, אוין ווינטען, שרעקליכע בלאָזען דאָרטען, והם סיאיז סכנות נפשות!.. דערפאַר אָבער אז מען קומט אויבער בשלום דעם דאָזיגען בארג אוין מען טרעט אַרײַן אין זייער לאַנד, זעהט מען פאַר זיך דעם אמתן גן-עדן התחתון: בשמים, נעענלעך, גרוירצען, כל המינים פירות, עפּעל אוין בארען אוין פּאָמעראַנצען, ווינטרויבען טייטלען אוין אייל־בערשען. נית אוין פֿיגען לרוב. אוין די הייזער זענען דאָרטען גרויס פֿון מאַמע שענע־האלץ אוין נעדעקט מית רײַן זילבער, די כלים זענען פֿון גוט־גאָלד (בשעת מעשה טהוט דער אורח אַ קוק אויף די זילבערנע כוסות אינווערע מית די זילבערנע לעפֿעלן, גאָפּלען אוין מעסערס) אוין בריליאַנטען, פּערלן דימאַנטען וואַלערען זיך דאָרטען אויף דער גאַס, קיינער ווייל זיך נית גרעבען די מה זיך אָנצוניען זיי אויפצוהויבען, וואָהים זיי האָבען דאָרטען קיין שום ווערט (אוין בשעת מעשה קוקט דער אורח אויף דער מאַמע דימאַנטענע אויהרינגלעך מית די גרעלע פערעלעך וואָס אויף איהר ווייסען האַלז).

— דו הערסט? — מאַכט דער טאַטע צו דער מאַמע מית אַ גלילקליך פנים.

— איך הער — ענטפֿערט איהם די מאַמע אוין פֿרעגט אַ קשיא, למאי פֿרענגען זיי דאָס נית צוזיהרען אהער, זיי וואָלטען דאָך דאָ גרעמאַכט דערפֿון גאָלד! אַט, טהו איהם אַקאָרשט אינמיטטען אַ פֿרעג, יונה.

דער טאַטע פֿרעגט איהם די דאָזיגע קשיא אוין בעקומט פֿון איהם אַ תשובה אוין גית איבער דער מאַמע אויף אינווער לשון:

— פֿערשטעהסט דו, עך זאָגט אַז די קומסט צופֿאָהרען אַהינצי, קאָנסטו דיר נעהמען וויפֿיעל דו ווילסט, פֿילע קעשענעם, נאָר פֿאָהרסט די פֿון דאָרטען אַרויס, מוזט דו אָפּגעבען אַלסדינג צוריק, אוין טאַמער טרייסלט מען אויס בײַ דיר וואָס נית איז, ביוז די חיב מיתה.

— וואָס הייסט דאָס? — פֿרעגט די מאַמע, דערשראָקען.

— דאָס הייסט מע הענגט דיך אויף אַבוים, אַדער מע פֿערשטיי־נערט דיך מית שטיינער.

ב.

וואָס וויטער וועלען די מעשיות פֿונם דאָזיגען פּאַרשוין אַלץ מעהר אַינטערעסאַנט, אוין אַז עם האַלט שוין נאָך די קנוידלעך אוין מיר נעמען נאָך

צו בײַסלעך ווײַן, פֿרעגט אײַם דער טאַטע: וועמען נעהער דאָס אַלסדינג, אוך צו סאיז פֿאַרהאַן דאָרטען אַ מלך? אוך באַלד בעקומט ער אַ קלאָרע תשובה. אוך ניט דאָס אײַנער דער מאַמע מיט גרוים חרוה אוך אונזער לשון.

— ער זאָגט, אַז נעהערען נעהער דאָס אײַנאַנצען צו די דאָרטיגע יודען, וואָס מע רופט זיי „ספֿרדים", אוך אַ מלך אײַז בײַ זיי פֿאַרהאַן, זאָגט ער, אוך אײַך אַ יוד, וועהר אַ פֿרומער יוד מיט אַ שטרײַמעל, זאָגט ער, אוך רופֿען רופט מען אײַם יוסף־בן־יוסף. ער אײַז כהן גדול, זאָגט ער, בײַ די „ספֿרדים" אוך פֿאַהרט ארוים, זאָגט ער. אין אַ גילדענער קאַרעטע מיט זעקס בראַנדיגע פֿערד, אוך אַז ער קומט, זאָגט ער, אין שוהל ארײַן געהען אײַם, זאָגט ער, אַ קענען די לוים מיט אַ נעזאַנג...

— בײַ אײַך זינגען לוים אין שול? — פֿרעגט אײַם דער טאַטע פֿערוואונדערט אוך בעקומט באַלד אַ תשובה אוך ניט דאָס אײַנער דער מאַמע אוך אונזער לשון, אוך דאָס פנים בײַ אײַם שײַנט וויַ די זון.

— וואָס זאָגסט דו דערוך? ער דערצעהלט אַז בײַ זיי אײַז פֿאַרהאַן אַ בית המקדש מיט כהנים מיט לוים מיט אַנאַרגעל...

— נו, אוך אַ מובח? — טהוט אײַם דער טאַטע אַ פֿרעג אוך בעקומט אַ תשובה אוך ניט דאָס אײַנער דער מאַמע אוך אונזער לשון:

— ער זאָגט סאיז דאָ בײַ זיי אַ מובח מיט קרבנות, זאָגט ער, מיט גילדענע כֵּלים, אַלסדינג ווי אַמאָל, זאָגט ער, בײַ אונז אין ירושלים.

אוך בײַ די דערטער לאָזט אַרוים דער טאַטע אַ טיפֿען זופֿץ אוך אײַם קוקענדיג זיפֿצט אוך די מאַמע, אין אײַך פֿערשטעה אײַם ניט; וואָס דאַרף מען דאָ זיפֿצען? אַדרבא מע בעדאַרף זיין שטאָלץ, מע בעדאַרף זיין פֿרייליך, ווײַל מיר האָבען אַזאַ לאַנד, וואו עס נעהאָלטיגט אַ יודישער מלך אוך אַ כהן גדול אוך וואו עס געבויט זיך אַ בית המקדש מיט כהנים, מיט לוים, מיט אַנאַרגעל, מיט אַ מובח, מיט קרבנות... איז נוטש, לעכטיגע מחשבות האָפֿען מיך אוך טראָגען מיך אַוועק נלײַך אַהינצו, אין יענעם גלילקלילקען יהדישען לאַנד, וואו די הײַזער זענען געבויט פֿין סאַמע טענעבוימער נעהאַקט מיט ריין זילבער, וואו די כלים זענען פֿין גוט־באַלד, אוך וואו בריליאַנטען, פֿערלען, דימאַנטען וואַלנערן זיך אוך דער נאַס, אוך עס ננבש זיך אַרײַן צו מיר אַ מחשבה, אַז וען אײַך וואָלט דאָרטען זיין וואָלט אײַך שוין נעוואוסט וואָס אײַך האָב צו טהון; אײַך וואָלט שוין נעוואוסט וואו צו בעהאַלטען; בײַ מיר וואָלט מען שוין נישט אויסגעטריסעלט נארנישט... אײַך וואָלט שוין נעברַאכט פֿין דאָרטען דער מאַמע אַ שענק מהנה; אויך־נע־

לוֹךְ בְּרִילְיַאַנְטֶען אוּן פֶּעֶרְל עֶטְלִיכֶע שְׁנוּרְלֶעךְ, אוּן בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה טָאטוּ אִיךְ אַ קוּק אוֹיף דֶּעם מַאֲמֶע דִימַאנְטֶענֶע אוּרִינְגְלֶעךְ מִיט דִי גְּרוֹסֶע פֶּעֶרְלֶעךְ, וּמְם אוֹיךְ אִידֶר וַיסֶען הָאלוֹ, אוּן אִיךְ בֶּעקוֹם אַ שְׁטַאַרְקֶען חֶשֶׁק צוּ זֵין אֵינֶם דָאזִיגֶען לַאַנד אוּן עֶם פַּאלְט מִיר אַיין אַ נְעדַאנְק, אִיךְ זָאל נְאךְ פֶּסַח זִיךְ הִינְכַּפַּאהְרֶען אַהִין מִיטֶן דָאזִיגֶען אוֹרח, נְעווִינְטלִיךְ בְּכוֹד אַז קֵיינֶעֶר זָאל נִיט וִיסֶען. אִיךְ וָעל דֶעם כּוֹד אַנְטפַּלֶעקֶען פַּאר'ן אוֹרח, אוֹיסְנִיסֶען פַּאר אִיהֶם מִין הָאַרְץ, אוֹיסְמָאכֶען אִיהֶם דֶעם גַּאנְצֶען אֱמֶת, אוּן בֶּעטֶען אִיהֶם עֶר זָאל מִיךְ נֶעמֶען מִיט זִיךְ אַהִינְצוּ חֲתֻנָּה אוֹיף אַ קְלֵיינֶעֶר צֵיט; עֶר וָועט דָאךְ מִיר גֶעווִיס טְהוֹן, עֶר אִיז וָעהר אַ גוּטֶער, אַ צוּגֶעלַאוּטֶער פַּאַרְשׁוֹין, עֶר קוּקט אוֹיךְ אִישְׁלִיכֶען בֶּעזוּנדֶערְ אוּן אֲסִילוּ אוֹיךְ רִיקֶעל דִי מוֹיד אַזוֹי פַּרֵיינְדְלִיךְ, אַזוֹי פַּרֵיינְדְלִיךְ!

אַזוֹי טְרַאכְט אִיךְ מִיר אוּן קוּק אוֹיךְ אוּנְזֶער אוֹרח אוּן עֶם מַאלְט זִיךְ מִיר אוֹיס, אַז עֶר טְרֶעפְּט מִין מַחְשָׁבָה, מַחְמֶת עֶר קוּקְט אוֹיךְ מִיר מִיט זַיְנֶע שְׁעֶנֶע שְׁוַאַרְצֶע אוֹיגֶען, אוּן עֶם דַּאכְט זִיךְ מִיר אַז עֶר וִינְקְט צוּ מִיר אוּן הָאלְט צוּ מִיר אוֹיךְ זֵין לְשׁוֹן:

— שְׁוַוייג, וַיסֶער חֲבֵרה'נְיק אַיינֶער, לָאז נָאר אֵיבֶּערְגֶעהֶן דֶעם פֶּסַח, וְעֶם שׁוֹין זֵין רֶעכְט!...

ד.

אַ נַאנְצֶע נַאכְט פַּלֶאנְטֶען זִיךְ מִיר חֲלוֹמוֹת: אַ מִדבָּר, אַ בֵּית הַמִקְדָּשׁ, אַ כֹּהֵן גָּדוֹל אוּן אַ בַּאת אַ הוֹיכֶער, אוּן אִיךְ קְלֶעטֶער פַּוֹיךְ אוֹיפְן בַּאַרְג, אוּן דֶעֶרְט וואַקְסֶען בְּרִילְיַאַנְטֶען, פֶּעֶרְלֶען, דִימַאנְטֶען אוּן מִינֶע חֲבֵרִים קְרִיכֶען אַרוֹיף אוֹיךְ דִי בֵּיימֶער אוּן טְרֵייסְלֶען זִיךְ, אוּן עֶס פַּאלְט פוֹן דֶעֶרְטֶען אוֹיךְ דֶעֶר עֶרְד גְּזוּמִי גְּזוּמָאוֹת בְּרִילְיַאַנְטֶען, פֶּעֶרְלֶען, דִימַאנְטֶען, אוּן אִיךְ שְׁטֶעה פּוֹן הִינְטֶען אוּן קְלוֹיב דִי בְּרִילְיַאַנְטֶען, פֶּעֶרְלֶען, דִימַאנְטֶען אוּן שְׁטוֹפ אִין דִי קְעֶשֶׁטְעֶעם, אוּן מֶערְקְווּירְדִיג: וִויפִיל אִיךְ שְׁטוֹפ אוּן עֶם נֶעהְט נָאךְ: וִויפִיל אִיךְ שְׁטוֹפ אוּן עֶם נֶעהְט נָאךְ: לֵייג אִיךְ אַרַיין דִי הַאנְד אִין קְעֶשֶׁטְעֶעם אוּן נֶעם אַרוֹיס פּוֹן דֶעֶרְטֶען אַנְשְׁטַאט בְּרִילְיַאַנְטֶען, פֶּעֶרְלֶען, דִימַאנְטֶען,—נָאר פֵּירוֹת אַלֶעֶרְלֵיי: עֶפֶּעל אוּן בַּאַרְען. אוּן פַּאמֶעְרַאַנְצֶען אוּן אֵילְבִּירְשֶׁען אוּן מֵיטְלֶען אוּן נִיס אוּן פַּיינֶען... אוּן אִיךְ הָאב דֶעֶרְפּוֹן גְּרוֹיסֶע אֲנְגְסְטֶען, קַאטְשֶׁעֶ מִיךְ פּוֹן אַיין זַיט אוֹיף דֶעֶר אַנְדֶערְעֶר, אוּן עֶס חֲלוֹם'ט זִיךְ מִיר דָאם בֵּית הַמִקְדָּשׁ, אוּן אִיךְ הָעֶר דִי כֹּהֲנִים הַדוֹכְנָען אוּן דִי לֵוִים זִינְגֶען אוּן דֶעם אַרַיְעל

שפּיעלען, און עס ווילט זיך מיר אַרײַנגעהן אינווייניג אין בית המקדש, און אײַך קאָן נישט — ריקעל. די מויד האַלט מיך צו אין לאָזט מיך נים, און אַזוי בעט זיך בײַ איהר, אײַך ווײַן, אײַך האָב דערפון גרויסע אַנג־סטען, קאָשטעט מיך פון אײַן זײַט אויף דער אַנדערער און חאַפּ מיך אויף און... דערוואָה פֿאַר זיך דעם טאַטען מיט דער מאַמען שטעהען האַלב אָנ־געטהון, בײַדע פלאַם ווי דער טויד, דער טאַטע אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, די מאַמע פּרעכט די הענד און אויף אײַהר שענע אויגען שטעהען טרערהען, מײַן קינדעש הארץ דערפֿיהלט, אַז דאָ איז עפּעס נעשעהען ניט קיין גוטעס זאַך, זעהר נישט קיין גוטע זאַך, נאָר וואָס מײַן קינדערש קעפּיל האָט נישט צונעטראַכט פֿאַר אַנאומגליק איז דאָס גענוג אַ נאַרנישט קענען דעם וואָס איז נעשעהן.

און גענעהן איז אָט וואָס; אונזער אורח דער פּאַרשוין פֿון יענער וויסער מדינה, פֿון יענעם גליקליכען לאַנד וואָס די היזער זענען געבוט פֿון סאַמע טענענדומער און נעדאַקט מיט רײַן זילבער א. ז. ו. איז נעלם נעווארען און אינאיינעם מיט איהם איז נעלם געווארען בײַ אונז אַ סך זאַכען: אַלע זילבערנע כוסות, אַלע זילבערנע ליפֿעל, נאַפּלעך און מעסערם, דאָס גאַנצע בימעל ציוגנג דער מאַמעס און אויך מוזען נעלד וויפֿיל עס האָט זיך געפֿונען בײַ אונז אין קאַסטען. אין אויך ריקעל די מויד איז מיט איהם אַנטרונען נעווארען...

און עס נעמט מיך אָן בײַם האַרצען, נישט אויך די זילבערנע כוסות מיט די זילבערנע לעפֿלעך נאַפּלעך און מעסערם, וואָס זענען נעלם נעווארען, און נישט אויך דער מאַמעס ציוגנג, אין נישט אויפֿן מוזען נעלד, און נישט אויך ריקעל די מויד—חאַפּט זי דער רוהַ—נאָר אויך דעם גליקליכען—גליק־ליכען לאַנד, וואָס וואַלגערהען זיך דארטען ברילייאַנטען, פּערלען, דימאַנטען, און אויך דעם בית המקדש, מיט די כהנים, מיט די לוים, מיט אַרנעל, מיטן מזבח, מיט די קרבנות און מיט די אַלע איבערינע גוטע זאַכען, וואָס מען האָט בײַ מיר אַוועקגערויבט, צוגענומען, צוגענומען, צוגענומען.

און איך קעהר מיך אום מיטן פנים צום וואגן אין ווײַן, ווײַן שמיט לעזרהיר.

דרוי אלמנות.

דרֵיי אַלְמָנות.

א סיפּור המעשה פֿון איין אַלמָנה בתור א בעל-כעסֿ.

א.

אלמנה נומער איינס.

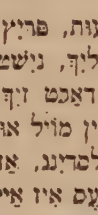

יהר האָט אַ טעות, פֿרייַן מיינער, נישט אַלע אַלטע מיידלעך ענגען אומגליקלוך, נישט אַלע אַלטע בחורים ווענען גענאַרישטען. אייך דאַכט זיך אוים, ויצענדיג אָט אין קאַבינעט מיט אַ סיגאַר אין מויל און מיט אַ ביכעל אין האַנד, אַז איהר ווייסט שוין אַלסדינג, אַז איהר האָט שוין אַרײַנגעדרונגען מיעך אין דער נשמה אַרײַן, און עס איז אייך שוין פֿערענטפֿערט אַלע קשיות. און ווער שמועסט אַז נאָט האָט אייך נעהאַלפֿען איהר האָט נאָך נעפֿינען דאָס ריכטיגע וואָרט „פּסיחאָלאָגיע" — פּס! ווער איז צו אייך גלייך? אַ קלייניגקייט פּסי—חא—לא—גיע!... ווייסט איהר וואָס איז דיַ טיַטש פּסיחאָלאָגיע? פּסיחאָלאָגיע איז פֿערשטעשקע, עס זעהט אויס שׂעהן, האָט אַ גוטען ריח, און אַז מען שיט דאָס אַרויף אויך אַ געקאָכטס איז דאָס נעשמאַק. נעהט זשע אַבער קיין פֿערשטעשקע! איהר ווילט נישט? היינט וואָס דערצעהלט איהר מיר פּסיחאָלאָגיע? אַז איהר ווילט ווייסן דיַ אמתּ פּסיחאָלאָגיע, זעצט מען זיך צוזאַמען אין מען דערט אוים מיט קאָפּ, וואָס מען דערצעהלט אייך, און עדשט נאָכדעם וועט איהר אַ בריה הײַבען אַרויסצוואַנען אייער מויטנג; כּין וואַנען עס נעמט זיך אומגלויק און וואָ ליענט ענאַוזם. אָט בין זיך אַנאַלטער בחור, אין אַנאַלטער בחור ווען איך שוין שטאַרבען. פֿאַר וואָס? אַ! וועהט איהר, וויבאַלד איהר פֿרעגט אַזוי ווייס אין ווילט מיך אויסהערען, איז דאָס דיַ אמתּ פּסיחאָלאָגיע! דער ערשטער איהר, איהר זאָלט סיך נישט מיבערשלאָגען מיט קיין קשיות, וויאַזוי אין וואָס אין ווען—איך האָב פֿיינט אַז מען שלאָגט סיך אינער אין מיטען. אַנטקעגן ווייסט אייהר דאָך, בין איך אַ קאַפּריזנעץ

פֿון המיר אָן, אזן דו לעצטע צייט האָט זיך מיר נאָך צונעזוּאַרפֿן נערוועז אויף... נישט חלילה משוגע, שרעקט אייך נים! משוגע — דאָס פּאַסט פֿאַר אַייך! איהר האָט אַ וויב, איך טאָר נישט. איך דאַרף זען קלאָר, איך דאַרף זען נעזונד. דאָס ווערט איהר אַליין אויך צוגעבּען. מיט אייגעם וואָרט, קיין קשיות. זאָלט איהר מיך נים פֿרעגען. אַז איך ווייל אייך האָבּען תּיר־צעהלט די נאַנצע מעשׂה אזן ווערט עפּעס זען קשה, נישט גלאַטנ, דאַן ווערט איהר צו מיר האָבּען טענות. נו? שוין? אַלזאָ זעצט איהר זיך נאָר אַוועק אָט דאָ אויף מין אָרט אזן וועל מיך באַוועצען מחילה אין אייער ווינקשוהל. איך האָב אויך ליעב אַז ס׳איז ווינט אזן בעקוועם, אזן אַנב איז פֿאַר אייך בעסער אָט דאָ, איהר ווערט נים אַיינשלאָפֿן...!

אַלזאָ, איך נעה גלייך צו דער מעשׂה, איך האָב פֿיינט הקדמות, איבּ־רינע רייד. נעהיינען האָט זי פּאַיע, אזן נערופֿען האָט מען זי די „יונגע אלמנה". — פֿאַר וואָס? הויבט זיך אָן אַ מעשׂה פֿאַר וואָס: וואָס פֿערשטעהט איהר נים? מסתּמא אַז מען האָט זי נערופֿען די „יונגע אלמנה" איז דער־פֿאַר וואָס זי איז נעווען אַ יונגע אזן אַנאלמנה. מאָלט אַייך איך בין נעווען יונגער פֿון איהר. אזן וויפֿיל יונגער? וואָס מאַכט דאָס אייך אויס? איך זאָג אייך יונגער איז יונגער: מיט אייגעם וואָרט, עס האָבּען זיך נעפֿינען מענ־שען, וואָס האָבּען אַ צונג אזן האָבּען נעזאָגט באשר, איך בין אַ בחיר אזן זי אַ יונגע אלמנה, איהר פֿערשטעהט?... אַנדערע האָבּען מיר זאָנאַר אַפּגענעפּען מול־טוב, נעווינשען ס׳זאָל זען מיט גליק, איהר מענט מיר גלוי־בען, אזן מאַמער ווילט איהר מיר נים גלויבּען בין איך אויך נים בדלות, איך דאַרף מיך פֿאַר אייך נים אויסשטעלען, איך בין איהר נעווען אזא פּאָר, אזוי זיך איהר זיט מיר אַ פּאָר. נאָר נים, נושע פֿרייד, מען האָט זיך ליעב נעהאַט. אזן וואָס איז דאָס חידוש? כ׳בין נאָך נעווען בעקאַנט מיט איהר מאַן. נישט נור בעקאַנט, נור בעפֿרייונדעט. דאָס הויסט איך זאָג אייך נים אַז מיר זענען נעווען פֿרייַנד, איך זאָג, אַז מיר זענען נעווען בעפֿרייונדעט. ס׳איז נאָר צווישן זאַכען: מען קאָן זען בעפֿרייונדעט אין נים זען קיין פֿרייַנד אזן פֿאַרקעהרט, מען קאָן זען די נאָהענסטע פֿרייַנד אין נים זיין בעפֿרייונדעט. אזוי מיין איך. אייער מיינונג פֿרעג איך נים: אַלזאָ זענען מיר מיט איהר מאַן נעווען נוט בעפֿרייונדעט, נעשפּילט אַ פֿרעפֿראַנס, אַמאָל אַ שאָך. מען זאָנט אַז איך בין אַ בעריהמטער שאַכמאַטיסט. איך שטעל מיך נים אויס פֿאַר אייך: עס קאָן זען אַז ס׳איז דאָ נרעסערע שפּיעלער פֿון מיר. איך זאָג אייך נור וואָס יענער זאָנט... איז ער נעווען דער מאַן איהרער,

אַ יונגער מאַן, אַ געראָטענער, אַ מושלם, און דערצו טאַקי אַ קענער אויף. אַ שענער קענער. און דוקא אַיין אויטאָריזאקט, פֿון זיך אַליין הייסט עס, אָהן גימנאַזיעס, אָהן אוניווערזיטעטן, אָהן רופֿלאָמען, נאָט אַיין אַ האַרטער דרייַער פֿאַר אַלע דיפלאָמען. וואָס? איבער וויליט ניט? וויִ איבער וויליט אַייך, אויך האָב פֿיינט איבערשפּאַרען יענעם; און אַנשוֹשער איז ער אויך געווען, אַ גרויסער עושר. חאָטש אויך וויִם ניט, וועלכעם הייסט בײַ אייך אַנעושר? בײַ אונז, אַ יוד, אַז ער האָט זיך זײַן שטוב מיט זײַן בעל הבית'קײַט, מיט זײַן פּאַטאָנדעל אויך אַרויסצופֿאָרען אין שטאָדט, און נאָך גוטע געשעפֿטען הערצו, הייסט ער אַנעושר. מיר טראַפּקען ניט; מיר קנאַקען ניט; מיר פֿליהען ניט אין הימל אַרײַן; מיר געהען פֿאַוואָלי. — אַלזאָ האָט ער געהאַט געשעפֿטען און האָט גוט געלעבט. עס איז געווען אַ חיות אַהין אַרײַנצוגעהן; וועלן אידער זאָלט ניט קומען, זײַט אידער אַ וויִלקאַמענער גאַסט. נישט וויִ בײַ אַנדערע, וואָס דעם ערשטען מאָל אַז אידער קומט וויִסט מען ניט, וואָ מען זאָל אייך אַזוֹיעצען. דאָס אַנדערע מאָל שוין אַבּיסל קלעלטער. דאָס דריטע מאָל נעמט מען אייך אויף אַזוֹי קאַלט, אַז אידער חאַפּט אַ פֿערקהלונג... אידער האָט נישט וואָס צו שמייכלען: אויך מיין דערמיט חלילה נישט קיין בעקאַנטע. וועמט אידער אַרײַנגעקומען אַהין האָט מען אייך ניט אַזוֹיעקעלאָוט אָהן עפּעס און טרינקען און בעגאַנגען האָט מען זיך מיט אייך וויִ מיט אַיין אייגענעם. וואָס דאַרפט אידער אַ סך? אידער זאָלט מיר הגדהרט מאָל מוחל זײַן — אַ קנעפּעל אַז עס האָט זיך מיר אָבגעריסען בײַ דער שילעט האָט דאָס נעמוזט וועלן צוגענייט אין דער מינוט; אידער לאַכט? בײַ אייך איז דאָס אַ געלעכטער? אַ קנעפּעל? וואָס איז אַ קנעפּעל? אַ קנעפּעל, לויבער פֿרײַנד, בײַ אַ נאַש בראָט, בײַ אַ בחור, איז עס אַ גרויסע זאַך; אַ נאַנצע וועלט; אויבער אַ קנעפּעל האָט זיך אַמאָל געטראָפֿען אַ מאוס מעשה: אַ בחור איז נעקומען אָנקוקען אַ מיידעל, האָט מען איהם אָנגעהיצט מיט אַ געלעכטער אַז עס פֿעהלט איהם אַ קנעפּעל, איז ער אַוועק אהיים און האָט זיך נעהאַנגען... נאָר איך שטעל מיך ניט אָב דערויף; איך האָב פֿיינט מישען איינם אינם אַנדערען... און געלעבט האָבען זיי צוזאַמען זיך, מאַן און ווײַב, טאַקי נאָר וויִ די מײַבעלעך. אָבגעגעבען זיך איינם האָט אַנדערע כמוך אַ סך מעהר וויִ אַ סך הײַנטיגע גאָר־גאָר פֿון פֿון די נעהויבענע. איך מין דאָ חלילה נישט אנצוגרייפֿען קיינעם. אויך מאַמער מיינט אידער אַנדערש, אַרט מיר אויך נישט. איך נעה מיר אַ מײַן דערצעהלונג.

ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, אַז פּינו, פּאַיאַס מאַן, אַזוי האָט מען אים גערופֿען, קומט צו פּאָדרען אהיים, לייגט זיך אַוועק אויף פּינק מעג, אין אויפֿן זעכסטען — ניטאָ פּינו! בע! מע! וואָס? וו אזוי? פֿרעגט נישט! אַ קאַרבונאָק האָט עד נעהאַט אויפֿן האַלו, האָט מען אים בעדאַרפט שניידען אין מען האָט אים ניט געשניטען. פֿאַר וואָס? פֿאַר שבת! סיאיז דאָך פֿאַראַן עפּיס דאָקטוירים אויף דער וועלט! צווייַ דאָקטוירים האָב איך געבראַכט צו פֿיהרען, האָבען זיי זיך נענומען האַמפּערען צוזיישטעלען זיך: דער האָט נעזאָגט שניידען, דער האָט נעזאָגט ניט שניידען! דערווייל איז הער חולה אויסגענאַנגען. וואָס זאָלט איהר קלעהרען? איהר מעגט אייך אינערגעהמען מיט אייערע דאָקטוירים! איך זאָל אייך אויסרעכענען אַ צעטעל, וויפֿיעל די ליט האָבען אינהרטעפּלעט מעגשטעט אויף יענער וועלט, וואָלט איהר זיך נערוסיקען בייַ די האָר! מיינע אַנאייגענע שוואָכשאָר האָבען זיי גע'סס'ט! וואָס מיינט איהר ג'ס'ט? נעמעמען אוין אַיינגעגעבען איהר סם? אויך בין דאָך ניט קיין משוגע'נער איך זאָל אייך דערצעהלען אַוועלכע בבא־מעשיות! ג'ס'ט — נישט נעגעבען דאָס וואָס מען דאַרף. זיי זאָלען איהר נעווען גענעבען חינען צו דער צייט, וואָלט זי אפֿשר נעלעבט... האָט קיין יסורים נישט, איך ווייס וואו איך האַלט. אַלוֹ האָבען מיר ג'ס'פּטרט מיין פֿרייגד פּינו. מילא וואָס זאָל איך אייך בעשרייבען דעם ברוך וואָס דאָס איז נעווען פֿאַר מיר? אַ ברודער! אַ שאַשע בעדאַרף אזוי נישט באַנג טהון! אַוועקלייגט פּינו? אַ שטיק לעבען האָט מען בייַ מיר אַוועקגענומען! הינט דער רחמנות! דאָס אונגליק, דער צער פּין דער אלמנה! מיט אַ ברעקעל קינד אויף די הענד, אַראָפּשטעקן, אַנאָלד! דאָס אייניגע שטיקעל טרייסט אונזערם! וועג ניט דאָס קינד ווייס איך ניט, צי מיר וואָלטען דאָס איבערגעטראָגען, נישט וו, נישט איך! איך בין נישט קיין יודענע און נישט קיין מאמע איך זאָל מיך אַוועקוועצען לויבען אין טאָג ארײַן אַ קינד, נאָר אַז איך זאָג אַייך, אַז דאָס קינד איז נעווען אַ וועלטען קינד, מעגט איהר מיר שוין גלויבען אויף נאמנות! דאָס איז גיווען אַ בילד, אַנאויסמיש פּין צוויי בילדשענע מענשען. איך ווייס ניט ווער פּין די צוויי איז נעווען שענער: צי ער, צי זי? פּינו איז נעווען שוהין, פּאַיאַ איז נעווען רייצענד. אויפֿען האָט דאָס קינד נע'ירשנ'ט פּונים פּאַשער, פּינו האָט נעהאַט בלויע אויגען. ליעב נעהאַט האָבען מיר דאָס קינד ביידע, נאָר איך ווייס ניט ווער האָט דאָס ליעב נעהאַט מעהר: זי צו אייך? איהר וועט זאָגען, וו אין דאָס מעגליך — זי איז אַ משטער,

איך בין אַ פֿרעמדער? עס קאָדר זיך נאָר נישט אָן. איהר דאַרפֿט אַרײַנקו־
קען אַ בײַסל טיפֿער: מײַן צונעבונדען זײַן צו דער שטוב, דער רחמנת
צו דער אַלמנה און דאָס האַרץ צום אונשולדיק יתומה'לע, דאָס נערישטענקײַט
פֿונ׳ם קינד און דאָס וואָס אַלײן בין איך עלענד וויַ אַ בוים — דאָס אַלעס
אַז איהר ווּעט נעהמען צוזאַמען, ווּעט זײַן אָט דאָס וואָס איהר רופֿט אָן
פֿסיחאָלאָגיע. נישט קיין פֿעטרושקע, נאָר די רײַנע, די אמתע פֿסיחאָלאָגיע.
און אפֿשר ווּעט איהר זאָגען דערפֿאַר, ווײַל איך האָב ליעב געהאַט די מאַמע?
איך ליבקען נישט אָפּ, איך האָב זי זעהר ליעב געהאַט, וויסט איהר וויַ אַזוי
ליעב געהאַט? טאַקע אויסגעמאַנגען נאָך איהרע טרײַט און טאַקע אַ מיתה משונה
אײַנגענומען; נאָר זי זאָל וויסען — דאָס לא! גאַנצע נעכט ניט שלאָפֿען, ליגען
אין טראַכטען, וויַ אַזוי זאָגט מען איהר? אויפֿשטעהן אין דער פֿריה שוין
פֿערטיק אויף צו נעהן זאָגען איהר: „ווײַט וויסען, פֿאַיע, אַזוי אַזוי; אין
וויַטער וויַ איהר פֿערשטעהט". נעקומען צו גיהן — נישטאָ קיין ווּערטער:
איהר ווּעט זאָגען איך בין אַטרום? זאָגט, וואָס אַרט מיך, אַז איהר ווּעט זאָ־
גען? איהר זאָלט אָבער נעהמען אַ בײַסל טיפֿער, בעטראַכטען, די לאָגע,
פֿינף איז נעהמען מיינער אַניאמתער פֿרײַנד, איך האָב איהם ליעב געהאַט מערהר
וויַ אַ ברודער. אַי די קשיא: פֿאַיע? איהר האָט רעכט, נאָר וואָס נעזאָגט, אַז
איהר נעדט אויס נאָך איהר? איז דער תירוץ: אַדרבה, אָט ווײַל איך האָב
זי ליעב, ווײַל איך נעה אויס נאָך איהר, ווײַל איך בין נאָך איהר די כפרה
קאָן איך נישט! נאָר איך האָב מורא אַז איהר ווּעט מיך נישט פֿערשטעהן,
איך זאָל אײַך זאָגען פֿסיחאָלאָגיע ואָלט איהר פֿערשטאַנען, און אַז מען דער־
צעהלט אײַך פֿונ׳ם הארצען, דאָס וואָס איז אָהן קונצען, קומט דאָס אויס
ווילד. נאָר וואָס קומערט דאָס מיך? דענקט אַײַך וויַ איהר ווילט! איך טדו
מיר מײַנס, איך דערצעהל וויַטער. דאָס קינד וואַכסט, אַ בוים וואַכסט, און אַ רעטיך וואַכסט אויך,
סאָזוי „געוואַכסען". אַ קינד וואַכסט, אַ בוים וואַכסט, אויך אַ רעטיך וואַכסט אויף,
סאיז אַ חלוק פֿון וואַכסען בײַ וואַכסען. אײדער מען דערלעבט צו זעהן אַ קינד
זיצען, שטעהן, גיהן, לויפֿען, רעדען; און אַז עס זיצט שוין, עס שטעהט שוין,
עס גיהט שוין, עס לויפֿט שוין, עס רעדט שוין, זיינט איהר שוין פֿערטיג?
עס וואָלט נעפֿאַסט פֿאַר מיר, איך זאָל מיך אויסקוועטשען אויסרעכענען אײַך
וויַ אַ יודענע: פֿאקעלאַך, מאָועלאַך, צייהנדערלאַך און אזוי וויַטער. איך בין
ניט קיין יודענע און איך וועל אַײַך מיט קיין נאַרישקײַטען ניט פֿערנעהמען,
קיין חכמות פֿונ׳ם קינד וועל איך אַײַך ניט גיהן דערצעהלען — סאיז נעוואַכ־
סען און סאיז אויסגעוואַכסען און אײַנגעבליהט, „וויַ אַ צערטליכע רויז" וואָלט

אַיך נעזאָגט, וועָן אַיך זאָל מיך וועלען אויסרעדיקען אינם לשון פֿון אייערע ראָמאַניסטען, וואָס האָבען אַזוֹי ירעה אין דעם אויפֿלויפֿען פֿון אַרויז אין אַטעָרק אין רבנן קדישׁ. גרויסע בריות אויך צו זיצען מיט דיר פֿיס צום פֿייער אין בעשרייבען דיר נאַטור, מיט'ן גרינעם וואַלד, מיט'ן רוישענדען ים, מיט דיר זאַמריגע בערג, מיט'ן פֿאַר־אַהרינען שנעע, מיט דיר אָבגעשלאָגענע הוטענות, מיט דיר נעקסינע טעג — אָנקוקען קען אַיך זיי ניט אָט דיר בעשרייבעכצענ זיאַרע, וואָס שלאָגען צו דער גאַל! אַיך לויגן זיי גאָר ניט! אַז אַיך נעהם אַ בוך אין דערהאַנד, אַז דיר זען האָט געשיינט, דיר לבנה האָט געשפּאַצירט, דיר לופֿט איז געווען היפּניק, דיר פֿויגעלעך האָבען געפּישט־שטאָם, טהו אַיך אַ שליידער דאָס בוך אין דער ערד ארײַן! אידער לאַכט? אידער זאָגט, אַיך בין אַ משוגענער? בין אַיך אַ משוגענער! וואָס קען זיין מער? — אַלוֹאָ איז זי אויס־געוואַפענט אָט דיר ראָזע, אין ערצוינען געוואָרפֿן מסתמא וויִ עס געהער צו זיין, וויִ עס פּאַסט אין אַזאַ אינטעליגענט הויז. אַביסעל האָט דיר מיטער אַליין אַכטונג געגעבען אויף אידער בילדונג, אַ ביסעל האָב אַיך געגעבען השגחה, אין נישט קיין ביסעל נאָר אַ סך, מען קען זאָגען כמעט דיר גאַנצע צייט האָב אַיך מיך אַוועקגענעבען צום קינד, דאָס קינד זאָל האָבען דעם בעסטען לעהרער, דאָס קינד זאָל ניט פֿערשפּעטיגען אין גימנאַזיע, דאָס קינד זאָל שפּילען פֿיאַנע, דאָס קינד זאָל נעהן טאַנצען, — אומעדום בין נעווען אַיך אַליין, וואָר דען? דיר נעשעפֿטען אויף! אַז ניט וואָלט מען אידער צוטראָגען דיר ביינער! מען האָט זי אַזוי אויך נעגנג צונומען, אינווערע יודעלעך!.. אַיך זיים, אידער זאָגט ברוגז, אַז מען האָט „אינווערע יודעלעך". וויִ קען מען אַנדערש זאָגען, אַז ס'איז פֿאַרט אַזא פֿאלק? אידער מעגט מיך אָנרופֿען „אַכטיסאָמיט" אין וויִ אידער ווילט, אַיך נעה מיר מיט מיין נאַנע: אַזוי לאַנג קריינקען דיר אַנטיסע־מיטען וויִ לאַנג זיי הויבען ניט אָן צו ווייסען וואָס אַ יוד איז!.. אויך אַ יודען פֿרעגט מיך!.. אַיך אַליין האָב מיט זיי נעהאַנדעלט וויניציג, אידער וויסט דאָך, אַיך האָב מיר מיינע הייזער מיט מיינע קלייטען, וואָס טראָגען מיר ארײַן אַגריוסען אַיינקונפֿט אין אַסף. האָב אַיך אויך פֿינדעכטוועגען צו וינגען אין צו זאָגען אַלע יאָהר אַז עס קומט צי מאַכען קאָנטראַקטען, רעמאָנטירען דיי הייזער, צוגופֿנעהמען דירה געלד. מאָלט אַייך, דיי נוים וועגען אויך ניט בעסער. אַזא יאָהר אויך זיי! אָבער פֿין אַ יודען האָט מען נעקענט ערווארטען קיין זאַך פֿאַל שטעהן חאַטש אַ ביסעלע העכער; פֿאַרט וויי זאָגט אידער: אַהה בחרתנו!.. אידער מיינט, אַז אידער מיט אַייער „אַתה בחרתנו" וואָס אידער זינגט אידם אַיין, מדוע אידער אידם אַ גרויסע טובה? עס הויבט זיך נאָרנישט אָן!

וואָס? איהר קענט דאָס נישט לייַדן? אויך לאָז מיך אַיך נישט אַרײַן אין קײַן דיסקוסיעס. איהר וואָגט אַזוי, לאָז זײַן אַזוי, עדער מעג זיך האָבן זײַן מיינונג. יעניעמס מיינונג קומערט מיך נישט. אין ווײַס מיר מײַנס.

אַלזאָ וואָס האַלטען מיר? בײַ „אונזערע יודעלעך". וויַ באַלד מײַן פּינטל איז געשטאַרבען און פּאַיִע איז נעבליבען אַנ׳אלמנה, האָבען זיך מסתמא געגעבען אַלאָז צו איהר שענע מענשען, בעלי טובות, עצה געבערס, אין מען האָט אָנגעהויבען בײַ איהר צוגעהמעגן דאָס חדר, געוואָלט אויסמאַכען אַנאויער וויַ עס געהער צו זײַן. האָב איך זיך אונטערגעחאפט בעציִטענס: „קינדערלעך — אַזאס!" און איך האָב נענומען זיקאָרשט אַלע געשעפטען צו זיך אין די הענד ארײַן. זי האָט אַפּולו נעוואָלט איך זאָל צושטעהן וויַ אַ שותף, האָב איך געזאָגט: לא! איך וועל מיינע הייזער ניט פּערקויפען און דאָס קאָפּ זיך ניט פּערדרעהען. זאָגט זי: ס׳איז ניט נויטהיג די הייזער צו פּערקויפען, איך קען אַזוי זײַן אַ שותף. נו, וואָס מיינט איהר האָב איך דערויף געענטפּערט? איך האָב געענטפּערט, או דאָס אַנדערע מאָל זאָל מען מיר אַלעלכעם ניט פּאַרלייגען, וואָרום איך ווער פּאַר אַלעלכע זאכען ברוגז. ער עלי השלום, זאָג איך, האָט ניט פּערדינט, או איך זאָל אַיך הינטען פּאַצאָהלען פּאַר מײַן טרחה, זאָג איך, און פּאַר מײַן צײַט, זאָג איך, דאַרף איך קיין נעלד נישט נעהמען. איך האָב געזאָגט, זאָג איך, צײַט, זאָג איך, וואָס איך שלאָג מיך. זאָג איך, קאָפּ אין וואַנט... אַזוי, זאָג איך צו איהר, צו דער אַלמנה, און זי שווײַגט, אַראָפּגעלאָזט די אויגען און שאַ! אויב איהר זײַט אַמבין אויף אַטשאַר, בעדאַרפּט איהר פּערשטעהן וואָס איך האָב מיט די ווערטער געמיינט... אי, פּאַר וואָס האָב איך איהר ניט געזאָגט גלײַך? איהר וואָלט קיין מאָל נישט פּרעגען פּאַר וואָס! מסתמא איז ניט אויסגעקומען. איך קען אײַך נאָר פּערזיכערען, או ס׳איז נעיוען אַזוי נרינג, וויַ צו פּערריכערען אָט דעם פּאַפּיראָס. איין האַרט וואָרף זאָג איהר — איז דאָס אַ שדוך. נאָר או איך האָב נענומען אויפֿן קאָפּ: „סטײַטש, פּינטל... אויעלכע נטשע פּרײַנד וויַ מיר זע־נען נעוועזן..." איך וויַס וואָס איהר ווילט זאָגען. איהר ווילט זאָגען, או מסתמא האָט דאָס צוויישען אונז ניט אַזוי מבֿיכ נעבראָגט ס׳זאָל זײַן אַי־אַי־אי. האָט איהר אַ גרויסען טעות. או איך בין געיוען נאָך איהר די כפרה, האָב איך אַיך שוין געזאָגט, און או זי נאָך מיר, דאַרף איך אַיך ניט דערצאָהלען קיין מעשׂיות, וואָרום איהר ווּעט מיינען אַז... נאָר וואָס נעהט מיך אָן וואָס איהר ווּעט מיינען? איהר הייסט בעסער דערוויַל נעבען טײַ, וואָרום ס׳איז מיה שוין מרקען אין האַלדז.

אַלוֹא, לִיעבער פרוים מיינער, בין וואָס האָבען מיר זיך אָפגעשטעלט, געדענקט איהר? בין די נעשטאפטען; נו נעשטאפטען; איך וועל זיי האָבען צו געדענקען וויל איך וועל לעבען. עקספלאָאטירט אַלײן איז וויגציג; אַרומ־נעשטעקט מיט פּעדערן; פּרייט זיך נט; נישט מיך, זו; מיך שטעקט מען נט אַרום מיט פּעדערן, וויסט איהר פּאַר וואָס? וויל איך לאָו מיך נט. נאָר וואָס העלפט דאָ לאָוען זיך, נט לאָוען זיך, צו מען האָט צו טהון מיט שווינד־לערס, זשוליקעס, באַנדיטען, וואָס וועלען אייך פּעדדרעהען דעם נרעסטען? זיי האָבען זיך נעלעגט אין דער לענג און אין דער ברייט מען זאָל בין אונו צונעדמעט דאָס ביסעל מינץ. מאָלט אייך, נישט אַוודי זיך נעהמט מען צו בין מיר נעלד. זיי האָבען זיך, מאָלט אייך, נעגנג אָנגעמוטשעט, זיי האָבען בין מיר, אַרוים אין וויער זיידענס טאַטען, נעשפּונגען מיט בלוט, בין זיי האָ־בען אויסגעמאכט א טשעט, אויסגעפּאמפּעט בין אונו — איהר וועלט וויסען וויפיעל? וויפיעל זיי האָבען נעקאָנט; אַ גלזיק וואָס איך האָב מיך בעציטענט אַרומנעקוקט און האָב נעזוכט צו מיין אַלמנה: נעטע! עד כאן אומרים בשבת הגדול! אָבנעשנוימען וון וויט איך האָב נעקאָנט, און ערשט בין פּם אָבשניידען האָט מען איהר אָבנעשנוימען דעם קאָפּ, אָבער אַוודי וון עם נעהער צו זין. אי, וון אַוודי האָב איך דערלאָוט, וועט איהר פּרעגען? איך וואָלט אַ בעלן זין ועהען וון אַוודי וואָלט זיך אַוא חכם זין איהר אויסגעדרעהט פּון אַוועלכע באַנדיטען! און אפשר וואָלט איהר עס נעמאכט בעסער, עס קאָן זין, איך וועל מיך נט שפּארען. דאָס איינצוגיג וואָס מען קאָן אויף מיר זאָגען — איך בין נישט קיין סוחר. אומגליקליך בין איך! אבי נט קיין באַנ־דיט! איהר מיינט, אַז דאָס האָט מיך שוין נאָר נישט נעקאָסט? נאָר איך דארף מיך פּאַר אייך נט אויספּיינען. איך וויל אייך נאָר הערצהלען וון אַוודי עם האָט זיך בין מיר נעקויטעלט, וון אַוודי אַלעם האָט נעטרוּבען הער־צו, אַז די אַלמנה זאָל נישט פּערבליבען קיין אַלמנה, און איך זאָל נישט פּערבליבען קיין אַלטער בחור. איין וואָרט, נישט מעהר וון איין איינציג וואָרט וואָלט איך בעדאַרפט זאָגען — און איך האָב עס נט נעזוכט; פּאַר וואָס איך האָב עס נט נעזוכט? הערסט דו: אט דאָ ששעהען די אקסען אונטערן בארג: און אט דאָ הויבט זיך אָן די אמת׳ע פּסיחאָלאָגיע: אַ נייע סדרה נעהט אצונד פּאַר מיר. אַ סדרה, וואָס זי הייסט „ראָוע״ו.. איהר הערט נאָר צו מיט קאָפּ און פּערליערט נט קיין וואָרט, וואָרום דאָס איז נט קיין אויסגעטראכטער ראָמאַן, פּערשטעהט איהר מיך. דאָס איז אַ נעשיכטע, אַ לעבעדיגע, אַ צאפּעלדיגע, אַרויסגערישען נלייך פּונים הארצען!..

אִיךְ וויִם נִיט, עָם לִיעְט עָפּוּם אַ כּח אִין יְעדְעָר מִטעָר, אַז זִי וָאלְט אִידֶר קִינְד אִיז אַרוֹיסגעוואַקסָען פּוּן דִי קוּרצֶע קלִיידלֶעךְ, אַזוֹי גלוּסט זִיךְ אִידֶר שׁוִין זָאלְן אִידֶר טָעכטֶערל פַּערקנסט. אַ שׁטִיק נְעזוּנד קוּמט אִידֶר צוּ, אַז זִי הָערוָאלְט יוּנְגֶע לִיט דרעהָען זִיךְ אַרוּם אִידֶר טָאכטֶער. יְעדֶער בּחוּר אִיז בֵּי אִידֶר אַ חתן. אַי, טָאמֶער אִיז דָער בּחוּר אַ גְאר נִישְׁט מִט אַ נִישְׁט; מִט אַ שׁאַרלַאטַאן, מִט אַ קאַרטָען שׁפִּילֶער, מִט אַ, דָער שׁוואַרצָער יְאָהר וויִסְט וואָס? דאָס נעמְט אִידֶר נִישְׁט אָן; מאָלְט אַיִךְ קִיין פּוּסטֶע בּחוּרִים מִט קִיין שׁאַרלַאטַאנֶעס וְנְעָנְן צוּ אוּנְז נִישְׁט נְעָנַאנְעָן, וואָרוּם עָרשְׁטֶענס אִיז רָאוּעְ נעהָעָן נִישְׁט פּוּן דִי, וואָס קְענְען זִיךְ מִט יְעדֶען טָענְצֶער, וואָס קָאן זִיךְ שׁעהָן דרעהָען, אוֹיסבּוּיגֶען דִי הענד וויִ אַ בִּיינְעל, שׁאַרֶען מִטְן פִּיכֶעל אוּן מַאכֶען אַ באוּ בִּשׁלוֹם, אַ רעוֶוראַנסעל פּוּן אַנְאמתְן אֶפִּיצִיעֶר. רָאם הָאט אִידֶר אַיִךְ נוּמֶער אֵיינֶם. אוּן צְווֵיטֶענְס, וואוּ בּוּן אִיךְ? אִיךְ וָאלְ דָערלָאוְען אַז אַ פַּיפֶער פּוּן דִי פַּיפֶערס זָאלְ זִיךְ אָנרִיהרָען, זָאלְ צוּנְעהָן דרִי טרִיט צוּ רוּיגֶען? אִיךְ וָאלְט אִיהם, דאָכט מִיר פְּרִיהֶער אַלֶע בִּיינְער אִיבֶּער־נְעבּרָאכֶען! אַש וָאלְט אִיךְ פּוּן אִיהם נעמאַכְט! אִיךְ בִּין אַמָאל גְעוָוען מִט אִידֶר אוֹיף אַ בַּאל, אוֹיף אַ יוּדִישֶׁען בַּאל, אִין קלוֹב, צְווִישֶׁען לוּטֶער אַרִיסטאָקראַטֶען, אָט דִי וואָס אִידֶר רוּפְט אָן בּוּרזשׁוּאַזִיי... אִיז צוּגענַאנְגֶען צוּ אוּנְז אַיינֶער אַ „פַּיפֶער יוּנג“ אוֹיסגעבּוּיגֶען דָעם עֶלְטֶענבּוּיגֶען דָאם וויִ אַ „קרֶענדָעל“, אַיינְגעבּוּיגֶען דָאם „קְעפֶּענִיו“ אַבּיסֶעל אוֹיף אַ זַיְט, אוּן אַ שׁאַר גְעטָהאָן מִטְן „פִּיסֶענִיו“ אוּן אַ שׁמוּיכֶעל פּוּן סאָמֶע הָאנְיג הָאט זִיךְ צוּגאָסֶען בֵּי אִיהם אוֹיפְן פּנִים׳ל, אוּן מִט אַ „קוּוִיטשֶׁענִיו“ פּוּן אַ מִיידֶעלֶש קוֹל׳כֶעל הָאט עָר אַ זאָג גְעטָהאָן... דָער רוּח וויִסְט וואָס עָר הָאט אַ זאָג גְעטָהאָן. צוּם טַאנְצֶען הָאט עָר זִי אַיינְגְעלַאדֶען. נוּ — נִי, הָאט עָר גְעחָאפְט פּוּן מִיר אַ טאַנְץ! עָר וָעט מִיךְ הָאבֶּען צוּ גְעדֶענְקֶען! מִיר הָאבֶּען זִיךְ עָם נָאכדֶעם אָנגְעלַאכְט אִנְנְעלַאכְט פִּינְם שלִים־מוֹל׳דִיגֶען קאַוואַלִיעָר! פּוּן דֶעמָאלְט אָן הָאבֶּען שׁוִין אַלֶע קאַוואַלִיעֶרֶען נְעזוּאוסְט, אַז מָען וויל זִיךְ בְּעקֶענֶען מִט רָאוּעְן, דאַרְף מָען פְּרִיהֶער אָנְקוּמֶען צוּ מִיר, דוּרכנֶעהָן אַ שׁטִיק עֶקוּאַמֶען, אוּן עֶרשְׁט נָאכדֶעם נְעהָמֶען דָעם וועג. זִיי הָאבֶּען מִיר אַ נָאמֶען גְעגְעבֶּען „צֶערבֶּער“, אַ הונְט, הַיְסְט עָם, וואָס לִיעְנְט בֵּיים אַיינְטרִיט פּוּן גַן־עֵדֶן? בִּין אִיךְ בּרלוּת! חַיְסְט אִידֶר וועָר ס׳אִיז דָערפַאר נְעוָוען בּרוּגז? דִי מִטעָר! „אִיךְ טרֵייב, זָאגְט זִי, מְענְשֶׁען פּוּן שׁטוּב“. — „וואָסעֶרֶע מְענְשֶׁען, זָאג אִיךְ, ס׳אִיז הִינְט, זָאג אִיךְ, נִיט קִיין מְענְשֶׁען!“ אֵיין מָאל, צוּזִיי מָאל אוּן דרֵי מָאל, בִּיז ס׳אִיז נְעקוּמֶען צוּ אַ קאַטאַסטרוֹפֶע. וואָס מֵיינְט אִידֶר, — מִיר הָאבֶּען זִיךְ צוּקרִיגְט? אַ חכם זַיְי נְט

איהר טאקי, נור הינטינס מאל האָט איהר דוקא ניט געטראָפֿען; אייִדער טרעפֿען, העָרט בעסער וואָס מען דערצעהלט אייִך.

אַלזאָ איִך קום אייִנמאָל צוגעהן צו מיין אַלמנה, טרעף איִך אַ נאַסט, עפּעס אַ יונגערמאַן פֿון אַ יאָהר 20 אָדער 30. פֿאַרהאַן אַוועלכע יונגע לייט, וואָס איהר וועט בשום אופֿן ניט טרעפֿען וויִ פֿיעל וויִ זענען אַלט. העָר יונגערמאַן, למאי ואַל איִך לייקענען, איז געווען אַ חנ״ע־וודינגער יונגער מאַן; וויִ עס גיט זיִך אויס אַמאָל אַ מענש מיט סימפּאַטיע, מיט אַ גוט פּנים, מיט גוטע אויגען — איהר קאָנט צו אים נישט האָבען נאָר ניט. געפֿעלען איז מיר דער בחור פֿון עָרשטען קוק, — וויסט איהר פֿאַר וואָס? דערפֿאַר וויִל איִך האָב פֿייגט זיסע מעָנשעלעך מיט צוקערדינע פּנימלעך, מיט האָנינדינע שמייכעלעך. אָנקוקען קאָן איִך ניט גוט די נאמאַדינע נפֿשות, וואָס קוקען אייִך פֿרייַנדליך אין די צעהן אַרין און באָמקען אייִך נאָך איטלעכס הארט וואָס איהר זאָגט, און זענען מיט אייִך מסכים אַז אים תמוז שיט אַ שנור, און מאַמאָר וועלט איהר האָבען אַז פֿיש וואַקסען אויף אַ וואַנשעלבוים, האָט איהר אויך בייַ זיך נעָפּועלט... איִך, אַז איִך בעזענען מיך מיט אַזאַ מין נפֿש, וועלט זיך מיר זעָהר אויסשמירען אים האָנינג און לאָזען די בינהנען האָבען הנאה... וויִ אזוי האָט געהייסען דער יונגערמאַן, וועלט איהר וויסען? למאי נפקא מינה? לאָמיר זאָגען אַז עָר האָט געהייסען שאַפּירא אַנעָק; וועָט איהר שוין צופֿרידען? און געזונען איז דאָס מעָנשעל אַ בוכהאַלטער אין אַ בראַנפֿען פֿאַבריק, און נישט נאָר אַ בוכהאַלטער, נאָר אַ גאַנצער בעל־הבית, און אַז איהר וועלט, האָט עָר איין נעָשעפֿט געהאַט מעָהר דעה פֿון בעל־הבית, און אַ בעל־הבית וואָס האָט ניט קיין צוטרוען צו זיַנע מענשען איז ניט וועָרטה צו זיין אַ בעל הבית... איהר מעָנט אייִך האָבען וועָגען דעם אַנאַנדער מיינונג, אייִך פֿרעָג אייִך ניט!

אַלזאָ איִך בעָט אַייִך, מען שטעָלט מיר פֿאָר אַ יונגען מאַן, וואָס היסט שאַפּירא, און איז אַ בוכהאַלטער, און אַ בעל־הבית, אין אַנעָהרליך מענשעל, און אין שאָך שפּיעלט עָר אויסגעצייכענט, דאָס היסט, עָר שפּיעלט ניט עָרגער פֿון מיר, איהר מעָנט אייִך קלעָהרען אַז בעָצער, איִך האָב דאָך אייִך נעָזאָגט, אַז איִך שטעָל מיך פֿאָר אייִך ניט אַרויס פֿאָר קיין שאָכשפּיעלער — היַנט נעָהט זיס אַ נביא אַז דאָ פֿערקייטעלט זיך אַ ראָמאַן, און נאָך וואָס פֿאָר אַ ראָמאַן! אַ גענעָהרליכער ראָמאַן! איִך זאָל זען אַזאַ פֿערד און נישט אַרויסזעהען דאָס באַלד פֿונ׳ם ערשטען אבצוג? שטעָלט אייִך פֿאָר אַז איִך אַליין מיט מיינע העָנד האָב אונטערגעלעגט האַלץ אויפֿן פֿייער, געליבט

דאָם יונגען מאַן אין טאָג אַרײַן, געמאַכט פֿון אים אַ גאַנצען צימעס; פֿאַרבראָנט זאָל ווערען דער שׂאָך און אָנצינדען, ואלען זיך אַלע שׂאַכשׂיעלער פֿון דער גאַנצער וועלט; איך האָב געשׂיעלט מיט אים אין שׂאָך, און ער האָט געהאט אַנאַנדער זאַך אין דער מחשבה. איך האָב בײַ אים געזאָגט אַ „קלײנינען" און ער האָט בײַ מיר אַוועקגענומען ראָואָן; איך האָב אים געגעבען אַ „מאַט" אין צוועלף, „גענג", און ער האָט מיר געגעבען אַ מאַט אין דרײַ גענג", וואָרום צום „פֿערטען גאַנג", דאָם הײסט אַז ער איז געקומען צום פֿערמעגן מאָל, האָט מיך מײַן אַלמנה אָפּגערופֿען אויף אַ זײַט און מיט אַ מאָדנע פּנים ערשׂט אין דרי אוינען האָט זי מיר אָנגעזאָגט אַ בשׂורה טובה, אַז עס האָט זיך אָנגענומען, אין סאיז אַ שׂריך, אין ראָוואטשקע איז אַ פּלה פֿאַר אָט דעם שׂאָפּירל, אין זי איז אויפֿן זיבעטען הימל, אוז מול טוב אַייך און מיר אין אונז בײדען!..

וואָס מיט מיר איז געווארען, אַז איך האָב דערהערט די דאָזיגע שׂרהנע בשורה, ווײל איך אַייך נים דערצײלען. איהר וועט זאָגען אַז איך בין אַ גזלן, אַ משוגענער, אַ משוגענער. זי, די אַלמנה הײסט עס, האָט אויך געזאָגט דאָס אייגענע. פֿרײדער האָט זי געלאָכט, נאָכדעם האָט זי זיך צושׂרײַען אויף מיר אין נעכטיגען האָט זיך די געשׂיכטע מיט טרעהרען, מיט הײסטעריקע, מיט אלע נוטע זאכען — אַנאַמתר קאָנפֿליקט; עס האָט, פֿערשטעהט איהר מיך, אויסגעזעצט דער בלאָטער אין סאיז פֿאַרנעקומען צווישען אונז אַ האַרטער, אין מיר האָבען זיך נים געשׂאָנעזעט איינס דאָם אַנדערע. אין מיר האָבען אין איין האַלבע שעה אַרויסגעזוכט בײדע אַזוי פֿיעל אמת, וויפֿיעל מיר האָבען נישט אַרויסגערעדט אין אַלע צוזאַצע יאָהר פֿון אינזער בעקאַנטשאפֿט: איך האָב איהר גאָנין אָפּגען עריכרט, אַז זי איז מײַן מלאָך המות, אַז זי האָט מיך נעקוילעט אָהן אַ מעסער, אַז זי האָט צוגענומען בײַ מיר מײַן איינציגען טרייסט, אַרויסגעריסען מײַן נשׂמה רחמנא און אַוועקגענעבען אַנאַנדערען. דאַרויף האָט זי מיר געזאָגט פֿאַרט, אַז אויב עמיצער פֿון אונז בײדע איז אַ מלאָך־המות — בין איך דאָס, נים קיין אַנדערער. און אַז אויב איז מיצער פֿון אונז בײדע האָט אַרויסגעריסען בײַ יענעם די נשׂמה — האָב איך דאָס געטראָפֿן מיט איהר נשׂמה. און נישט מיט אַמאָל, נאָר פּיזעלינקע, אין פֿערלויף פֿון מעהר אלס אַכטצעהן יאָהר!.. וואָס דאָס האָט בעדײַטעט — דערפֿון איך אַייך נישט ערקלעהרען; דאָס פֿערשטעהט אפֿילו אַנאַר אויף. און וואָס איך האָב איהר דערויף נעזאָגט, בין איך אייך נישט מחויב צו דערצײלען, אַז איך בין מיך בעגאַנגען מיט איהר נישט ווי אַ דושׂענטשלען, דאָס הײסט

איהר קענט דאָס אַנרופֿען "גראָב", זאָגר גראָב; איך האָב נעכאפּט דאָס הויפּט אוּן האָב נעגעבּען אַ האַק מיט דער טהיר אוּן אַרויסגעלאָפֿען וויַ אַן אומזיניקער משוגענער אוּן הויב מיר נעגעבּען דאָס וואָרט, אַז מיין פּיס זאָל איהר שוועל נישט אַריינטרעטען וויַל איך וועל לעבּען!.. נו, וויַ מיינט איהר? איהר זיצט דאָך עפּעס אַ שטיקעל הארץ. וואָס זאָגט עפּעס דער־וויַ אייער סטיהאָלאָגיע? וואָס האָב איך בעדאַרפט וויַטער טהאָן? לויפֿען טרינקען זיך? צי קויפֿען אַרשוהאָלטער? אָדער היינגען זיך ערגיץ אויף אַ באַרנבוים? אַז איך האָב זיך נישט נעטרונקען, ניט נעשאָסען אוּן ניט נעהאַנגען, דאָס וועט איהר ברוך השם אַרוים אַליין. אוּן וואָס איז נעווען וויַטער — דאָס קען איך בעשטעהן אָפּלייגען אויף אַנאַנדערס מאָל. דער גוטער יאָהר וועט אַיך ניט נעהמען, אַז איהר וועט מיר אַביסעל אָפּזוארטען. מען דאַרף נעהן צו מיינע אַלמנות. זיי וואַרטען אויף מיר מיט עסען.

עה כאן אַלמנה נומער איינס.

ב.

אלמנה נומער צוויי.

סאַר וואָס איך האָב אייך נעלאָזט אַזוי לאַנג וואַרטען? — דערפאַר וואָס איך האָב נעווואָלט. איך, אַז איך דערצעהל עפּעס אַ זאַך, דערצעהל איך דאָס אַמאָלט וועג מיר וויל זיך, נישט וועג אי ה ר וויל.... אוּן אַז איהר ווילט — דאָס זעהט מען; אויף אַ נעשיכטע אוּן אַ שעהנע העלפט איז יעדער אַ בעלן; וואָרום, וואָס אַרט דאָס מיך למשל אַז איך זיץ מיר נאָכן עסען אויף מיין שטוהל אין מיין צימער מיט אַ צינאַר אין מיין מויל אוּן איהר רייסט זיך אַיין דאָס נעזונד דערצעהלענדיג? אי דאָס דערצעהלער קאָסט עס אפשר בלוט, — וואָס נעהט עס אייך אָן? אַבי מע דערצעהלט אייך אַ שעהנע מעשה; איך מיין נישט חוקא אייך, שרעקט אייך ניט; איהר העלפט נאָר מיט קאָפּ וואָס מען דערצעהלט אייך, אוּן חאטש דאָס, וואָס איך דערצעהל אייך איצט איז אַ נאַנץ בעזונדערע זאַך, וואָס קעהר זיך מיט מיין פּריהיצריישער מעשה נישט אָפּ נארנישט, פּוּן דעסטוועגען וואָלט איך וועלען איהר זאָלט נעדענקען וואָס איך האָב אייך דערצעהלט, וויַל אַ שטיקעל שייכות האָט דאָס דאָך, אוּן ניט קיין שטיקעל, נאָר אַ ששיק; אוּן מאָמער האָט איהר עפּעס פֿערגעסען, וועל איך אייך דערמאָנען. איך וועל אייך אין דרי וועלטער איבּער־חורך די פּריהערדינע נעשיכטע אוּן וועל אייך נעבּען אַ קצור המעשה אויף אַיין פּיס:

איך האָב געהאַט אַ חכר פּונ׳, האָט עֶר געהאַט אַ פֿרוי פּאַיִע, האָבּען זיי געהאַט אַ קינד ראָוִע. מיין חבר איז געשטאָרבּען אוֹן פּאַיִע איז געבליבּען אַ יונגע אַלמנה. איך בין געוואָרן בּיי אידער אַ בּן-בּית, אַ פֿרײַנד, אַ מענטש אַזאַ אידער אוֹן בּין געוואָרן נאָך אידער די כּפּרה, נאָר זאָגן אידער האָב איך נישט געהאַט קיין משה, אוֹן אַזוֹי זענען אַלע בּעסטע יאָהרען, די טאָכטער איז אוֹיסגעוואַקסען, די רוֹיז האָט אוֹיפֿגעבליהט אוֹן איך האָב מיך פֿאַרלאָרען, אין נאַנצען פֿאַרלאָרען! האָט דער גוטער יאָהר אָנגעטראָגען אַ בּחור׳ל, אַ בּוכ-האַלטער שאַפּירא, וואָס שפּיעלט נוט שלעכט אין שאָך, אוֹן די ראָוִע האָט זיך אין איהם פֿאַרקאָכט, האָב איך אוֹיסגעלאָזט מיין נאַנץ בּיטער האַרץ צו דער מוטער, זיך ציקריענט, געזעגבּען אַ זעץ מיט דער טהיר אוֹן געשוואָרען, אַז מיין פֿוס זאָל דאָרט נוט זין ווײַל איך וועל לעבּען! — נו, זענט איהר צו-פֿרידען?..

אַצינד פֿאַרשטעה איך, אַז איהר זענט נייגעריג צו ווײַסען נאָר איין זאַך: אוֹיב איך האָב געהאַלטען וואָרט אָדער ניט? נו, איהר זענט דאָך עפּעס ווי אַזוֹי רוֹפֿט איהר דאָס, אַ פּסיחאָלאָג? אַדרבּה, זאָגט איהר צו האָב איך בּע-דאַרפֿט האַלטען וואָרט צו נײַן? אַיאָ, איהר שוועיגט? ווײַסט איהר פֿאַר וואָס? ווײַל איהר ווײַסט נישט!... אָט וואָס אײַז געווען:

די גאַנצע נאַכט האָב איך אַרומגעשפּאַנט אידער דער שטאָדט ווי אַ גו-טער משוגענער, אוֹיסגעמאָסטען אַמאָל דרײַ אַלע גאַסען אין דער לענג אוֹן אין דער בּרײַט, געקומען אַהײַם שוֹין מיטן טאָג גלײַך, אידערגעקוקט אַלע מײַנע פֿאַפּיערען, אַסך צוריסען, איך האָב פֿײַנט אַלטע פֿאַפּיערען, איינגעפּאַקט די זאַכען, אַוועקגעשריבּען בּריוף צו אַפּאָר בּעקאַנטע, קיין פֿרײַנד, קיין קרוֹבים בּרוך השם האָב איך נוט, עלעגד ווי אַ טוים, אידערגעלאָזט אײַן פֿאַרדרוס אידער מײַנע הײַזער אוֹן קלײַדען, אוֹן אַז איך האָב אָט דאָס אַלעס אָפּגעטהאָן, האָב איך מיך אַוועקגעוואָרפֿט אוֹיף מיין בּעטל דעם קאָפּ אין די הענט אין נעטראַכט אוֹן נעטראַכט, אוֹן נעטראַכט אוֹן נעטראַכט, — בּיז סאָיז געוואָרען טאָג, האָב איך מיך נאַנץ שוהין איינגעוואַשען, אָנגע-טהאָן זיך, אין בּין אַוועק צו מיין אַלמנה, אָנגעקלונגען אין דער טהיר, אַרײַנגעקומען, געהײַסען גוטען קאַפּע בּיז מיין אַלמנה וועט אוֹיפֿשטאַנען. מיין אַלמנה איז אוֹיפֿגעשטאַנען, מיך דערזעהען איז זי אַ ווײַל געבליבּען שטאַרר, די אוֹיגען זענען בּיי איהר געוואָרן ווי אונטער געשוואָלען, דאָס פּנים בלאַס. אַ פּנים זי איז אוֹיך נוט געשלאָפֿען די נאַכט?.. דאָס ערשטע, וואָס איך האָב איהר געזאָגט איז געווען די דאָזיגע דרײַ געצעהלטע ווערטער:

— וואָס טהוט דאָוואָ?

אין די וועלט קומט אָן מכתמא דאָוואָ אַלץ. שׂעהן וויַ דער טאָג, ליכטיג וויַ די זון אין גוט וויַ נאָט אַלץ. דערוואָהן מיר, איז זי נעזונט אַ ביסעל רויטלעך, נאָבדעם איז זי צופֿרידענען צו מיר, מיר אַנלעגט קיין מיטץ העמטער איבערן קאָפּ פֿונם שטאַרק, וויַ מען גלעט אַ קלײַן קינד, אַרײַנגעקוקט מיר אין די אויגען אַרײַן אין האָט זיך צוליבט. וויַ אַזוי מינט איהר צולאַבט? חלילה נישט אויף צו בעלויבענען אייך, נאָר צו פֿאַר־גיפֿטען אייך אַזוי, אַז איהר זאָלט אויך אָנהויבען לאַכען, אין אַלע זאָלען לאַכען, אין די וועלט זאָלען לאַכען! יאָ, מען לויפֿט פֿרײַן לעבען, אָט אַזוי מין כּח האָט זי אין זיך, אָט די ראָזע נאָך עד היום! איך וועל פֿאַר איהר נעלעבטער נאָך איצט אַוועקגעבען אַלעס וואָס איך האָב. דער חברון איז, וואָס איצט לאַכט זי שוין מעהר נישט; זי איז נעבאָך אויך צרות, אַז אָך אין וועה איז מיר, עס לאַכט זיך ניט! נאָר איך האָב פֿײַנט אַז מען חאַפּט איינס פֿאַר דאָס אַנדערע. איך הויב לעבן, אַז מען הויבט אַן אַנאָך זאָל מען נעהן פּסדר. אַלוואָ איך נעה כסדר.

דאָס טעם פֿון חתונה מאַכען אַ טאָכטער וויסט איהר? נײַן? איהר וויסט ניט? זאָלט איהר טאַקי ניט וויסען! איך האָב דאָס טעם פֿאַרזוכט אין גוט פֿאַרזוכט, חאָטש אפֿילו אַ פֿרעמדע טאָכטער, נאָר פֿאַרזוכט האָב איך דאָס. איך וועל דאָס נעדענקען לאַנג־לאַנג. וואָס האָב איך נעזאָלט טהון, איך בעט אײַך, אַז מין אַלמנה פֿאַיִג הויסט עס, איז אַזוי מענש, וואָס איז נעזאָהנט נעוואָרען מען זאָל איהר אַרײַנטראָגען אין שטוב אַרײַן פֿונם גרוינען. אין וואָר איז שולדיג אין דעם וואָס ניט איך אַלײַן? איך אַלײַן האָב זי אויסגעלאַכט, סאי די מאַמע סאי די טאָכטער, אַז טאָמער דאַרף מען עפּעס אין שטוב, זאָל נעזאָגט ווערען מיר, — און עס זאָל זיך איבערקאָמען די וועלט, מוז דאָס צוגעשטעלט ווערען, אין ניט שפּעטער וויַ אין 2 שעה! מען דאַרף נעלד — איז צו מיר. דאָס דאָקטאָר — צו מיר. אַקעצין בעשטעלען — צו מיר. אַלעהרער אויף שטוצען — צו מיר. אַ מלבוש, אַ שוך, אַ שנידער, אַ קצב, אַ פּעהרער, אַ הושענה, אַ קלאַמקע — צו מיר, צו מיר אין צו מיר! איהר מיינט אויך האָב זיי ניט נעזאָגט: „וואָס וועט פֿון אײַך ווערען?“ אַזוי טענה איך צו זיי אין זיי לאַכען. אַלטרונג איז בײַ זיי אַ נעלעבטער! דאָס נאָנצע לעבען איז אַ נעלעכטער. פֿאַראַן אַזעלכע מענשען אויף דער וועלט. נישט קיין סך, נאָר סיאיז פֿאַראַן. אין וועמען דאַרף עס טרעפֿען? — מיך: וואָר דאַרף זיך ניאַנטשטען מיט פֿרעמדע קינדער?

— איך: ווער דארף אויסגערינגען ווערגען פאר פרעמדע צרות? — איך: ווער דארף מאנצען אויף פרעמדע חתונות? — איך: ווער דארף ווינען אויף פרעמדע קברים? — איך: איהר וועט פרעגען: ווער הייסט מיר? וועל איך אייך דערויף ענטפערען אז ווען: ווער הייסט אייך לויפען אין פייער ארין רעטעווען אן פרעמד קינד? ווער הייסט אייך שפרינגען אין וואסער ארין, אז יענער טרינקט זיך? ווער הייסט אייך קרימען זיך, אז יענעם טהוט וועה? איהר וועט מיר אנטען, אז איהר לויפט נית אזן שפרינגט נית אזן קרימט זיך נית? זענט איהר אחיה: איך בין נישט קיין חיה; איך בין אן מענש. איך שטעל מיך נית ארויס פאר אן אידעאליסט, איך בין זיי פשוטע, אן עזווהנלעכער מענש אזן נאך אנאלטער בחור דערצו, חאטש אייער פסיכאלאגיע זאגט, אז אנאלטער בחור איז אנעמאיטש. אזן אפשר איז דאס נופא אויך אמין ענאאיזמס? וואס? איהר האט פיינט, זאגט איהר, חקירה? פילאזאפיע? איך האב עס אויך פיינט!

אלזא דארף מען החזנה מאכען מין אלמנהס טעכטערל, ראזא'ן, אזן מען דארף זיך פערשטעלען פאר אמחתן. איהר האט אנאנדער ברירה? אזן איהר דארפט פערשטעהן, לויט איהר קענט מיך שוין אביסעל מיט מין קאפריז, וויי איך האב דאס לעב! דאס וואלט מחותן שלאגט מיר צו דער גאל! רופט מיך „מענש", רופט מיך לאקיי, רופט מיך משרת, רופט מיך קנאקנישעל— אבי נית מחותן! זי אבער, מין אלמנה הייסט עס, איז דוקא צופרידען פונם נייעם נאמען וואס מע האט זי גערופען: „מחותנתשע". אז מין זאגט איהר מחותנתשע ווערט זי פרייבער וויי לויפער. „אט באלד ווערט איהר אשוין-גער!" — אזוי זאג איך צו איהר. קוועלט זי זיי אבאקאמער: „הלואי, זאגט זי, וויי הערלעב איך דאס שוין"'"!.. אשעהנע שוויגער! איהר זאלט זי נעווען זעהן צו דער חתונה, אונטער דער טאכטערס חופה: אבילד! אפארשוין! אגוגענד! איהר וואלט אין לעבען נישט זאגען, אז סיאו אטאכטער מיט אן מוטער, נאר אן שוועסטער מיט אשוועסטער! איך האב מיך, הערט איהר, פער-קוקט אויף איהר שטעהענדיג מיט די קונדער אונטער דער חופה אזן האב צו מיר אליין נעזאגט:

— שוטה וואס דו ביזט! עלענדער שטיין וואס דו ביזט! אצינד איז פאר דיר אמאנענט... איין וואלט וועז דו זאגסט, איין קוק וועז דו טהוסט, ווערפט דו אויס עלענדער שטיין... בויעט דיר דיין הויז... פלאנצט דיר דיין ווינגארטען... טרעטסט ארין דיין גן-עדן... לעבסט דיר דיין רוהיגען לעבען, צווישען איינעם, ליעבע אזן געטרייע... שלאג דיר ארויס פון קאפ

ראָוּאַן... ראָוּאַ איז ניט קײַן דיר... ראָוּעַ פֿאַרט צו דיר וויַ אַ קונה... וויַ ניט גענאַרט... קוק אויף דער מישער! זאָג איהר דאָס וואָרט, דו וועלדעַ חיה וואָס דו ביזט!.. איהר וואָלטסט דו זאָגן ניט קיינמאָל! וואָס צוהסטו דיר נשמה! וואָהסטו דאָן ניט, וויַ זי קוקט אויף דיר, מיט וועלכע אויגן??..

אָט אזוי זאָג איך צו מיר אַליין אין בעזונען זיך מיט פֿאַרשידענע אויסגאַן, און עס רייסט מיר אויס אַ שטוק הארץ — פֿאַר רחמנות צו איהר... איהר הערט? — רחמנות! שוין נישט מעהר וויַ רחמנות... פֿרויהער, נעדענק איך, איז נעווען אַנאַנדער נעפֿיהל ביַ מיר... איצט איז פֿאַרשוווונדן בלויז רחמנות... און וויַ באַלד רחמנות, איז אויך מיר אפֿשר אויך אַ רחמנות? און אפֿשר נאָך אַ גרעסערער? און וועַר איז איהר שולדיג? למאי האָט זי נעשטונגען כּוח אַהער? וואָס שוויַנט זי איצט? וואָ שטעהט דאָס געשרייבען, אַז איך איהר מעג ואָנען, און זי מיר ניט?.. בושה וועט איהר זאָגן? מנהג העולם? דו וועלט פֿיהרט זיך אזוי? איך לאָך פֿון אייער וועלט! ביַ מיר איז נישט קיין אונטערשיעד: „ער" זאָל ואָנען פֿרויהער, „זי" זאָל ואָנען פֿרויהער, מעגשטען וועגן מענשען! או זי שוויַנט, שוויַנג איך אויך! איהר וועלט דאָס אנרופֿען עקשנות? וואַכיציע? משוגעת? רופֿט דאָס וואָס איהר וועלט! איך האָב דאָך אייך געזאָגט שוין, אַז מיר איז דאָס אַלץ איינס... נישט מעהר, איך רעד מיר אויס פֿאַר אייך דאָס הארץ און מיט אייך צוזאַמען זוכל איך אַנאַליזירען, אויסגיפֿינען, וואו איז דאָ רעד וואָרם? אפֿשר איז דאָס דערפֿאַר, וואָס מיר וועגן מיט פֿאיען קיינמאָל נישט נעזיצן פֿאַר זיך אַליין קיין צוויי מינוט. שטענדיג איז נעזעסן אין מישען אַ נפֿש, וואָס האָט פֿערזיכען אין נאַנצען אונזער צייט, אונערע נעדאַנקען, אונערע נעפֿיהלען, אונערע צרות אין פֿרענגען — אַלעס האָט נעהערט צו יענעם, ניט צו אונז. פֿאַר זיך אַליין אַמוניט אַ פֿרייַ — דאָס פֿיר! רעד רוח זאָל דאָס וויסען! מיר בייזען וענען זי בעשאַפֿען נעזונדערען ספּעציעל נור פֿון יענעם וועגען! פֿרויהער איז נעזונען פֿינו. נאָכדעם האָט נאָט נעהאַלפֿען אַ ראָזעטשקע. איצט האָט אונז רעד אויבערשטער צונעשיקט אַ נייעם נחת: אַנאַיידיס'ל אויך קעסט! מאַלט אייך עס איז שוין נעזונען דאָס רעכטע איידיס'ל! אונלכע איידיס'ס נעזונען זיך וונשען אַלע יודען. איהר וויסט נאָנץ גוט או איך בין ניט פֿון די מענשען, וואָס וועלען אזוי גיך נתפּעל אין וואָס האָבען אַ טבע יענעם אפֿלויבען אין טאָג ארײַן. איך וועל אייך נישט רעכטלען קיין פּיסטע דבורים, זומונות, אינערטריעבענע קאָמפּלימענטען וכדומה, איך וועל אייך נאָר זאָגן, או דאָס וואָרט „ענעל" איז אַ בעליידיגונג פֿאַר רעם דאָזיגען מענשעל. נענוג פֿאַר אייך? אויב סאיו דאָ אַ הימעל, אויב

מלאכים שׂוחקען דאָרט אַרום, אין אויב דו מלאָכים זענען נישט ערנסט פון אָט דעם שאַפּירא, וואָ איך אַייך, אַז סיאיז כדאי צו שמאַרבען אין בעסער דאַן מיט זיי, אַלס מיט אַלע איבעריגע צווייפֿל־סיסטעמען וואָס דערהאַלטן זיך דאָ אַרום אינעזער נאָשים הימעל אין פֿאַרפאַסקודינען דו ערד. איהר וועט זאָגן, איך בין אַ מיזאַנטראָפּ, אַ מענשענפֿיינד? איהר זאָלט האָבען פון אַ מענשען דאָס וואָס מיר האָבען געהאַט; אַיך זאָלען מענשען טהאָן דאָס וואָס מען האָט אונז געטהאָן, וואָלט איהר נעוואָלן אַ מיזאַנטראָפּ, נאָר אַ גולן. איהר וואָלט זיך אַוועקגעשטעלט מיט אַ מעסער אין מיטען גאַס אין איהר וואָלט געקוילעט מענשען אַזוי וויַ שׂאָפּ!.. וואָס איז בייַ אַייך פֿאַר אַ מאָדע לאָזען אַ מענשען רייַדען שטונדען לאַנג און נישט פֿרעגען, צו וויל יענער אַ גלאָז וואַסער? הייסט נעבען טהעע!

אָלזאָ וואָס האַלטסטו מיר? בייַ אונזער נחת, בייַ אינזער איידיסל שאַפּירא.

עס דאַכט זיך מיר אַז איך האָב אַייך שוין געזאָגט, אַז ער איז נעזעסן רער נאַנצער פֿירערּ פון אַ גוראַלנע, אַ בראָנפֿען פֿאַבריק, און נישט טער ערּ נאַנצער פֿירערּ, נאָר ערּ נאַנצער בעל־הבית איבערּן נאַנצען נעשעפֿט. אַלעס איז נעזעסן בייַ אים אין דו הענד. אוֹיף זען נאָמען. דאָס צוטרוען וואָס זיי האָבען נעהאַט צו אים איז אין לשער און ליעב נעהאַט האָבען זיי אים זיי אַ קונד. איהר קענט פֿערשטאַנען, אַז אוֹיף ערּ חתונה זענען זיי בעל־כּבֿתים, צוויי שוחפֿים, גנבים (זיי זאָלען מיר מוחל זיין, זיי זענען שוין לאַנג אוֹיף ערּ אמתּ'ער העלט אין אַמעריקאַ). נעזעסן דו מחותנים, נעשעפֿט דעם חתן אַ קאַסטען מיט זילבער און האָבען זיך אוֹיסגעשטעלט פרייַט אין מילד, וויַ דו אמתּ'ע פֿילאַנטראָפּען. און איך האָב טאַקי ליעב אַ פֿילאַנטראָפּ און נאָך אַ בעל־הבית אַ פֿילאַנטראָפּ, אַז ער קומט מיר אוֹיף אַ שׂמחה. און שטעלט זיך אַרום מיט זיין פֿילאַנטראָפּיע, אַז אַלע זאָלען ערהאַלטן און זאָלען וויסען, אַז ער איז אַ בעל־הבית אַ פֿילאַנטראָפּ וואָס וויסט וויַ צו שׂעצען אַ „מענש"ן!.. אי ערּ „מענש", וואָלט ער אפֿשר איצטער נישט נעזוכט קיין בעל־הבית אין קיין פֿילאַנטראָפּ?.. אַיער שמייכלען וואָס איהר שמייכלט איז אומזיסט; מיין ליעבער פרייַנ, איך שׂטעל מיך נישט אַרוים פֿאַר קיין סאציאליסט, נאָר אַ בעל־הבית אַ פֿילאַנטראָפּ האָב איך פֿיינט; וואָס קומט מיר ערפֿאַר? ודראיה? אָט וועט איהר ערהאַלטן, וואָס אַ בעל הבית אַ פֿילאַנטראָפּ קען:

דאכט זיך מיר, אז נאט העלפט מען האט אַ נעשעפט, וואָס טראָגט אַרײַן שהנעך עשליכע טויזענדער אַ יאָהר אין אַ מענשען האט מען אַזעלכען, וואָס מען קען זיך אויף אים פֿערלאָזן, קען מען שלאָפֿן רוהיג אין דערהיים, אין אַפילו אַזעקפֿאהרען קיין אויסלאַנד אין לעבען אַ נוטען שאָג; איז דאָך אַבער „אונזערע יודעלעך". איך ווייס, אַז איהר האָט פֿאַנט, נאָר איך זאָג נאָך אַמאָל „אונזערע יודעלעך". ס'איז זיי קאָרב: דו ווּעלט; אַ יוד האָט ליעב נעשעפֿטען, פֿליהען, דרעהען, קנאַקען, טראַסקען — מען זאָל זעהען: מען זאָל הערען: וואָס טוט אַייך, מיין שאַפֿירע'ס בעלי־בתים האָבען זיך נישט בעזונט מיט דעם, וואָס האָבען אַזא נאָלדען נעשעפֿט אין אַזעלכע זיכערע העגד. זיי זעהען אַרײַן אין וועלדער אין אין פֿעלדער, אין „טאָיזעס" און אין טאַקסעס, אין וויין און אין קלעזען, און אין הייזער האָט זיך זיי פֿערגלוסט אַרײַנקריכען, ס'איז נעזוארען אַ הין אויף הייזער, הייזער האָבען נעבויט און זיי האָבען געבראָכט בין זיי זעהען פֿערברענט נעווארען, אַרײַנגעשלעפּט אונזער שאַפֿירע'ן מיט וועקסעלעך, פֿערהאַפט זיי־ַיעל ס'איז נעווען בזומנים און אַוועק קיין אַמעריקא און ס'איז אַ כבֿרה, אַז זיי זעהען דאָרטען, זיי מען זאָט אויף דעם אַמעריקאַנער לשון „אָלל־רײַט", אין איהם, שאַפֿירע'ן הויבט עס, האָבען זיי נעלאָזט ויצען בין האלז אין חובות, פֿערבאָרגן אין פֿערחתמעט מיט וועקסלען פון אויבען בין אַראָפּ, ס'איז נעווען אַ נרויסער סקאַנדאַל און ס'איז דערנאָנגען דערצו, אַז מען האָט נאָרנישט נעוואָלט קוקען צו איז עד אַ „מענש", צו איז עד אַ בעל־הבית, עד מיז צאָהלען די וועכסלען, אין אַזוי וויי עד האָט נוט מיט וואָס איז עד באַנקראָט, אין אַזוי וויי עד קען נוט בעזאָרגען, אַז דער באַנקראָט האָט זיך צו זיי נעגנומען פֿון אַנאַנעלוק, דערט האָם אַנגרומען בײַ אונז, וו איהר ווייסט, אין אפֿשר ווייסט איהר נישט, „וואָלאָסטנע באַנקראָט", דאָם הייסט אַנאָנועצער אַ פּאַראָך, אין אַ פּאַראָך אַנאָנועצער זעצט מען אַיין אין שורעם, וואָרום אַ פּאַראָך האָט די וועלט פֿאַנט: איהר קענט אייך זיין צופֿרעדן מאָל אַנאָנועצער, צוליב מאָל איבערחורן דעם פּסיק, אין אַבי איהר מאַכט דאָס אָפּ קיילעכדיג מיט „בנקרת" וו עס נעהרט צו זיין, ששעלט איהר אַרוים דער וועלט מחילה אַ פֿאַיִן, אין קויפֿט אַ הויז מיט אַ „מעזוזר", אין איהר וועדט אַ שהנער מענש, אין איהר טהוט די נישטעס שהכום, און איהר זאָט דעות אין שטאָדט, און איהר מרעט אויף קעש, אין איהר שטופט אַייך צו דיך נרויסע, צו די למד ואו נדולים, וואָס פֿיהרען די נאַנצע שטאָדט בײַ דער נאָז, און עס דאכט זיך אייך או איהר זיט אַ נרויסער, און איהר שפּריצט, און איהר בלאָוט זיך וויי אַנאָונדיק, אין איהר דערקענט נישט

קיין מענשען, אזן איהר רעדט וויך צו יעדן רוח חאפט איר אקאראשט ניט אזוינע!.. האט קיין פאראיבעל ניט, איהר פערשטעהט דאך או ניט איך מיין איך, די וואנט מיין איך... וואם טוצט איך, מיין בתור, מיין שאפילאך האט ניט נעקענט צריבערטראגען דעם בזיון, אזן אנב האט איהם ווי נעטהאן דאם הארץ אויף ארימע אלמנות אזן יתומים (זיינע בעלי־בתים האבען ניט נעשאנעוועט קיינעם, זיי האבען נעטומען וואו זיי האבען נעקענט) — ער האט וויך נעסט!..

איך דענק, או עם איז איך ניט ווינטיג וויי אזוי אזן מיט וואם ער האט וויך נעסט, אזן היאו האט ער נענומען סם? אזן וואם עפעס סם? איז וואם האט ער נעשריבעבען פאר א ברוינע צו מיר? אזן וואם האט ער מיר נעזאגט? אזן וויי אזוי האט ער וויך נעוואנענט מיט ראזאן? אזן מיט דער מוטער, אזן מיט מיר? — דאם אלעם איז ניט מער ווי סענטימענטן, וואם די דאמא־ניסטן בעטיצן וויך מיט זיי, אום אויסצוקוועטשען ביים נארישען לעזער א טרעהר. איך ווייל איך נאר זאגען אין דרי ווערטער: נישט וויך האט דער מענש נעסט, ער האט נענומען אזן האט אויסגעגעסט אונז אלעמען; דער בראך איז נעווען אזוי גרויס; דער שמערץ איז נעווען אזוי טיף; דער וועהטאג איז נעווען אזוי נחיליך, או בי אונז אלע דרי האט וויך ניט געפונען קיין איינציג טרעהר: מיר ווענען פערגליווערט, פערשטיינערט, פערשטאר־בען נעהאלטן, נעפאלטן מיט סנים צו דער ערד אזן וואלטען נעווען די גליקליכסטע פון די גליקליכסטע, ווען איינער קומט אזן האקט אונז אראפ אלעמען די קעפ מיט איין מעסער!.. דערט איהר, איהר מענט איך זאגען וואם איהר ווילט, אנקוקען קען איך ניט אז די אלע וואם קומען איך טרייסטען חלילה בי אנאנולין. זיערע ציינגריישע כלומרש'ט טרויערינע פנים'ער, וואם אויך יעדען שטעהט אויפנעשריבעבען: א דאנק נאט וואם ניט איך"... זיערע הילצערנע רייד, וואם קלעפען וויך ניט, זיערע פאלשע שכחים, זייער אוועקגעהן אומגעוואנענט מיט א מירקע אונטער דער נאז, — וואם דארפט איהר מער? אפילו אט דער אויב, וואם ס'איז א מנהג או יעדער גראבער יונג זאל אין איהם ארײַנקוקען וויי א האדן אין בני אדם, איז מיר נמאם; וואם? אפקורסות זאגט איהר? דאם היסט בי אייך אפיקורסות? נו, אין נעהמען אונטערשטע־לען א פויעל אנאנשולדיגען מענשען, היסען איהם חתמענען וועכפלען אן אליין אזוינ אזוינ קלד קיין אמעריקא אין דעם „מענשען" לאזען ער זאל נעהמען אין אויסקסמען אי וויך אליין אי נאך דרי אונשולדיגע נפשות — דאם וועט בי אייך היסען וויי אזוי? וואם פאר א נאמען וועט איהר דעם נעבען?

נישט אפקורסות? אַ יאָ נייַן? און פֿון נאָט אַליין וועט איהר זאָגען אַז ס׳איז ניט קיין אונרעכט? וואָרום וויַ טאָר מען רייַדען אויף נאָט? טהוט אַלע זשע אַקוק וואָס זאָגט דערויף איוב? אָט דער זעלבער הייליגער איוב, ווען ס׳איז אַ מנהג איהר זאָלט אין איהם אַרייַנקוקען וויַ אַהאָן אין בני אָדם? אַ יאָ איהר שוויַגט? איך שווייג אויך, וואָרום איהר קענט רעדען ציווישען־צייַט, וועט אייך קיינער ניט ענטפֿערען! איהר וועט אינגערקייַען נאָך אַמאָל דיַ שוין לאַנג אינגערגעקייַט ווערטער: „ה׳ נתן וה׳ לקח" — און דערבייַ וועט איהר בלייַבען... וואָס זאָגט איהר? פֿילאָוואָפֿירען היסט קייַען שטרוי? איך זאָג אויך דאָס אייַנענע.

אַלזאָ איך קערער מיך אום צוריק צו מיין אַלמנה... ווען זאָג איך אַלמנה? צו מיינע צווייַ אַלמנות: ראָזע אויך אַנ׳אַלמנה: חאַ־חאַ־האַ: עס איז אַזוי טרויעריג, עס איז אַזאַ בעלייַדיגונג פון דער נאַטור, אַז נור לאַכען דאַרף מען: ראָזע אַנ׳אַלמנה: איהר זאָלט זיַ נעווען זעהען אַקונד פון פֿינפֿצעהן יאָהר קען ניט אויסזעהען יונגער, ראָזע אַנ׳אַלמנה: אַנ׳אַלמנה אַליין איז נאָך נאָר־נישט: ראָזע — אַ מאַמע: אַ מושער פון אַקונד: אין אַחדשים דרייַ נאָך שאַפֿירס טויט האָט זיך געלאָזט הערען אַקול פון אַבעשפֿענישל אין דיַ שטוב איז געוואָרען פול מיט דעם בעשפֿענישל — פֿייגעלע האָבען זיי דעם אַנאָמען געגעבען — און אין שטוב האָט געוואָלטיגט נאָר אין פֿייגעלע, און אַלעס איז געווען נאָר צוליבע דער אייגער „פֿייגעלע", און וואָ איהר וועט געשטאַנען, און וואָ איהר וועט געוועסען, אין יעדען איהר האָט ניט געטהאָן, האָט איהר געקענט הערען נאָר פֿייגעלע און פֿייגעלע אין וויעדער פֿייגעלע: אויב מען זאָל וועלען זיין אַמאַין און גלויבען אין „השנחה פרטית" וויַ איהר רופט דאָס אָן, וואָלט איך געזאָגט אויף דער פֿייגעלע, אַז דאָס האָט נאָט בעלויבט אונז פֿאַר אונגעהייַ גרויסע לייַדען אין האָט אונז געשיקט אַמרייסט איהר וויַסט אָבער, אַז איך בין אַקנאַפֿער מאַמין און איך בין שטאַרק מסופק אין אייך אויך... ווָאָס? איהר זילט מיר איינרייַדען אַז איהר גלויבט יאָ, — נעזונדערהייַט! איך האָב צו אייך גאָרנישט ניט; אַבי איהר אַליין זאָלט זיין אייַערצייגט, אַז איהר זיַנט ניט קיין צבועים, קיין היפּאָקריטן. הערט איהר, יודען, האָב איך פֿיַנט היפּאָקריטען, טאַקי נאָר וויַ אַ יוד האָט פֿיַנט חזיר: זיַט אייך פֿרום וויַ צעהן טויזענד רוחות, אַבי מיט אַנ׳אמת: מאַמער זשע זיַט איהר גלאָט אויס, אַ פֿאַרמאַסקירטער „צדקתך", זיַנט איהר ניט פֿון מיַינע לייַט און איך דאַרף אייך אויף תשעה נייַנציג כפרות. אָט אַזאַ מענשיל בין איך מיר:

הכלל וואָער אַ סדרה געהט הינט? — פֿיינעלע: פֿון דער ערשטער מי-
נוט וואָס די פֿיינעלע האָט זיך בעזוצן אויף דער וועלט, האָט אַלעס ווי אויפ-
געלאָפֿט, אַלע און אַלעס האָבען נעשמייכעלט און געפֿרייט זיך. אַלע פּנימער
האָבען נעשיינט. אַלעמענס אויגען האָבען אָנגעהויבען צו לייכטען און גלאַנ-
צען. אינאיינעם מיט דעם קינד זענען מיר אַלע אויפֿס נײַ גענוירען געוואָרען.
איך וועל אייך זאָגען אַ שטהנם: ראָזע, וואָס האָט זיך נישט בעזוצן אויף
איהר פּנים קיין שמייכעל שוין אַזוי צײַט, האָט פּלוצים אָנגעהויבען ווידער צו
לאַכען מיט איהר פֿריהערײַען מאָדנעם געלעכטער, וואָס פֿערנײַפֿטעט אייך
אין צײַינט אייך, אַז איהר זאָלט אויך לאַכען, האָטש עס ווילט זיך אייך
נאָר ווײַנען. אָט אַזאָ מין כח לײַגט אין איהר געלעכטער אין אָט אַזאָ מין כח
האָט בעזוצן די קלײַנע פֿײַגעלע, אַז זי האָט אויפֿגעפֿענט איהרע קלײַנע
איינעלעך און האָט נעטמען דאָס ערשטע מאָל מיט אַ פֿונק פֿון פֿערשטאַנד
בעטראַכטען אונז אַלע דרײַ. און ווער שמועסט, אַז אויף פֿײַגעלעס ליפּעלעך
האָט בעזוצן דאָס ערשטע שמייכעלע, זענען בײַדע אַלמנות שוער ניט
משוגע געוואָרען פֿאַר עכטהזואם אין התפּעלות. זיי האָבען מיך בענעגענט
מיט אַזאַ אימפּעט אַז איך האָב מיך פֿאַר זיי דערשראָקען:

— גוואַלד וואָ זענט איהר נעזוצן פֿריהער מיט איין מינוט?

אַזוי זענען אָנגעפֿאַלען אויף מיר בײַדע אַלמנות.

— וואָס איז דען? וואָס האָט זיך נעטראָפֿען? — פֿרעג איך אַ דערשראָ-
קענער און בעקום פֿון זיי אַנעענטפֿער:

— סטײַטש, פֿײַנעלע האָט אָט ערשט מיט אָנדערהאַלבען מינוט פֿרי-
הער אַ לאַך געטהון! דעם ערשטען לאַך!

— אָט דאָס איז נאָר? — זאָג איך גאָנץ קאַלט און אינוועניג דאָס
הארין פֿרעהט זיך, נעזעהנליך ניט אַזוי אויף דעם, ווײַל פֿײַגעלע האָט אַ לאַך
געטהון, זיי אויף דעם, וואָס מײַנע ציוויי אַלמנות זענען אַזוי ששוון ושמחה-
דיג. נו, הײַנט קענט איהר שוין פֿערשטעהן ווען עס האָט זיך אָבגענעטהון בײַם
ערשטען צײַנדעל: די ערשטע האָט הערפֿיהלט נאָטירליך די יונגערע אַלמנה,
די מוטערע. האָט זי צוגערופֿען די עלטערע אַלמנה, פּאַיען, הײַסט עס, אין
בײַדע אַלמנות האָבען נעטומען פּרובירען מיט אַ גלאָז אין אַז זיי האָבען דער-
הערט אַז עס קלינגט אַ צײַנדעל, האָבען זיי נעמאַכט אַזאַ גוואַלד, אַז איך
בין אַרײַן פֿון צוויטען צימער ניט טויט ניט לעבעדיג.

— וואָס איז דאָ?

— אַ צײַנדעל!

— עס וויזט זיך אַיך אוים: — זאָג איך צו זיי בכיון, עס זאָל זיי אַבי־
סעל רייצען — און ביידע אַלמנות נעהמען מען פֿינגער אין מויל פֿאַר
פֿינגלעך אין הימען מיטלכעל עפּים אַ שאַרף שפּיצקעל, וואָס קען זען סאיז
אַ צוינדעל.

— נו? — פֿרעגען זיי מיך ביידע און וואַרטען איך זאָל זיי שוין אָבנעמען
אַ נעריש פֿונם צוינדעל. איך מאַך זיך תמהוניא. אַיך האָב ליעב זיי צו רייצן
פֿרעג איך זיי איבער:

— וואָס נו?

— אָבער אַיך אַ צוינדעל?

— אַ צוינדעל, וואָס דען זאָל דאָס זיין?

און דאָס פֿערשטעהט איהר דאָך, אַז וויַ באַלד אַ צוינדעל, איז דאָך
פֿיינגלעך אַ חכמה, וואָס מען קריגט ניט די ציוויטע אין דער נאַנצער וועלט:
און וויַ באַלד, אַז פֿיינגלעך איז אַזאַ חכמה, קומט דאָך איהר מען זאָל זי אַזוי
לאַנג קושען בין דאָס קינד הויבט אָן צו וויינען, אין איך רייס עס ארויס
בייַ זיי פֿון די העגד און שטיל דאָס אַיין, וואַרום בייַ קיינעם שוויגט ניט אַזוי
דאָס קינד ווי בייַ מיר, און מען קען זאָגען אַז קיינעם'ס האָר האָט פֿיינגלעך
ניט אַזוי ליעב ווי מיינע האָר, און קיינעם'ס נאָז ווערט ניט אַזוי נעריסען פֿון
איהרע בערעקלעך פֿינגערלעך, ווי מיַן נאָז, און פֿיהלען אויך זיך די דאָזיגע
בערעקלעך פֿינגערלעך איז אַגן־ערן; עס גלויבט זיך אויסקוישען 1000 מאָל
איטליכעם גליעד פֿון די דאָזיגע קליינשטינקע, נלאַשטינקע, וויַסטינקע און חיי־
כינקע פֿינגערלעך! איהר קוקט אויך מיר אין איהר טראַכט זיך: „אָט דער
מענש האָט אַ וויבערשע נשמה, אַ ניט וואָלט ער אַזוי ניט ליעב נעהאַט
קיין קינדער"... אָבער אַיך איך האָב נעטראָפֿען, וואָס איהר טראַכט? סאיז
אַזוי די מעשה: וואָס פֿאַר אַ נשמה איך האָב וויַיס איך ניט, נאָר אַז איך
האָב ליעב קינדער — דאָס איז אַ פֿאַקט; וועמען דען זאָל מען ליעב האָבען אַז
ניט קיין קליינע קינדער; אייערע גרויסע ווילט איהר זאָל איך ליעב האָבען?
אָט די גלאַטע מאַרדעם מיט די נעפֿאַקטע בייכלעך, וואָס זייער נאַנץ לעבען
איז אַ נעשמאַקער מישאָ מיט אַ גוטען ציגער מיט אַ פּרעפֿעראַנסעל? צי
אָט יענע שעהנע מענשען ווילט איהר זאָל איך ליעב האָבען, די וואָס קהלען
זיך אין לעבען פֿון דער קהל־שע שוסעל אוּן שרייַען אין לימרען אין פּוקען
איבער דער נאַנצער וועלט אַז זייער נאַנצער מיַן איז טובת הכלל?.. אָדער
איהר זעגט אַ בעלן איך זאָל ליעב האָבען אָט די יונע צוצעקעס, וואָס וויי־
לען מתקן זיַן די וועלט, רופֿען מיר פּרושוק אוּן וויללען מיך צוויינגען אין

זאָל פֿערקויפֿען מײַנע הײַזער און צוזאַמענעלעגן זײַן מיט זיי לשם עקספּראָפּריאַציע? אָדער איהר וועט מיר אפֿשר הײַסען זאָל ליעב האָבען די גראָבע חיבּורים, די פּרוֹת הבשׂן, וואָס ווייַזער אייגנצייגער אידעאַל איז פֿרעסען, קלויבער, פֿריליאַנטען, טהעאַטער און נעפֿעלען פֿראָמדע מאַנספּילען? צו גאָר די אונטערגעשאַרענע אלטע מוידען, וואָס אמאָל אין מײַנע יונגע יאָהרען האָבען זיי גע־הײַסען „ניהיליסטקעס", הײַנט הײַסען זיי „עס־עסאָוקעס", „עס־עראָוצים", „קוזדעטניצעס" וכדומה אַדעלכע שׂרהנע נעמען?.. איהר זאָגט, וויל איך בין פֿאַראַלטערט בחור בין איך אַ בעל כעסן און אַ מיזאַנטראָפּ און מיר געפֿעלט ניט קיינער? זאָגט אייך, וואָס אַרט מיך וואָס איהר זאָגט? איך טהו מיר מײַנס: איך דערצעהל, וואָ ושע האַלט איך? בײַם קינד, בײַ פֿיינעלען, וויַ מיר האָבען דאָס ליעב געהאַט? דאָס גאַנצע לעבען האָבען מיר אַוועקגעשענקט דאָס קינד, מיר אַלע דרײַ, דערפֿאַר ווייל דאָס קינד האָט אונז פֿערזיכט דאָס ביטערע קיט פֿון דאָס לעבען, צוגעגעבען אונז אַלעמען פֿרישע ענערגיע צו טראָגען דאָס שוועריקייט פֿון דער נאָרישער פֿערדראָסענער וועלט, און פֿאַר מיר עקספּטראַ איז אין דעם קינד נעהאָלען אַ גאַנצער סוד. איהר וועט דאָס טאָר ליכט פֿערשטעהן, אויב איהר וועט זיך דערמאָהנען, — וואָס איז געווען פֿאר מיר ראָוּ?.. וואָס מעהר דאָס קינד האָט נעוואַכסען, דעסטאָ מעהר האָט געבליהט די האָפֿנונג בײַ מיר אין הארצען, אַז מײַן עלענד וואָל ענדליך פֿערשווינדען אין איך זאָל אַמאָל אויך ווייסען פֿון אַ לעבען אויך דער וועלט... און ניט נאָר איך אַליין האָב זיך אַרומגעטראָגען מיט דער מחשבה; די וועלבע האָפֿנונג האָט גע־לעבט אויך בײַ פּאַיען אין הארצען, און חאָטש מיר האָבען דערפֿון ניט נעריעדט קיינמאָל, נאָר פֿאַר אונז אַלע דרײַ, איז דאָס נעווען קלאָהר ווי דער שאַ, אַז עס הײַסט נעווען אַמאָל אַזוי זײַן... איהר וועט אפֿשר פֿרעגען: ווי אַזוי קענען זיך דאָס מענשען פֿערשטעהן אומגעריעדט? איז אַ סימן אַז איהר קענט פּסיכא־לאָגיע, נאָר ניט קיין מענשען... למשל, אָב וועל איך אייך מאָלען אַ בילד, וועט איהר וועהען, וויַ אַזוי מענשען שמועסען זיך אויס כמעט אָהן וואָרטער. פֿערשטעהן זיי אויפֿן וואונק. אָב האָט איהר אייך אַ בילד:

אַ זומער נאַכט. דער הימעל איז פֿערשמיסען מיט ווייַסע מילך־שאַפֿען. איך האָב געוואָלט זאָגען: די שטערען בלישצען, פֿונקלען, שׂמערירען, האָב איך מיך דערמאָהנט, אַז אַזוי שטעהט ערגעץ געשריעבען אין אַ ביכעל, ווייל איך ניט איבערקומען יענעמס וואָרטער. איך האָב אייך שוין נעזאָגט, אַז איך האָב פֿיינט זייערע בעשרייבענישען פֿון דער נאַטור, וואָס ווענען אַזוי וועהליך מיט דער נאַטור, ווי איך בין עהנליך מיט אַ טורקישען פּאַשאַ.

הבלל ס׳איז געווען אַ זומער נאכט, אייגע פון די עלטענע וואַרימע, לויטערע, פרעכטיגע נעכט, וואָס דער טרוקענסטער מענש אין דער וועלט וועלט פיל מיט פּאָעזיע און עס בייזנקט זיך אים עריגין אַהין, ווייַט, ער וויסט אַליין ניט וואוהין. עס חאַפּט אים אַרום פון אַלע זייַטען אַ מאַדנער שטראָם פון רוח הקודש און ער זינקט אין אַ הילליגע שטילקייט, אין ער פערזוקט זיך אין דער טיפֿסטער בלויער יאַרמלקע, וואָס מיר היפּן דאָס הימל, אין ער פיהלט, אַז דער הימל סודיעט זיך עפּעס מיט דער ערד, פֿלוסטערט אַ שטילען שמועס צווישען זיך, אַ שמועס פון אייביקייט, פון אינעגרליכקייט און פון דעם, וואָס מענשען רופֿען נאָטהייט...

נו? וואָס וועט אידר זאָגען אויף מיין בעשרייבען די נאַטור? ניט נעפֿעלען? בין איך אויסגעשטעלט! האָט צייט, אידר וועט נאָך ניט פֿאַרטיג. איך האָב אייך פֿערטעפּען דערצעהלען פון די זשוקעס. מאַדנע, שווערע, ברוין פֿאַרבינגע זשוקעס, וואָס טראָגען זיך אין דער פֿינסטער, צולאָזט די פֿלינגעל, זשומען און הודען און טהיען זיך אַלע מאָל אַ ווייַן אָן וואָס אידר אָן פֿענסטער, און טהוען אַ פֿאַל אַנידער אויף דער ערד מיט האַלב צוליאויעע פּאָלעס און וועלען אַנשוויגען. אידר זאָלט נאָר נישט האָבען קיין יסודים — זיי וועלען אַביסעל אַרומפּויזען אויף דער ערד, זיך אויפהויבען, צולאָזען די פּאָלעס און וועלען זיך וויידער דערהיען אַרום דער שיין פון דער ליכט מיט אַ זשומען אוז מיט אַ הודען, און וויידער נעבען זיך אַ וויץ אין פֿענסטער צוריק און אַ פֿאַל אַנידער אויף דער ערד... מיר וינשען אויפֿן נאַניק, וואָס נעהט אין נאָרשען אַרויס, אַלע פֿיער: איך, אין פּאַיע, אין ראָזע, אין פֿיינעלע, פֿיינגעלע איז שוין אַ גרויסע; פֿיער יאָר וועט אידר ראש חודש אלול אוז דיזעס דערד זי וויי אַנאַלטער. זי דערד אוז פֿרעכט קשיות: פֿאַר וואָס איז הימל — הימל אוז ערד — ערד? וואָס איז טאָג אוז וואָס איז נאכט? פֿאַר וואָס איז בייגאכט נאכט אוז בייטאָג טאָג? פֿאַר וואָס רופֿט די מאַמע די באָבעניו אוז די באָבעניו רופֿט די מאַמע ניט מאַמא נאָר ראָזע? פֿאַר וואָס בין איך איידר דיאַדיא, אַ דיאַדיא אוז ניט קיין פּאַפּא?.. פֿאַר וואָס קוקט דער דיאַדיא אויף דער באָבעניו, אוז די באָבעניו קוקט אויף דער מאַמא, אוז פֿאַר וואָס איז די מאַמע אזוי רויט נעוואָרען?.. איידר פֿערשטעהט דאָך שוין, אז דאָס רופֿט אידם בייַ אונז אַלע דרייַ אַ גלעכטער, פֿרעכט פֿיינעלע וואָס לאכט מען, ווערט דער גלעכטער נאָך נרעסער אוז ענדיגען עס זיך מיט דעם, וואָס מיר קוקען זיך איבער אַלע דרייַ, אוז אַלע דרייַ פֿערשטעהען מיר זיך נאָנץ גוט וואָס דער קיק בעדייט. מען דארף

שוין נוט קיין וועלטער. וועלטער ענטין איבערוט. וועלטער ווענין בעשאפען נעוואָרין נאָר פאר פלאַשלערט. ווייבער און אַדוואָקאַטין. אָדער וויי בים־מאַרק האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט: וועלטער ווענין אונז נעמעבין נעוואָרין אט צו פערמאַסקורין אונזערע נעראַנקין. אָט בעמעהין זיך דאָך חיות אין עופות אין אַלע איבערוע בעשעפענישין אָהן וועלטער! אָט וואקבט דער בוים, זאָט בליהט רי בלום, אָט שפרינגט אַ נרעזעל, האַלט זיך צי צו דער ערד, קושט זיך מיטין ששראַהל פין דער זון — וואו איז ווייטער שפראַך? אויגין. מיין ליעבער פריץ, אויגין בין מענשין ווענין אַ נרויסע זאַך: ווען אַ מענשעם אויגין קענין אייך אַמאָל זאָגין אין איין מינוט ווען אייך דאָס מויל נוט אויסערין אין קיין טאָג: אונזער איבערקוקין זיך אין יענער נאַכט מיט מיינע צוויי אלמנות איז נעווין אַ בלעשל, אַ קאפישעל פין אונזער אלטמנס לעבענס נעשיכטע, אַ נאנצע בוכמע אויב איהר ווילט, אַ ליעד, אַ טרויעריגעם ליעד פון דרייַ פערלאָרענע לעבענס, פין דרייַ פערקריפעלטע נשמות, ווען פערשיידענע פערפאלטענישין האבין נוט דערלאוט זיי זאלין טרינקין פון דעם קוואל ווען היימט גלוק, זיי זאלין נעמיסין פון דעם פאנטאן ווען היימט ליעבע... איך האב מיך ארויסנעהאפט פאר אייך מיט דעם ווארט „ליעבע" אומנעהיין. גלויבט מיר אז עס עקזעלט מיך: ווייסט אידר פאר ווען? דערפאר חייל אייערע שרייבער בענוצין שוין צו אפט דאס דאזיגע היילינע ווארט אין מאכין פון דעם שוין צו אַ וואכדינער מאכל. דאס ווארט „ליעבע" אז מען רעדט דאס ארוים אויף דער שפראך פון אייערע שרייבערס, איז אַ חלול השם. דאס ווארט „ליעבע" דארף ארויסגעזאגט ווערין, ווי עס נימט זיך אויס אַ תפלה צו נאָט, אדער עס דארף זיך אויסנישין אין אַ ליעד אָהן ווערטער, אין אַ נעזאנג פון עכטער פאזיע, עס מעג זיך זין אָהן ריימין: ליעפין-קויפין, חאפין-טאפין, יאנין-שלאנין, נראזין-בלאזין וכדומה אויפלעג נראמין פון אייערע פאעזיע, וואס אז איך ליין זיי אמאל מאלט זיך מיר אויס אז איך שלינג ארבעם און פערבייס מיט פאפיר... דער משל מעג אייך נוט נעפעלין, נאר דערפין מיט דער נאז בעדארפט אידר נוט, איך ענדיג אייך שוין די נעשיכטע מיט מיין אלמנה נומער צווי און איך מאך דאס בקצור, ווארום איך האב פיינט אז כין נעענצט... ואט נור, איהר האט אמאל פערזוכט דעם טעם עם זאל אייך ריימין אַ צאָהן, ווס איהר מוזט אידם ארויסציהין, נור איהר ליינט דאס אב אויף מאהנין, פון מארנין אויף אינערמארנין, בין איהר נעמט אייך אן מיט הארץ און נעדולד צוים דיקטאר, איהר קומט צו צו דער טהיר, איהר ליינט אינער אויף זין בלעשל: דערנוסט אויפלכער און אויפלכער, נעמט צו פין 8 בית 1

אין פון 1 ביז 8...“ חאפט אידר אַ קוק אויפֿן זיינעם אין אַ זאָג צי זיך אַלטן:

— פון 8 ביז 1 און פון 1 ביז 8; היינט וואָס האָב איך קיין צייט נישט?..

אין אידר קערט זיך אום צוריק אַהיים אין אידר רייסט זיך אויף די ציינהן... אָבער דאָס איינעם איז נעזונען מיט מיר און מיט ראָזען. ארויסגענאַנגען בין איך פון דערהיים אַלע אין דער פריה מיט אַ בעשטימטען גערַאנק, אַז היינט מוז דאָס נעשעהן נאָר אָהן אַ שום תירוץ; פרימער וועל איך איבערהערען מיט מיין אלמנה טאָמער איינם, מיט דער מוטער היימט עם, אַזוי און אַזוי... וועט זי ווערען רויטלעך, ארַאבלאָזען די אויגען און אַזאָג מהען: „בין מיר האָב אידר נעפֿועלט, תּערט איבער מיט ראָזען...“ וועל איך אַוועקגיהן פון דער אלמנה טאָמער איינם צו דער אלמנה נומער צוויי אין וועל אידר זאָגען: „דער נאָר אויס, ראָזע, סאיז אַזוי און אַזוי...“ אין איך חאָב דאָס הטעל און קום צו נעהן צו מיינע צוויי אלמנות, לויפֿט מיר אקעגען פֿיינעלע, ווערפֿט זיך מיר אויף די העלז, חאפט מיך אַרום בײַם האַלז, קושט מיך אין די בריללען און בעט זיך בײַ מיר, אַז „הינטיגען טאָג, נאָר הינטיגען טאָג זאל איך זאָגען דער מאַמענט אין דער באַבעניו, מיך וועט מען פאַלגען, זי זאל זען פרי, נישט לאַרנען, נישט שפּיעלען, נישט מאַנצען, נאָר נעהן מיט דיאַדיי אין אַאַלאַנישען נארטען, מען דאָס נעבראַכט, זאגט מען, צו פֿידרען אויעלכע מאלפים, אויעלכע מאלפים, וואָס מען קען פֿלאַצען פֿאר נעלעכטער!...“ ט, אדרבה, זיט אַ בריה און נעמט נישט חאָס קינד, און נעהט נישט מיט דעם אין אַאַלאַנישען נארטען אַנקוקען די נייַע מאלפים, וואָס מען קען פֿלאַצען פֿאר נעלעכטער?...

— וואָס וועט זיין פֿונם קינד? — וואַרטשעט די אלמנה טאָמער איינם.

— עֶר מאכט אַ תל פֿונם קינד? — האַלט זי אונטער די אלמנה נישט צוזיי, און דער דיאַדיי הערט זיי וויי דעם פֿאַר־אַ־יאַרינעם שניי, בויעט אלמנות, נעמט דאָס קינד און נעהט מיט דעם אין נארטען זיך בעקענען מיט די נייַע מאלפים, וואָס מען קען פֿלאַצען פֿאר נעלעכטער — און אָט אַזוי וויי איך דער־צעהל אייך, אַלע מיאַל אַ נייַער תירוץ, עס נעהט אזעק אַ טאָג און אַ טאָג, אַ וואָך און אַ וואָך, אַ יאָהר און אַ יאָהר, דאָס קינד וואקסט, הויבט אָן פֿאר־שטאַנען אַוועלכע זאכען, וואָס מען קען פֿון זיי נישט רעדען, און עס בלייבט בײַ אונז אַלע דרײַ דער הכסם, אַלץ אָהן וואַרטער, אַז לאָז דאָס קינד אונטער וואַק־מען שוין, אַז פֿיינעלע זאל אויסוואקסען, ווערען אַ מענש און אויסקלייבען זיך אידר באַשערטען, דאַן ווערען אונז אויפֿגענומען די העלד, דאַן העפֿאַרמירען מיר אונזער לעבען, פֿידרען אויף אַ נייַ שטוב, און מען בויט פלאַצען, יערעס

בײַ זיך אין האַרצען, חי אַזוי מען וועט לעבען אלע צוזאַמען, דאָס יונגע פּאָר — פֿיינעלע מיט אידר באַשערטען, דאָס אַלטע פּאָר — איך מיט האָזען, און די אלמנה באַנע (פּאָרע) וועט נעוועלטינען איבער אונז אַלעמען, — דאָס וועט זײַן אַ לעבען; די נאנצע זאַך איז נאָר: חי דערלעבט מען שוין? וויִ דערלעבט מען שוין, אז פֿיינעלע ואל אויסהאַכטען, וועלען אַ מענש און אויסקלײַבען זיך אידר בעשערטען? נאָר אַז מען לעבט דערלעבט מען זיך. אזוי דאַכט זיך זאָגט דאָס שפּרינכהאָרט? איך האָב פֿיינט שאַפלאָנע שפּרינכהאָרטער; אידר האָט זיי ליעב? ועהר שעהן, איך פֿערטיג אייך. אַלזאָ אז מען לעבט דערלעבט מען זיך: פֿיינעלע איז אויסגעזאַקסען נעווארען אַ מענש און האָט אויסגעקליבען זיך אידר באַשערטען — און אט דאָ ליעבט דער הגיד בענראַבען: אט דאָ ערשט הויבט זיך אָן די רעכטע פּסיכאָלאָגיע, וויִ אידר רופֿט דאָס אָן: אידר וויסט? דאָס האָס איהר קוקט אויפֿן זיינער איז איבערינ. איך וועל אייך סיי וויִ סיי היינט מאָדר ניט דערצוהלען, איך דארף נעהן; מיינע אלמנות וועלען נישט ווסען האָס איבערצוטראכטען. איך קען בעשטעהן, אז אויב אידר האָט חשק אויס־צוהערען די נעשיכטע פון מין „אלמנה נומער דרײַ", ואלט אידר זיך מטריח זײַן צו מיר אהיים. אַ ניט וויִ איהר ווילט אייך; פּאָר די פּאָלעס וועל איך אייך ניט שלעפּען. אידר וועט אליין קומען... אדע!

עד נאן אלמנה נומער צוויי.

ג.

אלמנה נומער דרײַ.

— ניט וואָס אידר זאָגט נעקומען צו מיר אין אַזא שעה וואָס איך בין נראָה אין דערהיים, דאָס היסט אין דערהיים בין איך שטענדיג, נאָר פּאָר מיר, ניט פּאָר יענעם. יעדער מענש האָט זיך זײַנע נעוואָהנהײַטען. למשל, איך בין נע־וואָהנט או איך עס זאָל מיר זיצען אקעגען די קאַץ. אָהן דער קאַץ וועל איך ניט עסען. קיץ־קיץ־קיץ; וואָס זאָגט אידר אויף דער קאַץ? קלוג — אַ חכמה; זי וועט אייך אַליין ניט נעמען — עס מעג לינגען נאלד; אידר זײַט אַ מבין אויף אידר פּעל? וואָס? אידר האָט פֿיינט אַ קאַץ? אנשיינבילדונג פֿונ־ם חדר; מען היסט די מעשׂות; אידר האָפֿט זיך ניט פֿאַרשטעהן; וויִ אזוי טרינקט אידר מיין? — מיט מילך? צי אזוי? איך טרינק מיט מילך... אַ קאַטאַ; מפֿרום; אין דער ערד ארײַן!... קיין זאַך האָט זי אזוי ניט ליעב וויִ מילך. פּושער וועט שטאָהן וועט זי ניט טשאָפּען, און דערווײַל זי מילך מוז זי טהון אַ לעק...

איהר וויסט דאָך אַז איך האַלט ניט פֿון הקדמות, נור דאָ מוז איך אײַך זאָגן אַ הקדמה: איך האָב פֿאַרגעסט אַז מען שמייכעלט. לאַכען קאָנט איהר וויפֿיל איהר ווילט, נאָר נישט שמייכלען. געדענקט איהר זשע אַלסדינג וואָס איך האָב אײַך דערצאָהלט? טאָמער האָט איהר פֿאַרגעסען, זאָגט, שׂמחת זך נישט, נרעסערע פֿון אונז מאכט זך, פֿאַרגעסען אויך אַמאָל. איך וועל אײַך מיטן, האָב איך מורא, איבער־חורן אין קורצען נאָך אַמאָל אין נעבען אַיך איין אויס־צוג, אַ קצור המעשׂה:

איך האָב נעהאַט אַ חבר פֿינו, האָט ער נעהאַט אַ פֿרוי פֿאַיִן, דאָבען זיי נעהאַט אַ קינד ראָזע. איז מין חבר פֿינו נעשטאָרבען אין פֿאַיִן איז נעבליבען אַנאַלמנה. און איך בין בײַ איהר נעווען אַ בן־בית. און זי איז מיר נעווען צום הארצען און איך איהר אויך. נאָר הארצן האָבען מיר הארפֿין נישט נערעדט. נעהאַלטען אין זיך. און אַזוי זענען אַחעק די נעסטע יאָרען. הערוויל איז איהר מעכמערל (ראָזע) אויסנעוואַקסען און איך בין נעווען נאָך איהר די כפֿרה. האָט זיך אונטערנעחאַפט אַ בחור׳ל שאפֿירא, אַ גוטער בויהאלטער אין אַ שענער שאכשפֿילער, און די ראָזע האָט זיך אַן איהם פֿאַרברענט, האָב איך זיך צוקריענט מיט דער מוטער און בין אַחעק מיט דעם נערדאנק, אַז וויל איך חעל לאָבען זאָל מין פֿום דערט נישט זין! און איך האָב דאָס וואָרט נישט אויסנעהאַלטען און בין באַלד אויפֿן צוויטען טאָג נעקומען אין בין נעווארען דער זעלבער היימישער וואָס פֿריהער, און האָב מיך פֿאַרשטעלט פֿאַר אַ מחזהן און האָב נעפֿראַווט אַ חתונה צווישען דער ראָזע מיט דעם שאפֿירא, וואָס איז נעווען דער נאַנצער בעל הבית איבער זינע פֿרינציפּאַלס נעשעפֿטען, נעהאַט פֿאַר זיי ווענקסלען, און זיי האָבען זיך פֿאַרהערט און זענען אַחעק קין אַמעריקא און איהם האָבען זיי נעלאָזט מיט די חובות, האָט ער זיך נענומען דאָס לאָבען— און ראָזע איז נעבליבען אַנאַלמנה. האָט איהר אַלוא צוויי אַלמנות. און פֿונקט אַזוי ווי איהר מושער פֿאַיִן, די אלמנה נומער איינס, איז נעבליבען נאָך מין חבר פֿינים טויט מיט אַ קליין קינד ראָזעטשקע, אַזוי איז איהר מאַכשער ראָזע, די אלמנה נומער צוויי, נעבליבען נאָך שאפֿירא׳ס טויט מיט אַ קליין קינד פֿיינעלע, וועלכע איז נעבאָרען נעווארען אין דרי הרשים ארום נאָך שאפֿירא׳ס טויט,—און מיר אַלע חרי המבען זיי פֿיינעלע ליעב נעהאַט דאָס חות מיטן לעבען און מיר אַלע דרי, איך אין פֿאַיִן אין ראָזע, האָבען זיך אינאַנאַנען איט בערנענעבען צום דאָזיגען קינד, נישט צייט נעהאַט צו קלאַהרען וועגען זיך און וועגען מין ראַמאַן מיט דער אלמנה נומער צוויי, מיט ראָזען, וועלכע האָט זיך דערווייל פֿאַרצויגען בין פֿיינעלע וועט אונטערוואַקסען און ווערען אַ מענש,

אזן אַז פֿיינעלע איז אונטערגעוואקסען אין נעווארצן אַ מענש... איך וועל אייך בעמקן, אַז איך האָרצעהל אייך עפּעס, זאָלט איהר ניט קיקען אין קיין בוך אַרײַן, סיאיז אַ מאוס׳ע טבע, אזן בעסער האָרכען וואָס מען הערצעהלט אייך, וואָרום דאָ פֿאַנגט זיך אן אַ נײַע געשיכטע.

וואָס איהר ווילט קענט איהר אויך מיר זאָגען, נאָר קיין פֿאַנאַטיקער, קיין עקשן בין איך קיינמאָל ניט נעווען. איך בין תמיד נעגאַנגען גלײַך מיט דער צײַט. איך בין קיינמאָל ניט אָפּגעשטאַנען, צוריקגעצויגען, וויַ אַנדערע וואָס בעקלאָגען זיך אויפֿן נײַעם דור מיט ווערע נײַע אידעען.

אָנקוקען קען איך ניט אָט די אַלטע חכמים מיט זייער אייבינע פּרעטענזיע: כשיטשש, למאי הלְּל דאָם אַיי וועלען לערנען אַהוהן? וואָר איז עלשער, דאָם אַיי צי דאָם הוהן?.. בהמות וואָם איהר זײַט; אַדרבה, וויַל דאָם אַיי איז יונגער, איז דאָם בילכער; איז דאָם פֿעהיגער; איז דאָם קלוגער; אודאי דאַרפֿען מיר, דער עלטערער דור, זיך נוט צוהערען, וואָם זיי, די יונגערע נעגנערַאציאָן, האָבען אונז צו זאָגען, וואָרום זיי ענגען יונג, זיי ענגען פֿרישׁ, זיי לעבענדיג, זיי פֿאַרשטעהען, זיי וויסען, זיי נעפֿינען, זיי מהנין אויך. וואָם רעדן? אַזוי וויַ איהר, פֿאַרשטעלטע חכמים, וואָם איהר האָט זיך אַנדערגעוואָגט אויך די אַלטע ספּרים אזן ביכער אזן ווילט זיך ניט ריהרען פֿונם אָרט?.. אין כעס בין איך נאָר אויך זיי, אויך די יונגע, אויך די נײַע, וואָם זיי לויקענען אונז אָב שוין נאָר אין גאַנצען, ענגען אונז מבטל, מאַכען אונז צו קלײַן נעלעל, וואָגען אויך אונז אַז מיר זענען ניט נאָר בהמות אָדער פֿערד, מיר זענען קיין פֿערד אויך ניט, מיר זענען נאָר ניט; מיר עקזיסטירען ניט; מיר זענען ניטאָ; נישטאָ אזן אַ סוף... שטעלט אייך פֿאָר עס קומען ארײַן צו אונז, צו מײַנע צוויי אלמנות מיין איך, אזן ניט צו מײַנע אלמנות, נאָר צו אונזער פֿיינעלע, צום אייניקעל, דרײַ יונגע ציאַצקעס, צי סטודענטלעך, צי ניט קיין סטודענטלעך, דער שוואַרץ יאָדר וויסט דעם טאַטען זייערען, שוואַרצע העמדלעך טראָגען זיי, שוואַרצן שוואַרצן זיי זיך ניט, וואָר זיי זענען זאָגען זיי ניט, שארפֿע צינגלעך האָבען זיי; אזן קאַרל מאַרקס איז זייער נאָט, ניט משה רבינו, נאָר נאָט, נאָט אַליין; מילא נאָט — לאָז זיין נאָט, דאָם לעבען וועל איך מיר דערפֿאַר נישט נעמען; ובפרט אַז איך אַליין בין אויך ניט וויַט פֿונם מאַציאַליסטישען אידעאַל, איך אַליין וויַם אויך וואָם קאַפּיטאַל בעדײַט, וואָס איז פּראָלעטאַריאַט, עקאָנאָמישע קאַמפּף, יכדומה אזעלכע זאַכען, אזן איהר ווילט ווייסען בין איך אליין אויך... פֿרייהט זיך ניט, נישט קיין טונדיסט חלילה, נאָר קיין הונקערדיגער שנידאַ אודאי נישט!

אַלאָ קומען זיי ארײן צו אונז אַלע טאָג, אָט דו דרײ פערשוינלעך וואָס אויך ווּאָ: אייגער הויפט פינקעל, דער אַנדערער — באָמשטיין, דער דרי־טער — גרויזעוויטש, אין נעהן נעהט מען צו אונז, וויַ צו זוך אַהיים, וואָרום מיינע צווייַ אלמנות, דו באָבע און דו מאַמע, האָבען אַ טבע, אַז עס קומט ארײן צו זיי אַ מענש, וויסען זיי ניט וואָ איהם אַוועקצוזעצען, וואָלטען איהם אַוועקגע־געבען דו נשמה, וכפרט נאָך אַוועלכע דרײ אַנשוקען וואָס אייגער פון זיי איז נע־וויס אַ קאַנדידאַט פאַר פיגעלען, דאָס הויפט קאַנדידאַטען זענען זיי אַלע דרײ, נאָר קיין דרײ חתנים קען זו דאָך ניט האָבען, עס מוז דאָך זיין אייגער, הענט גאָה טרעף וואָר דער אייגער איז, אַז רעדען רעדט מען נישט דערפון, חוש ניט זיכער! און פרעגען פרעגט מען אויך ניט, בײַ וועמען וועט מען פרעגען? בײַ דער מוטער? וואָס איז בײַ זיי דו מוטער? אַ יונגע פרוי מוז אַ שעהן פנים און אַ סוף! בײַ דער באָבע? וואָס איז פאַר זיי דו באָבע? דו באָבע איז פאַר זיי נישט מעהר ווי אַ ווירטהון, וואָס דאַרף זאָהן עס זאָל זיין עסען און טרינקען אַז זיי קומען צו גאַסט, און נישט טר עסען אין טרינקען נאָר פרעסען און זופֿען... נו, און פון מיר שמועסט מען נישט, וואָרום וואָס בין איך בײַ זיי? נאָך אַ שטוהל בײַם טיש און וויַטער נארנישט. זיי זאָלען דאָס אויסרעכען צו מיר אַ וואָרט! סײַדען דאָס זאָלץ־מעסטעל בײַם טיש, דו צוקער־סושקע, אַ שוועבעלע אַמאָל, איז דאָס אָהן אַ ביטע, אָהן אַ „פאַושאַלאיסטא", נאָר אַ מאַך מיט דער האַנד איבערן זשולעט, ווי מען רעדט מיט אַ שטומען, אָדער אַכטונג אונטער צו אַייך דו ליפען בשעת אידר פערדויכערט אַ סנאַר — און וויַטער נישט אַ וואָרט: אַמאָל מאַכט זוך זיי קומען און טרעפען מיך אַליין, עצט מען זוך אַוועק אַלע דרײ און מען שמועסט, זאָדער מען צוליבט זוך מיט דו פיס אויף דו סאָפעס און מען שפּיַט, זיי זאָלען דאָס אויסרעכען צו מיר אַ וויצ, חאָטש אזוי פון איידעלקייט וועגען. גאָרניט! גלײַך ווי איך בין נישט! נו, און דאָס דאַרפט איהר ווייסען, אַז איך צו זיי ווען אַודאי נישט אַנהויבען צו רעדען פרידער, איך וועל מיר ניט אונטערלייגען וי אַנדערע מיט צוואַנציג טויזענד חנפה־לעך און זיסע רייד־עלעך, און צוקערדינע שמייכעלעך. עס איז נאָך נישט געבוירען געוואָרען יענער מענש אויף דער וועלט, פאַר וועלכען איך זאָל אָנבויגען מין קאָפּ, נישט מחמת איך בין אַ גדלן... און לאָמיר זאָגען יאָ אַ גדלן, רופט דאָס אָן וי אזוי איהר ווילט, איהר מיינט קענט איהר האַלטען בײַ זוך! נאָר איך האָב פֿיינט אז מען רעדט פון זוך. איך דער־צעהל אַייך פון דו דרײ קלאפערס, וואָס פאַר מינים חוש דאָס איז, אז איך האָב מיך אַיין מאָל אַרויסגעאפט און אַ פרעג געטהון בײַ זיי, וועָר פון זיי

אַלע דרײַ שפּיעלט אין שאָך, — האָט איהר בעדאַרפט אָנקוקען פּנימער; האָט איהר בעדאַרפט הערען אַ געלעכטער: דאָכט זיך מיר וואָס קען דאָ דען פּאַר אַניאוונגלינק, אַז מען איז מאַקן אַ סאַציאַליסט, און מען שפּיעלט פּון דעסטוועגען אַ שאָך אויף? קאַרל מאַרקס, נישקשה, וועט קיין פּאַראיבעל ניט האָבען; שמועסט אָבער מיט זיי — ניין; זיי אַליין אַרט מיך ניט. וויַ האָב איך אין דער ערד; פּרעמיע בראָנץ מיך אויך איהר, אויך אונזער פּיינעלע, למאי לאכט זי מיט זיי? פּאַר וואָס זאָל בײַ איהר זען אַלסדינג וואָס זיי זאָגען קודש קדשים, הייליג, גלײַך וויַ נאָט אַליין האָט דאָס געוואָגט אויפֿן בארג סיני? וואָס איז דאָס געוואָרען פּאַר אַ מין עבודה זרה בײַ די העטיגע יונגע לײַט, אַ מין פּאַנאַטיזם, אַ מין נײַע חסידות, קאַרל מאַרקס איז דער רבי און מיר זענען זײַנע חסידים; און אויסער קאַרל מאַרקס איז אַן ענק, אַ סוף, אויס העלט? וואו איז קאַנט, וואו איז שפּינאָזאַ, וואו איז שאָפּענהויער, וואו זענען שעקספּיר, היינע, געטהע, שיללער, ספּענסער און נאָך הונדערטער גרויסע מענשען, וואָס האָבען אויך כלערבען געוואָגט אַ קלוג וואָרט? נישט אַזוי קלוג וויַ קאַרל מאַרקס, אָבער קיין נאָר גרויסע נאַרישקייטען האָבען זיי דאָך אויך ניט געוואָגט; איך בין, דאַרף איך זאָגען, פּון די וואָס לאָזען זיך נישט שפּיעלען אין דער קאַשע און האָבען פּיינט, אַז יענער פּערריסט די נאָז, און דערפּאַר האָב איך ליעב צו טהון אַמאָל יענעם אויך צו להכעיס. דו זאָגסט אַזוי, זאָ איך אַזוי. דו זאָגסט גאָר אַזוי, זאָ איך דוקא אַזוי — און טהו מיר עפּעס; איך האָב דערהערט אײַן מאָל פּון זיי אַ שמועס, אַז נראַק טאָלסטאָי איז נאָרנישט. איך בין ניט פּון נראַק טאָלסטאָיס חסידים, איך זאָל איהם פּער-געטערן מיט זען פּילאָסאָפּיע און מיט זען נייַער תורה פּון יעזוס קריסטוס, וואָס ער מאַכט פּון איהם דאָס וואָס ער איז קיין מאָל ניט געוואָרן, נאָר אַלס קונסטלער שטעדט בײַ מיר טאָלסטאָי ניט נידעריגער פּון שעקספּיר; אַי טאָ-מער זײַנט איהר מיט מיר ניט מסכים, עס איך מיר ניט אָב דאָס הארץ. איהר וויסט דאָך שוין מײַן טעם. כדאַי איך דאָך צו טראַכטן אויך צו להכעיס טאָל-סטאָיס אַ בוך און גיעב דאָס פּיינעלע זיי זאָל האָבען וואָס זיי לייענען. האָט איהר בעדאַרפט זאָגען מיט וואָס פּאַר אַ גרימאַסע מיין פּיינעלע האָט געמאַבען אַ שטויס אַוועק דעם נראַק טאָלסטאָי; וואָס איז? ניט פּינקעל, ניט באַמשטיין; ניט גרויזעוויטש האַלטען פּון טאָלסטאָי.

בין איך שוין מסתמא אַרויס פּון די כלים (אַז מען דאַרף קען איך זען אַ שיינקע אויך;) און האָב זיי געמאַכט אַלע דרײַ מיט דער בלאָטע גלײַך; איך האָב זיי געאָגט, אַז קאַרל מאַרקס איז אַ טעאָריע, און אַ טעאָריע בײַט זיך;

הײַנט אַזאַ טעאַטער, מאַרגען אַזאַ טעאַטער; אין נראַ טאָלסטאָי איז אַ גרויסער קינסטלער, — און קונסט בליבט אייביק.

ע-נ: האָט איהר בעדאַרפט וועהן, וי מענשען האָבען זיך עם אַביסעל צופלאַקערט: דעם סאַדעניזער צרוק וען איהר זאָלט זאַטשעפען, וואָלטען זיי חסידים גיט בעדאַרפט אַזוי פיַערן אויף אייך!..

וואָם טוט אַיך, וען עם מישען זיך גיט אַרײַן מיַינע צחיי אלמנות וואָלם נעקקענט אַרוים צווישען אונו אַ מאוסער סקאַנדאַל; איך האָב אָבער אַרויסגעזוהען נאָכדעם אַז איך בין נעווען אַ נאַר, וואָרום סוף כל סוף האָב איך דאָך נעמוזט זיַין איבערצייגט, וויַיסט איהר סאַר וואָם? וויַל פַיינעלע האָט אַזוי נעזואָלט: אוין אַז פַיינעלע ווייל אַזוי, דאַרף זיַין אַזוי, אוין לאָז זי מיר זאָגען הײַנטיגען טאָג למשל אַז זי ווייל איך, זאָל זי שטוב איבערטראָגען אויף אַנדאַר ארט איז עפּים אַ תירוץ?

נישט נאָר בעצויבערט האָט מיך אָם דאָם מייַדעל, נאָר נאַנץ איינפאַך פַערקנעכטעט, מיַין איינענעם חילען האָט זי נעטוידט אוין האָט נעמאַכט מיך סאַר אַ שקלאַף, סאַר איין אויטאָמאַט... נישט נאָר מיך, אונו אַלעמען האָט זי פַערדראָסט דעם קאָפּ מיט דעם שענעם שידוך, וואָם זי האָט נעטהון — גרויס־ווישט איז נעווען איהר באַשערשער, אַ כעמיקער פון דרישען קורס, אַ בחורל קיין מעשה גיט, דאָם הייסט גיט קיין אַי־אַי־אַי, נאָרנישט; סאַראַהאַן אַ סך ערנערץ; ער איז נעווען ערשטענס „אַ טאַטענס אַ קינד". דאָם איז אַ גרויסע זאַך, איהר מענט אַייך זאָגען וואָם איהר ווילט, דאָם שפּיעלט אַ ראָלע. חאָטש אַייך נישט, איך זאָג נישט קיין יחוס, איך זאָג נאָר אַז דער שורש האָט אויך אַ שטיקעל ווערטה; זיַט איהר פון אַ גראָבען שורש, מענט איהר זיַן נעבויל־דעט וויַ גאָט אַליין פלעגט איהר אַלץ אַ גראָבער יונג. פון די איבערינע מעלות זיַנע רעד איך נישט. די חברה מוז מען זאָגען דעם אמת, כל זמן זיי האַלטען זיך אין דער מורא וענען זיי עהרליך אין פיַיין אין נאָבעל, קוים אָבער חאַפּען זיי זיך אַרוים אויף דער וועלט סאַר זיך אוין תערען „געוועזענע"— זאָל אַייך גאָט היטען — טויזענד מאָל ערנער פון אַ נעוועהנליכען בשר ודם, וואָרום אַ געוועהנליכער בשר ודם, אַז ער חיל נישט אַייך אָבדרעהען דעם קאָפּ ווען ער זיך בעהאַלטען, אוין אַ „געוועזענער" אַז ער ווען אַייך בעשוויגדלען, ווען ער אַייך אויפּזיצען על פּי חקירה, אַז אַ שוויגדלער זענט איהר גיט ער... נאָר למאי זאָלען מיר פַערלירען ציַט אויף פּיסטע פילאָסאָפיע? אונזער פיַינעלע איז נעווארען מאדאם גרוזעוויטש צו זיבצעהן יאָהר, אוין איך וועל אַייך גיט דולען מיט קיין לאַנגע ספּורים, וואָם סאַר אַ חתונה דאָם איז נעווען, ווער

האָט זיך חתונה געפראַווען, וועמען האָט דאָס געקאָסט געלד, און וואָס פֿאַר אַ נחלה עס איז געווען בײַ דיר אלמנות אין שטוב. דיר מוטער ראָזע האָט דערלעבט אַ נחת — חתונה נעמאַכט אַנאַייניקעל, און איך טפוש? וואָס איז מיט מיר געווען דיר שמחה אַזוי גרויס? דיר מוזיקע אויסגעגעבן?... מאָלט אַייך דיר שמחה האָט לאַנג געדויערט — פֿון אסתר העניות ביז פורים. מען האָט אונזער גרויסווישטען אויפֿן דריטן טאָג נאָך דער חופה געבעטען איין חדר אַרײַן נאָר פֿאַר אַ קלייניקײט: מען האָט געפֿינען אַ נאַנצען אוצר פֿון באַמבעם און פֿון רויאַמיס, און אַזוי זיך דער בחור איז געווען אַ כעמיקער און אַ בערוהמטער כעמיקער דערצו, איז געפֿאַלען אויף איהם דער חשד, און אנב האָט מען געפֿונען אַ פּאָר ברידולאַך פֿון איהם, און וואָס טויג אַייך גרויס, מען האָט איהם צוגענומען און אַוועקגעפֿירט...

און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען פֿאַר מיר אַ שטיקעל ארבײט, אַ לויפֿענישׂ, אַ הרעהענישׂ, אַ שמועסענישׂ, אַ דולעניש — נעכטיגע טעג: חאפּט מען זיך אַרײַן און נאָך פֿאַר אַזאַ מאסער מעשה — איז זײַט נעזונד און שרײַבט ברידולאַך! הײַנט צו וועהן דעם בער פֿון דעם יונגען צוויגעלע, משטײַנס נעזאָגט פֿון זײַנעצטהן יאָהר! און דיר יסורים פֿון דער משער ראָזע! און פֿון דער באבע פּאַיע! אַ טאָטש שטראָף, אַנאויסגאָט האָט זיך געטראָפֿן אויף דער שטוב! הײַנט דאַרפֿט איהר וויסען, אַז דיר געשעפֿטען זענען אויך נישט פֿויגעלדיג, אין קעשענע האָט אנגעהויבען טאָגען, איך האָב אנגעהויבען פלוטשוען, מאכען שחיגדאל, פֿאַרשטאָט מיינע הייזער, אונטערגעשמאָלצען דיר קאסע; אויסגענאַנגען דאָס גאַלד אויך, האָב איך פֿאַרקויפֿט אַ פּאָר קליינטלעך פֿון מיינע מאַיאָנטקעס... איך דערצעהל אַייך ניט קיין חריפֿות פֿון זיך אין שטאָל מיך פֿאַר אַייך ניט אוים! איך ווייל אַייך נאָר איבערגעבען אַ כאַראַקטעריסטיק פֿון מיינע אלמנות, זיי זאָלען זיך דאָס אינטערעסירען אויף אָט אַזוי פֿיעל, פֿון וואַנען מען לעבט, פֿון וואָס מען לעבט און מיט וואָס מען לעבעדיג ווייסער? נאָרנישט, סאיז ניט זייער עסק! איך דאַרף וואַרטען פֿאַר אַלעס. איך דאַרף טראָגען אַלעס אויפֿן קאָפּ. איך דאַרף קריכען אין דער ערד אַרײַן! וועל הייסט מיר? איך ווייס וועל עס הייסט מיר? עס הייסט זיך אַליין! איך וואַלט וועלען זעהן אַייך אויף מײַן אָרט אין אַזאַ מין לאַגע צוויישען מענשען, וואָס איהר וויסט ניט וועל פֿון זיי איז מערהר ברידולאַנט! איהר קאָנט אויך זײַ קיין משל ניט האָבען קיין פֿאַראיבעל, קיין מאָל ניט טראָגען קיין שׂנאה, קיין פֿאַרדראָס; און טאָמער מאַכט זיך אַמאָל יא עפּעס עס פֿערקלויבט זיך אַ

רוח אין האַרצען אין איהר נעהט אַזעלכ אַהיים אַין אַנגעשטויסענער,—איז נע־
נג איהר זאָלט קומען צו נעהן אין בענענעמען זיך מיט זייער אַ גלילק, העדען
פֿון זיי דאָס ערשטע וואָרט, נעהט אַלעס אַזעלכ מיט־ן וויטס אין מיט־ן רוך און
איהר פֿערנעמט אין אויגענבליק צו איהר האָט ווען עפּיס נעהאַט נענען
זיי, אין איהר ווענט נרייט פֿאר זיי צו קריכען אין הער ערד ארין, אָט אזעלכע
מינים בעשעפֿענישען זענען דאָס, נו נעהט טהוט עפּיס? אין ווער שמועסט
אָט די פֿיינעלע? דאָס איז נאָר אַיין אַנשיקעניש פֿון זיין ליעבען נאָמען?
עס איז נעגנוג, זי זאָל נעבען אַיין קוק אויף אַייך מיט איהרע שענע, טיפֿע
קורצזיכטיגע אויגען — זאָלט איהר שוין צייננעמען אַ מיתה משוגה: האָט קיין
פֿאראיבעל ניט, אַיך זאָג עס ניט אַייך, אַיך זאָג עס מר אַליין, וואָרום זי האָט
מיך נאָר משוגע נעמאכט מיט איהר חתונה האָבען פֿאר אָט דעם נרויזאַמיט־
שען, מישאַ האָט עך נעהייסען, — און סאיז נעוואָרען פֿול די שטוב מיט
מישאַ: קיינער דארף ניט עסען, קיינער דארף ניט שלאָפֿען, קיינער דארף
ניט לעבען, וואָס איז? מישאַ: מען האָט צוגענומען מישאַ'ן: מען האָט איינע־
נעצט מישאַ'ן: מען וועט משפט'ן מישאַ'ן: מען דארף ראַטעווען מישאַ'ן:
קאַלטע פֿריפֿארקעס — מען לאָוט ניט צו: נישט מיך, נישט זי, נישט קיי־
נעם: אַיך האָב נעוואָהן אז דאָ שמעקט מיט „המצא מטחה", אז די נרינבסטע
שטראָף, אויב עך וועט זיין אַ מצלה, קאָן איהם ארויסנעלידען אין די אייבינע
קאַטאָרנע, אז ניט איז העננען!... איך זאָה, אַייך איז ניט נוט דאָ צו זיצען,
נעצט זיך אַוועק אָט דאָ צום פֿענסטער; אין אפשר האָב איך מיר אַייך אַביסעל
צוגעזאַמען, איז אָהן אַיין אינגליק: איך טראָנ איבער מעהר פֿון אַייך, אַייך איז
וועט זיך נעהן אַהיים, אוז בין מיר איז דאָס אַ באַמענ אויף אייבינ!

וואו־זשע האַלטען מיר? בין העננען... וואהרשיינליך האָט איהר ניט אין
מאָל נעלעזען אויף די בלעטער, אז היינט האָט מען נעהאַנגען דאָרט אוז דאָרט
צוויי מענשען, נעכטען האָט מען נעהאנגען דאָרט אוז דאָרט דרי מענשען.
(העננען מענשען אוז קוילען היהנער איז היינט נעווא־ען אַלץ אַיין נייעס.) אוז
איהר בשעת מעשה וואָס טהוט? אָדער איהר זיצט אוז וויגט זיך אוז רויכערט
זיך אַ נעשמאַקען האוואַנער ציגאר, אָדער איהר טרינקט נאָר בעת מעשה אַ נוטע
גלעזל קאוואַ מיט פֿרישע וועמעלעך מיט פּומפּער. אי דערמיין העננט אַ מענש,
עס וואַרפט זיך אוז עס צאַפּעלט זיך אין די לעבעדיגע כיקיטיען פֿון זיין
אַנאָנע אייערער אַ בעקאַנטער, אַיין אייגענער, אַ היימישער, וואָס איהר האָט
איהם ניט לאַנג נעוואָרען פֿול מיט לעבען אַזוי וי איהר אַצונד? אי דערשען
לעבט נאָך אַוואַרעמער נוף, וואָס הלוים האָבען מיט נוואַלד אַרויסנעריי־

סען פֿון אירם דיר נשמה? אי האַרשען מישׁשעט זיך אַ מענש, ער וואָלט וועלען וואָם ניכער שׁשאַרבען, נאָר עס שׁטאַרבט זיך ניט, וואָרום דער תּליון האָט ניט נוט אויפֿגעצוינען דעם שׁטריק, אָדער ער האָט זיך נאָר אָבגעריסען פֿון אַראָבגעפֿאַלען צווישׁען טוידט און לעבען, און ער בעט זיך נעבעך בײַ דיר הינריכטער מיט אַ קוק פֿון זײַנע האַלב אָבגעשׁטאַרבענע אויגען, מען זאָל אירם טהון זײַן רצבט וואָם ניכער?... וואָם? אירר קאָנט ניט ליידען אז מען רעדט דערפֿון? אירר וועט אַ מסונק? איך בין אַזוֹ מסונק וויַ אירר. אין שטאָלט אַייך פֿאָר, אַז איך בין אַליין נעקראָכען אומעדום, גלוואוסט דיר מיטט, דיר תּע וואָם מען וועט אירם הינריכטען, און געלויבנט נאָכדעם אין דיר צייטונגען דיר בעשרײַבונ, וויַ אַזוֹי אייגער פֿון דיר דרײַ (נעהאַנגען האָט מען זיי אַלע דרײַ) האָט זיך לאַנג געראַנגעלט מיטן טויט, טהמת עד איז געווען אַ שווערער (דאָם איז געווען באַמשטיין), האָט מען אירם צווייַ מאָל נעמוזט העננען... אזוֹי האָט מען נעשׁריבען נאָכדעם אין דיר צייטונגען, און מיר האָבען עס נעלויבנט, דאָם הייסט ניט מיר אַלע, נעלויבנט האָבען דאָם נאָר איך און ראָזע: פֿאר דער באַבע מיטן אייניקעל האָבען מיר דיר בלעטער בעהאלטען, — און אזוֹי האָט זיך שטוב בערײַכט מיט נאָך אַ יונגע אלמנה, אלמנה נומער דרײַ!... אין אַ טרוימ האָט זיך נעלעבט אויך דער שׁמוב, אַ שׁטילער, אַ טויטער טרויער, אזאַ טרויער האָם עס עקזיסטירט ניט פֿאַר אירם ניט קיין פֿאַרב ניט קיין ווערשׁער; אזאַ טרויער וואָם בעשרײַבען אירם מאַר מען ניט, וואָרום בעשרײַבען אירם הייסט פֿראָפֿאַנירן; אזאַ טרויער וואָם ווען אַ שרײַבער פֿון אייערע שרײַבער רירט זיך צו צו דאָם, וואָלט איך אירם איבערראַכען דיר פֿינגער!... אזאַ טרויעה וואָם מען דארף ניט, מען קען ניט און מען טאָר ניט פֿון אירם רעדען... אַלעם לעבט נאָר אין דער פֿערנאַנעהייט, אין דיר אַראינערונג. דרײַ אלמנות — דרײַ לעבענס. נישט קיין נאנצע לעבענס, נור האַלבע לעבענס, און נישט קיין האַלבע אויך, נאָר שטיקלעך לעבענס, אנפֿאנגס פֿון לעבען, אימליכם פֿון דיר דרײַ לעבענס האָט זיך אננעהויבען אזוֹי ניט, אזוֹי פּאַטעטיש, אַ שׁין געטהון אויך אַ מינוט, און פֿערשׁוואונדען!... פֿון מיר רעד איך נישט, איך בין נישטאָ. דאָם הייסט נעהן נעה איך אהין אַלע טאָג, זיץ אוים מיט זיי נאנצע נעכט, רעדען פֿון אמאָלינע גליקליכע טעג, דערמאָנען זאכען מיט מעשׂיות מיט נעשׁיכטען פֿון מײַן טהעדער פֿרײַנד פֿינו, פֿון דעם נוטען עהרליכען שאפֿירא, פֿונם העלד מישׁאַ גרוזענוויטש, וואָם דיר צייטונגען האָבען נאָכדעם אויך אירם נעשׁריבען, אָז אין זיך פֿאַך (כעמיע) זיו ער נעווען אַ זשעני... און אזוֹיקנעהן נעה איך אַוועק פֿון דאָרט אַלע מאָל מיט אַ צוויטאַט הערץ, מיט אַ פֿאַר-

דיאָם, אָן אִיךְ פֿרעג מיך אַלײן: סאַר וואָס האָב איך פֿערשפּיעלט מײן לעבן אַזוי נאָרישׁ? וואָ הויפּט זיך אָן מײן ערשטער פּאַהלער אָן חתן וואָלט זײן דער לעצטער? אָן ליעב האָב איך זיי אַלע דרײ, אָן טהײער וואָלן זיי מיר אַלע דרײ, אָן יעדע פֿון דיר דרײ האָט נעקאָנט זײן מײנע אָן אפֿשר נאָך איצט אויך... אָן אישליכער פֿון דיר דרײ בין איך אי ליעב, אי איבערזיכ, אי נייטיג, אי אָנ־נעוואַרפֿען, אָן לאָם איך איין טאָג ניט קומען טהיט זיך חשׁק, אין לאָם איך זיצען איין איבערזיכע שעה וואָלען זיי מיך משלח, פֿשוט הויסען מיר נע־מען דאָם וואָג, טהוען נישט פֿון דאָלען אהין זיי זאָלען מיך ניט פֿרעגען. לאָם איך זיי עפּעס פֿירהאַלטען, וואָלען זיי, אָ איך האָב ליעב אומעדום זיך ערײנ־מישׁען, וועל איך אין כעס אין לויף אַוועק אהיים אָן פֿערשליס מיך מיט דער קאַץ אין זאָק אָן דער דיענסט, אָ טאָמער וועט מען צו מיר קלינגען זאָל זי וואָלען, אָ איך בין נישט, אָ איך בין אַוועקגעפֿאָהרען, אין נעם מיך צו מײן מאַגע בוך. איך פֿירר אַ טאָגע בוך שׂון וועכם אָן דרײַסיג יאָהר, אַ אינ־טערעסאַנטע בוך; איהר קאָנט שׂון וויכער זײן! סאַר מיר אַלײן פֿירר איך דאָס בוך, נישט פֿאַר קיינעם, אָבער לאָנג קרעענקט דיך ליטעראַטור אַייערע זיי לאָנג זי איז וועלטה צו האָבען אוא בוך, וויי מײן טאָגבוך! אַייך, קאָן זײן, וועל איך דאָס אַמאָל ווײַזען, קיין אַנדערען פֿאַר קיין גאָלד נישט... אָן וואָס טויג אַייך, עס גאָהט ניט אַויפֿן קיין האַלבע שעה, קלאַפּט מען מיר אָן אין טהיר. וואָר איז עס? דאָס מיטהעל פֿון דיר אלמנות איז נעקומען אַייך רו־פֿען צום מיטאָג. וואָס זאָל מען איהר זאָגען?—„זאָגט אָ איך קום באַלד צו גאָהן".

נו? וואָס וועט איהר עפּעס איצטער זאָגען, מײן ליבער פּרינץ? וואָס הערט זיך עפּעס מיט אייער פּסיהאָלאָגיע?.. איהר האָפֿט זיך נאָהט? קומט, איך גאָה אויך מיט אַייך, איך דאַרף זײן בײ מײנע דרײ אלמנות. איין מאָמענט נאָר, איך וועל אָנזאָגען, מען זאָל דאָ גאָבען דער קאַץ עסען, האָהום איך קאָן מיך דאָרט פֿאַרוויצען בײַ טאָג אויך אַמאָל. מיר שפּיעלען אין „יעדעלאַש' אַמאָל אין פֿרעפֿעראַנס, אין גאָלד שפּיעלען מיר, אָן איהר זאָלט זעהן וויי יעדעס וויל גאָווינען! אוך אָז מען מאָכט אַ שלעכטען נאָג, לייגט מען נישט קיין כבוד, נישט זיי אויך מיר, נישט איך אויך זיי. בײַ מיר, אָז עמיצער מאָכט אַ שלעכטען נאָג אין קאַרטען, בין איך קאפּאבעל עסעם דורם זײן, צוריסען! וואָס בעדייט, למשל, אייער שמייכעל? איך זיהם, גליבט מיר, וואָס איהר טראָכט אַצינד, איך קען אייך הונדערט אין הונדערט אוך לאַך פֿין אייער באבע! איהר טראָכט אַצינד אויך מיר: „אי־אַלטער בחור, אַ בעל כעסן..."

עד כאן אלע דרײ אלמנות.

יעדער פֿאר אונז

יְעדָער פַּאר אונז.

(א מאנאלאג).

דאָס איז, אַז יעדער האָט מען אומעדום פַּיינט, מען יאָגט זיי אין מען טרייבט זיי און מען רודפֿט זיי? אזוי איך האָב אייך, אדרבה פַּאַרקעדרט: פַּאַר אַ יודען שטעלט זיך יעדען אַיין, והא ראיה, אָט וועל איך אייך אויב איבר ווילט, דערצעהלען א מעשה מיט צוויי ברידער וועלען מיר האָרכען, וואָס וועט אַדער טאָכדעם זאָגען.

— נעמען וועגען צוויי ברידער, איינער האָט געהויסען... וואָס איז אייך די נפקא מינה וויַ אַזוי ער האָט געהיסען? לאָז זיך אַיין דאכטען, אַז איינער האָט נעהויסען מאיר, זאָל דער אַנדערער שניאור און נעטראָפען האָט זיך עס ערגיץ אין זאמט אַדער אין פּוילען, אין וואלין אַדער אין דער ליטא, און נעמען איז דאָס החלת פּשעת עס האָט זיך נאָר וואס אָנגעהויבען די רעדוא־ לזציעס מיט די בהלות אויף דער וועלט, און נעשמועסט האָט מען וועגען אַ פּאָראָם, וועגען אַ גאנץ נעווייטליכען יודישען פּאָראָם וואָס האָט געזאלט זין אין ניכען... און חאָשש אונזערע צווייַ ברידער האָבען אַ חוץ זייערע נפשות נישט נעהאט וואָס איינצושטעלען גאָר נישט, מחמת קיין הייזער מיט קיין קליידען מיט קיין פַּארמעגען האָבען זיי נישט נעהאט, און אפילו קיין וויב און קיין קינדער אויך נישט, פּונדעסטוועגען האָבען זיי מורא נעהאט אַיינצו־ שטעלען זייער לעבען, וועגען זיי אויפגעשטאנען אין אַ שענעם פרידמארגען אין האָבען זיך נעלאָזט אין וועג ארײַן, וואו די אויגען וועלען טראָגען, „בחפזון" הייסט עס, מיט גרויס אייליגניש. אי וואָס איז דאָס אייליגניש? אַז מע רעדט פון אַ פאָראָב דארף מען שוין לידיגען? איז דער תירוץ: מסתמא איז אין שטעד־ טל שוין נעווען פרעהליך, מחמת קאָוואקען וועגען שוין ארומנעפאהרען מיט די נאַייקעס אינער אלע נאסען... וואָס האָבען צו טהן קאָוואקען אין אַ שטילעוו

שטאדט, אַ יודישער שטאדט, פֿאַר צוויי טויזענד מיל פֿון מאַנדזשוריע?... הקצור לאָמ זיך אייך דאכטען אַז סאיז נעמען אַ פּאָגראָם, אין אונערע צוויי גבורים. מאיר און שניאור זענען געפֿלויגען פֿיל אויסען בוינען, אין מחמת גרוים אייליגניש אַ פּנים האָבען זיי פֿערנעסען מיטצונעהמען מיט זיך אין וועג אַרײַן צרה לדרך, אַניאיבריג העמר, אַ מלבוש, א קאָמפּאַנקישעלע, וכדומה. אַזעלכע זאכען וואָס א לעבעדיגער מענש בעראַרף האָבען אין וועג אַרײַן, למשל ברויט. איך רעד שוין ניט פֿון אַנדערע שפּײַזען, דאַרף קישקע, גערויכערטע צינגער, פּידעלאַך סערדעלן, — נו־ן, איך שמעס פֿון א פּראָבט טשיקאָל ברויט, „המציא לתם מן הארץ", וואָס אַהן דעם קאָן זיך נישט בעגעהן קיין שום בן אדם, ער ואָל לויפֿען אפילו אין עק וועלט אַרײַן. אַז עס קומט די צײַט, העלפֿט איהר, ווען דער מאַנען הייבט אָן מאַנען מזונות, מעגט אַיהר זיך דער גרעסטער חכם, דער ערשטער פֿילאָזאָף, וועט איהר זיך נישט אויסדרעהען בײַ איהר וועט נישט אָנשטופֿען, איך בעט איבער צייער כבוד, די נאַרישע קישקע, אָט אזוי האָט דער אייבערשטער באַשאַפֿען דאָס מענשעל, — א פֿאַרפֿאַלענע זאַך. וואָס ואָגט איהר, ניט אזוי?

הכלל, וואו ושע האַלטען מיר? בײַ די צוויי בריידער. ועגען זיי נעגאַנגען, מאיר און שניאור הייסט עס, אָהן א נשמה פֿון גאנץ פֿריה אָן, נעגאַנגען, נעגאַנגען און אָבגעשטעלט זיך, איבערהאַפּט דעם אָטהעם און וויידער נעגומען נעהן, וויידער אָבגעשטעלט זיך אין וויערער געשפּאַנט משוגע־נערוויז, גלײַך ווי מע וואָלט זיי געיאָגט מי יודע ויפֿיל גולנים, אַדער גלײַך ווי זיי וואָלטען מורא געהאט פֿאַרשפּעטיגען א יריד, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, בין... ארום פֿאַרגאַכטליך איז דאָס געזוען, האָט מען אָנגעהויבען נעהן פֿאַזאָלי און אָבגעשטעלט זיך.

אָבגעשטעלט זיך, רופֿט זיך אָן דער עלטערער צום קלענערען:

— ווייסט וואָס איך ווער דיר זאָגען, משולם?

— דהיינו, וואָס, מאיר?

— דהיינו... אַיך בין נישט אזוי מיעד פֿונם נעהען, ווי עס חלשט מיר דאָס הארץ.

— און מיר אויך דאָס נעמליכע.

אזוי האָבען זיך דורכגעשמועסט די צוויי בריידער און דערוואָהען פֿון ערווייטען... וואָס מיינט איהר האָבען זיי דערוואָהען? אודאי אַ טייכעל א פֿליסענדיגם מעט קאלט וואַסער לויטער ווי קרישטאל? אדער פֿרישע חלה שמעקענדיגע נאר וואָס פֿונם אויוון? אָדער פֿיש היסט נעפֿרעגעלטע אין פּוטער?

צו אפֿשר אַראָפֿעל פֿליִש מיט קַאַרטאָפֿעל פּאָרפּאַזאָט מיט צוריבּעגעם קָנאָבּעל וואָס הָער ריח וָעצט גלַיִך אין נאָז אַרַיין? ווייס איך, וואָס, עם הייבט זיך נאָר נישט אָן. זיי האָבּען דערוַעהען אין מיטען פֿעלד אויך הָער הוילער עֶרד זיצען ציִוי קָאוַאקען, פֿשוטע קָאוַאקען, אָבּ די וואָס מיט די לאַנגע פּוקעס אין מיט קורצע בייטשלַיך, די נאַציקעס מיין איך, און מיט די רויטע לאַמפּאַסען אויך די הויען. געוויסען זָענען די קָאוַאקען האַלב-ליגע-דיג אויך הָער עֶרד, אָבּערשפּאַרט אויך די עלענפויגענס, די הימעלעך אויך אַ זיט, די פּאטלעס רעכט פֿערקעמט און די גלאַנצענדיגע הָאר פֿערקאַקאַטשעט אויך יענער זיט אויהער, אין אין אויהער אַ זילבערען אויה־רינגעל, האָם פּנים רויט, שטאַרק פֿערברענט, די ציין ווייס ווי מילך, און שטרויעלעך האָבּען זיך געהאַלטען אין מיל, און די פֿערדלַיך בּיי הָער זיט שטעהען אַראָבּגעלאָוט די קעפ און שטיפֿען גראָו, און אַ קעסעלע אַנאַיי־זערגעם העמט אויך דרַי פֿיסלַיך איבּער אַ פּויערל און עם קאָכט זיך עפּיס אין קעסעל, וואָס — וויסט מען נישט: צי פֿליש, צי פֿליש, צי בּאַרשט, צי קאַשע, — שלעכט איז האָם נעווים נישט, — האָם פֿיהלט מען נאָך־ניט, מאיז טר אַ שאלה, צו סאיז כשר...

— הויסט דו וואָס איך ווֶל דיר זאָגען, שניאור?

— דהיינו וואָס, מאיר?

— דהיינט... וואָס האָבּען מיר אייגנטיש־טעלען? לאָמיר בּעסער צו גיין צו זיי, אַיידער זיי זאָלען צו נעהן צו אונז.

— איך מיין אויך האָם נעמליכע.

אַווי האָבּען זיך הורכגעשמעסט די צוויי ברידער און האָבּען זיך אייגעשטעלט אין זָענען צוגעגאַנגען צו די קָאוַאקען, מחמת זיי זאָלען נישט גע־וואָרן צו נעהן מיט גומען, וואָלטען זיי צוגעגאַנגען מיט בייטען, וואָרום סאיז נאָר אַ סברה אַז די קָאוַאקען, וויבּאלד זיי האָבּען דערוַעהען די צוויי יודען, האָבּען זיי זיך אויפגעוועקט פֿון הָער עֶרד אין האָבּען אַ וויגק געטהון צו זיי אין אַ זאַק געטהון אויך יונישיודיש:

— עי, איצקע! חיים „אַקום אהער".

אַ טאַטעלע, אַ מאַמעלע, אַ האַמעגע־אויף.

און עם האָט זיך אָנגעהויבּען צוויישען בּיידע פּאַר, צווישען די צוויי קָאוַאקען הויסט עם און צווישען די צוויי ברידער, אַ מין גע־שפּרעך, וואָם אַז נישט זאָל זיין מיט אַכטגעהן קעפ קָאן מען האָם ניט איבּערגעבּען; וואָם משוינכם־נעוואָגט, אַז די צוויי יונגים האָט זיך נעגלויבּט רעדען דוקא אויך יודיש אין

האָבען אַזוי געקענט רעדען יודיש, וויַ די צוויי ברידער האָבען געקאָנט יונישׂ; נעוואוסט האָבען די צוויי ברידער נאָר איין ווארט „סקודעווע" (פון וואַנען?) אין פּאַר דעם וואָרט האָבען זיי מורא געהאַט מעדר וויַ פּאַר אַלע אַנדערע תערטער, אין וויַ אויף צו להכעים איז דאָס ווארט „סקודעווע" געווען דאָס עלשטע וואָרט וואָס זיי האָבען דערהערט פון די קאָואקען. ס׳פּארשטעהט זיך אַז סאיז געווען פרחה נשמתם, נעה דערצעהל דעם קאָואַק אַ מעשה אַז זיי לויפען פון אַ פּאָגראָם; וואָס וויים אַ קאָואַק פון פּאָגראָם?.. האָבען זיך אונזערע צוויי ברידער מישב געווען אין האָבען זיך געמאַכט תמעוואַטע, כלא ידע הייסט עם גליוך זיי פּערשטעהען נישט אַ וואָרט רוסיש, אין אַנשטאַט דעם זיי זאָלען זאָגען פון וואַנען זיי נעהען, האָבען זיי אַנטוויזען מיט די ענד אויפן אייזערנע קעסעלי אין אויפן מאַכל וואָס האָט זיך געקאָכט, געשלונגען בשעת מעשה די שליים, וויַ אייזער רעדט: „מיר זענען הינגריג, מיר ווילען עסען, אין אידער דולט אונז אַ קאָפּ — סקודעווע!..." וויזען וויזט אויס אַז די קאָואקען האָבען פּערשטאַנען, אַז די יודען ווילען עסען, האָבען זיי אָבגעלייגט דעם „סקודעווע" אויף אַנאַנדערס מאָל אין האָבען זיך געזומען מקיים זיין די מצוה פון הכנסת־אורחים, נאָר אויפן יונישען שטייגער, דהיינו וויַ אַזוי? תחילת האָבען זיי זיך געמאַכט אַביסעל לוסטיג אידישער די יודישע קאָפּאָטעס מיט די געקרייזעלטע פּאָה׳לעך, נאכדעם האָט זיך זיי פּאַרוואָלט חזקא אַז אייגער זאָל הייסען אי צ ק א און דער אַנדערער ח י י ם, און מע זאָל זיי מכבד זיין מיט קאַשע, אָנהאָלעווען מיט חזיר, און מחמת אָנהאָלעווען אַ יודען מיט חזיר וויַ אייך איז יודע, איז דאָך אַ גרויסע מצוה, לכן איז געבליבען מע זאָל זיך מט די צוויי יודען אייגנטלעך אויף דערהאלב, דאָס הייסט אייגער האָט גענומען אויף זיך אי צ ק א׳ן, דער אַנדערער — חיים׳ן און מע האָט זיך אָנגעקוועצט מיט זיי אויף דער ערד און מע האָט זיי אָנגענאָסען אַ שי־סעלע מיט הייסע קאַשע גאַנץ פּעטע, און געגעבען זיי אין די הענד אַרײַן צוויי הילצערנע לעפּעל און אַ קאָמאַנדעווע געטהון אויף יונישען שטייגער: „עשטיע זשידי!" אויף אונזער לשון הייסט עס: „ברויכט היושבים, קומט עסען, עסען געזונד"... אַזוי איז געווען דער פּראָסטער פשט; דער נוסח אבער פון די ווערטער „עשטיע זשידי" איז נעווען אַזוי מין נוסח, וואָס מע האָט בעדאַרפט דערפון פּערשטעהען דאָס דאָזיגע: „הילפט יא עסען ניט עסען — עסען וועסט דו שוין!" דערצו דארף מען ניט פּערגעסען דאָס אויך, אַז די צוויי ברידער זענען געווען נעבעך טוידט — הונגעריג, ממש מיט יציאת־הנפש, דאָס הייסט מען איז אויסגענגען פּאַר הונגער.

אוּן זײַ זענען אַמיטט געוואָרפֿען נישט צו רירהרען מיט קיין אַבר חאָשש דאָך רית פֿון דאָר הייסער פֿעטטער קאַשע האָט נעוועצט אין נאָז אַרײַן, אוּן האָם האָרץ האָט נעצויגען וויּ מיט צוואַנגען... אַפּנים אַז די קאָוואַקען האָבען אַרויסגעזעהען אַז די יהודים זענען נוט פֿאַרטיג מיט פּסיק, פֿאַרשטאַנען וואָם רָא קוועטשט זײַ, האָבען זײַ אַקאַמאַנדאָוועָ געטהון שוין צום לעצטען מאָל: „עשטיע זשידי!“ מיט אַזאַ קול, אַז עס האָט זיך זײַ אָבגעריסען אין האַרצען, אוּן דאָר עלטערער האָט אַ וואָג געטהון צום קלענערען:

— וויסט דו וואָם איך וואָל דיר זאָגען, שניאור?

— דהיינו וואָם, מאיר?

— דהיינו... מע מוז אָנהויבען עסען... פּקוח נפש...

אוּן מע האָט זיך נעטומלט ארבײַטען מיט די לעפֿעל נאַנץ ערנסט, נעפֿאַסט די היסע קאַשע וויּ ערב-יום-טוב'דינע לאָקשען, געבריהט זיך די ליפּען מיט דאָר צונג אוּן געשלונגען וויּ די נענט, נאָר פֿערגעסען בשעת מעשה, אַז זײַ זענען אוֹרחים אוּן סיאיז נוט רעכט כשר...

איך האָב מורא אַז זײַ האָבען נעפֿיהלט אין דאָר קאַשע אַ טעם נן-ערן, חאָרום זײַער חאַפּען מיט זײַער שלינגען איז נעווען כמעט חוץ לדרך הטבע. אַזוי אַז די קאָוואַקען האָבען זיך נעחדוש'ט, אָנגעהויבען זיך הרכשמעסען צוויּשען זיך אויף זײַער לשון:

— וואָם וואָנסט דו, וואַניושאַ, אויף דײַן חיים'ן, וויּ ער חאַפּט דאָם אַזוי סעל?

— נייַן, פֿאַוולושאַ, האָבט אַ טעות, האַבען חאַפּט דײַן איצקאַ.

אוּן די צוויי פרידער האָבען זיך נעמאַכט כלא ידע אוֹ האָבען נעאַרבײַט מיט די לעפֿעל אויף וואָם די וועלט שטעהט.

וואַניושאַ: וואָ דײַן חיים'ן ער זאָל אַזוי נישט חאַפּען, וואָרום איך וועל אים נעבען אַ חאָם, וועט אים אַהעקחאַפּען ערר רוח!

— אַנו, פרוב זיך נאָר, צוריהרען פֿאַוולושאַ, צו מײַן חיים'ן מאַך איך פֿון דײַן איצקאַ'ן אַ מרעושעניצע!

אוּן נישט לאַנג נעטראַכט האָט פֿאַוולושאַ אַרויסגעריסען בײַ וואַניושען יודען דעם לעפֿעל אוּן האָט אים דערלאַנגט אַ רוק אין זײַט אַרײַן, אַז ער האָט זיך אײַנערנעקעהרט דרײַ מאָל. האָט דאָם וואַניושען נעוועהנטליך זעדר פֿערדראָסען, האָט ער זיך אויפֿגעחאפט אוּן האָט דערלאַנגט פֿאַוולושען יודען גלײַך אין צעהן אַרײַן אַזוי אַז פֿונקען זענען געפֿלויגען פֿון די אויגען... האָט דאָם פֿאַוולושען נעוועהנטליך נעפֿרעגט, האָט ער אָבגע-

שטעקט זאַניושעק יודען דרײַ פֿלאַש־פֿײַערדינג פּעטש. איז זאַניושע אויפֿ־
געשטאַנען מלא רציחה און האָט זיך אָנגערופֿען צו פּאָליזשאַן: „הערפּאַ־
וואָם דו שלאָגסט מײַן יודען ווען איך דיין יודען מאַכען ברוין און בלוי!"

און זאַניושע מיט פּאָולישען האָבען זיך אָנגעטאָן די קרוזדע פֿון
זייערע יודען און האָבען זיי געהרג׳ט גשלאָגען מכות רצח, אַזוי אַז דאָם
ביסעל טרפה׳ס איז זיי אויסגעפֿאַלען באַקאָם... אַגלזיק וואָם די יודען האָבען
זיך געשטויסען נעהמען די פֿויסט אויף די פּליצעס און מאַכען פּלטה...

וויַ פֿון אַ בייזען חלום האָבען זיי זיך נעלאָזט לויפֿען אָהן אַנאַטהעם,
וואו די אויגען טראָגען, מורא געהאַט זיך אַרומקוקען צוריק, כּאָטש יאָגט
כּען זיי...

געלאָפֿען־געלאָפֿען האָבען זיי זיך אייניגעמידט, אָנגעהויבען נעהן פּא־
חאַלי און האָבען זיך אויף אַ ווילע אַבגעשטעלט אין צוגעוצט זיך. צוגע־
זעצט זיך, האָבען זיי אָנגעהויבען אַביסעל קומען צו זיך אין בעטראַכטען
וואָם איז דאָ געווען; דרײַ מאָל אַ פּסק: אי פֿונים פּאָראָם אַנטלאָפֿען, אי
חזיר געפֿרעסען, אי קלעפּ געחאַפּט... און מע האָט אָנגעהויבען זיך דורכשמו־
עסען צווישען זיך מיט האַלבע ווערטער, וויַ געווינטלינג:

— ווייסט דו, וואָם איך ווייל דיר זאָגען שניאור?

— דהיינו וואָם, מאיר?

— דהיינו... אַ יוד איז דיר קיין קאַטאַיעק ניט. דאָכט זיך אַ קאָזאַק, אין
קאָן ניט ליידען אַז מע שלאָגט אַ יודען... אַלע געהמען זיך אָן אונזער קרוזדע.
הערסט דו? אי טליכער שטעלט זיך איין פֿאַר אַ יודען!..

דער דיוטש.

,ער דייטש.

ב ין אײַך אַלײַן וויִ אײַך האָב אײַיִך געזאָגט, אַ דראַשונעָר, פֿון דראַשונעָ הייסט דאָס, אַ קלײַן שטעדטיל אין פּאָדאָליעָר גובערניע, נאָר אַ קלײַן שטעדטיל; הײַנט איז שוין דראַשונעָ כלומרשט אַ שטאָדט מיט אַ באַהן מיט אַ סטאַנציע מיט אַ וואָקזאַל... אַז דראַשונעָ איז געווארן אַ סטאַנציע האָט אוגו דִי גאַנצע וועלט מקנא געווען, אַ קלײַנגיקײט אַ באַהן; מע האָט נעמיינט דאָס וועט ווערן אַמחיה, אַ מקום פרנסה, מע וועט ושׂבֿען פֿולע זשמעניעס מיט נאָלד, מע וועט גליקלעך ווערן; יודען זענען זיך צונויפגעפֿאָרען פֿון דִי דערפֿער ארום אין שטאָדט אַרײַן; בעלי בתים האָבען געטומען איבערבויען דִי הײַזער, שטעלען נײַע קלײַטען; דִי טאַקסע פֿון פֿלײש האָט מען גערעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלערען מכח אַ נײַעם שוחט, מכח נאָך אַ בית המדרש און מכח אָפּנעמען פֿעלד אויף צו פֿערבריישערען דאָס אַלטע בית עולם — בקצור סאיז געווארן „ליהודים". אַ וואַרטעל? אַ באַהן, אַ סטאַנציע, אַ וואָקזאַל! בעלי עגלות האָבען זיך אַסולו תחילת אַבוסעל געבונטעוועט, געווען שטאַרק ניט צופֿרידען פֿונים עסק, נאָר וועָר פֿרעגט זיי? מע האָט אויסגעלייגט רעלסען, אַראָפּגעפֿראכט וואַגאָנעס, אַנידערגעשטעלט אַ וואָקזאַל, אויפֿגעהאַנגען אַ גלעקעל, צוגעשלאָגען אַ פּרעטל: „סטאַנציע דרײַ אוישנאַ" — און רעדט צו דער וואַנד!

אז ס׳האָט אָנגעהויבען געהן דִי באַהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, זונה׳לי?" (זונה רופט מען מיך). „וואָס זאל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אַלע יודען טהוען; אַלע דראַשונער יודען דרעהען זיך פֿיַ דער באַהן, ווער איך מיך אויך דרעהען פֿיַ דער באַהן!.." און האָב

נעגטמען דאָס שטעקעל אין בין אַרוים אויפֿן וואָגזאַל און בין נעווארען מיט נאָט זיינער הילף אַ „פראַווינטעל". וואָס הייסט אַ פראַווינטעל? אַ פראַווינטעל הייסט: יענער האַנדעלט אַ וואַגען תבואה אין בעדאַרף דאָס וואַגען תבואה אָנגרייזען אין אויקשיקען, איז דערוויף געשטעלט נעווארען אַ „פראַווינטעל". נאָר אַזוי ווי כמעט אַלע דראַשונער יודען ענען נעווארען פראַווינטעלעם, איז נישט גוט, מיטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אמאָל קויפֿט מען בייַם גוי אַ וועקעל תבואה און מע פֿערקויפֿט דאָס מיד ליד; איז אָדער מע פֿאַרדינעט, אָדער מע דערלייגט; און אמאָל טרעט מען אַ חאַפּ פון דער זייט אַ מעקלער־רי, אַפּי סע לאָוט זיך, אַ דאָס, אַ ינין — שלעכט, ניטא וואָס צו טהון; אי סאיז פֿריהער אויך נישט נעווען וואָס צו טהון? איז חאַטש ניט נעווען קיין באַהן, איז דער פֿאַרדרוס, וויז זאָגט איהר, ניט געווען אַזוי גרוים; צו וואָס האָט אונז געטויגט די סטאַנציע מיטן וואָגזאַל מיטן גלעקל, מיטן נאַנצען טאַראַראַם?

טראָפֿט זיך אַמעשה — איך שטעה מיר אַזוי אייגמאָל אויפֿן וואָגזאַל אַביסעל פֿערוואַרנט און בעגליט אַרוים דאָס „פאַטשטאָוע פאָעזד", סיאיז שוין נאָכן דריטען קלינג, דער לאָקאָמאָטיוו האָט שוין גוט אָנגעפֿיפֿט און פֿונים קוימען ווערט אַ רויך, איך טהו אַ קוק אויף דער פלאַצפֿארמע שטעהט אַ פּריציל, אַ הויכס און אַ דאַרס מיט קאָפּשטעלדינע הויזען, מיט אַ הויכען קאַפּעלוש און מיט אַסך טשעמאַדאַנעס; ער שטעהט אויסגעצויגען דאָס האַלז און קוקט זיך אַרום ווי אַ וינדיגער מענש אויף אַלע זייטען. „אָט דאָס פּריציל קאָדער עפּים באַדאַרפֿען האָבען" — טראַכט איך מיר און פֿיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער אַטאַרע געטהון פֿון אונטען: „יהודי, נעה צו צו אים און טהו אים אַ פֿרעג, אפֿשר דאַרף ער עפּים?" און אַזוי ווי איך האָב מיר נוהגערהרט פֿון אַרט, אַז ער טהוט זיך ניט צו מיר אַלאָ, הויבט אויך דאָס קאָפּעלוש און מאַכט צו מיר אויף דייטש, צוהט אים מיט אַנון:

— גוט מאָ־ען, מיין הערר!

— אַגוט יאָהר האָל אייך זין! — ואָ איך צו אים אויך אויף דייטש און אַביסעל אויף יודיש, און דאָס איבערינע מיט די הענד. און איך פֿרעג אים פֿון וואַנען ער פֿאָהרט? מאַכט ער צו מיר: צו ווייס אין ניט עפּים אַ רעכטע קווארטיר, אַ „שטאַנציאָן" פֿון זיינעטוועגען?

— אַהאַי! — ואָ איך — אַ־ער וואָס זאָל איך ניט ווייסען? און אין האַרצען טראַכט אַיך מיר: „או־וא! אין עברה וואָס סאַיז בּיי מיר ניט

קיין אַכסניה. ס׳זאָל אָבער זײַן בײַ מיר אַין אַכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פֿאַרפֿירט צו זיך, סאיז אַ וואהלעָר דייטש, מע וואָלט נעקאָנט אַרום איהם עָפּעס פֿאַרדינענ״... און באַלד פֿלויהט מיר דורך צוזיך אַ מחשבה: „טפש! עס שטעהט דאָך אָנגעצייכענט בײַ דיר אויפֿן שטעָרען, אַז סאיז בײַ דיר ניט קיין אַכסניה? עָלעהיי לאָז זיך דיר דאַכטען, אַז סאיז בײַ דיר יאָ אַנאַכסניה!״ און איך רוף מיך אָן צו איהם אַבײַסעל אויף יודיש, אַבײַסעל אויף דייטש און דאָס איבערינע דערמאָך איך מיט די הענד:

— אויב זיך וואָלען מיין האַרר, לאָזען זיי היסען נעמען אַ בעל עגלה, וועל איך זיי מהון דערפֿירען אויף דער בעסטער אַכסניה, שטאַנציאָן היסט דאָס פּערוויסטאַרט!

דערהערט פֿון מיר אַוועלכע דבורים, ווערט דער דייטש מלא גדולה און מאַכט צו מיר, בעוויזט מיט דער האַנד אויפֿן מויל:

— האַנען זיי וואָס צו עסען? שפּייזען?

— די בעסטע שפּייזען! — זאָג איך צו איהם — זיי וועלען אם ירצה השם דאָנען האַנאָוע (הנאה) הערר דייטש, וואָרום מיין פּלונית, מיין פֿרוי היסט עָם, איז אַ עָלטשענע באַלאַבאַסטע (בעל-הבית׳שע); איהר באַקאָן אין איהר קאָכען האָט אַ שׂ׳שׂ, איהרע פֿיש מעג עסען דער מלכות, דער קענט אַהשורש היסט דאָס...

— יאָ וואָהל! — מאַכט ער צו מיר מיט אַ שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס גאַנצע פּנים שיינט איהם ווי די זון.

„אַ חכם אַ דייטש!״ — טראַכט איך מיר און מאַך נישט קיין לאַנגע מחוקות און בעשטעל אַ בויד און איך פֿאַרפֿירר איהם גלײַך צו מיר אַ היים.

געקומען אַהיים, געב איך איבער באַלד מיין ווייב אַלסדנג, אַז נאָט האָט מיר צוגעשיקט אַנ׳אורח אַ דייטש נאָר אַנ׳אַנטוק; נאָר אַ יודינע פֿערשטעהט רעָן עָפּעס? הויבט זי דאָך אָן מכתמא מיך באַגרעָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפֿען פּונקט אויף דער ביזוער שעה, ווען מען ראָמט אין שטוב: „וואָס פֿאַר אורחים, וואָס פֿאַר געסט פֿלויגט אין מיצקע דרינען?..״ „יודינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אַשכנז!״ הערט זי מיך עָפּעס, אַז זי האַלט סאָמע אין מיטען ראַמען? קָוועט זי מיט׳ן בעזעם גלײַך אין פּנים ארײַן און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט אַון איך מעט׳ן דייטש שטעהען בײַ דער טהיר, ניט אַהין ניט אַהער, קוים מט צרות איך האָב איהר אַיינגעריעדט, אַז סאיז ניט קיין אימוסטעת אורח, סאַז — פֿאַר גערלה, און מע קאָן נאָך אַדרבה אַרום איהם עָפּעס האַפּען,

אָפּלעקען אַ בײַנדיל... וועגט אידער שׂוין פֿאַרטיק? אַז איך האָב זי שׂוין פֿיס אי־
בערגעריסן, מאַכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך אידם באַליינען — אין
דער ערד?“ — „ששש! זאָל זיין — זאָ: איך צו אידר — נאַרישע יודענע, מע זאָגט
דאָך דיר זאָלסט ניט דבר־ן, וואָרום דער אָדון איז מכין כל דבור!“ ערשט
דעמאָלט האָט זי פֿאַרשטאַנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבן אידם אָבגע־
טרעטען אונזער אַלקער, אין מיין וויב האָט געגעסען אין איין כהרף עין צו־
בלאָזען דעם מאַמאָוואר און געשטעלט זיך קאָכען וועטשערע. תחילת, אַז מיין
דיטש האָט דערוועהען דעם אַלקער האָט ער אפילו אַביסעל פֿאַרדראָסט מיט
דער נאָז, חי אייגער רעדט: „עס וואלט געמגעט זיין אַביסעל בעסער!“ נאָר
וואָס פֿאַרשטעדט קירה דיטש? אַבי מע האָט נאָר אַרײַנגעטראָגען דעם סא־
מאָוואר, פֿעראַרגט מיין און דערצו האָט ער אַרויסגענומען אַ נט פֿלעשל
ראָם און נעמאַכט אַ שׂ־פּס (און מיר אויך געגעבען אַ שנעפּסל), איז שוין
געוואָרען רעכט און ער האָט זיך צוליבט מיט די משׂמאָדאַנעם וחי בני
זיין טאַטען איז ווײַנגאָרטען, און מיר זענען נעוואָרען הבר.

נאָך דער מיין מאַך איך מיט אידם אַ רעד, אַהין אַהער, וואָס טהוט
ער היע? מיט וואָס האַנדעלט ער? טאָמער דאַרף ער עפּעס קויפֿען, פֿאַר־
קויפֿען? לאָזט זיך אויס, אַז דאַרפֿען דאַרף ער נאָרנישט, עפּעס מאַשינעס,
זאָגט ער, בעדאַרפֿען דורכגעהן, ווייס איך, אַ נעכטיגער טאָג, און בשעת
מעשׂה חאַפּט ער אַלע מאָל אַ קוק אין אויבען אַרײַן און פֿרעגט זיך נאָך אַלע
מינוט צי ס'איז נאָך נישט פֿאַרטיג דאָס עסען? „אפנים, זאָג איך צו אידם,
העֶרר דיטש, זיי האַלטען גוט פֿון דער אכילה!“ ענטפֿערט ער דאָך מיר מסתמא
פֿהדיך, וואָרום אַ דיטש פֿערשטעדט דען וואָס מע רעדט צו אידם? אַזוי לאַנג
אַזוי ברייט בין מע האָט אידם נעגרייט צו טיש און דערלאַנגט די וועטשערע—
אַ פֿרישע יוך אַ מהיה'דינע מיט מאַנדלען, מיט אַ גאנץ עוף מיט מאַנעריפּ־
לעך אין מיט מערעלעך און מיט פּעטרישקע אין מיט... מיט... מיט... (מיינע,
אַז זי וויל נאָר, קאָן זי!) „ברוכים היושבים!“ זאָג איך צו אידם און ער עסט־
פֿערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צוגעחאַפּט צום עוף וחי נאָך אַ תענית.
„ברוכים־היושבים־קומט־נט־עסען־עסט־געזונד!“ מאַך איך צו אידם וויידער אַ
מאָל אין ער זופט די יוך נעשמאַק, ער זאָל דאָס אפילו עטפֿערן דאָס צוויימע
וואָרט, חאַטש זאָגען אַ דאנק, — וועד? וואָס? „אַ גראָבער נפש, טראַכט איך מיר,
און אַ גרויסער זולל ומובא־ניק!“

הכלל ער האָט אפּגענעסען, פֿאַרדויכערט אַ לאַנגע פּיפּקע און ויצט אין
שמייכעלט. איך זעה מיין דיטש קיקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, זוכט אַ פּנים

אַנאָרט אויף דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען און די אויגען בּיי אידם קלעפּען זיך, טראַכטעט מכּח נאכטלעגער. האָב איך אַ ווינק געטהון צו מײַנער: „וואו מאכט מען אידם אַ גענעלגער?“ האָבּט צו מיר מײַנע: „וואָס הײַסט וואו? טאקי אין מײַן בעט“. און זי מאכט נישט קיין לאַנגע שהיות און נעהט צו צום בעט און הויבט אידם אָן מאַכען אַ גענעלגער, פּאַנאַנדערגעשלאָגען דאָס בעטצײַג, וויַ עס נעהר צו זײַן (מײַנע אַז זי וויל קאָן זײַן — אַיך טהו אַ קוק — מײַן דײַטש איז עפּעס נישט צופֿרידען, עס גענפֿעהלט אידם ניט אפּנים, וואָס סע פֿלויהען פֿעדערן, מחמת ער פֿאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת נפשות. מאַך איך צו אידם: „וואַפֿען האַלט אידר, הערר דײַטש?“ מיינט איהר אַז ער עפּנט פֿאָרט מיר: אַ דאַנק? ווער — וואָס? אַ גראָבער גפּש, טראַכט איך מיר, און אַ ווילדער מענש. מײַנע האָט אידם געמאכט אַ גענעלגער בּיז דער סטעלע, סע מעג ליגען דער קיסר, (מײַנע אַז זי וויל נאָר, קאָן זײַן) אַ נאַנגע „העכע-בעט“, און מיר האָבּען זיך מיט אידם נאַנץ פֿײַן אָבגעוואָנט, נעוינשט אידם אַ גוטע נאכט און געגאַנגען שלאָפֿען.

תחילת, אַז מיר האָבּען זיך גענעגט שלאָפֿען, הער איך מײַן דײַטש שלאָפֿט קיין עין הרע נישט געשמאַק, תראָפּעט מיט אַ מאַדנע שטימע, סאָפּעט יי לאָקאָמאָטיוו, פֿײַפֿט און חראַכעלט וויַ אַ גענקוילעטער אָקס, אין פּלוצים האָפּט ער זיך אויף און קרעצט אין איקעט און פֿאַרשקעט אין קראַצט זיך אין שפּײַט און וואַרשעט, און קערט זיך איבער אויף דער אַנדערער זײַט, מדוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאָפּע און אַ פֿײַף אין אַ חראַכעל אין האָפּט זיך ווידער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט אַנאַוי און מיט אַ פֿאַרשקע און מיט אַ קראַצען זיך אין מיט אַ שפּײַען אין מיט אַ וואַרשען, און אָט אַזוי עטלעכע מאָל, ביז ער שפּרינגט אַראָפּ פֿונ׳ם גענעלגער און איך הער ווי עם פּלוהט דאָס בעטצײַג אין דער ערד ארײַן, איין קישען נאָכּ׳ן אַנדערען מיט אַ מין כעס און מיט משונה מאַדנע ווילדע ווערטער: „צום טײַוועל! סאַקראַמענטאַ! דאַנערוועטער ווערערר!“ איך לויף צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מײַט דײַטש שטעהט אויף דער ערד אָדם נאקעט, וואַרפֿט דאָס בעטצײַג פֿונ׳ם בעט, שפּײַט קלעק און שלעפּט זיך אויף זײַן שפּראַך, מע זאל נאָר בעהיט ווערען. „וואָס איז די מעשׂה, זאָג איך הערר דײַטש?“ און עפֿען אויף די טהיר, ווערט ער מלא רציחה און פֿאַלט אָן אויף מיר מיט קולאַקעס, ווײַל מיך דורס זײַן, האָבּט מיך פֿאַר אַ האַנד און פֿירט מיך צו צום פֿענסטער און ווײַזט מיר ווי ס׳האָט אידם צוגיסען דאָס גאַנצע ליַב און טרײַבט מיך אַרוים און פֿאַרמאַכט די טיר. „אַ משוגע׳נער דײַטש, — רוף איך

מיך אָן צו מײַנער — און אַ גרויסער מפונק! ס'האָט זיך איהם אויפגעווען, זאָג איך, אַז עס בײַסט איהם, אין הימעל עפּעס זיך!..“ „וווּ קומט דאָס? ס'איז מיר אַ חדוש! — זאָגט מײַנע — ערשט אויף פּסח נעריונגט דאָס בעטנאַנד און נעפֿאַרעט דאָס בעט מיט קאַראַסין“...

אין דער פֿרוי, איך האָב נעמיונט מײַן דײַטש וועט דאָ ווערען ברוגז און וועט אַנטלויפֿען פֿון אונז וואו דער שוואַרצער פּעפּער וואַקסט, צום סוף — וועט וואָס? ווידער אַ „גוט מאָ־יען“ און ווידער נעשטומיכעלט, אין ווידער נעפּופּקעט מיט דער פּיפּקע, און ווידער נעהויסען זיך קאָכען עסן, אין דערוויל צו דער מוי נעהויסען זיך אָפּקאָכען וויכע אייער, מאַצינקעס, וויפֿיל מיונט איהר אייער? כמעט אַ צעהנדליג! און צום עסן נעגימען אַ דשכטען שנאפס אין מיר אַ שנעפּסיל און חי־געלעבט! נעקומען בײַנאכט — ווידער די איינעע שפּיעל: פֿריהער נעחרפּעט, נעפֿיפֿט אין נעסאפּעט און נעחאַרכעלט, אין נאָכדעם נעקרעכצט און נעאויקעט, נעאָרשקעט און נעקראצט זיך אין נע־שפּיגען און נעוואַרטשעט, און אויפֿנעחאפּט זיך אין אַראָפּנעוואַרפֿען דאָס גאַנצע בעטנעוואַנד און נעשפּיגען קלעק און נעבייזערט זיך אין נעשאַלטען אויף זין לשון. „צום טײַוול! סאַקראַמענטא! דאָנערוועטער! וועטערר!..“ און אויפֿגעשטאַנען אין דער פֿרוי ווידער „גוט מאָ־יען“, ווידער נעפּופּקעט מיט דער פּיפּקע, און ווידער נעשמיכעלט, און ווידער נעזעסען, אין ווידער נעמאַכט אַ שנאפס און מיר אַ שנעפּסיל — אַזוי עטליכע טעג כסדר, ביז סׂאיז נעקומען די צייט, די מאַשינעס וענען למול דורכנעאַנגען אין עד האָט באַראַפּט אוועקפֿאָרטרעג.

אָן ס'איז נעקומען די צייט פֿון זיין אַוועקפֿאָרען אין דער דײַטש האָט נעזונומען זיך פּאַקאָוועס אין וועג ארײַן, מאַכט עד צו מיר, איך זאָל איהם דע־לאַנען אַ רעכענונג. זאָג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס'איז, זאָג איך, אַ קורצער חשבון, העדר דײַטש, עס קומט פֿון אַיך פּינקט פֿון הונדערט...“ שטעלט ער אוים אַ פּאָר אויינען, וויי־נער ראָדט: „האַ? איך פֿאַר־שטעה ניט!..“ מאַך איך צו איהם אויף דײַטש: „וויי וועלען מוחל זיין בא־צאָהלען אַ פֿינפֿאונדצוואַנציגער, פֿינף און צוואַנציג קעריבלאָך, רוכעל הויסט דאָס!“ און בעווײַז איהם אויף די פֿינגער צעהען און צוויי פֿינף. מיונט איהר דאָך אַז עד וועדר נתפעל? הם מלהזכיר: עד פּיפּקעט מיט דער פּיפּקע אין שמייכעלט און זאָגט צו מיר, אַז עד וואלט נאר וועלען זיסען פֿאר וואס קיטט פֿון איהם פֿינף אין צוואַנציג רובעל? אין עד נעמט אַ שטיפֿעל מיט

אַ שטיקעל פּאַפּיער און בעט מיך, איך זאָל אים אויסרעכענען יעדער זאַך בעזונדער. „ביזט מאַקן אודאי אַ חכם אַ דײַטש — טראַכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מערער פֿון דיר; וואָס איך האָב אין פּיאַצע פֿאַרמאָגט דו ניט אין קאָפּ!..“ „שטעלט ווײַט מוחל, זאָג איך צו אים, הערר דײַטש, פֿאַר דער אַבסניה, שטאַנצאָן הײַסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאָל אָנדערהאַלבן, איז נײַן קראַבצן; זעכס מאָל צוויי, איז צוועלף סאַמאָזאַרן, צוועלף האַלבע גילדן איז נײַן קאָפּיקעס; זעכס מאָל כּטעש צעהן אײַער אין דער פֿרימ און צעהן אײַער אויף דער נאַכט, איז 120, צוויי שאָק אײַער, אַ קעראָבל אַ שאָק, איז צוויי קראַבצן, זעכס יידן, זעכס עופֿות, צו פֿינף גילדן אַנעוף, אַ חוץ גרײַפלידְ, מאַנדלען, פּעטרושקע, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלי, איז אַ גלײַכער חשבון זעכס קראַבצן; זעכס נעכט, זעכס לאָמפּען — זעכציג קאָפּיקעס. שטאָפּס האָט איהר געטרונקען אײַנגעם — צוויי קאַרבצן, קיין שיי און צוקער האָט איהר ניט גענומען — אַ קעראָבל, איז דרײַ קאַרבצן, קיין ווין האָט איהר ניט באַערט — איין קאַרב, איז פֿיער קאַרבצן; קיין ביער איז ניט געווען — זיבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאײנעם אַ קימאָלן אַווי גרויס וויַ פּמעט פֿינף קאַרבצן. נאָר בכדי סיאָל אויסקומען צו אַ גלײַכן חשבון, שטעלט פֿינף מיט פֿינפֿציג. נו, רב דײַטש, איז אינאײנעם ניט קיין פֿינף און צוואַנציג נער?“ אַווי מאַך איך צו אים גאַנץ ערנסט, און איהר מיינט ער האָט מיר גע־זאָגט אַ קרום ווארט? הם ושלום; נעפֿיקעט מיט דער פּיפּקע און נעשמייכעלט און אַרויסגעטמען אַ קאַ־הייער און אַ ווארף נעטהן, וויַ מע ווארפט אַרוים אַ דרייַערל, זוך נאָנץ פֿיין אָבגענעגנט און אַוועק מיט'ן באַהן. „וואָס זאָגסט דו עפּים מיין ווייב, אויף אַזאַ מין דײַטש?“ — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע דײַטשען, וואָלט נעווען היקא נישקשה־דינ...“

דער דײַטש איז אַוועקגעפֿאָרען. סיאיז נישט אַוועקגענאַנגען קיין חדש טעג, קומט צוגעהן דער פּריפּטאַנער און הערלאַנגט מיר אַ ברוינע, נאָר ער הײַסט זוך פֿריהער בעצאָהלען 14 קאָפּיקעס. פֿאַר וואָס איז 14 קאָפּיקעס?— מיט האָט פֿערגעסען, זאָגט ער, אונקלעפּען אַ מאַרק. בעצאָהלט די 14 קאָפּיקעס און אויפגעפֿאָנט דעם בריף — אויך דײַטש געשריבענען, איך פֿערשטעה ניט אַ וואָרט; איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיטן בריף צו דעם, צו יענעם, קיינער קאָן ניט לייענען קיין דײַטש; אַנאומליך; אויסגעלאָפֿען דאָס נאַנצע שטעדטעל, קומ מיט צוזאַמ געפֿונען אַ פּראָפֿעסאָר פֿון דער אַפּטייק, וואָס קאָן לייענען דײַטש, האָט ער מיר דאָס פֿרייוויליג איבערגעלייענט און פֿאַר־טײַטשט, אַז דאָס שרײַבט צו מיר אייער אַ דײַטש און דאַנקט מיר ווהר פֿאַר

דער וואהלער רוהיגער שטאנציאן וואס ער האט בײַ מיר געהאט אין פאר אונזער נאסטפרײַנדליכקײט מיט אונזער ליעבהארצינקײט, וואס ער וועט דאס אייביג נישט פערגעסען... מהכא תיתי — קלער איך מיר — ווער שען, אז דו ביזט צופרידען טהוט מיר הנאה. אין צו מיינער רוף איך מיך אן: „וואס זאגסט דו אויף דעם דיטש, קיין עין הרע נישט קיין קליינער נאר?" — „גאט זאל צו שיקען, זאגט ער, אלע וואך אזעלכע נארישקייטן, וואלט נעווען דוקא נישקשה־דינ"...

עס נעהט אזוינק נאך אזוי, איך קום צוגעהן פונים וואנזאל, טראגט מיר מיינע אקעגען אן ברידע אין זאגט, אז דער בריעפטרעגער האט זיך נעמען היינטען דערצאהלען 28 קאפיקעס. „וואס עפיס 28 קאפיקעס?" — „אוי! זאגט ער — וואהרום ער האט אנדערש נית נעוואלט". איך עפענ אויף דעם בריף — ווידער אויף דיטש. איך לויף אזוינק צו מיין פראזויזאר אין בעט אידם ער זאל מיר איבערלייענען דעם בריף; לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דיטש איז נאר וואס איבערגעפארען די גרענין און אוי! וויי ער פארדרט אהיים צו זיין פא־טערלאנד, האנקט ער מיר זעהר פאר דער וואהלער רוהיגער שטאנציאן וואס ער האט בײַ מיר געהאט און פאר אונזער נאסטפרײַנדליכקײט מיט אונזער ליעב־האַרצינקײט, וואס ער קען דאס אונז אייביג נית פערגעסען!.. מיינע צרות אויף זיין קאפ — טראכט איך מיר, אין קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואס איז פאר אַ ברידע?" ואנ איך: „ווידער אמאל פונים דיטש! ער קען אונז נאר נית; ואנ איך, פערגעסען די טובה דער משוגע'ער דיטש!" — „אז נאט, האנט זי, זאל צו שיקען אלע וואך אזעלכע משוגע'ע דיטשטען, וואלט דוקא נעווען נישקשה־דינ"...

עס נעהען אזוינק נאך צווי וואכען, ברייגט מען מיר פון דער פאסט אַ גראנץ גרויסען ברידע און ער היים זיך דערצאהלען 56 קאפיקעס; ווייל איך דאך נית; זאגט צו מיר דער בריעפטרעגער: זי איהר ווילט זיך! אין נעמט דעם ברידע צוריק. טהוט זיך מיר אבער באנג, עס ווילט זיך ווער ווייסען פון וואנט איז דער ברידע, טאמער עפיס אַ נייטיגע זאך? באצאהלט 56 קאפי־קעס, איך עפענ אויף דעם פאקעט, איך טהו אַ קוק — ווידער אויף דיטש. נעה איך שוין מסתמא גלייך צו מיין פראזויזאר און בעט אידם ער זאל מיר מוחל זיין, וואס איך הוב איהם אלע מאל דעם ספאדיק, וואס זאל איך טהון, אז איך בין נעשטראפט, איך קען נית לייענען קיין דיטש? נעמט ער דאך פראזויזאר און לייענט מיר אַ נאנצע מגילה, ווידער פונים דיטש, אזוי! וויי ער איז שוין איצטער נעקומען אהיים און האט זיך נעזעהען מיט זיין נעליעבטער

פֿאַמיליע, מיט זײַן „פּרוי" און קינדער, האָט אָר זײַ דערצעהלט אַלס־דונג, וון אַזוי אָר איז געקומען צו אונז קײַן דראַשטע און וון אַזוי אָר האָט זיך באַגעגענט מיט מיר אויפֿן וואָגאָל און וון אַזוי איך האָב אים פֿאָר־פֿירט צו זיך אהײם, פֿאַגעבען אים אָנ וואהלע, אָנ רוהענע שטאַנציאָן, לכן דאַנקט אָר אונז זעהר פֿאַר אונזער נאַסטפֿרײַנדלעכקײט אין פֿאַר אונזאָר לויפהאַרצינקײט, וואָס אָר וועט דאָס אונז נײט פֿאַרגעסטען אײביג וויל אָר וועט לעבען. „טפֿו זאָל אָר וואַרען!" זאָל איך אין פּטל אוים צו אים אַלע ביזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין נאָר נײט דערצעהלען פֿונ׳ם בריעף און מאַך זיך שוין נאָר נײט וויסענדיג.

עס געהט אַוועק נאָך דרײַ האָבען קומט מיר אין זינ דער פּאָסט אַ „פּאָ־רטעקע" אויף אַ רובל מיט 12 קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פֿאַר אַ רובל מיט 12?" פֿרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אַזוי זיצען, זאָ איך, בינו!" און לויף אַוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אין נאכפֿרעגען, פֿון וואַנען האָב איך עס אַ רובל מיט 12? זאָגט מען מיר, אַז נײט איך האָב אַ רובל מיט 12, אַדרבה, דאָס דאַרף איך נאָר בעצאָהלען אַ רובל מיט 12. „פֿאַר וואָס איז?" — „פֿאַר אַ בריעף" — זאָגט מען מיר. „פֿאַר וואָסער אַ בריעף, זאָ איך — אפשר פֿונ׳ם דיטש?" — „נײטפֿרעט מען מיר נײט!... מילא, עס דעלפֿט עפּעס טענות? איך האָב בעצאָהלט אַ רובל מיט 12 און האָב אפּגענומען דעם בריעף, — אַ נאַנצען פּאַקעט. איך עפֿען אויף דעם בריעף — ווידער פֿון אים. פֿון דיטש! איך קום צום פּראָווינאָר: „האָט קײַן פֿאַראיבעל נײט, זאָ איך, פֿאַנ׳ אים, איך האָב שוין, זאָ איך, ווידער, אַנאומגליק אַ דיטשען בריעף". דער פּראָווינאָר, אויך נישט קײַן קלוגער טפֿש, האָט פֿאַקט אַלע אַרבײט און לייענט מיר ווידער אַ נאַנצע מגילה, אַלײן פֿונ׳ם דאָזיגען דיטש, ימח שמו זאָל אָר ווערען! וואָס שרײַבט אָר? אָר שרײַבט: אַזוי ווי סאיז בײ אים הײנט אַ „פֿײַערטאָג", אַ יום־טוב הײסט דאָס, עס זיצען בײ אים נעסט, די נאַנצע משפּחה, האָט זיך צו אים צוגופּקלויבען, האָט אָר זײַ דערצעהלט די נאַנצע געשיכטע פֿון א׳ ביז ת׳, וון אַזוי אָר איז געקומען צופֿאַהרען אין אַקלין שטעטל קײַן דראַשטע, וון אַזוי אָר איז געבליבען העמאָלט אין האָזאָל אַליין אין אַ פֿרעמד לאַנד, נישט צו פֿאַרשטעהן אונזער שפּראַך, וון אַזוי אָר האָט זיך מיט מיר בעיבאַנט און וון אַזוי איך האָב אים פֿאַרפֿירט צו זיך, אָפּגענעמען אים אָנ וואהלע, אַנ רוהענע „שטאַנציאָן", וון אַזוי מיר האָבען אים פֿרײַנדליך אויפֿגענומען, אָפּגעטרעטען אים דעם בעסטען חדר, געגעבען אים עסען און טרינקען און אַזוי ערלעך און ערענטליך בעהאַנדעלט, לכן קאָן אָר זיך נײט

אַיינהאַלטען אוּן מיז אונז נאָך אַמאָל אָפּראַנקען פֿאַר אינזער נאַסטפֿרייַנד־
לִיכקייט אוּן גוטהאַרציקייט, וואָס עֶר קאָן דאָס אונז ניט פֿערגעסען אייביג
אוּן אייביג — אַ צולהכעוס׳ניק אָט דער דייטש, טראַכט אִיך מיר — מעהר קיין
ברירה וואָלט אִיך שוין פֿון דער פּאָסט ניט אָבגעמעגן, עס מעג זיין מיט גאָלד!

עס גייהט אַוועק נאָך אַ חוֹדש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין ברירה,
אַנעק! אִיך האָב שוין כּמעט אָנגעהויבען צו פֿערגעסען אינ׳ם דייטש, פּלוֹ־
צים קומט מיר אָן פֿון דער באַהן אַ פּאָוויעסטקע אוֹיף אַ פּאָסילקע פֿ׳ן אַ פֿונפ־
אונצוואַנציגער, וואָס קאָן דאָס זיין אַ פּאָסילקע אוֹיף אַ פֿונפאונצי־אַנציגער?
קלאָר אִיך מיר אוּן ברעך מיר דעם קאָפּ אוּן מיינע ווייַב אין ברעכט זיך
דעם מח אוּן מיר קאָנען נישט צוקלערען נאָר נישט. פֿאַלט מיר אַיין אַ גוטהאַנק:
אַזוי ווי אִיך האָב פֿרייַנד אין אַמעריקע, קעהרט דאָס זיין מסתמא פֿון זיי עפּעס
אַ מתנה, אַ שיפֿסקאַרטע, אַדער אַ בילייעט, אַדער אַ לאָטעריי־צעטעל. אוּן בין
נישט פֿויל אוּן קום אוֹיף דער באַהן אוּן ווייל אַרוֹיסגעהמען דיַ פּאָסילקע, זאָגט
מען מיר אִיך זאָל מוֹחל זיין בעצאָהלען צוויי רובל מיט 24 קאָפּיקעס, וועט
מען מיר אַרוֹיסגעבען דיַ פּאָסילקע. העלפּט זיך ניט, מיז מען קריגען צוויי רובל
מיט 24 קאָפּיקעס אוּן בעצאָהלען אוּן אַרוֹיסגעהמען דיַ פּאָסילקע. אָפּגענומען
דיַ פּאָסילקע וועהר אַ שען קעסטעלע, גוט פֿאַרפּאַקט, קום אִיך צולוֹפֿען אַהיים,
אוּן הוֹיב אָן צופּאַקעווען דאָס קעסטעלע, פֿאַלט נישט אַרוֹים פֿון דאָרטען קיין
פּאָרטרעט? מיר טרייַען אַ קוק אוֹיפֿ׳ן פּאָרטרעט — וואָס סׂ׳האָט זיך מיר גע־
חלוֹמט יענע נאַכט אוּן הייַנטיגע נאַכט אוּן אַנאַנץ יאָהר! — סׂ׳איז עֶר, דער
דייטש דער שליח־מול, מיטין לאַנגען האַלז אוּן מיטין הוֹיכען ספּאָדיק אוּן
מיט דער פּיפּקע אין מוֹיל! צום פּאָרטרעט איז געלעגען צוגעלייגט אַ בריי־
וועלע, אוֹיף דייטש געוויינטליך, ווידער דיַ אייגענע מעשׂה מסתמא: דאָס דאַנקט
עֶר אונז אָפּ פֿאַר דער שׂ ט אַ נ צ י ׳ ן אוּן פֿאַר אונזער נאַסטפֿרייַנדליכקייט אוּן
ליעבהאַרציקייט, וואָס עֶר קאָן דאָס אייביג אוּן אייביג ניט פֿערגעסען; אַנ־
אייגענעסטענער דייטש קאָן! ברענען זאָל עֶר!.. מאָלט אַיין, וואָס מיר בייַדע
האָבען בשעת מעשׂה אָנגענומען אוּן אָנגעבענשט זאָל אִיהם אָנגעהן חאַשׂ
האַלב, רבוֹנו של עוֹלם!

סׂ׳איז אַוועקגעגאַנגען נאָך עטליכע חדשים — אַנעק, אוֹים דייטש! דאַנקען
גאָט, פּטור געוואָרען פֿון אַ שלאָק, אין דער ערד מיטין קאָפּ! אִיך האָב מיך
פּשוט מחיה געוואָרען!.. זאָגט אִיהר שוין פֿערטיג? האַרט זשע אוֹים, סׂ׳איז נאָך
נישט קיין סוֹף. אַנימעלטען קומט מיר אָן פֿלוצים בייַ נאַכט אַ דראָפּעש, אִיך
זאָל למען השם קומען צופּאָהרען קיין אַדעס אוּן וואָס גיכער צו אייגעם

אַ מענשען אַ סוחר מיט׳ן נאָמען נאָרגעלשטיין, ער האָט זיך אָפגעשטעלט אין האָטעל „ווינקטאָריע" אין בעדאַרף מיך ווהר נייטיג האָבען מכח אַ גשעפט. „אַדעם? גאָרגעלשטיין? האָטעל ווינקטאָריע? אַ גשעפט? וואָס זאָל דאָס בעדייטען?" אזוי זאָג איך צו מײַנער... הויפט דאָך מיך מסתמא מײַנע אָן צו טרײַבען, איך זאָל פאָרען, וואָרום „אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דאָס, זאָגט זי, טאקי אַ נייטיגע זאך? אפשר אַ קאָמיסיע, אפשר תכופה?.." נאָר ס׳איז נרינג אויסצורעדען — פאָרען קיין אָדעס; אַ פאָהר קיין אָדעס קאָסט עפּעס הונדערט; נאָר זיי באלד געשעפט איז עפּעס אַ תּרוץ? בקיצור איך האָב געקרינגען עשלוכע קערבלידך, האָב מיך אויפגעוועצט אויפן באהן אוּן פאָהר קיין אָדעס. נעקומען קיין אָדעס, הויב איך זיך אָן פאַנאַנדערפרעגען וואו איז דאָ ערגיץ האָטעל ווינקטאָריע? איך האָב מיך דערפרעגט צו האָטעל ווינקטאָריע. „נישט סאַראַן דאָ בײַ אייך, זאָג איך, איינער אַ נאָרגעלשטיין?" סאַראַן, זאָגט מען מיר, אַ נאָרגעלשטיין; נאָר וואָס דען? ער איז איצט נישטאָ אין נומער; איך זאָל זיך מטרחה זײַן צעהען אַ זיגער אויף דער נאַכט. איך קום צו נעהען צעהען אַ זיגער אויף דער נאַכט — נישטאָ נאָרגעלשטיין, איך זאָל קומען צעהען אַ זיגער אין דער פרי — וואו איז נאָרגעלשטיין? נישטאָ נאָרגעלשטיין, ער איז נאָר וואָס נעוואָרען אוּן זעהר נעפּעטיגן. אַז ס׳וועט קומען דער יוד פון דראָשונע זאָל מען איהם זאָגען ער זאָל מוחל זײַן קומען אָדער דרײַ בײַטאָג אָדער צעהען אויפדערנאַכט. איך קום דרײַ בײַטאָג, איך קום צעהען בײַ דער נאַכט — נישטאָ קיין נאָרגעלשטיין; וואָס טוט אייך, איך האָב זיך אָפּגעוואַלערט אין אַדעם ועכט טאָג מיט זעכס נעכט, נעכעסען צרות, מכות נשׂרפות אָפּען, קוים מיט ווערים, מיט אַנסכּנות, איך האָב זיך דערוואַרט אויך דעם נאָרגעלשטיין. דער דאָזיגער נאָרגעלשטיין וויזט אוים אַ ליימישער מענש מיט אַ שענער באָרד אַ שוואַרצער, ער האָט מיך זעהר פײַן אויפגענומען, מיך נעבעטן זיצען. „דאָס זענט איהר — מאַכט ער צו מיר האַלב יודיש האלב דייטש — דער יוד פון דראָשונע?" — „דאָס בין איך — זאָג איך — דער יוד פון דראָשונע, וואָס איז דען?" — „בײַ אייך האָט געהאַלטען פאר אַ יאָהרען וויינטער שטאַנציאָן אייינער אַ דייטש?" — „בײַ מיר — זאָג איך — וואָס איז דען?" — „נאָרנישט — מאַכט ער — אָט דער דייטש איז מײַנער אַ שוהך בײַ מאַשינעס. איך האָב פון איהם אַ בריעף פון לאָדזשאָן, שרײַבט ער מיר, אַז איהר וועט זײַן בײַ מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך לאָזען השם איבערזעצען פון איהם ועהר אַ פיינדליכען גרוס און אייך אפּדאַנקען פאר אייער חאַדלעך רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט בײַ אייך געהאט

אזן פֿאר אַייער נאַסטאַלגישקייט און גוטהאַרציקייט אין מיט אַייער עדרי־ליך אַרענטלעך בעראַנדלען אידם, וואָס ער קאָן דאָס אַייך בשום אופן קיינ־מאָל, קיינמאָל נים פֿערגעסען, וויל ער וועט לעבען!.....

אַנישמגליך האָט זיך אויף מיר געטמען! איך דערמאָן אם ירצה השם נאָך יום־טוב, אַז נאָט וועט שיינקען דאָס לעבען אַרויסערפֿעקלעך זיך פֿון דראָשטע עריין אין אַנאַגרעסיר שטאָדט, אַנשלויפֿען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אַלדע שוואַרצע יאָהר — אַבי פטור וועלען פֿונם שלום־מל, פֿונם דאָזיגען דיבעש, יכח שמו וזכרו אל עד ועלען!..

די ערשטע

יודישע רעפובליק.

דִי עֶרשטֶע יוּדִישֶע רֶעפּוּבְּלִיק.

א צוריקגעקומענער פון דער ערשטער יודישער מלוכה בעשרייבט אלפֿ־
דינג וואָס ער האָט זיך אָנגענומען אין אָנגעהויבן. געזאמלט און ארויס־
געגעבן אין בעזונדערע בעשרייבונגען אויך, אז יעדע בעשרייבונג ..
זיך אַ סעפּאַר זיך.

א

דרייצהן אוקטאבער ים.

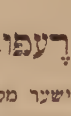

עֶרשטֶע עֶטלִיכֶע שווערֶע טעג פון דער גרויסער נסיעה אויפֿן וואַסער זענען מיר ברוך השם לאַנג איבערגעקומען. יעדער פון אונז האָט אָנגעגעבּען דעם ים, וואָס איהם קיומט, חלילה, נישט שולדיג געבליבען נאָרנישט. ווער מעהר און ווער ווינ־ציגער, ווער פּריהער און ווער שפּעטער. איינער אונזערע אַ בעקאַנטער אומבעקאַנטער שיפֿס־ברודער, וואָס האָט זיך אַרויסגעגעבּען פֿאַר אַ מענשען. וואָס גלויבט ניט אין קיין זאַך און האָט פֿאַר קיין זאַך קיין מורא ניט און וואָס דער־פֿאַר האָבּען מיר איהם אַ נאָמען געגעבּען: „דער אַטאָמיסט", איז געווען דער אייניציגער וואָס דער ים האָט איהם ניט נעריהרט. ער האָט געגעסּען פֿאַר אונז אַלעמען און האָט אריינגעשאַציערט איבערן שיף זיך אַ מוזיק און געפֿיפֿט אַ ניגון, אַזוי לאַנג ביז ער האָט אין מאָל ניט געסטיגט, ער איז נעלם געוואָרען, ערגעץ אונטען בּיי זיך אפּנים, און איז פֿאַרפֿאַלען געי־וואָרען אויף נאָנצע צייט מעת לעת... אויפֿן דריטען טאָג, אַז איך האָב איהם דערזעהן, איז ער געזעסּן אַבּיסּעלע אויסגעבלייכט. ער האָט אפּילו געשפּאַציערט און געפֿיפֿט אַזוי זיך פֿריהער, נאָר עס איז שוין געזעסּן נישט דאָס שפּאַציערען, און נישט דאָס פֿיפֿען. עס האָט איהם מעהר געצויגען צו זיצען האַלב לינעדיג מיט זיַ פֿיס ארויף און קוקען זיך וואָס וויעלע זיך פֿון צמון צו דרום אין

פֿון מזרח קיין מערב, און וויִ דִי תּוואליעס יאָגען איינם דאָם אַנדערע און זעהען אויס וויִ וויַסע שאָף, וואָס גיהען אַהין אַ צאָהל אין אָהן אַ שעוור מען וויַסט ניט פֿון וואַנען, און וועלען פֿערשוואַנדען מען וויַסט ניט וואוהין. אַז אִיהר זיצט אַזוי אַ הינטשע וויַלע, וועלט אַיך נמאָם צו קוקען, הויבט איהר אויך דִי אויגען אַרויף צים הימעל און דערזעהט זיך מיט דער זון, וואָס זעהט אויס עלענד דאָ אויפֿן וואַסער, אָהן ערד, אָהן בוימער, אָהן הייזער, אָהן וועגען, אָהן באַנען און אָהן מענשען, וואָס לויפֿען הין און הער. איהר פֿערמאַכט דִי אויגען און הויבט אָן צוהלען וויִפֿיעל טעג איהר פֿאָהרט שוין אין וויִפֿיעל מעג איהר דאַרפֿט נאָך פֿאָהרען, אַזוי לאַנג ביז איהר תאַפּט אַ דרימל און עס חלומען זיך אַייך רוישע בלומען שאָקלען מיט דִי קעפּלעך און טאַנצען אַ קאַדריל מיט אַייך אינאיינעם.

אויפֿן שיף זענען מיר אַנאַנטע קאָלאָניע פֿון בעקאַנטע, האַלב בעקאַנטע, אומבעקאַנטע בעקאַנטע און נאָך אימבעקאַנטע. ציוישען זיי זענען דאָ אויסגעשפּראָכענע יודען, און יודען אַוועלעך, וואָס זענען אַ סך יוד אַרער דיַי־ש. איינער פֿון זיי איז אַ באַנקיער, מען זאָגט אַ גרויסער מיליאָנער. ער פֿאָהרט ערשטע קלאַס און געהט אַריבער אָפֿט צו אונז אין צווישע קלאַס אַביסעל פֿערבענגען. דערמיט, וואָס ער האַלט זיך מיט יערען אַזוי אויפֿאַך און פראָסט האָט ער אונז אַלעמען אונטערקוליפֿט אין פֿערשוקיש. דערצו איז ער ועהר אַ לעבעדיגער מענש, רעדט שען, האָט ליעב אנעקדאָטען. אַז איהר קוקט אויף זיין גלאַטען קאָפּ, אַביסעל אויפֿגעהויבענע פלייצעס, אויף זין פֿליי־שיגע נאָז מיט דִי פֿלישיגע ליפּען שוואַרצען פּענסע, מיט'ן אייגאַכען שוואַרצען שנופֿס אויף דער אייגאַכער וויַסער העמד, אָהן נאָלד, אָהן דימאַ־מען, אָהן בריליאַנטען, מיט'ן אייגאַכען פּלאַטשיג זיענערול, האָט ער נעהמט דאָם אַרויס אַלע מאָל מיט צוויי פֿינגער און טראָגט דאָם צו צו דִי ששאַרף קורצוכטיגע אויגען, טראַכט איהר זיך: „אָט דאָם איז אַ מיליאָנער? עס קען ניט זיין"... נאָר אַז איהר הערט איהם רעדען זיך עס צוזיצען זיך בַי איהם דִי אותיות אין מויל, אַזוי אַז פֿון דער ר"ש קומט אויס א־איי"ש אַרער א־ווי"ש, און אַז איהר הערט איהם לאַכען דריבענעשטקע, ציוישאַען און צו־נאָפֿען, און דִי אויגען בשעת מעשה מאַכען זיך איהם צו און דִי חיַסע ציהען כלישצען – דערקענט איהר, אַז דאָם דאַרף זין איינער פֿון דִי פֿארשוינען, וואָס דִי אומשטענדען שמייכלען זיי אין מענשען חנפֿענען זיי, דאָם נליק יאָגט זיי נאָך אין זאַק אַנשלויפֿט פֿון זיי. דאָם איינציגע וואָס זיי פֿעהלט איז נאָר כבוד. דאָם היַסט זיי האָבען כבוד אויף זעהר נעניג, נאָר זיי וויללען נאָך...

צוזשטאַן די פּאַרשוינען, וואָס האָבען באמת ניט געלעבט און אויפגעלאַכט זיך פון ים מיט זייַנע שטורמישע חוואַליאָס, איז געווען איינער פון אונזערע אונבעקאַנטע בעקאַנטע, א פּאַסאַזשיר פון צוזשענדעק, א געזונדער יונג, א קצב, א שוסטער, אדער א סטאָליער, יעדענפאַלס, אנארביטער מיט א פּאָר ידים, וואָס אויף זיי ששעדט דער גאנצער מענש. אז ער רעדט, האקט ער אפ מיט א האַק און שלאָגט צו מיט דער האנד וויַ מיט א האַמער. אלע מאָל האָט ער זיך אַרויפגעחאפט אויפן דעק 2-טע קלאַס און געשארט זיך אלץ אַרויס אונזער יודישער קאָלאָניע. ער איז געווען גלילקלעך, אז עמיצער פון אונז האָט צו אים אויפגעראַדט א וואָרט, אפילו אז מע האָט אים א פּרעג געטהון עפּעס, איז ער געווען אויפן זיבעטען הימל.

א דאַמע איז אויך געווען אין אונזער קאָלאָניע אויפן שיף, א יונגע פרוי פון א יאָהר דרייסיג, הויך וויַ אנישענלאַנדערין, בראַונדזוידיג וויַ א פּראַנצויזין און שעהן וויַ א יודישע טאָכטער. אָנגעטהון איז זי העכער באלד וויַ א מאַנספּערזאָן אין האלט זיך וויַ א מאַנספּערזאָן און צוזשטאַן מאַנספּילען האָט זי ליעב פּערבראַנגען, האָט אלץ אין א זאַך ניט וויבאַשטאַנען... ווער די פּרוי איז און וואהין זי פּאָרט וויסט קיינער נישט, אַזוי וויַ מיר וויסען ניט ווער זענען די איבעריגע פּאַרשוינען, וואָס זענען א סדק יוד אדער דייטש. דאָס היסט, זיי זענען ניכער יודען אייבער דייטשען, און אז איהר ווילט, קאָן איך אייך פּערזיכערן, אז איך בין איבערצייגט, אז זיי זענען יודען. איך קאָן מיט אייך האלטען א וועט אויף וויפּיעל איהר ווילט. איך, פּערשטעהט איהר מיך, דערקענען א יודען נאָך די אויגען. יודישע אויגען פּרעגען עפּעס, וויללען עפּעס וויסען... עס איז שווער צו זאָגען, וואָס יודישע אויגען פּרעגען און וואָס יודישע אויגען ווילען וויסען... אפשר פּרעגען זיי ביַ אייך: „שוין זשע האָט איהר אזוי חס ושלום דערקענט?... יעדענפאַלס, ניט דאָס איז די הויפטזאַך פון אונזער בעשרייבונג. איך ווייל אייך נאָר זאָגען, אז אזוי וויַ אויך דער יבשה, אזוי איז אויך אויפן ים – אישלילכער ציהט צו זיַנעם. וויפיעל מענשען עס זענען געווען אויפן שיף, האָבען זיך אלע געגרופירט נאָך זייערע נאציאָנאליטעטען. ענגלענדער, דייטשען, אישאליענער, רוסען, פּאָליאַקען, טערקען, נעגער, כינעזער – יעדער א בעזונדער גרופּע. אויך מיר האָבען זיך ניט אויפגעריט צוזוישען זיך; קיינער האָט אונז ניט אויפגעבעטן קיין פּראָצענט מיר זאלען זיך צוזויפאַטלען בעזונדער... נאָר איך ווייס ניט ווי אזוי דאָס איז געשעהען – אונזער ביסעל יודען האָבען שטיל, אהן וואָרטער, געבילדעט א בעזונדער קאָלאָניע, זיך אויפגעוועצט בעזונדער בייַם עק שיף אין פּערפּיהרט

אַנעשפּרעך, פֿרײַהײַט נלאַט אין דער וועלט אַרײַן וועגען פּוסטע זאַכלעך, אוּן נאָכדעם איז מען, איך נעדענק ניט וויִ אַזוי, אַרויפֿער אויף דעם, וואָס יענע־דען איינצינען פֿון אונז קוועטשט, אוּן מיר האָבען זיך צוריקט וועגען יודען, וועגען אונזער פֿערנאַנענהייט, וועגען אונזער לאַנע אין פֿערשיעדענע לענדער אוּן וועגען דער ציקונפֿט פֿון יידישען פֿאָלק. פֿרײַהײַט האָבען נעריכט נאָר די אויסנעשפּראָכענע יודען, נאָכדעם האָבען אָנגעהויבען נאָכמאַכן אין אונזער שמועס אויך די, וועלכע וועגען סבֿר יוד אַדער דײַטש, אין מחמת נעריכט האָט מען דײַטש, האָבען נאַראָנעס נאָך אַלץ נעקאָנט מיינען אויך די האַלב יודען, אַז דאָס וועגען דײַטשען. וואָס וויַטער וויַטער האָט זיך אָנער אַרויסגעוויזען דער סוד, אַז אַלע מיטגלידער פֿון אונזער כּתה וועגען יודען פֿון פֿערשיעדענע לענדער, פֿון פֿערשיערענע בעשטאַנדטיילען אין פֿערשיעדענע מיינונגען. דרײַצהן וועגען מיר געווען, דרײַצהן יודען פֿון דרײַצהן פֿערשיעדענע וועלטען, דאָס הייסט, יעדער פֿון אונז איז זיך נעווען אַ וועלט פֿאַר זיך. דער שמועס האָט זיך נעפֿירט, וויִ איך זאָל זאָגן, פֿרײַהײַט נעלאַסען אוּן קאַלט, אוּן נאָכדעם אַלץ וואַרעמער אוּן וואַרעמער, ביז עך איז צילעצט נעוואָרען הייס, אַזוי הייס, אַז די איבערנע פֿאַסאַשירען וואָס אויפֿן דעק האָבען זיך פֿאַראינטערעסירט מיט אונז אוּן האָבען זיך אויפֿנעשטעלט בײַם באָרט פֿון דער וועסטען, כלומרשט אַרײַנצוקוקן אין ים אַרײַן, אוּן באמת זיך צינעהערט צו אונזער דיסקוסיע.

אוּן אונזער דיסקוסיע האָט אַזוי לאַנג נעוואַקסען ביז וויִ איז אַרויפֿער אין אַ דיספּוט, אויף פֿראָסט יידיש וועט דאָס הייסען אַ ליאַרם, אַ נעפּילדער, אַדער אַ ידיד, מחמת יעדער איינצינער פֿון אונז האָט נעוואָלט איבערצינגען אַלע אַנדערע, אַז נור זײַן מיינונג איז די ריכטיגסטע פֿון אַלע. אין אַם צו איבערצינגען אַז אַייער מיינונג איז די ריכטיגסטע, מוז איהר רעדען אַלץ וואַרמער אוּן אַלץ העכער, דאָס הייסט מע דאַרף קאָנען אַרויפֿערשרײַען יענעם. אוּן דאָס איז דאָך אַנאַלטער כלל, אַז וועַר עס קאָן שרײַען העכער, דער קאָן בעסער איבערצינגען, אוּן אָט אַזוי האָבען מיר אַלע נעשריען, אַלע נעפּילדערט, אַלע נעמאַכט מיט די הענד, אוּן האָבען נאָר נישט בעמערקט, אַז דער ים האָט זיך צושפּיצלט. עס וועגען אויסנעוואַקסען, מע הייסט ניט פֿון וואַנען, קלייַנע, נאָר נעריכטע וואַלקענדלעך, די שוואַרצע נעריכטע וואַלקענדלעך האָבען זיך אַנענאַקסען צוזאַמען אין לענגער, צוקריכען זיך איבערן הימל אוּן האָבען אײַנעשלונגען די זון. דער ים האָט נעזונגען אַטרויעריגען נגון אוּן די חזאַליעס האָבען איהם צוגעפּלאַסקעט. דאָס שף האָט אָנגעהויבען

בוי וויגען זיך אוּן קאַטשטען זיך אַרוֹיף אוּן אַראָפּ, אַהער אין אַהין אוּן אַבּיסעל אַוווי וויִ דערהעבן זיך. דיִ גלעקער האָבּען אָנגעהויבּען צו קלינגען, דיִ מוזיק האָט געשפּילט אַ מינוּאַל, דיִ מאַרשׁאַוען האָבּען געטומלט לויפֿען. עס האָט זיך דערהערט אַ קריעכצען פֿון מאַשׁינען, אַ וואַפּען פֿון קאַנאַטשען, אַ דרעהען פֿון רעדער,—אוּן איידער מיר האָבּען זיך אַרומגעקוקט, האָבּען מיר דערהערט אַ סכּנות־דינגען זעץ פֿון שויתענד דונערן, אַ מוראַ־דיגען טרעשטש, גליִך ווי דער אָבנרוגד איז צושׁפּאַלטען געוואָרען אוּנטער אוּנז אוֹיף אַ סך שטיקער, אוּן עס האָט ניט געטומלען קיין סך: וענען מיר שוין אַלע פּאַסאַזשירען, וואָס אוֹיפֿן שׁיף געלעגען אוּן פֿערשׁוידענע פּאָזען איינס אוֹיף דאָס אַנדערע, אוּן מיר האָבּען מיט אַמאָל דערפֿילט אַ נאַסען קאַלטען שטראָם אוֹיף זיך, וואָס האָט אוּנז פֿאַר־חליאַפּעט אוּן נעגעבּען אַ טוק ציין, אַ ווערף אַרוֹים אוּן אַ טראָג אַוועק מיט'ן וואַסער צו אַלדע שוואַרצע יאָהר... דאָס אַלעס איז געשׁעהן מיט אַזא גיכקייט, אַז מיר האָבּען קיין צייט ניט געהאַט אָבּגעבּען זיך דין וחשבון וואָס מיט אוּנז מהוט זיך, אוּן מיר האָבּען ניט געוואוּסט וואיהין מיר זאָלען לויפֿען. מיר האָבּען זיך צוגעפּאַסט־געשלאָגען אַלע אינאיינעם וויִ דיִ שׁפּעלעך אין אַ סכנה—אוּן אָס אַוווי לויפֿען מיר אַלע אין וואַסער, חאָפּען זיך אָן מיט דיִ העגד אָן דיִ צו־נראָכּענע ברעטער, אָן דיִ קאַלטע גליטשׁיגע אייזענס, אוּן מיר האַלטען זיך צו מיט אַלע כּחות. נאָך אַמינוט אוּן מיר פֿערלירען דעם חשבון פֿון דער צייט, פֿון טאָג אוּן נאַכט, אוּן אוּנזערע אייגענע נעמען אוּן פֿון אַלעם, וואָס אַרום אוּנז, מיר ווייסען נאָר, אַז עס טראָגט אוּנז אוּן עס וואַרפֿט אוּנז אַהין אוּן אַהער אוּן עס שלעפּערט אוּנז אַרוֹיף אוּן אַראָפּ, אוּן מיר פֿילען וויִ דאָס גלוט פֿרייהרט אוּנז אוּן דיִ אָדערן, אוּן מיר שפּירען וויִ דיִ אברים ווערען אָפּגעשׁטאַרבּען אייניגעמאָל, מיר העלפֿן אוֹיף זאָהן, העלפֿן אוּן פֿילען — מיר לעבּען זיך אָבּ, מיר זענען ניט מעהר מיר...

נאַטירליך, דאָס דערצעהל איך אייך אינס נאָכּען פֿון מיינע מיטשׁוּלדיגע. פֿון מיר אַלײַן קאָן איך אייך זאָגען (איבּער וועט דאָס וואַהרשׁיינליך, ניט אָנ־גענומען פֿאַר אַ בעריהמערײַ?), אַז איך האָב מיך נעהאַלטען נאַנץ פֿעסט אוֹיף אײַן פּלאַץ אוּן האָב געהאַט דיִ מעגליכקייט צו בעמערקען, וויִ אַוווי יעדער פֿון מיינע מיטשׁוּלדיגע האָט זיך גערעגעלט מיט דיִ וועלען פֿונ־ים, בשׁום אופֿן ניט געוואָלט זיך אונטערגעבּען אַוווי ניט. מילא, פֿונ־ים מיליאָנער איז קיין רעדע ניט. וואָסער מיליאָנער ווייל דאָס שטאַרבּען? סײַדען אַזעלכע וואָס דיִ מיל־יאָנען מיט'ן כּבוד מיטן עולם הזה האָבּען זיך איהם שוין אַוווי שׁפּאַרק צוגע־געסען, אַז עֶר איז אַ בעלן פֿערוואָבּען, וואָס פֿאַר אַ טעם האָט „ענג וועלט“...

איהר האָט בעדאַרפט אָנקוקען אָט דעם אפיקורס, דעם אַטעאיסט, וואָס אויפן שקַ האָט ער געליקענט אָן נאָט און נעמאַכט אַ תל פון דער נאַנצער וועלט מיט איהרע אַלע תענגים, וואָס זענען ניט וועכטה אָט דאָס וואָס פאַלט אַראָפ פון אַנ׳אויסגעוויקערט סגאַראַטעל, האָט ער דאָס איצט נע־ארבייט מיט די העגד, נעקרעכצט און געזופצט און געפופען נאָט צו הילף!... די פרוי, וואָס אויפן שקַ האָט זי ארויסבעזויגען אַזוי פיעל טאַקט, געהאַל־טען זיך די נאַנצע צייט זי אַ מאַנסבול, האָט זיך דאָ נעבעך פאַרלאָרען, אַלע מינט גע׳חלשט׳ט און אויפגעמונטערט נעווארען פונים וואַסער, וואָס האָט איהר אַלע מאָל דערלאַנגט אַ שמיס אין פנים ארײַן. אַפרוי בלײַבט אַפרוי... זעהט איהר, שען איז געזאָגן אָנצוקוקען דעם פאַסאוישר פון צוויישענדעק, דעם בעל מלאָכה מיט די ידים. ער האָט אַלע מאָל אויסגעדרעהט דעם קאָפ צו מיר אין געזונקען איהר זאָל מיך האַלטען מיט בויזע העגד אָן דעם אייזערנעם קרוק, אָן וועלכען ער האָט זיך צוגעהאַלטען נאָר מיט איין האַנד מחמת מיט דער אַנדערער האַנד האָט ער צוגעהאַלטען די פרוי נעבעך, וואָס האָט פון חלשות נעקאָנט חלילה אַראָפגליטשען זיך פונים ברעט אין גלײַכען איהר פריה־צייטיגען קבר אין די אָבגרונדען פונים ים...

. . . . . .

וויפיעל דאָס האָט געמוען קאָן איך אייך ניט זאָגען. קיינעם פון אונז איז נישט געלעגען אין זינען אַ קוק געבען אויפן וויינער. איך נעהאַנק נאָר, אַז עס איז אַ שמוק צייט געזעסען, נאָכדעם איז געווארען וויעדער פונים־טער — חשק, און עס האָט לאַנג — לאַנג געצויגען זיך די צייט, אפשר אַ נאַנצען טאָג, און אפשר אַ טאָג מיט אַ נאַכט און אפשר צוויי טעג מיט צוויי נעכט, איך קען דאָס אייך ניט זאָגען, וויל ס׳איז דאָ אַוועלכע לעזער, וואָס אַז מע רעד־צעהלט זיי עפּים אַנ׳אונגעוועהנליכע זאַך, הויבען זיי אָן איבערקוקען זיך איינער מיטן׳ן אַנדערען און צו שמייכלען. איך ווייס וואָס אַוא שמייכעלע בע־דייט. עס בעדייט: „האַקט אַטשוינינק! בראָקט אין קרויט ארײַן! מיר גלויבען אייך וויַ דעם לוח...“ יאָ, איך שטעל מיר פאָר די גרימאַסע פון די דאָ־זיגע חכמים, וועלן איך זאָל זיי דערצעהלען די חרושים, וואָס איך האָב זיך אָנגעוואַרפן שוויימענדיג אויפן ברעט פונים ציבראָנעם שוין, די פישען מיט די וואַסער־פויגלען מיט די ים קאַטערס, מיט די אַלערלײ מינים באַשע־פענישען, וואָס זענען האַלב מענש און האַלב פיש... זיי וועלען נעווים זאָגען, אַז מען האָט אין אמעריקא, אז איך „בלאָז זיי“, דאָס הייסט, איך בין מגזם, איך איבערטרײַב און דערצעהל זיי בבא־מעשיות... איידער אויסהערען אַוועלכע

מיינונגען איז שוין גלייכער וואנען דער דאזיגער נסיעה אבשווייגען און דער־צעהלען וואס וויטער איז געווען.

ווייטער איז געווען, דאנקען גאט, גוט ועדר גוט, נאך בעסער וויי מיר האבען געקאנט ערהאפטען. עס האט אונז געגעבען א ששארקען שטוים און א וואדף אדוים אויף א מין זאמד מיט שטיינער, און מיט אמאל האבען מיר דערפיהלט א מין צערטליכע וואלעמקיים אויף אונזערע דורכגעצעשע, דורכ־געפרוירענע ליבער, און א העלער שיין דרינגט ארײן אין אונזערע האלב צו־געשאכטע אויגען, און א מאדנע הינ צוגיסט זיך אין אונזערע אדערן, און עס הויבען אן אויסגלייכען זיך אייניגזויז אונזערע גליעדער, און מיר עפענען אויף ביסלעכווײז אונזערע אויגען, און מיר הויבען אן ביסלעכווײז ועהן, העדרען, און פערשטעהן, וואס מיט אונז טהוט זיך און קוים קוים וואס מיר קאנען אויס־רעדען איינם צום אנדערן א וואדט.

— וואו זענען מיר? — זאגט אײנער.

— וואו זענען מיר? — ענטפערט איהם דער אנדערער.

מיר ווייסען נישט, וואו מיר זענען, נאר ועהן ועהען מיר און פיהלען פיהלען מיר. אז מיר זענען אויף דער יבשה, אויף דער טרוקענישט, און מיר הויבען אן איינצוזעהן אויפצוזעצען זיך, נאכדעם או פושטעלען זיך אויף די פיס, אבטרייסלען זיך פון דער נעץ און מיר הויבען אן זיך ארומקוקען אויף אלע זייטען, ארויף אויפן הימעל און אראפ אויף דער ערד, און מיר הערהאהן: אויבען א שענעם, בלויען, לוישערן הימעל מיט א לויכטיגער שיינענדער און וואראמער זון, און אונטען א גרינע ערד בעוואקסען מיט גראו און בעדעקט מיט וועלדער, און פוילען פלאצערען און פישטשען איבער אונזערע קעפ, און בלומען פון אלערלי קאליהרען בעציערען דעם דאזיגען ן־ערד, און מיר דערפיהלען א מאדנע קלעמענישט אונטערן הארצען, און עס ציטערען אונז העגד און פיס, א פנים פאר הונגער, און מיר פרעגען זיך וויעדער איינם דאס אנדערע און ענטפערן זיך איינם דעם אנדערען:

— וואו זענען מיר? וואו זענען מיר?

און עס קערט זיך אום צו אונז אונזער פערשטאנד, און מיר הויבען אן צו בעגרייפען, או דאס האט אונז דער ים אראפגעווארפען ערגיץ אויף א לאנד, וואס איז אונז נישט בעקאנט, אויף וועלכען, וואס מיר ווייסען נישט דעם נאמען — און מיר טאפען א קוק איינם אויף דאס אנדערע און איך טהו א צוהל איבער — מיר זענען (שטעלט אייך פאר, מונקט דרייצהן), די וועלכע דרייצהן פאדשוין, דער זעלבער מיליאנער, דער זעלבער אטאימס, די

זעלבע פרוי, דער זעלבער בעל מלאכה פון ציוויליזאַנדזשען — אַלע די זעלבע, אונזער גאַנצע יודישע קאָלאָניע, וואָס אויפן שוף, ניט איינער אַ פּראָמדער: — און ניט וויילענדיג רייסט זיך אַרויס פֿונם האַרצען און האָט אויך לאָזט אַ טרערהר, און מיר אַלע הויבען אויף די הענר צים הימעל (אויסער איינעם, דעם אַטעאיסט, וואָס האָט זיך אין דער מינוט אָבגעקאַרעוועט אַ ביסעל אָן אַ זייט) און מיר דאַנקען און לויבען נאָט שטילערהייד, אָהן וועלטער, אימליכער בייַ זיך אינוויניג אין הארצען, און מיר זאָגען:

— דו ביזט גרוים, אָ נאָט! און גרוים וענען דיינע וואונדער!...

ב.

18 אויף דער יבשה.

נעוויס איז יעדער פון אייך נעוואָרן אַ מאָל אַ קינד און נעוויס האָט יעדער פון אייך נעלעזען די שענע בעשרייבונג פון ראָבינזאָן קרוזא, אָדער וויי דער ים האָט אים אַרויסגעוואַרפֿען אויף אַן אינזעל, וויי אָדער אינגליקליכער ראָבינזאָן איז אָבגעוואָרן היבשע עטליכע יאָהר אייגער אַליין, פֿריהער מיט אַ פּאַפּאגאַי, וועלכען ער האָט אויסגעלערנט רעדען עטליכע ווערטער, און נאָכדעם מיט אַ ווילדען מענשען, וועלכען ער האָט אַ נאָמען נעגעבען „רב פרייטאָג", וויי אָדער ער האָט זיך ערנעהרט מיט נים אין נעניט זיך קלייבער פון בלעטער, און נאָך אַ סך, אַלעלכע שענע וואונדער האָט אידער נעזוים געלייענט אינים בוך ראָבינזאָן, וואָס האָט זיך נעמאַכט אויסטערבליך אין בעריהמט אויף דער נאַנצער וועלט.

פונקט דאָס זעלבע איז נעוואָרן מיט אונז, די דרייצעהן אונגליקליכע פּאַסאַזשירען פונים צוּפֿראָבענעם שיף, וואָס האָט אונז אַרויסגעוואָרפֿען ערנין, מיר וויסען ניט וואו. דער אונטערשיער פון אונז ביז ראָבינזאָן בעשטעהט נאָר אין דעם, וואָס ער איז נעווען איינער, און מיר זענען דרייצעהן. דרייצעהן פרידער (צוועלף בריידער, איינע אַ שוועסטער) פון איין פאלק, נאָר פון פֿערשיידענע לענדער אין פון פֿערשיידענע קלאַסען און פֿערשיידענע מיינונגען. דרייצעהן ראָבינזאָנס אויף איין אינזעל! אוהאי איז אונזער לאַנע בעדיישענד בעסער פון דער טרויעריגער לאַנע פונים עלענדען ראָבינזאָן. וואָס קומט אונז אָנגעהר אַרויס פון דעם, וואָס מיר זענען דרייצעהן, אַז מיר וויסען ניט וואו מיר זענען אין דער וועלט? צי אין אַ לאַנד, צו אויף אַן אינזעל, צי אין אַ וויסטע? לויט דאָס שענע גראָו, די בוימער מיט די פויגלען, וואָס מיר זעהען פֿאר

זיך, וויזט אפילו אויס, אז מיר זענען נישט אין קיין וויסטע, גאנץ מענלעך, אז דאָ זאָלען זיך געפינען אויך מענשען. די פראגע איז נאָר: וואָס־ערט מענשען? טאָמער חלילה וחלילה מענשען פֿינים שבט „טאראטאַ", וואָס פרעסען איינס דאָס אַנדערע? — און עס קומט מיר אויפֿן זינען דאָס בוך וואָס איך האָב געלייענט אויפֿן שיף פֿאר דער קאטאסטראָפֿע. דאָס בוך איז דוקא אַ יודיש בוך, אַראָמאַן, געשריבען אין ושאַרגאָן אין אַרויסגעגעבען אין אַמעריקא, שוין די זיבעטע אויפֿלאגע (אַווי שטאַרק געשריבען אויפֿן בוך). דער ראָמאַן הויסט מיט זאָהר אַלענגען נאָמען:

„קאַפּיטאַן חאַרבאַבא, אָדער זיי פֿאָהרען נאָך דימאַנטען אין פֿאַלען ארײַן צו די מענשענפרעסער, וואָס אויך דער אינזעל קוקורוזא, דאָרט וואו עס געפינען זיך די ווילדע מענשען פֿינים שבט טאראַטאַ".

דאָס בוך האָט נעמאַכט אַזאַ „סענסיישאַן" אין דער גאַנצער וועלט (אַווי שטארק אין דער פֿאַרזעלץ בפירוש נעשריבען), אַז עס האָט ניט גע־סטייעט קיין פּאַפּיער אין די פֿאַבריקען און קיין אותיות אין די דרוקען אוין זעצערס האָט מען נעמוזט ארבאַבירען עקסטרא פֿין יוראפּ אויך בעזונדערץ שיפֿען. שאַדע, וואָס איך האָב דעם ראָמאַן ניט נעענדיגט, מחמת דער שטורם, וואָס האָט זיך אויפֿגעהויבען אויפֿ־ים האָט מיך איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען, דאָרטען וואו עס וועלט בעשריבען וון אַווי דאָס שיף האָט געפלאַנ־דשעט איבער־ן גרויסען אקעאַן. און עס איז אויסגענאַנגען עסענזאַרג, און עס איז נעבליבען מען זאָל וויסען נוהל, וועמען פֿין די מאַטראָזען מען זאָל פֿריהער ארײַנוואַרפֿען אין קעסעל ארײַן אָנקאָכען פֿון איהם אַ באַישט פֿאר די איבעריגע מאַטראָזען, אַווי לאַנג ביז עס איז שוין ניט געבליבען קיין מאַט־ראָז, אַ חוץ דעם קאַפּיטאַן חאַרבאַבא, וואָס איז ציעמלישוואימען צו אַיין אינזעל מיט־ן נאָמען קוקורוזא, דאָרט וואו עס נעפֿינען זיך די ווילדע מענשען פֿינים שבט טאראַטאַ. „עס וועט זיין שעהן, אויב מיר נעפֿינען זיך צוישען די וילדע פֿראָים פֿינים שבט טאראַטאַ און עס וועט זיך זיי פֿערנלוסטען מא־סען פֿון אונז אַ נעבראַטענם אדער קאַטלעטען פֿין מענשענפלייש, נעפּרענעלט אויף פֿרישענמילך! אויב אַווי וואָלט שוין נלייבער נעווען טויענד מאָל מיר זאָלען נעווען דערטרונקען ווערען אין די אָבגרונדען פֿינים ים, אדער אַיינ־נעשלונגען ווערען פֿון אַ פֿיש."

דער דאָזיגער נעדאַנק האָט אונז אַלע דרײַצהן נעענבערט תּעם מח און קיינער פֿון אונז אַיז קיין בגלל נישט נעווען זיין אַ נעבראַטענם פֿאר די חילדע מענשען פֿינים שבט טאראַטאַ. ניכער וואָלט יעדער פֿון אונז אַ בעלן

זײַן אײַנשלינגען אַ ווילדען מענשען, אַזוי שמאַרק הונגעריג זענען מיר נעזונען אין אויסגעמאַטערט פֿון דער שוועער נסיעה אויפֿן אָפּגעריסענעם פּרעט דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט. וויַ אַ בײַן אין האַלז האָט זיך אונז נעשטעלט די פֿראַגע: „וואָס ווילען מיר עסען?“ מיר האָבען נעקוקט אײַנס אויף דעם אַנדערען מיט אַזעלכע אויגען, גלײַך וויַ מיר ווילטען נעזאָגט: „לאָמיר ווארפֿען גורל ווער מען, אָל פֿריהער אויפֿעסען“.

— וואָס ווען זײַן דער תכלית, וואָס מיר ווילען שטעהן אָט דאָ? מען דאַרף ערנײַ קריגען עסען.

אַזוי האָט זיך אָנגעריפֿען אײַנער פֿון די דרײַצעהן דאָבט זיך, דער מילי־יאָנער וואָס האָט נישט נעקאָנט איבערטראָגען קיין הונגער מעהר פֿון אַלעמען.

— קריגען עסען! — האָט אַ זאָג נעטהאן אַ צוויישער מיט בעס. — עס איז גרינג צו זאָגען קריגען עסען! וואָ וועט מען קריגען עסען? איהר ווהט נים, אַז מיר נעפֿונען זיך אין אַ וויסטע?

— פֿון וואַנען איז נעדרונגען? — פֿרעגט איהם אַ דריטער, אויפֿנעטראָגען אויפֿן צוויישען.

— דער גרויסער גאָט, וואָס האָט אונז מציל נעזעהן פֿון די שטאַרקע וואַסערן וועט אונז מסתמא נישט פֿאַרלאָזען מיט שפּײַז אויך.

אַזוי האָט זיך אָנגעריפֿען דער אײַנציגער פֿרומער יוד, דער אַרטאַראָקס, וואָס צוושען אונז, און האָט אָבער נעכאַפט אַ בויזען קוק פֿונם פֿאַטאַשיר, וואָס מיר האָבען איהם אַ נאָמען נענעבען „דער אַטאַאיסט“.

און אַזוי האָט זיך אַרײַנעצויגען אַ לאַנגע דעבאַטע וועגען וואָ קריגט מען עסען בײַ אײַנער פֿון אונז (אין זיך זיל נים וואָגען, אַז דער אײַנער בין נעווען איך, בכדי איהר זאָלט מיך נים האַלטען פֿאַר אַ בעריהמער) איז נעפֿאַלען אויך אײַן עצה: מיר אַלע דרײַצעהן זאָלען זיך לאָזען אויף פֿערשידענע זײַטען, אויף דרײַצעהן וועגען, זוכען, ווער אין פֿעלד, ווער אין וואַלד אין ווער אויף די בערג—טאָמער ווילען מיר עפּעס אויסגעפֿינען אַ זאַך אויף צו עסען?.. דער דאָזיגער פּלאַן איז שוין כמעט נעווען וויַ אָנגענומען, האָט זיך פֿרויגעריפֿט אײַנער מיט אַ ווידערנאַנד:

— וואָס וועט זײַן טאָמער בלאָנזשען מיר? אַזוי זענען מיר חאָטש אַלע אײַנאײַנעם, אַלע דרײַצעהן. דרײַצעהן איז נים אײַנער.

דאָס איז געווען ווהר אַ ווייכטינער נעדאַנק, און אַלע האָבען נאָכנעגעבען, אַז דרײַצעהן איז נים אײַנער. די פֿראַגע איז אָבער נעווען, וואוהין זאָלען מיר זיך לאָזען נעהן? אַלע דרײַצעהן? רעכטס אַדער לינקס? אין פֿעלד אַדער אין

וואלד? דו דאוונע פראצע האט ארויסגעפֿאלן א נאכט דוסקוסיע אויף היבשע עשליכע מינוט אזן מיינונגען האבען זיך דא אויף דער ישוה, וו דארשען אויפֿן ים, צוטהילט. היפֿעל מענשען, אזוי פיעל מיינונגען. דרייצהן מענשען, דרייצהן מיינונגען. איינער האט געדרונגען, אז אין וואלד דארפֿען זאקסען פירות, האמערע סינט איז, אבי פירות! האט איהם דער אנדערער אינערשפארט, אז ער הערט דאס ערשטען מאל, אז אין א וואלד זאלען זין פירות: האט זיך ארייגעמישט א דריטער אזן געזאגט אז סיאיז פארען אלערלי וועלדער אויף דער וועלט. אזוי אם זאקסען נים קיין עפעל אדער בארען, זאקסען דארפֿען נים. פֿאר נים איז ער ערב.

— פֿאר נים זענט איהר ערב? מיט וואם למשל זענט איהר ערב?

— מים וואם איהר ווילט!

— אזן פֿאר וועלדער חיות זענט איהר אויך ערב?

— וואם עפּים וועלדער חיות? וועלדער מענשען זענען ערגער!

— א סך ערגער!

אזן אם אזוי האט זיך אויסגעצויגען א ביטערער קאמפֿף וועגען לאזען זיך נעהן אזן וואלד ארין נאך פירות אזן גאט ווייסט בזו וואגען אם וואלט זיך אזוי נעצויגען, ווען עם חאפט זיך נים ארום דער פראפעסור פון צוישענדעק. דער פראפעסער מענט, דער בעל מלאכה, אזן רופט זיך אן אזוי:

— רמוחי! אזוי איהר וועט קיין פארטיפעל נים האבען, וועל איך אייך פֿרום זאגען. איך בין א פראפעסער מענט, א בעל מלאכה, אזן ווייס נים קיין חכמות. ווען דארף מען זיך קריגען איבער א זאך ווען ווייסט נים? עם קען זין זו סיאיז דא אין וואלד א סך פירות, אזן עם קען זין, אז סיאיז נישא נארנים. אזוי איהר וועט מיר ערלויבען, מהו איך אויף א וועלע א שפּרונג אט אין וואלד ארין, אזן אזוי עם וואקסען דארטען פירות, וועל איך אייך זאגען, אדער איך וועל אנריסען אזן ברענגען, וועלען מיר עסען.

דאס איז נישטען אזוי אייגפאך אזן סראכט, אז עם האט זיך נים נעפונגען פניעט קיין אייניצער, וואס זאל נעזגען דעם פראפעסטירען. אזן מיר אלע האבען זיך אויסגעמיצט אויף די שטיינער אקענען דער זון זיך ווארעמען אזן כרישקענען אזן סערטיפט זיך ידער אין זיינע אייגענע נעדאנקען. נערעדט האט קיינער נים. נישט דערפֿאר, ווייל מען האט נים נעוואגט צו כערירען די היילינע שטילקייט, אזן נים דערפֿאר, וואס סיאיז נים נעוזגען פון וואס צו דערצען, נאר איבער א נאנץ נאטירליכע זאך; מיר זיצען נעווזגן, וו איך האב אייך שוין נעוואגט, מידט הונגעריג, אזן א מענש, אז ער הילט עסען, האט ער פיינט רעדען. אזוי אלע האבען נעפֿילט דאס אייגענע וואס איך, האב

איך טורא, אז אין דער צייט האט מען זיך נית געקענט אנקוקען איינס דאם אנדערע און מען איז נעזונק קאמאפעל איינס דאם אנדערע אייגיצישליונען לע־בעדיגערהייט, נית בעסער פון די ווילדע מענשען פונים שכט טארמאזיטא... יא, א מענש אז ער איז הונגעריג, איז ער א חיה. איך האב דאם אליינסעזעהן פון דעם, וויי אזוי אונזער נאנצע קאלאניע האט זיך נעגעבען א וואכע צייט שליה, צום פראסטען מענשען, אז ער איז צוריק נעקומען פון וואלד מיט פולע פאלעם. נאט וויסט וואס מיט אירם וואלט נעווען, חען ער קומט חלילה מיט לייריגע הענד; דער גרעסטער דושענשלמען, דער צרוסאקראם, דער מיל־יאנער, וואלט דער ערשטער ארויסגעפאלען אזוי אירם און וואלט אירם נעניסען וואנען בייס נאנעל, צום גליק אנער האט אונזער שליח נעבראכט אזעלכע פרישע זיסע נעשמאקע באנאנעס מיט אזעלכע פעטע יארעדינע נים, אז מיר האבען זיך טאקי וויעדער אמאל וון די וילדע מענשען פונים שכט טארא־טוטא, נעזעבען א וואנק ארויף אין נעניסען חאפען אין רייסען אייער בייס אנדערען פון די הענד. די דאזיגע באנאנעס מיט די נים האבען נעהאט אין זיך טויזענדערלי טעמים. דער עולם האט זיך נארנים נעקענט אבלויבען פון זיי. אישליכער האט נעפונען אין זיי אן אנדער טעם אין יענער האט ארויסנע־האט זיי מיינט. ואס מעהר מען האט נעשמועלט דעם הונגר, דעסטא מעהר בערעדזהדיג איז מען נעוואקסן, און די פרוסיער האבען אנגעהויבען צו לייכטען, אין א שמייכעלע האט זיך פשוטעזען אויף די ליפען — נאר אנדערע מענשען איז מען נעוואקסן; אייגער האט בעמערקט, אז באנאנעס איז די בעסטע פרי אין דער וועלט, דער אנדערער האט נעוואנט, אז מען קען מיט באנא־נעס אפלעבען דאם נאנצע לעבען. דער דריטער האט אויסגעזוכט על פי דארווין, אז די ערשטע מענשען פון פארציטען האבען נעלעבט נאר מיט פירות, און נעזונט מיט באנאנעס, ווייל באנאנעס ווענען וועקסער פון אלע אנ־דערע פירות. האט זיך ארויסגעוויזען אין האט דאם אבגעלייקענט טאקי על פי דארווין. אידם האט אונטערהאלטען א פינפטער אין האט נע־ברוכט א ראיה פון די צייהן, וואהים ואל דאם אנדערש זיין, אז די ערשטע מענשען האבען נעלעבט מיט באנאנעס, הייבט צו האם האבען זיי בעראנט אזעלכע נעזונדע צייהן?... האט זיך ארויסגעשטעלט אייגער, דער ארטהא־דאקס, דער אייגער פרומער יוד, וואס האט נעמאכט א ברכה „בורא פרי העץ" פאר אונז אלעמען, און האט אונז אבגעהאקט די פלייטעל:

— וועגען וואס שפארט איהר זיך דא? האט איהר דען פארגעסען, וואס אין דער תורה שטעהט נעשריבען? נאט האט אונזוואנט צו אדמן אזוי צו

זאָגן: „פֿון אַלע בוימער פּנים גאָרטן זאָלסטו עסן, אין פֿון דיר צוויי בוימער זאָלסטו נים עסן"?

ועלכסטאַרשטענדליך, אז בעגען אזא מין ערקלעהרונג איז אויסגעמאַכט דער תּורה אטאיסט און די ציווי האָבן זיך אביסעל צוגעבאַרט, צוויער־מעלט, און דוקא אין נאכן מוטה. עס איז בעוואיסט אז נאָכן עסן איז יעדער מענש אסך מער אויפֿגעלייגט, וויפֿיל עסן, ובפרט נאָך אזא לאַנגן און אזא שווערן תענית, וויפֿיל האָבן נעהאַט אויפֿן ים. די ווסן בא־נאַנעם און די קעשע נעשמאקט נים עטלעכן וואוי אזוי אָן, אז עס וועט אונז אַלעמען א באַלואם אין די בויגער, אַחיות אין הארצן, אַליכט אין די אויגן, עס פֿאַרוואלט זיך אביסעל רוהען, לייגן אויפֿצוגן אויפֿן נרי־נעם חיבּן נרָאו מיטן פּנים אַרויף און קוקן אין טיעפֿן פֿלוין הימעל ארין, אן אַלע דרייצאַהן צוהען מער זיך אוים אויפֿן נרינעם וויכן נרָאו מיטן פּנים אַרויף און קוקן אין טיעפֿן פֿלוין הימעל ארין. לאַנג קוקן אין טיע־פֿן פֿלוין הימעל קאָנען מיר נים, עס הויבן אָן צו שלייפֿן זיך די אויגן אן מיר האָפֿן א דרעמעל, א פּנים נים אויף א קלייניע ווייל, וואָרום אז מיר האָ־בען זיך אויפֿגעוואַכט, האָט די זון נעהאַלטן אין איהר שפּאַציר שוין נאַנץ וויטלוך, און האָט ערשטע אין נעזוען: „וואַכער! וואס קוקט מען אביסעל וואַכער אויף א מרונק?" און, וויַ דער שוויער איז. האָט מען נאָכנישען הקירהן און שפּארען זיך אויפֿער דער פֿראָנט פֿון וואַכער. אייניע האָבן נעדרונגען, אז וואַכער דארף דאָ זיין לדוב. דאָרט וואו נעהרט, דאָרט מוז זיין וואַכער. און אייי־ניע העבן אויפֿגעהויבן, אז סאיז נאָר קיין וואַכה נים; עס קאָנען זיך זיין נעהרט אין קיין וואַכער אָל נראוט נים זיין. לעדער פֿון אונז האָט אַרויפֿנאָכט זיין מיינונג. דרייצאַהן מענשען, דרייצאַהן מיינונגען. דער דרייצעהנטער איז נעווען דער פּראָסטער מענש, דער בעל מלאכה, וואָס האָט ליעב נעהאט תמיד זיין דער לעצטער. ער האָט זיך פֿריהער צוטשולדיגט, וויַ זיין שוויער איז, וואָס ער, א פּראָסטער מענש, וואָט אַרויפֿנאָכשטיין זיך צוליבן נע־הויבענע לייט, וויַ מיר זענען, נאָר אויב מען וואָט נים האָבן קיין פֿאַראי־נעל, וואָט ער זאָגן זיין מיינונג, או עס קען זעהר נעמיטלט זיין, או עס זאָל זיין א סך וואַכער, ערער עס וואָל נאָר נים זיין קיין וואַכער, און או מען וואָט איהם ערלויבן, טהוט ער א שפּרונג אָט דען צו יענעם באַנק, וואָט ער זעהן, אויב עס איז דאָ ייאַכער, וויַט ער אונז זאָגן. עס פֿערשטעהט זיך, או דער פֿאַרשלאָג איז אננענומען נעוואָרען כמעט איינשטימיג, אין עס האָט נים נענומען קיין סך, איז אונזער שליח נעקומען צוריק מים א שיינעמדינ פּנים אין מים א

גמט בשורה. עז דא נים זיין אונטערן בעת פליכט אַ מענטש מיט וואָרע טעם נן־ערן. שאַרף, וואָס ער האָט נים קיין עסער אויף צו בראַטען. ער האָט מורא, אַז מיר וועלען זיך דאַרפען מטרוח זין אַהין אַלײַן דרײַבען.

אוודאי וועלען מיר זיך מטרח אַהין אַלײַן דרײַבען, אין מיר נעהען צו צו אַ פּליסענוואָס וואַסער, ריין וויַ אַ קרישטאַל, וואָס שלומעלע זיך עשיל באַרג אויבן און נאַטאַלט אַהים וועט בעת בוין האַלד צרען, אין מיר פּאַלען צו אויף די קנעכט מיטן פּנים צום וואַסער, זיי אונטער עלטערן האָבען געמוהן שאַרצישען, אין מיר לעשען אונזער דאָרשט, אין עס וועט אונז חיקאַר אַ באַלואַם אין די בוינער, אַ חוות אין הערצען און אַ לובט אין די אויגען, אין מיר וועלען זיך אויס אַלע הינצאַהן אויפֿן נראָ בײַם פּליסענדאָם טיבאַל אין קוקען אויף האָי שעפער פּישוינער וונקוועל, וויַ זי האַלט בײַם פּערצאַהן אונטערן שטאַם ענרובכען האַלי, אין דער וואַלטער מאָ האַלט בײַם אַבטרע־ טען זין אָרט האָב קהלען אבענד, וואָס העגסט שוין איבער אונזערע קאָם אין וואַרפט אַן אויף אונז אַ מרה־שחורה זין רופט אַרויס אַ נייַעם וואָרט:

וואָו וועלען מיר האָבען נאכטלענער?

נאָטורלעך וועלען די מיטנעכטן צושטיללט; דרײַצהן מענטשען, דרײַ־ צהן מיטנעכטן. דער וואָגט, אַז דאָס בעסטע הילט נעהען שלאָפען אין וואַלד. דער וואָגט, אַז אין וואַלד קאָנען זין חות. אויסער גיט איין עצה מען זאָל זיך לאָנען צרוק אויף אַ בארג, טאַקער וועט מען עסיס דאָרטען נעפֿונען. שפּאַרט אויהם איבער נעהּ וויסער, אַז אויסער שטיינער הילען מיר נישט נעפֿונען נאָר נים. דאָמי נעהּ וויסער, אַז הילוי הילצען מיר נעפֿונען שטיינער, פֿין שטיי־ נער קאָן מען משכען אַ נעצעלט, אַ מען נעבויט אויף צו נעשטיגען זיך פֿין אַרשיען. אין וואַכטוג אַהי נעהען מיר אַלע וויסער אין חסער בין מיר קומען צו צו אַ נרויסע היול אין בארג, אַמין נרוב פֿין דער נאַטור, אַהאָ אפשר דאָבען וואָס מענשלעך העגט אַמאָל, מיט אַסך יאָרען צוריק, נעמאַכט, אויבערלעוט אין אונקנעגאַנגען. אויף וועגען דעם וועגען פֿער־ שיערענ מיטנעכטן. דרײַצהן מענשען, דרײַצהן מיטנעכטן. נאָר אַז דא העלען מיר רוהיגן פֿערבראַכען אונזערע נעסט — אין דאָס וועגען אַלע אויספֿערשטאַנ־ דען, וואָרום מיר האָבען דען אַנשטאַנד ברירה? אין אויב אויהר הילט וויסען, אין דאָס נאָר נים נעהּען אהי שלעכט, וויַ איהר שטעלט זיך פֿאָר. אמת, קיין קישנגם מיט קיין אויסערבעטען מיט קיין קאַלדרע האָט פֿין אונז קיינער נים נעהאַט. דערפֿאַר אַבער האָט זיך יעדער פֿירנומען זין פּלאַץ צוזישען שטיינער, אויסנעטעם מיט פֿיש אַנגעריסענעם נראָ. פֿאַר דער פֿרי האָבען מיר אויס־

געזונט אַ גאַנץ בעזונדערן פלאַץ, צוויפֿלענקאַשטע שטוניקער פֿון איהרע חעגען, געמאכט אַ מין אַלקער, אויכעבעט מיט גראָז פֿון פֿרידהאנגען מיט בלעשער. די אַלע ארבייט, צוזאַמקאטשטען שמוגער, אַרויסגען -דאָז, בראָגען בלעמער, האָט נעשהען דער פראָפעסאָר מגנש, דער בעל מלאָכה, נישט חלילה, וויל מיר האָבען זוך מיט איהם נעשעפט; ער האָט די אַלע זאכען אַליין נעמוהן, נעפֿעשטן מיר זאָלען קיין פֿארבייפֿל נים האָבען אין נעמעבען אונז צו פֿארשטעהן, אז דאָס איז ון ארבייט, מחמת ער איז אַ נעלעהרטער נעל מלאָכה, אנשטרענגער, וואָס איז נעוואהנט נעווארדען צו פֿרבייטען, קאָן נים וויצען לויהן. עס אונז נעזאָגען אסלו אַבוסל אויבער דער טובע, נאָר מיר זאָלען שוואַרק פראַצעשטירען נעגעגן דאָס, קאָן איך נים זאָגען. מיר זאָגען אויך נים נעזעסען לויהן. מיר זעגען נעהען פֿרנייגען מיט זהער אַוויכטיג פראַגע: „וואָס זענען מיר?“... עס איז נישט קיין ערשטיג דאך אויך דער וועלט פֿאר אַ מענשען. וואָס זוכסט נים וואָ ער נעפֿינט זוך!.. משוקקהדיג! עס זענען עשטען צוישען אונז נעגעג אינטעלעגענט מענשען, מעגיגן מיט בילדונג, מיין קאָן זאָגען נעלהרטע מענשען, חכמים, פֿילאָזאָפֿען, מער נישט אייגער אויסלייגער, וואָס זאָל נעדענקען נעשריבענ אין קאָגען אַרטיפֿאַן אויך אויסזוי- נג די אייגלען וואָס אין ים. אייגער האָט אזעלי יע עסעס נעדענקט פֿון דער נעשיכטפֿאָרש אין האָט נעמעגען שוהען זי פֿינם אַרבעל נעזעגען אין דער וועלט ארון:

– סיצילין, סאַרדינע, סיאַמערא, יאַוא. בארבאָע, אַלקאָהאָל, קוגא, וואַסערפֿאָקא, מאַראַצמאַקאַר, ני באַאַנדלבער, מיאַדושאן, קאָנפֿלון, וויעשרא, רעַבהוהנדע, אינדאָקא, אינדיאַנערס, שראַנוי...

– נעך-קע-טע! – האָט זוך אַנגערופֿען נאך אייגער – וואָס נאָר וואונען עך איז נאָסיהרען אין דער נעאַוואָגע! עך איז ארויבער פֿון אונזען אויך בעזע אין אויך מיזכען!...

– וויפֿל עיהר האָט? – רופֿט זוך אָן נאך אייגער – לאָמיר צוזאַמבען פֿאר אונזער אינזעל אַ מסעצילען נאָגען. זי אזוי פֿיר הָאלען זי קרידיגן, אזוי וואָל זי הויבען.

דער דאָזיגי פֿלען גישיכט אלעמען אין מין זעצ זוך פֿוהק צוזאַמבען אַ מאַנצילען נאָגען. אישליבער. נאַטירלוך, ליגט פֿיר וויל נאָגען. דרייצעהן מענשען, דרייצעהן נעמען. דאָס מוליגער האָט זוך נאָהאלט, אז די אינזעל זוך הויבען „מאַריו“, נאָך דער שואַרט פֿאַרוו, וואס ער האָט פֿצו- פראַכט וינץ בעשטע יאָהרען דער אַרמהאָלצק, וואָס האָט נער וואָס אנגעדוי-

וענט מיחה, האָט נעגעבען זין מיינונג, אז די אינזל דארף הייסען „נאָסע הילף", ווייל אירע זעלבסטמאָרדס אויפגעלאָסט אין נעגעבען זין מיינונג. אז די אינזעל כאָפּ היינגען אפילו די „מיטעל־אינזעל", אַז אידם אויך ניט... די פּרוי, נאָטירלעך, האָבּ פֿאַרשטעהט אירער מיינונג, אז דער אינזעל זאָל מען נ נאָמען נעמען „חוה", נאָך דער טוטער חוה; נאָר אזוי וין ז אזוי נשרעהן איין אין אייניגע פּרוי האָבּ זין קיינער נישט נעהאלט אינטערעסאלטען. אייער האָבּ אָנגערופֿען. או עס וואלט נעזיגן אַ ישוב, אז די אינזעל זאָל פֿראָגען דעם נאָמען „ציון", ווייל אידם אַ צוזאַמער אָבער אָפּטראָגט: וואָס עפּעס „ציון"? פֿאַר וואָס ניט אַרוגנסינע, בּרוזדילע, „אוזנדרא", אדער אַ־אַנדער לאַנד?

— איהר וואָלט מיך פֿאַלשען, וואָלט איך א נאָמען נעגעבען דעם אינזעל „קאַרל מאַרקס" — אזוי רופֿט זיך אָן אייגער, אַ פּאָפּס אַ סאָציאַליסט.

— וואָס עפּעס קאַרל מאַרקס? — פֿרעגט אידם אירן פֿאַרשרעק — פֿאַר וואָס ניט משה רבינו? מאַהאָמעט? סאָנאָטע, נעפּאָלעאָן, הענרי, שלעקען, כּאָקל, כּאָעגאָער?

פֿון דיר רעכטע נעמען מיר נשוואָהר נעזיאָגען, אז צוישען אונו דריצעהן ווענען פֿאַראן פֿונקט דריצעהן פֿערשידענע נאָמעסמענען. וועלכע איך ווילען אויך נאָכּ־זאָגען הויך:

1 מענש 1 ציוניסט.
1 מענש 1 כּעריסאָציאַליסט.
1 מענש 1 קאָפּיטאַליסט.
1 מענש 1 אַרטאָדאָקס.
1 מענש 1 אַנאַרכיסט.
1 מענש 1 סאָציאַליסט.
1 מענש 1 נאַציאָנאַליסט.
1 מענש 1 אַסימילאַנט.
1 מענש 1 אידעאַליסט.
1 מענש 1 מאַטעריאַליסט.
1 מענש 1 אַרבייטער.
1 מענש 1 פּרוי.
1 מענש 1 שרייבמשטעלער מיט זין אידך, ווער מהגר נאָך דו בעי שרייבונג.

ס"ה מענשען 18 עלעמענטען 18.

פלוצים איז מיר אײנגעפאלן א אידעע וכו׳ נעמט אידעען קומען פלוצים) אין אײך נישט אויפגעשטאנען אויף מיין פלאץ, וויך אחזקעשטעלט אויף א ששיין אין האב נעפעשטן האם וואדט:

— מיינע דאטן אין העדן! ערלויבט מיר אראויסצוואגן אויף מיין מיינונג חכמים האם נאמען, וואם מען דארף נעבען אונזער אינזעל. אזוי וי יעדער פון אונז שטעהט פעסט אויף זיין נאמען אין חיל ניט נאכגעבען יענעם, אזן איז אשר נערעכט, זאדרום יערער טראכט זיך: למאי הלל איך נאכגעבן יענעם? פאר וואם זאל יענער ניט נאכטעפען מיר? לכן וואלט איך אייך פאראלליגען, אזוי וי מיר זענען דא דרייצעהן פערזאנען פון הרצאה פערשידענע אלטערנאטיוון מיט דרייצעהן פערשידענע מיינונגען, וואלטען מיר אפשר פארלוירן עקזעמפלארישע אונזער אינזעל מיטין נאמען „דר׳ צ ה ן״?

דא מוז איך אייך מאכען א קלייניע בעמערקונג אזן זאגען נאנץ אופריכטיג, אז קיין רעדנער אין דער וועלט, ניט אין אייראפא אזן ניט אין אמעריקא, ניט בעבעל, ניט שארפע אזן ניט ברייזן, האט נאך ניט געהאט אזוי פיעל אפלאדירמשינעריע, וי איך האב געהאט פון מיינע קאלעגען אין דעם דאזיגען פראכטיגען אבאנד אויף דער פרעכטיגער אינזעל. איך זאג עס נישט, חלילה, אוים בעדרהשרי. איך וויל נאר איבערצייגען דעם לעזער, אז די קונסט פון רעדען אזן האנדען א ערפאלל לויפט נור אין דער קירצע: וואס קירצער איז נעבעך. אזן דערפאר טאקע עדיוט איך מיין צוזאטץ בעשרייבונג.

נ.

18 ראבינואהנם אויף אין אינזעל.

אז איך בין נצטען א קלייניער אזן האב נעלייענט מיט מיין לעהרער די שהנע בעשרייבונג פון דעם וועלט-בערימטען דאמינואן קרוזא, האב איך מיך אלץ מיגנט אבגעשפאלט אזן נעפרוווט א ניע קשיא: למשל, וואס וואלט זיין ווען דאמינואן נעבוירן נים קיין נים אויף צו עסען? ארער וואס וואלט זיין, ווען ער בעקומט נים ארוים קיין זייער פון א שטיין? ווען עס קומט נים צו אים מסלהען קיין מאמאצי? ווען ער בענעהנט זיך נים מיטין חילדען מכשפים, וואס ער האט אים א נאמען נענעבען „רב פרעסאר״?.. וכדומה אולכע וויכטיגע קשיות. א פנים אז מיין לעהרער האב איך מיך צוויי צייטלעכען, אז ער איז ארוים פון וי בלוים, ער האט זיך נעהאפט

בײַם קאָפּ און האָט אָנגעהויבן זיך רײַסן בײַ דר׳ האָר. ומען לעהרער איז נעוואָרן, ווײַט אויס, אַבוסעל נערוועז.

— וד׳ אַווי איז אַ מענש אַוא פּראָדם און פֿערשטעהט נים, אַז וען דר׳ אַלע זאַכען זאָלען זיך נים נעוועז מרעפֿען, וואָלט דאָך קיין זוך נאָכנוואָן נים נעוואָרן אויף דער וועלט?!

נאָך אַוא שטיקעל הקדמה מיין איך, אז מיינע לעזער ווערען הודה אויס־השׂרען דר׳ נעשיכטען, וואָס איך דערצעהל וויי דאָ אין הכלען נים פֿרעמדן קיין קשיות. איך ווייל האָפֿען, אז עס ווען נעווים קיינעם נים ווייפֿלען צו צוויפֿלען, אויב דאָס אַלעס וואָס איך דערצעהל איז חלילה אויסדערוויפֿען אויף אַ האָר. איהר קענט מיך נים גלייבען צו האָבנוואָן קדוזא. האָבנוואָן איז נעוואָרן איין מענש אַליין, דאָס ער נעקענט אויסרעכענען מעשׂיות, וואָס נים נעשעהוועז נים נעפֿלוגען, ווער ווייס אויהם נעהן אפֿילקאָנען? אָבער איך זאָל אַפֿזולו ווערען עפּעס אויסדראכטען, איז אונמעגליך, וואָרום איך בין נים איינער. מיר זענען, נרוס השם, דרייצעהן האָבנוואָם אויף איין אימעל, דרייצעהן פֿערשוויצטע עלימענטען אין כוואָפּקמערין, אלע נרויער פֿון איין פֿאַלק, אלע אונטערעפֿאַלען אונטער זיין שוואַל, אַלע נעפֿאַרבען אויף איין שוך, וואָס איז ציבראכען נעוואָרען, און אלע צוזאַמען נעוואַרפֿען נעוואָרען אויף איין אימעל, וואָס מיר הויבען נים אַן צו הוסטן וואָס פֿיר אנאַנימעל דאָס איז און וואָס דערפֿאַר האָבען מיר אויך נאָך נעמוסט נעשעבען דר׳ „דרייצעהן אינעל״.

איך קען אייך פֿערזיכערן מיט וואָס אויהר וועלט, אז מיין מאָל האָבען מיר נאָך נים אַווי נוט פֿערברענט א נאַכט, וד׳ מיר, דרייצעהן האָבנוואָנס, האָבען צוזאַמענאכט דר׳ ערשטע נאַכט אויף אונזער „דרייצעהן אינעל״. נאָכדעם וד׳ מיר האָבען זיך אונעוועהנט מיט דר׳ זאַך באַנאַנעס און פֿאַסע נים און פֿערמרונקען מיט דאָס נעשמאַקע קוואַלענדיגע וואַסער פֿונם לישׂרען קריס־טאַלען טייכעל, וואָס פֿליסט בארט ארום צום וועלדעל צו, האָבען מיר זיך אויסגעלייגט אין דער הייל יערער אויף זיין שטיין, אויסגעבעט מיט פֿרישׂ גרין נראָו, און מיר זענען אנשלאָפֿען נעוואָרען מיט ענגעם זאַמען שלאָף, וואָס קומט נאָך לאַנגע מלאָנען זיך, בארען זיך מיטן מויז, נאָך לאַנגער צייט הונג־רען מיט דאָרשטען און אנדערע אָנקומענישען אויף דער וועלט. אַוא שלאָף וועדט נים נעשטערט מיט קיין בייזע חלומות. אַוא שלאָף ציהט זיך לאַנג און וואָהל, ביז דער פֿרימארגען קומט מיט אַנדרום פֿין דעם שׂהנעם ומאָר און מיט אַ שמייכעלע זון דער שיינעדער זון. אויר עפֿענט אויף פֿאַוואַליג־

קע דו אויגען, אידר ציהט אים אומרוע צוריקגעגעגן נאר אויסגעהויבע גלעי-
דער, און וו א בולדער גאלערוע לויפט הויך פאר אירער אייגען הער נעכטי-
גער טאג מיט אלע וצנע פאסטורונגען און אידר פרעגט בי זיך אלוין:

— „וואו בין איך?"

שבול האט זיך ירדער פון אונזערע דרייצעהן דאקטוקעס אויפגעהויבען
פון זיין גאלאשע פאטאלאך ארויסגעשיקט אויף זיך דו נאך האלב נאכט
קלויבער אן אייגבוויליגע האבען מיר זיך ארויסשרוקט פון דער הויל אויף
נאסם לכבוע וועלט און אייגבוויליגען גאלאוט זיך צום פלוטאנדען מעגאל,
אנגעפוגען זיך אוו אייגעהויבען זיך דו הענד, מיטן בגים אן דאס פרישען
לויפערן האסער, וואס לויבט זיך הויך וו קרישטאל, אן הוקען בעגרעבט
אן בעיואנדערס די שטיג נאסטר, דער בלוטעוואן וואלה, די פרעבטיג בעגד,
די נאר וואס אויסגעגאגען אן, וואס דערטאנט מיר אנשויפטוקטוג
וואנדערשטיג פרוגבטען אן אנדערשטאם רוהען, אן מיר שבאלען
זיך אהיג אלע מיטן בגים גום האלה, בגדי בי טאבען אנשטר איין אן אוי-
צוגר דאטג די נאבלוקבט זיך אויסוואשען אן אנזוהן זו עם פאסט פאר
א מאראם, אן פרישט נעכרעם בעגרישען מיר אייגער דאס אנדערן מיט א
פרוגדלוכען טיט מאנטיג, פראגען זיך אוים אייגער בגים צוזוטען, די אוי
איז מען נעשלאפען, אן טיט וויללענדי רוהב זיך אדוים בי יאהען אויגבאגען
אלע איין אן די זאלבע פראגע:

— ט, וואס טהוט מען וועהר?..

וועגען דער אלערוויסטער פראגע פון עסען אן טרונקען וועגן מיר
טרון דאנקען נאט בעיואלגט: מיר האבען אויף די בוטער וחבע בוגבטיג
אן פאטג גיט אן פרישט יאהער טיגס קרישטאלעגעם שבאל, וואס פליסט
נאר אראב. מיר חעלען שוין פון הונגער אן דורשט דא אוף דאס אנגעל,
חן עם שיגט, גיט אויסגעהן. גיטט מעהר, איז פארען גיוואונהייטען בי
מענשען, וואס איז שוהר פון זו זיך אבצודיטען, למשל עלעדזל בי אין
דער טריה צו איהר שטאהט אוף, ארבר קאטג מיט מילך מיט פרישע עמפקע
אן מיט עי ציגער דערצו — דאס איז עסטם אבא טין זאף, וואס, ד דאבבט זיך,
נאדניטט, נאר שאיז גוט, מען קען זיך אהן דאס גיט בעגהן, אן דאס איז דאך
אכלל, או הוקא וואס סאיז גיטיג — דאס יילט זיך אט שוירקמטען!..

איך נעדענק גיט אקוראט, הער איז גייען הער אוישטאה, וואס האט א זאך
נעטהן טיי מיט מילך, נאר קיין וואס שייגער בעההרט די דאוגע פראגע
איז אחעק בי אנו א נעשפרעך אוף א טאלבע שעה. דער הקם נעוואט מיך

מיט מילך, יענער הויז: נעזאגט קאפיע מיט מילך, האט זיך אנגערופען נאך אייניגע לאנד זען מהן מילך, אזוי זיי. האט אהם אינטערעסירט נאך אייניגער: אידער מיי אהן מילך, אז שוין גלייכער מילך אהן טהי, האט זיך ארויסגעמישט א דריטער, און האט אונטערהאלטען האס צוויטען, או דער צוויימער איז נערעכט און נעגעבען צו פערשטעהן מיט א שכל, או צו מיי מיז מען האבען צוקער, אין מילך קען מען טרינקען אזוי.

נאשטרלך זענען מיר גיט נעשטאנען אויף אירן ארט. מיר זענען נעגאנגען לאנגזאם באזת ארויף אינערין נריגעם שטיקעלע נראז, ארייגעצויגען אין זיך האם מחיה דעם ארומיגען בלומשלאף מיט די נעלבע שמרינקעלאך, וואם אונזער אוגערע פיס, אין האבען בעהאנדערם די גרעסליכע נאשער פון האם רייכען נעבענשטען שטיקעל עדד, האהבען דער ים האט אונז ארויסגעוואדפען. אין זיי מיר נעהאבען אזוי אלע דרייצעהן אין הערצען אין שמארצען זיך אין מאכען מיט די הענד, דערוואהען מיר פון דערוואשען שיי־מערדען אין בייזוגען זיך עפים זייסע מינים בישטעגענישען אין מיר ששעלען זיך אב בעארבעכטען, וואם ואל האם זיין? אפשר מגושען אויפלכע. קלייגע קינדער, אדער קורצליקעם, שרעקאלך, נאבען וזפט מען זיי. אין איך הער־נאהן מיך אין יענעם שענעם רעמען, וואם איך האב נעליבעט אויפן שוק אין נים נעפארוכט. דער דזונער רבכען אז ארויסשטעבען אין אסערוקא אונשער זהרר א לאנגען נאכמען:

„קאפישאן האריבאבא, ארער זיי מארטען נאך דימענטען אין פאלטן ארין צו די טשושענפרעסער, וואס אויך דער איינגל קוקרוזא, דארט וואי עם נעפינען זיך די זוילעך מענשען פונם שבט טארטוטא".

אויך וויפיל איך נעדענק זענען די זוילעך מענשען פונם שבט טארא־מוטא ערשטאנעם נים אזעלכע קליינישקע אין צוויישעם זענען זיי נאר שהרצע נים קיין ווייסע. ועלבסטפערשטענדליך, אז יעדער פון אונז האט ארויסגעוואדט זענען די דאזיגע ווייסע באשעפענישען זיין מיטונג. דרייצהן פארשוין, דרייצהן מיינונגען. נאר אזוי וי מיר זענען נעגאנגען צו די ווייסע בעשעפענישען אין די ווייסע בעשעפענישען זענען נעגאנגען צו אונז, האבען מיר ניר ניך דערוועהן פאר זיך אנגאנצע מחנה ווייסע ציענען, נעוועהנליכע ציענען מיט העדד אין מיט הערנער, מיט קליינע קנאקערינע פושלאך אין מיט זעהר טרישע פנימער. או די ציענען זענען נים קיין זוילעך האט מען נעקענט ארויסוועהן פון דעם, וואם נים נאר זיי זענען פון אינו נים אנטלאפען, אחדנא, זיי זענען צוטענגען צו אינו נאנץ נעפעהלט, חי צו זיערע אלטע בע־

קאָנטע, אויסגעצויגען צו אונז די נאָרישע משודהס, נעשמעקט און נעטרונ־קען מיט די בערדלאָך, אַ פּונים נעוואַלט מיר זאָלען זיי עסן נעבען. נאָרישע ציגיינען! נעבען האָבען זיי אונז נעקלעמט אַ סך גוכער זיי מיר זיי...

— זיי מיינט איידר? זיי ווילען מעלקאָדונע? — האָט אַ וואַ נעפרעגט אייי־נער.

וואָ זילען זיי אויסען? — האָט אַ וואַ געטוויזן דער אַנדערער. — זאָל זיי אַזוי פלי חאַמש וויאַזוי סיינט אין — האָט בעמערקט אַ דריטער.

— אוים איידר האָט קיין פּאַראיבעל האָבען — האָט זיך אַנגערופען דער פּראָפעסער נעגנש, דער ארבויטער — אוים איידר ווען מיר ווילויבען, ווען איך אויסמעלקען אַ פּאָר ציגען. וואָס ויאוודערט איידר זיך אַוי? איך האָב אין הונדהויס נעדאַכט אַ ציג, פּלוצ אין אַלייון זי מעלקען.

אין וואָס ווען איידר מעלקען?

— איך ווייל אַיך אַנמעלקען יעדען אין זיין הויטל ארויס.

תוכלת האָט דער הויפּער פּאַרשלאָג ארויסגעקומען אַזוי נעלעכטער, פּלוצ זיי דער ארבויטער וואָלט אונז נעזוכט מיר זאָלען שמעלען אַ פּים אויפ־ן הויפּל. שפּעטער האָט אַנער דאָס נעלעכטער אָנגעהויבען אייגנשטילען. דער יצר הוע צו אַ ביסעל פּריש וויאַרים מילך האָט נוכר נעווען אין אונז אַלע אונדזערע נעפּיהלען, יין יעדער פּון אונז האָט אונטערנעשראָגען דעם „פּראָטעסט", זיין הויפּט אַרבויטער זיי מיר האָבען איהם אַ נאָמען נעגעבען דעם „פּראָלעטאַריי", זיין הויפּל. דעם ערשטען אונפּאַט האָט נעמאַכט דער מיליאָנער וואָס צוויישען אונז. ער האָט צוגעשראָגען זיין קאַסעלוש מיט אזא מינע, חי אַ קענט אָדער היינטמאָנס אַ מיינוסטער מראָנט צו דאָס גלאָז ביי דער מינעראַל־קוועלע ערגיץ אין קאַרלס־באַד אָדער אין נאַריענבאד אין הויסט זיך אָנגיסען דאָס ביסעל וואַלע־וואַסער, וואָס האָט אַ טעם פּין חלשות, נער וואָס זאָל כּען טהון? דער דאָקטאָר הויסט כּען זאָל דאָס אַיננעהמען אויפ־ן נוכשטערן האַרצען... נאָך איהם זענען שוין נאָכגענאַנגען מיר אַלע, אייסלויטער טיט זיין הויטל, אויך די דאַמע מיט אידר הינטלע, יעדער האָט נעוואַוט דערוויי אין אַנדער וועדטעל, אין יעדער האָט זיך צוגעוואַפּט צום ביסעל מילך אין נעקוויקט זיך מיט דעם וויי מיט מפּים דעכטס.

א שטיקעל אינטיראַנט איז אַרום וויי פּ׳איז נעקומען צום פּריימען, ארער חי טער האָבען איהם נעריפען „צוישארקס". פּריהער האָט ער זיך נעקוויכ־קעלט, צו זאָל ער נאָר פּרינקען אויף אזא אָרט מילך? נאכדעם, וויי ער האָט

בּיי זיך נעיפּועלט, אַז דיי מאיזרישעם איז שטאַרקער, קעגען אַ קהל קטן מען גישט נעהן, אזן הָאט נעפּונען אַ פּסיק: „אחרי רבים להטות", אין אידם נאר נעי־חען שלעכט, וויי אַווי וועט עד פרינקען אָהן אַ הכּנעל? אַ יוד אַ למדן אָבער גיט זיך אַ עצה: מיט דער סאלע פון דער קאפּאטע האָט ער זיך שוועדיקט דעם קאָפּ, אזן דעם קאפּעלוש האָט ער אינעראַנעזבען צום פראַלאַמשער, וין איינער רעדט: וואָס זאָל מען טהון? סאַ גוירה!... נעהרנלוך האָט דער אבוקרים, אַהער וין מיר האָבען איהם אַ נאַמען נעגעבען דער „מטאַפּיסט", אוישטאַכט דעם „אַרטאַדאָקס" נעוואָנט אויך איהם אין ער איז אַ הנסקרים, אַ צרוריק. דער „אַרטאַדאָקס" האָט איהם אָפּער נעהערט אין טראָק; אַר האָט נעמאַכט אַ בּרכה „שהכל נהיה בדברו" אזן מיט אַ פּרום פנים האָט אַר אויסנעוואָט האָט בּיסעל מילך אזן איז נעזונען, וין מען זאָגט אין זימערקא: אַלרייט"!..

צוליעצט, אז דער נאַנצער עולם האָט זיך רעכט אָנגעמזנקען מיט מילך. האָט זיך דער ארנישער, אַרער דער „פּראַלאַטאַרי" אויסקנוועצט אויך דער ערד אונטער איינע פון די ציענען אזן האָט נעטשען וויען נאַנץ פּשוט אזן אויפּאַך. דאָס האָבען מיר שוין קיינער נישט נעקענט צושטהן אזן מיר השבּען זיך פּבטוי־קוועט אַ בּיסעל אויף אַ וויט אזן האָבען זיך אינדעסען אויפּן שטיי־קענדיגען גראָז, אזן עס האָט זיך סערבונען בּיי אונז אַ שטוים אויף זאָגען איינזאָל, וואו מיר נעפּונען זיך. איינער האָט נעזאָלט בּענרייבען על פּי חקרת, אַז פון דעם, וואָס די ציענען האָבען פּאַר אונז קיין מורא נישט אזן לאָזען זיך מעלקען, איז אַ סימן, אַז דאָ בּעראַרפּען זיין מענשען האָבּט אירהם דער אַנאַרכיע איבּעריגעשפּאַרט, אזן האָט איהם אויסנעוויזען, אַז אַרבּא, הייל די ציי־נען האָבען פּאַר אונז קיין מורא נים אזן ווייל זיי לאָזען זיך מעלקען. איז אַ בּעמיוז, אַז זיי האָבען קיין מאָל קיין מענשען נים צוגעקוקט אין הערץ אוי־נען. אַ סימן האָט איהר, זאָבּט זיי נישרוש זיי קיקען אויף אונז!

יעדענפאלס, אויפּגעלייגט זענען מיר נעווארן אלע, נוט אויפּן חאַרצען איז אונז נעזונען אַלעמען, אַ סך בעסער זיי דעם עלענדען האָבּיטאַיל. נאָכּן זענען מיר: וויסע בּענוטעם אזן פּעשע נים. מיטקאָכּן האָבּען מיר: פּליטענרעם וואַסער אזן פּרישע צוגעמילך. אַרבּיטען דאָס אויף נים אַליין, זיי האָבּען אויף זיך אינזאָל. מיר האָבּען אונזע אַרבּיטער, דעם „האַלאַטאַרי", האָט אַרבּיט אויף אונז אַלעמען. לעצט נישט קיינעם טהון זיי דאָבּען אהן אזן בעט נאָך אַלע מאָל כּף וואָל נישט האָבּען קיין פּאַראַליזאָל. קטפּט אין דער פּרה, מעלקט אַר די ציענען נאָט דער צייט זענען די נאַרישע ציענען צו אונז נעקומען נעזוואַרען, אז זיי האָבּען שוין נים נעזאָרט פּיז מיר מעלקען נעהן צו

זיך, זיי ווענען נעקומען צו אונז אין האפען צרות אים נעקקט מע אל זיי שוין אויפשטעלקען...) נאכדעם נעהט ער צום נאר־שען אין רייסט אן באנאנעם אין נים אין פרעננט אונז צומאנען אויפן נאנצען מאג. קומט פארנאכט, רייסט ער אן פריש מראי אין פעם אונז אוים אויף זיך שטונער אין דער הויל. שפעטער האט ער אונז באוויזען א קונץ. ער האט אזוי לאנג נעקלאפט מיט איין שטוק אויפן אנדערן, בין ער האט אויסנעקלאפט א כלי, א מין מאם אזעלבען אויף אנצופילען אים מיט וואסער. קיין אהנן דו מילך, אין נעך איז טאם אויף אנצופילען אהם מיט וואסער. מיט איינעם וואלט. ער איז צוויאקען אינווער רעכטע האנד, אישליכער שאפט זיך מיט אים אין ער איז צופרידען, ער איז גלייקליך, או מע היסט אים עסים פרעסען. עסים טהון, מסמת ער איז, וואס ער, נעווהנט נעווארען ארבייטען...

נא, אלדינג איז נאר אן נעווהנהייט. למשל מיר, די דרייצהן ראבינ־זאהנס האט אויך דער איטעל, ווען עווהנט נעווארען, או מיר ששעהען אויף אין נעהען ארוים פון הויל, טרעפען מיר שוין וואסער אין מילך אזן באנאנעם אין נים. אלדינג האט אונז צינבריטש דער ארבייטער, דער „פראלעטארי", אין מאשער עהלט אונז עפים, ואהרש דאם די רנע בעשטעהן, אין וואשען נים, איז טען אים מכבד, מע וואט אים מוסר, אדער מע בייזערט זיך אויף אים אוים, ער וועל ייסען דאם אנדערש מאל. אזן ער הערט דאם אים אזן מאכט א שייס. מעקוידדנ: וויי פראכט ער איז, פשר־שטעהט ער פון דעסטוועגען, או מיר ווענען נישט ער; מיר ווענען נישט בעשטעפען צו פראסטע ארבייט, אונזער ארבייט איז אנא־דעלע ארבייט, מיטן קאפ, מיטן מח, מיטן־ארבייט. מיר לאזען זיך אלע מאל שפאצירען אינער דער אינזל, שווי־דינען דאם לאנד, נאכזוהען אוב עס ווענען נישטא קיין נשנשען, אויפארשען תאו מיר נעבוינען זיך, בין ווילליגען ים אזן ארום וואמערע לעבעדיר, מאמער וועלען מיר זיך פארט קענען דערשלאגען צו א ישוב אין אמאל אויפערעכט ווערען, זיין נעהאלפען דורך א פארבינדעניש שיף, אדער דורך איין אנדער וואונדער, וואס קען פאסירען אויף דער וועלט... און אזוי נעהט עהנט פ טאג אין א טאג, א וואך אזן א וואך, א חודש אזן א חודש — אזן מיר ווהלען נישט קיין הילף; מיר בויעזיין קיין מעשטעו; מיר האבען שוין קיין האפנונג, עס בליבען בי אונז מיר זעלבן זיך דא כעוועצען אויף שפענדיג, בעוועזען זיך וויי עס נעהער צו זיין, איינזהיהען א ישוב, אויפהויבען די קולטור פונים לאנד, ארויבנעבען רעזולטאטען, איינשהוילען זיך מיט דער ארבייט, וואס יעדער זאל טהון, אויסער־בייטען מעשטשען אזן כללים, וו אזוי מע זאל זיך צושהוילען מיט נוטס,

אזוי אַז עדער הַאל וויסען, אַז דאָס נעזעלש צו זיהם — מיט אייגעם הערש בילדען אַ מלוכה, אַ שטאַם, אַ קאַנטרייך, אַ קאַנסטיטוציע, אדער נאָר אַ רע־פובליק. און מיר האָבען זיך נעוואָלען צו דער צַרבוט נאַנין נעשטאַק אין מיר האָבען נעליבט דעם עלשטען שטיין צו אינזער רעפובליק צו דער אַרשטער יודישער רעפובליק אויף דער גאַנצער וועלט. פַארשטַדם זיך, אַז נט אזוי גיך טהוט זיך וו עס תדרש זיך אין מיר נעמען בַי אונזערע לעזער עבוסאל נעהולד, בין דו ווייסערע נעשרייבונעו.

ד.

18 קאלאניעס.

קלוגע מענשען, וואָס גיבען זיך אָם מיט דער נאַטור פון בהמות, חיות און עופות, האָבען שוין לאַנג אויסעפּונען, אַז דאָס אינטאַנקנפארסטע בעשע־פענים אין דער וועלט איז דער מענש. נעדענט אונז למשל, די דרייצעהן רא־בינאָנס אויף דער „דרייצהן אינזעל". וואָס פעהלט אונז? פון העמדענס ווענען שיינט אָט די ליכטיגע זון? אויף העמדען קוקט אַרויב אָם דער ליכטיגער הימל? פון ווענען וועגען נרוים אָט דאָס נרעז? בליהען די בוימער? פליסט אָט דאָס מייכעל? זינגען די פויגלען? פרומט אָט דער ים? צוליעב וועגען האָט ער צוגעפּנעפרייעגען אדער אָם די ציפּען, וואָס מע זאָל זיי מעלקען?.. אין די הייליגן צוליעב וואָס האָט נאָט בעשאַפען, נט צוליעב דעם, אז מיר זאָלען זיך קאָנען בעשיצען בַי מאָנ פון הינ און בַי נאכט פון קעלט — און דאָך ענגען מיר אינצפּריידען, און נאָך זיי אזוי אינטעריעסירען! אויך בעשרייב אַיך אַ פּרוה נאַרנען אויף אמעריקאַנער „דרייצהן אינזעל".

אויפגעשטאַנען אין דער פרוה, ערזיס פון דער הייל, און איינגעוואַ־שען זיך, נעהט אונז שוין אַקעגען אונזער אייבערער, דער פראָפעסער בעל מלאכה, וואָס מיר האָבען אים צו נעוואַלען „דער פרעזידענטאַרי", מיט אַ שרייענדיג מנים מיר זאָלען נעהן צום טיש. דער „טיש" — דאָס איז אַ נרויסער שטיין וואָס דער פרעזידענטאַרי האָט עריכט אויפגעוואכט. אונטען איז דער שטיין קיילעכדיג און אויבען איז ער גלַיך ווי גלאָס, פונקט ווי עמיצער זאָלט אים אָפּגעדעקליקט מיט אזא ער נלַיך ווי גלאָס, פונקט ווי עמיצער זאָלט אים אָפּגעדעקליקט מיט אזא מין נעצייג. אונזער פרעזידענטאַרי האָט זיך נעבעף נום נענעהאַרעט בין ער האָט צוגעקאוועט דעם דאָנקען שטיין אויף אַ נע־וינשטען פלאץ. פאַרוואָס נעוואַלען מיטן שטיין האָט ער נעמוסן זוכען קלענערע שטיינער אויף צו ווצען. לאנג זוכען האָט ער נים בעדאַרפט.

פֿאַרדאַנק אויף אונזער אינזל ששזינגער נעמען. עֶר האָט נאָר נעהאַט צו מהין בת עֶר האָט זיך צוגיפֿעקאָטשעט אַלע דרייצעהן. געמאַכט דרייצעהן שפּהלֶן פֿאַרם אין פֿאַרם טיש, עֶמיצער פֿון אונז זאָל איהם העלפֿען – האָט האָט עֶר נית דערלאָזט בשום אופֿן. – פֿארזיכטן – האָט עֶר געשענהט – האָט אין זיך זאַך. איך בין צו פֿארזיכ נעוואָרטן.

– פֿארזיכטן דאַרף יעדער; יעדער כּנען איז פֿערפֿעלליכמעט צו פֿארזיכטן אויף זיך. אַזוי האָט דער סאָציאַליסט אין האַלט דער בּיי אַ נאנצע דרשה, עֶשהיקעלט פֿאַ נאַנצע טאָג'ע פֿון געזעלשאַפֿטליכן לעבען אין לאנד אויס, אז יעדער מענש איז מהויב צו פֿארזיכטן פֿאר זיך. דער פֿאַלשמער האָט זיך אבער אייניגעשפּארט אין מאל פֿאר אַלע מאל, האָטש מעכט איהם פֿלעקער אויפֿן קאָפּ. עֶר נעהט זיך מיט זיך נאנג אין האָט, זי זען שטיינער איז, מיט אַ שמייכעלע פֿון אַ פֿרעמדען מענשען, אַ בעל מלאכה:

– אויב איהר חעט קיין פֿאראיבעל נישט האָבען, וועל איך אייך זאָגען, אז נאָך מיין שכל קומט אויס, אַז פֿארבייט צו פֿארבייט איז נית גלייך. פֿאַראַן פֿארבייט אין פֿאַראַן פֿארבייסער. איינער פֿארבייט מיט די ענד, דער פֿנדערע מיט די סיס, דער דריטער מיטן קאָפּ, מיטן מח, מארך־פֿארבייט.

אַ מענש האָט זיך אייניגעשפּארט – נעהט מהים איהם עפּים: וועלן מהים עֶר אָפּ אַלע פֿארבייט – חיסטן מיר נית. עס בריינט בּיי איהם אונטער די העגד: אַז מיר שטעהען אויף אין דער פֿריה, מרעפֿען מיר שוין חאַסטער אין די כלים, וחאָם עֶר האָט נעטאַכט פֿון שמייגער, ציענעמולך אויפֿן טיש, וחאָם עֶר האָט פֿאַר אונז אָנטמוליקען, באַנאַנעס און נית אין שוואַרצע יאַנדאַם נעֶר האָט אויסנעזוכט ערנית אין האַלד אַ מין שוואַרצע פּרי אַוואָלכע, וועָם אין וועפּטיג און וויַנינג און האָט אַ טעם כמעט אזוי ווי ווינטרוינען).

עס איז שעהן אָבצוקוקען אונז, דרייצעהן ראָבינזאָנס אויף איין אינזל, חי מיר שפּאַצירען צום טיש אַ נאנצע רויהע איינס נאָכם אַנדערע: פּרי־הער פֿון אַלץ נעהט די „בשרדם", די איינצעע פֿרוי אויף אונזער אינזל. צוזאַמען מיט איהר נעהט דער „קאַפּיטאַליסט", וחאָם האַלט זיך פֿאַרן גרעם־טען עלטאַנאַמעסטען רחשעומלמען אין אונזער קאַלאָניע. נאָך איהם נעהט דער „אמעריקאנער", דער „אַרם־האַנדקס", דער „ציוניסט", דער „מזרחי־אַריאַליסט", דער „סאָציאַליסט", דער „נאַציאָנאַליסט", דער „אַסימילאַנט", דער „אידע־אַליסט", דער „מאַטעריאַליסט", און נאָך זיי איך, דער „שרים־פֿשטעלער", און נאָר אונזען נאָך איבו אַלעמען – דער „פּריאַלעמאריי". אלע דרייצעהן זעצען מיר זיך אויס אַרום דראשען טיש אויף [illegible]

לעזן, מע עסט אוך טע מרוקט אוך טע שמעסבט פון אלערלייַ זאכען, אוך עם וואלטן בעזירהרט פערשיעדענע פראגען: רעלעיזעז, סאציאלע, פאליטישע, אינטלעקטועלע אדער אויס פראנק אוך פרייַ זען מיינונג, אוך ערזעם מיינונג איז שונקט דאך היפך פונם אנדערנם. דרייַצעהן פערשיין – דרייַצעהן מיינונגען. וועלכעס־ערשטענדליך, וו אירען איינצעלן פון אונז וואלט וך וועללען, וו יעזער זאל אנטהאלטן זען מיינונג, וואזוים יעדער פון אונז איז איבערצייגט, וו זען מיינונג איז די רעכטסטע. אפשאל שפרינגט אראפ בייַ אונז דערפון א־מחלוקה, וואו עם קומען צוזיץ דערפון נרויסע אינאנעגעהאלטקייַטען, אין מע בלאטו וך איינם אוך דאס אנדערע, אוך מע וואס וך ששעכטערשלאך, אוך מען וואלפט וך דיך צוטיל מיט אניפאזען וויא, אוך צוטיל מיט נראפהייַטען, אוך מען פוהלט, וו מע וואס וך שוין צינעגעמע. וועזוען נמאס אייגער דעם אנדערען וו דער טויבט, אוך מע מידט אוים אייגער דעם צויהמען, אוך מען לויפט אייגער פונם אנדערען אוך מען דויפט אן וו מרוכמען מכח צושטויסען וך, אוך מע דויפט אן רוידען מכח פערשפרייטען וך איבערן נאנצן לאנד, וואו וו ערזעד זאל וך האבען זען איינען וועלכע. דרייַצעהן פערשוין, דרייַצעהן וועלקעך.

וך איינע פון צושטויסען וך אין צושפרייטען וך איבערן לאנד נעפעלט מילאמען. פיידער רוידט מען וועגען דעם, נעהויבנלוך, פערשטעלט: בחדך משל: עם וואלט נוט נעהאלטן זיין עם זאל זען אזוי אין זיי... וואס זייַנער הויבט מען אן רוידען נאנץ אפענטליך וועגען א בעזונדערע היימאט פאר ישראל אינצוזיין. דרייַצעהן פערשוין דרייַצעהן היימאטען...

„איך זאל, וויסען, וו איהר וועט קיין פראיבעל נים זיין, וואלט איך צייך נעזואגט מיין מיינונג. — אזוי רופט וך אן אינער ארבעלטסמאן, וו זען שטויגער איז, מיט אנגענשטולענונג. — דער בצרת העלקען ניר בעזוצען, איז נעמנג נרוים. היילען וועגען דא פארהאן אדן א שיעור. דא קומען וך פרייַ בעזוצען נים נור דרייַצעהן פערשוין — דרייַצעהן משפחות. אוים אידר וואס מיר ערלויבען, זאל איך בייַ יעדער היל אומקלויבען א בעזונדער שטיין פאר א מיכן, מען זאל וויסען וואס וועגען עם נעהער...

נאך א קוירצע דעבאטע, וואס האט שטאטען נים מעהר וו א פאר שעה, מוסט יעדער האט בעראפען ארויסוצוען וועגען דעם זען מיינונג — איז דער פראיעקט פונם פראלעטארי אנשטויסען נשוצען אוך אלע וועלט וועגען צוזאמיזרצען, אפילו דער פראלעטארי אליין אויך. עם וויסם אוים, וו אויך איהם הענגען מר וך צושטויסען. אוך עם איז קיין חדוש נישט,

דאָן עֶדעָר פּון אונז האָט זיך זיין גוסט, זיינע געוואָהנהיטען אין זיינע קאָפּ־ריזען. למשל, אייגער האָט ליעב אַסך זון; דער אַנדערער האָט ליעב, פּערקעדרט, אַסך שאָטען. דער האָט ליעב די מילך זאָל זיין פּרישׂ און וואַרעם, נאָר וואָס פּון אונטער דער ציצע, אין יענער האָט ליעב, פּערקעדרט, אָבגעזעצטע, פּאַרטיגע — נעהם אין עם; דער אַנדערער, פּערקעדרט, האָט ליעב רוקא מיט דער שאָלעכץ, נאַטורעל, וויַ די מאַמע האָט זי געהאַט. שלאָפען האָט אויך ניט איטליכער ליעב גלייך: אייגעם איז געפעלען צו לייגען אויף אַסך גראָו, סיאָל איהם זיין וויך וויַ אויך אַנאיבערבעט; דעם אַנדערען, פּערקעדרט, אַרט ניט עם זאָל זיין אַביסעל האַרטליך, אַבי דער ציקאָפּעם זאָל איהם זיין הויך. פּון דער מאַדאַם שמועסט מען ניט. דער פּרוי האָט נאָט אַליין ערלויבט צו זיין אַביסעל קאָפּריזנע. קאָפּריז גיט צו דער פּרוי נאָך מער חן (אַבי וי חאפט נאָר ניט איבער די מאָס!) בייַ אונטער מאַדאַם האָט געמוזט אַלע פּריהמאָרגען שטעהן אויפֿן טיש צינגעדרייט אַ בוקעט פּון פּרישע בלומען. דעם טאָג וואָס סיאיז ניט געווען קיין פּרישע בלומען אויפֿן טיש האָט זי ניט נעריהדט מיט קיינעם קיין וואָרט. און אַז די פּרוי איז נעווען אָנגעהמירעט איז געווען אָנגעהמירעט אויך דער הימל, און אַז די פּרוי איז געווען בּרוגז, איז געווען בּרוגז אויך די זון, און אַז די פּרוי האָט זיך אָנגעבלאָזען, האָט זיך אָבגעבלאָזען אויך די ערד, דער וואַלד, די פויגלען וואָס זיי וואַלד, זיי מיר אַלע האָבען זיך געבלאָזען זייענס אויך דאָס אַנדערע און נאָך מער נאָס געוואָרען זיך וויַ פּריהער, פּשוט, ניט געקענט זיך קוקען זייענס דאָס אַנדערע אין פּנים אַרײַן.

דערפּון איז גרינג צו פּערשטעהן וואָס פּאַר אַחות סיאיז אויף אונז געוואָרען, אז מיר האָבען זיך בעזעצט איטליכער אין זיין הייל, איטליכעס אויף זיין טעריטאָריע, דרייצעהן פּאַרשוין, דרייצעהן טעריטאָריעס. די גרעסטע טעריטאָריע איז אָנגעקומען, געווינטליך, דעם קאפּיטאַליסט. ער, דער מילאָנער, איז ערצויגען געוואָרען, זאָגט ער, צו זיצען בריט און בעקוועם. ער איז ניט שולדיג, זאָגט ער, מען האָט איהם אַזוי אייננעוואָהנט פּון קינדווייז אויף צו נרוסע, בריטע, ליכטיגע אפּארטמענטען. די קלענסטע טעריטאָריע איז אָנגעקומען דעם פּראָלעטאַרי. ווען זיצט ער דען אין הייל? פּון גאַנץ פּריה ביז שפּעט אין דער נאַכט איז ער טיי וויַ סיי אין דרויסען אויף דער אַרבייט. אָבשלאָפען די עטליכע שעה דורך דער נאַכט מאַכט ניט אוים וואו סיניט איז. „אויך האָב אין דערהיים, זאָגט ער, געשלאָפען ניט בעסער"... אַרבייט איז

איהם אויך נים צוגעקומען קיין סך. נים מעהר האָם ראמען. בין אַהער האָט ער גערעדט צו ראמען אַלע טאָג איין היזל, איצט האָט ער דרייצעהן היזלען. דרייצעהן היזלען אויסקאהרען, בייטאָג אויסשוטען מיט זאמד, בייַנאכט אויס־בעטען מיט גראָו, יעדען נאָך זען גוסט אין נאָך זען געשמאַק. אַ שטיקעל גלוק חאטש, וואָם מען דארף נים יעדען אַ בעזונדערן טיש. שוער־שוער האָבען מיר געדאַט דרייצעהן בעזונדערע טישען. נאָך אַנאנצע ריזיגע פון היסע בימערע דעבאמען איז בייַ אונז געבליבען, אז דער טיש דארף זען בייַ איין טיש, איין אַלטעמיינעם עם־צימער אויף נאָט׳ם ערד אונטער נאָט׳ם הימעל. דער בעסטער פלאַץ, וואו מיר אַלע דרייצעהן קענען זיך זעהן יעדען טאָג אין אַ בעשטימטע צייט, אין דער פריה אין בייטאָג אין פאַרנאכט.

מערקווירדיג: אז מיר זענען גזעסען אַלע דרייצעהן אין איינעם אויף איין טערימאָריע, האָבען מיר זיך פיינט געהאַט, אין אז מיר האָבען זיך צוישיידט אין בעזונדערן זיך יעדער איינצימער אויף זיין טערימאָריע, האָבען מיר אָנגעהויבען וון בעזונדערן איינעם נאָך דאָם אַנדערע, קוים דערלעבט דעם פרידמאַרענען וועג מען קלייבט זיך צוניוף אַלע דרייצעהן בייַ איין טיש. אין האָבען מיר זיך צונויפגעקליבען אין געמוטען שמועסען, אזוי האָבען מיר באַלד אָנגעהויבען צו זידלען זיך. פי־יהער דיסקוסירען, האָבען שטעכטערטל־ך, נאכדעם געכיינהייטען, בין מיר צוקריגען זיך אין בעסטען זיך באַלד איבער, אין אזוי אַלע טאָג בין דאָם ווערט אונז אויף נמאָם אין עם בליבט בייַ אונז דער הסכם, געזונהייט־ליך, נאָך אַסך היסע האָבאַטען אין דיסקוסיאָנען, אז מיר זאָלען זיך איינמהלין מיט אונזער אינזעל אין בעזונדערע קאָלאָניעס. דרייצעהן פאַרשוין, דרייצעהן קאָלאָניעס.

דער ערשטער, וואָם האָט אויפגעהויבען די פראַגע וועגען קאָלאָניזירען, איינפירען אייגענטהום, איז געווען דער קאפיטאַליסט. עס האָט אויסגעזויגט־ען פראַקטיש, לויט זיין ערפאהרען, אז דעמאלם וועט אונז אַלעמען זיין ליעב אויף אונזער אינזעל, וועו יעדער פון אונז וועט חיסען, אז ער האָט זיך זיין אייגען וויינקעל, זיין אייגען שטיקעל ערד זיין אייגענעם חלק וואַלד, זיינע אייגענע פיה (דאָם מיינט ער די צוענע).

— מיט אייגעם וואָרט — האָט אויסגעלאָזט דער קאפיטאַליסט — אייגען־טהום איז דאָם פערפעטואום מאביל, וואָם בראָנענט אין בעריהרונג די נאַנצע וועלט־נאַשין. אָהן אייגענטהום איז ניט מעגליך קיין פראָגרעס!

— זיי האָבען רעכט! האָפט אונטער דער אָפיצירקע, אַ יוד אַ ליטוואַק פון די גראָב פאהדינע און נעריכט בעדינע ליטוואַקעס — נאָך אונזערע חכמי

התלמיד האָבען גענאָגט, אז יעדער מענש איז מחויב צו זאָרגען פאַרן קיום העולם. יעדער יוד דארף בויען אַ הויז, פלאַנצען אַ נאָרטען, איינפֿירען בעל הבתישקייט. דאָס זעהען מיר נאָך ביי אונזער פאָטער נח...

און דער אַרטאָדאָקס מאַרשירט אַוועק מיט אַ פסוק נאָך אַ פסוק, אַ משל נאָך אַ משל, ביז עס חאַפט זיך אויף דער אַטאָאיסט און צישלאָגט אים מיט אַלע זיינע פסוקים און משלים און זאָגט, אז ער האַלט מיטן קאַפּיטאַליסט, נאָר פֿונדעסטוועגן פֿון בעקוועמלעכקייט.

— אַ מענש איז בעשאַפֿען פֿון דער ערד, דארף ער זיך וואַהן איינאַרדנען אויף דער ערד.

— אַ נפֿילושער פסוק — חאַפט אונטער דער אַרטאָדאָקס — פֿיר כמנה לקחת — פֿון דער ערד ביזט דו גענומען...

אַ שוויקעל סכסוך איז אַרויס צווישען דעם אידעאַליסט מיטן מאַטעריאַליסט. דער אידעאַליסט האָט אַרויסגעוואָגט זיין מיינונג אַז ער האַלט מיטן קאַפּיטאַליסט פֿונדעסטוישען שטאַנדפונקט; און דער מאַטעריאַליסט האָט אַרויסגעוואָגט זיין מיינונג אַז ער האַלט אויך מיטן קאַפּיטאַליסט, נאָר פֿונדעסטוועגן זיין שטאַנדפונקט. נאָך די צוויי האָבען דאָס וואָרט דער ציונעט מיטן טעריטאָריאַליסט, צוזיי יונגע אינטעליגענטע היצקעפּ.

— לאָזט מיך אויסרעדען אַ וואָרט! — זאָגט דער ציונעט — אויב איך האָב קיין טעות ניט, שטעלט מען דאָ וועגען לאַנד, ישוב, קאָלאָניזאַציע? פֿאַרשטעהt איך ניט וויַ אַזוי קענען יודען רעדען פֿון אַ לאַנד אַ חוץ פאַלעסטינאַ? וויַ אַזוי שמועסט מען וועגען אַ ישוב אין ניט פֿון ישוב ארץ ישׂראל? וויַ אַזוי קאָנען יודען נעמען זיך קאָלאָניזירען אין אַ פֿרעמדער לאַנד אין דער צייט וען דאָס לאַנד פֿון אונזערע עלטערן שטעהט שוין באַלד צווייַ טויזענד יאָהר וויסט וויַ אַיין אַלמנה און וואַרט אויף אונז אויף איהרע קינדער, וואָס זענען פֿאַריתומט נעבעך אין דעם לאַנגען פֿינסטערען גלות, צוזויט און צישפּרייט אויף אַלע פֿיער עקען פֿון דער וועלט?...

— וויַ אין פסוק שטעהט — חאַפט אונטער דער אַרטאָדאָקס — רחל מבכה על בניה, די מוטער רחל טרויט וויינען אויף איהרע קינדער...

— עט! דאָס איז לירוקע, סענטימענטאַליזם! — וואָגט דער טעריטאָריאַליסט מיט אַייער בעווייזען דעם עלטערן יתום ישׂראל'יק אין מיט אַייער זיינען דימיראמבען דעם הייליגען לאַנד פֿון אונזערע אָבות וועט איהר נאָר נישט מאַכען. ארץ ישׂראל הייסט דאָס נאָר אויף פאַפּיר, אין די אַלטע ספרים, אין גערעדט וועהרט דאָס צו אַנדערע. איהר וועט אייך דאָ זיינען שענע ליערער

אוּן דער עלענדער ישׂראליק וועט דאָרטען אַרומשלעפּען אין גלות צוזישען פרעמדע פעלקער, וואָס ווילען אידם ניט קענען. נעהט הערט וואָס עם טהוט זיך אויף דער גרויסער וועלט: אין רוסלאַנד, רומענין, מאַראָקא אוּן אַנדערע צי־וויליזירטע לענדער!... ניין, דער עלענדער ישׂראליק קען ניט וואַרטען מער. עד בעט אַ לאַנד: אַ לאַנד ניט אידם! אַ שטיקעל ערד! אַ ווינקעלע אַ קליינס, אַבי אַיין אייגענס! דאָרט וואו מען וואָל אידם ניט שלאָגען, ניט יאָגען, ניט רויבן, ניט פערפּאָלגען! דאָרט וועט זיין אונזער ארץ ישׂראל!

— ווי דיַ נמרא זאָגט — האָפּט אונטער דער אָרטאָראָקס — עתידה ארץ ישׂראל — ארץ ישׂראל איז אָנגעברייט, שתתפּשט — זי זאָל זיך פערשפּרייטען, נכל הארצות — אויבער אַלע לענדער!

— אין דעם איז אונזער מסקן — האָלט אונטער דער אָסימאָלאָגט, אַיוד פון טיף פוילען, פון משה־רבינ׳ס פאָליאקען, מיט אַ בערדיל אַ לאַ מערשוינסקי — מיר, אידאָלימען, דאַרפען זיין אימדהם. — מיר דאַרפען זיך רייבען צוזישען פעלקער, זיך צוזאַמענקומען, אויסמישען זיך צישען זיי, נכדי מיר זאָלען זיי פיהרען צו דער קוואל פון רוכטיגען פראָגרעס...

— זיך אויסמישען? — טהוט איהם אַ פרעג איבער דער נאַציאָנאַליסט, אַרויסישער יוד, און קוקט אויף אַלעמען, ווי איינער רעדט: „ואָם שוויגט אידר?.. — פרעדיגט איהר, הייסט דאָס, מיר זאָלען זיך אויסמישען, אַסימילירען, הייסט דאָס? אודאי איז כדאי נעווען אַזוי פיעל יאָהרהונדערט זיך געפלאָגט און גע׳יאָגט פון לאַנד צו לאַנד, פון פאָלק צו פאָלק, אויסשטעהן אַלע אינקוויזיציעס פון אַלע לענדער, פרעמדען אויף אַלע פּוינקטען פון אַלע אויטאָ דא פע, זיין אומעטום דאָס כפרה היהנדעל פאַר פרעמדע וונד, נכדי מיר זאָלען זיך ענדליך, בייַ אָנהויב פונ׳ם צוזאַנציגסטען יאָהרהונדערט, אויסמישען זיך מיט אַלע פעלקער? אונזער נאַציאָנאַל פאָהן ארויסלאָזען פון די הענד? אונזער נאַציאָנאַל קליידונג אראָבווארפען? אויסמעקען דעם נאָמען יוד? דאָס הייסט, פשוט נערעדט, נעמען אויף דער עלטער און בענעהן וועלבסטמאָרד? ואָם ושע טויג אייך פער־שטעלטע רייד? אַלענאַריען, חכמות? א מעדר טרעט ארויס אפענטליך, וזי די מיסיאָנערען שרויען, און ואָנט: „שפריצט זיך אָב מיט וואַסער, ועט איהר אויסבעליבן ווערען פון אַלע אייערע צרות!" אדער נאָך פשוטער נערעדט: „יודען! שמדט זיך אָב צו אַלדע שוואַרצע יאָהר, און אַיין עק ואָל דאָס האָבען!...

— לאָז נאָט היטען, רבונו של עולם! — שטעלט אַרייַן דער אָרטאָראָקס מיט אַ טיעפען זיפּץ. — אַל תפתח פה לשטן!...

דאָן שטעדט אויף דער סאָציאַליסט, אַ רוסיש יודישער סטודענט מיט אַ שוואַרץ העמדל, וואָס רעדט אויף אַמין שפראַך, וואָס איז העכער האלב רוסיש. ער בעמערקט אַז דאָ רעדט זיך ניט ווענען רעליגיע אדער נאַציאָנאַליטעט. דאָ ראזראַבאַטעזט זיך (ראַבויט זיך אויס) אַ סאָציאַלנע וואָפראָס (פראגע) ווענען נאַסיעלאַיען (קאָלאָניזירען) אַיין אָסטראָוו (אינזל), אדער בעסער גערעדט, ווענען אָבראַזאָווועז (בילדען) אַ נאָסידארסטווא (שטאַאט), לויט די אַלטע פּראַדקעס מאנדאַטן), פראוויליאָם (רעגעלן) אוו זאַקאָנעם (געזעצן), וואָס זענען אָסנאָוועט (געגרינדעט) אויף דעם פרינציפּ פון סאָבסטוועאָסט (אייגענטהום)... — אַווי האָט אָנגעהויבען דער סאָציאַליסט אין האָט אין אַ וועהר היצינע שארפע רעדע צושלאָגען דעם קאַפּיטאַליסט מיט זיין סטאָרייע ווענען אייגענטהום, אוו חאָטש ער איז נאָר אַ סאָציאַליסט, ניט קיין אַנארכיסט, דאָך קען ער אויסווייזען פון די גרעסטע אויטאָריטעטען, אַז „סאָבסטוועאָסט איז נראַבירעש", דאָס הייסט, אייגענטהום איז גזילה. פראָגדעם וואָס איז געגרינדעט אויף גזילה איז קיין פראָגרעס! דאָס וואָרט אייגענטום בעדאַרף אויסגעמקט ווערען פּונים מעגשליכען סלאָווער (ווערטער־בוך)! נישטא קיין אייגענטהום! דאָלאי סאָבסטוועאָסט! דאַ זדראַווסטוואויעט סאָציאַליזם! הורראַ!!!

— נעריכט! — חאפט אונטער דער אַרטאַדאָקס דער ליטוואַק — עס שטעדט בפירוש נעשריעבען: לו הבקר ולו הנהב — אַלעס נעהער צו מיר, דאָס נאָט נעזאָגט!...

אַז אַלע האבען זיך אָנגעדעט ווי די פּוריקען, הויב אויך מיך אויף פּון מיין אָרט אוו נעהם דאָס וואָרט אוו זאָג, אַז די פּראַגע וועגען קאָלאָניזירען אונזער אינזעל איז דאָכט מיר נעניג דורכנעלויפטערט, אין אַזאַ פאַל איז מען זיך נוהג בייַ לייַטען צו באלאָטירען (אָפּשטימען); ווער סאיז פאַר קאָלאָניזאַציע, דער האלט די האַנד אַראָפ!

דאָ האבען מיר זיך אָבער אומנעריכט אָנגעשלאָגען אויף אַ האַרטען שטיין, — דאָס ערשטע מאָל האבען מיר זיך בעגעגנט אויף אונזער אינזעל מיט דער פרויענפראגע, וועלכע האָט ארויסגעוואַקסען נייע הויפּ דעבאַטען, אייניגע האבען נעהרונגען, אז באללאָטירען דארפען נאָר מיר 12 מאנספּילען. אַנדערע וואָלען זיך אָרוים אלס נעטרייע פּערשוידינער פון די פרויען. אינערהויפּט האָט זיך אָנגענומען פאַר דער פרויס קריוודע דער אַטאַאיסט. ער איז אַ פרייער אמעריקאַנער בירגער אוו שטעדט פאַר פרויען עמאנציפּאַציע שטאָהל אוו אייזען!

— מיכטער טשערמאן, לייזדיעם ענד דושענטשלמען! — אזוי האט דער אמעריקאנער אסאיסט אנגעהויבען זין ספיטש ברייט אויפן אמעריקאנער שטיינער — אין קיין לאנד אין דער וועלט וועלן די פרויען נישט אזוי גלייכ־בערעכטיגט ווי „בי אונז אין יונייטער סטייטס פון אמעריקא". אין אייניגע עדשער נעהמען זיי אנשהייל בי אונז אין אלע ביזנעס אויף אלע שטופען פין דער מענשליכער געזעלשאפט. ליידיעם פוירסט, דאם הייסט דאסענעהרע — דאם איז דאך בי אונז דאם ערשטע נעכאפ! איך קען אייך דערצעהלען א פאקט, וואס בי אונז אין אמעריקא האט זיך נעטראפען, איך דערצעהל אייך נישט קיין בלאף, נאר א פאקט פון דער היסטאריע אז די יונייטער סטייטס פון אמעריקא. נעטראפען האט זיך די נעשיכטע נאך אינים יאהר 1851. ווער עם וויל נישט הערען, דער קען זיך גיהן. זאל איך דערצעהלען ארויר נישט? — דערצעהלט! דערצעהלט!

— אינים יאהר 1851 אין מאנאט דושולאי אין די העכטע היצען האבען זיך אין וואשינגטאן צוזאמענעלעפט מעהר אלס הונדערט טויזענד פרויען, וואס האבען נעארבייט פאר פרויענלייכטערכטיגונג, אין האבען איבערגעקוקט פייעלע הונדערטער און טויזענדער פראקטען אויף נייע קאוסים פאר לייזדיעם, וואס זאלען זין נישט ווייט אבגעשיידט פון מענערקלייד, די פראקטען זענען אויסגענעבען נעווארען פון די בעסטע דאמענשניידערס פון די יונייטער סטייטס אז אמעריקא. זיי זענען אבער אלע הונדערפאלען און נאר איין קאוס האט נעזיגט. דאס מלבוש האט דערקלערט דוקא נישט קיין ליידי, נאר א דושענטלמען, און דוקא נישט שניידער, נאר א נעזעהנליכער בושעער. דאס מלבוש איז בעשטאנען, מיינע לייזדיעם ענד דושענטלמען, פון א נאנץ נעווענהנליכען קאוט, דאם וואס הייסט בי אייך אין יורא „פרוושאק" אדער „ושאקעט", און א פאר בריוקע „פענטס", דאס וואס מען הויפט בי אייך אין יורא, עקסקיוז מי, תחתונים אדער הויזען. דיעזען פראעקט האט ששארק אונטערשאלטען א נעזונטע מיסעם אמאליג בלומער, וואס האט הערויסגעוויזט די צייטונג „לילי", און האט ששארק אנגיטידט די דאונע רעפארם. אויס דאנקבארקייט צו דיעזער אינשטערבליכער מיסעם בלומער האט מען די — עקסקיוז מי — תחתונים א נאמען נענעבען „בלומערס"... אמת די בלומערס האבען נישט נעהאט קיין לאנגע יאהרען, עס זענען ארויסגעטראטען נעיען דעם די מענער, איבערהויפט די הינקרינטען, די ואנעאנטע מארשאליסטען, אין האבען אויפנעהויבען א גאנצען שטורם קעגען די פרויען־הויזען אין האבע ארויפנעלעגט אויף זיי א חרם. עס איז הערגאנגען אזוי ווייט, אז מען האט

נעלינגשט עפּעס פֿרוי, וואס האט זיך נעזוכט אויף דער סטריט אין אַ פּאָר בריוסטע הויזן. נאטורליך האט דער פּרעזידענט אז דהי ינוויטער סטייטס אין אַמעריקא נעמוזט אַרויסלאָזן אַ מאַניפֿעסט, אז אלע עמאַנסיפּירטע פֿרויען זאלען אַראָבווארפֿען די הויזן...

— איך מיז אייך אויסמערקואם מאכען, מיסטער, אז אין דער נעכטי־ווערט פֿון אַ ליידי וואלט אַזא דושעגטעלמען וויַ אידר נעמעגט זיך אויסשפּראכען אַביסעל מעהר אַנשטענדיג...

אזוי האט זיך אָנגערופֿען דער קאָפּיטאַליסט וואס האט זיך אַליין געגומען די ראָלע פֿון אַ פּרעזידענט אויף אלע אונזערע זיצונגען.

דער אַמעריקאַנער אַטאָמיסט איז געוואָרען רויט ביז אויף יענער זיט אויערן און איז געזעסן אונטערדעסן, וואס מען האט אים אויבערגעשלאָגען סאמע אויף אַן אינטערסאַנטען פונקט. ער האט זיך אויסגעוויזשט דאס רויטע געגאלטע פנים און האט פֿארטגעזעצט זיין ספּיטש:

— אללריט; ליידיעס ענד דושענטעלמען; איך וואלט אייך נעקענט נרענגען נאָך טויזענדער אַזעלכע פֿאקטען פֿון דער היסטאריי אָז דהי יונייטעד סטעיטס אָז אַמעריקא, אום צו איבערצייגען אייך וויַ ווייט הויך עס שטעהט בייַ אונז אין אַמעריקא די פֿרוי, נאר ויַיל דער מיסטער טשערמאַן האט מיך אונטערברָאכען אין איך ווייל ניט אויפֿהאלטען די „וואומס", לייג איך דאס אַב אויף אַן אַנדערש מאל און שליס מיך ספּיטש מיט דער האָפֿנונג. אז מיר וועלען ניט צוריקקען אונזערע קעפ מיט דער גרעסטער שאַנדע, וואו: די וועלט האט ויַען נעהאט. לייזיעס ענד דושענטעלמען; עס וואלט ווירקליך נעיישן אַ שאַנדע פֿאר אונז אויף דור דורות, ווען מיר זאלען דא, אויף דיזעזר פֿרייער טעריטאָריי, ניט וועלען אַנערקענען אונזערע לייזיעס אַלס גלייכבי־רעכטיגטע בירגערינען אין אַלע הינזוכטען. וואָס וועט זאַגען די „פּרעס"? וואָס ייַעט זאַגען די וואלט? „יוראָפּ" וועט אויף אונז טייטען מיט די פֿינ־גער: לייזיעס ענד דושענטעלמען; לאָזט אייך ניט בעאיינפלוסען פֿון די הי־מאָרייטען, וואס האלטען זיך פֿאסט אין דער „בייבעל" און וויללען ניט ווייסען, ויַאס דער בייבעל זאָגט אויף ערשטער פֿרוי אויף חוהן: „אז זי איז האס בייַן פֿון אונזער בוין אין דאס ליַב פֿין אינזער ליַב"...

אזוי האט אויסגעלאזט דער אטאמיסט זיין „ספּיטש" און האט בעקו־מען פֿין דער קאָלאָניע אַלאנגען בראַיִף מיט אַ הילכיגען הגרדא און מיר האבען זיך נעגומען צים באָלאָטירען די פּראָצע זיענען קאָלאָניזאַציע, דאס היַיסט, צו זאלען מיר איינטיילען אינזער „דרייצהן אינזעל" אין דרייצהן

בעזונדערע קאלאניעס, אדער ניין? דער רעזולטאט איז נעוויס נלענצענד: די נרעסטע מעדרהייט איז נעווען פאר יא, דען צוזעלף פאר דער אבען זיך נעגעבען אן הויב אויף אין דער הויך, און נאר איין אמאר דער ענד זענען נעבליבען אונבעווענט. 1 ניין־זאגער נעגען 12 "א־זאגערס — וואס פאר א וועדט האט ער נעהאט?!

דערמיט האט זיך אבער נאך נים נעענדיגט די ארנאניזאציע פון אונזער נעוועלשאפט. עס שטעהט אונז פאר אויך אונזער „דרייצהן אינזעל" נאך פיעל פרעל ארבייט אין דער צוקונפט, וויל די לעוער וועלען דאס ארויסהעלפן פון אונזערע וויטערע בעשרייבונגען.

דער איינציגער ניין־זאגער — דאס איז נעווען דער ציונים.

ה.

18 פעראיינטע שטאאטען.

וועד עס איז בעקאנט מיט דער קולטור נעשיכטע, וויל אזוי די מענש־ליכע נעזעלשאפט האט זיך עוולטויקעלט, דער וועט זיך ניט וואונדערען אויף אונז, דרייצהן ראבינואנס אויף די „דרייצהן אינזעל" וואס אונז האט זיך פערגליכט אייגטהיילען זיך מיט אונזער גוטס. אונזערע עלטער־עלטער־זיידעס האבען אויף אזוי נעטהאן. פרוהער אז זיי זענען נעווען נאמאדען, נעפישערט פיה, וענען זיי ארומנעצאנגען מיט זייערע שאף אין רינדער פראנק און פרייי איבער פעלדער און וועלדער. שפעטער אבער, אז זיי האבען זיך אנגעהויבען בעזעצען אויף לאנד, זיך נענימען צו עבד ארבייט — אט דא האבען זיך אנגע־הויבען קריענערייען, נעשלעגערייען, מלחמות, בלוט האט נעריגען טייכעווייז. יעדער האט נעוואלט פערחאפען וואס מעהר, און ווער ס'איז נעווען שטארקער. דער האט נוכר נעווען. אויף מיר, דרייצהן ראבינואנס, זענען פרוהער נע־וען נאמאדען, נעפיטער די פיה (ציענען) אויפן בארג, נעלעבט פון בא־נאנעס און פון נים, וואס וואקסען אויף די בוימער אין נעהען ציפריעדען. שפעטער אבער אז דאס דאזיגע לעבען האט זיך אונז ציונעמען, האבען מיר אנגעהויבען טראכטן וועגען א ישוב, וועגען קאלאניזירען אונזער טע־רישאריע, זיך איינטהיילען מיט דער ערד, מיטן וואלד, מיט די בוימער, מיט די פיה און מיטן איבריגען נוטס. דער חלוק איז נאר, וואס אונ־זערע אור־אור־עלטערן פארציטטען האבען דאס נעטהאן מיט נבורה, מיט מלחמות און בלוט פערגיס־נעגן, וועהרענד בני אונז איז דאס אפנאנאנגען,

דאנקען נאָט, אָהן מלחמות, אָהן נעָטשלעג און אָהן מחלוקת. עָס איז ניט פּערטאָסטען נעוואָרען קיין טראָפּען בלוט; עָס איז ניט נעווען קיין פּערדראָס, קיין קנאָה-שׂנאָה, און קיין נורל אויף לאַנד, חוץ משה רבינו האָט אָנגעזאָגט, האָבען מיר אויך ניט נעוואָרפּען. און ס׳איז נאָר קיין חדוש ניט: עָס איז נעָחען בײַ אונז פּין כל טוב אַזוי פּיעל און אַרבײַטען האָבען מיר בעדאַרפּט אַזוי וויניג אַז ס׳איז ניט נעווען איבער וואָס צו קריענען זיך. יעדער איינציינער פּון אונז האָט זיך אָפּגעקליבען זיין ששוק באַרט, זיינע בוימער, זיינע באַנאַנעס, זיינע נעס, זיינע בלומען, זיינע פּיה (ציעגען).

און אט אויף אַזאָ מין אופן איז זיך יעדער פּון אונז נעוואָרען אַ בעל הבית פּאר זיך, מיט אַלעם גוטען, מע קאָן זאָגען אַ פּירשט. דרייצעהן קאָלאָניסטען, דרייצעהן פּירשטען: אין אַלע יענעם מיר נעווען העכסט צופּרידען. פּרוהער, אַז מיר יענעם נעווען אַלע אינאיינעם, איז אונז קיין זאַך ניט נעווען ליעב. איצטער, אַז מיר האָבען זיך צוטהוילט, איז אונז אַלטריינ נעווארן טייער. יעדער פּון אונז האָט ליעב נעקריענען זיין קאָלאָניע, זיין מענ־ריטאריע, זיין שטיקעל וואַלד, זיינע בוימער, זיינע ציעגען, זיין היל. אײַטלעכען פּון אונז איז נעווארן אנגענעהם דער נעדאַנק, אַז ער עָסט זיינע אייגענע באַנאַנעס, אַז ער קנאַקט זיינע אייגענע נעס, אַז ער טרינקט זיינע „אייגענע" מילך פּון זיינע אייגענע ציעגען... אידער וויסט וואָס איך וועל אייך זאָגען? עָס ליעגט עפּעס אין דעם אייגנטהום אַ בעזונדער מין זיסקייט. לאָז זיך אונזער „סאָציאַליסט" רייסען אויף די גלייכע וועגנט: איך האָב נעהאט צייט נאָכצוקוקען נאָך זיך און נאָך זיינע קאָלעגען, די אַלע ראַבינזאָנס, וואָס אויף דער „דרייצעהן אינזעל", שטודירען יעדעס כאראקטער, מעלות און חסרונות. איך האָב בעמערקט אַמשונה־דינג זאַך: דער וואָס מיר האָבען איהם נעהיסען „סאָציאַליסט", דער וועלכער האָט אָפּגעליקעט אייגנטהום, דער וועלכער האָט אויפּגעיועזען פּון די נרעסטע אויטאָריטעטען. אַז אייגנטום איז גזלה, אַדער וויַ ער האָט זיך אויסגעדריקט אויף זיין האַלב רוסישען דיאַלעקט: „כאָבסטיענאסט איז גראַבעזש" — אט דער וועלכער סאָציאַליסט אַז עס האָט זיך נעטראָפּען למשל, אייגער על פּי טעות איז ארײַן צו איהם אין זיין חלק בוימער און האָט זיך ציעהאפּט צו זיינע באַנאַנעס, האָט ער, דער סאָציאַליסט, פּערגעסען אין דעם מאָמענט זיינע קאָמוניסטישע אידעען און האָט יענעם נעגעבען א וויסטען סוף, ער זאָל ניט האָבען קיין „פּריוויטשקע" (נעוואָהנהייט) „זאַליזאַיען" (פּאַרקריכען) צו יענעם אין די „קעשענעס" (טאַשען). יא מיינע ליעבע פּרײַנד, אידער מענט אייך

זאָגן וואָס אידר ווילט. די טהעאָריע מיט דער פראַקטיק זאָגן זיך צווישן בעזונדערע ואכן. דאָס בעסטן סימן האָב איך פון זיך זעלבסט. למשל, איך בין טהעאָרעטיש אַגרויסער חסיד פון וועגעטאַריזם, און אַגרויסער נעגנער פון פלייש. און באמת טאָקי, וואָס קען זיין מעהר אַבשטיליך וי נעמען, למשל, אַ הוהן, אַלעפאַנדיגעס וועזען, וואָס איז נאָט די נשמה שולדיג, קיילען דאָס מיט אַ מעסער, צישנידען דאָס אויף שטיקער, לייגען אין טאָס ארין, קאָכען אויפן־פייער און נאכדעם דאָס אויפפרעסען? וו בעלד אַווי, וואָס איז דער אונטערשיער פון מיר בין אַ ווילדע חיה, אדער בין אַ ווילדען מענשען? מיט דעם שטעה איך העכער וואָס זיי עסען דאָס רויהער הייט און איך עס דאָס צוגעפראָסען אויפן פייער?.. מיר, אַלע דרייצהן ראָבינואָנס אויף אונזער „דרייצהן אינזעל", זאָגן נעזונט אַווי וויט וועגעטעריאַנער, אַז מיר האָבען זיך נעזעבען דאָס ווארט, אַז טאָמער העלפן מיר אַמאָל אויפנעריכט וועלען פון דאָגען, זאל קיין פייש, קיין פויש אין קיין אַנדער דבר מן החי נישט קומען צו אונז אין מויל ארין! אי אבער האָבען מיר נעבענקט נאָך אַראָגל־פלייש מיט קארטאָפלעס! נאָך אַ שטיקעל נעפולטע פיש מיט פעפער! אַקאטלעט, אַ ויכעל, אנאי, אַ סאדעלל!! מע מוז זיך מודה זיין אז די באַנאנעס מיט די נים מיט צישענמילך האָבען זיך אונז אַווי צוגענעסען, אז מיר וואָלטען דאָס אלעס אַזעקגענעבען פאַר איין פרישע ברייטעל אנגעשמירט מיט קאבאָל און פאַר איין שטיקעל הערינג, פאַר איין ציבעלע מיט שמאלץ! איך בין דערנאָנגען אויף אונזער „דרייצהן אינזעל" אַ פראַקטיקע און איך האָב, אין אלע מיינע אינזל קאָלענען וועלען דאָס מיר מיטגעבען, אז סאיז וועהר גוט צו זיין אַ וויגעטעריאַנער און עסען חאָטש איין מאָל אין טאָג: פלייש!..

דאָס איז אבער אלסדינג נישט מעהר ווי חלומות. מיר, דרייצהן ראָבינואָנס, זענען אפגערוסען מיטן גרויסען שווערמישען ים פון דער נאַנצער וועלט. מיר, דרייצהן ראָבינואָנס, מיזען זיך בענוצענען מיט דעם, וואָס מיר האָבען, און זיין צופרידען מיט באַנאַנעס, מיט נים אין מיט צוגעגעמילדע אלע יאהרען. וויפיל אונז איז נאָך בעשערט דא צו פערבלייבען. אין בכדי די צייט זאל אונז נים זיין לאַנג־ווייליג, בכדי מיר זאָלען פאַרנעסען אונזער עלענד, פערטיפען מיר זיך אין אלע קלינגקעשען פון אונזער לעבען, יעהער אין זיין לאָך, אדער ווי מיר הופען דאָס, אויך זיין טערמאָיד, אין זיין קאָלאָניע, זיין אייגנטום, זיין גוטס, זיינע אינטערעסען, ווילט זיך יעדען בעשטעטיגען, בעשיצען, פאַרהיטען זיינע אינטערעסען אדער, אויך וואָלט

נעוואט: נעוץ צליך בערכטינען. אלע טאג קומען מיר זיך צונויף אין דער בעשטימטער צייט אויף אַ בעשטימטען פלאץ. אַ פלאץ אויף צו שמועסען האבען מיר שוין לאנג אפגעקליבען ווהר אַ שענעם: אַ בעזונדער בערגעל אונטער אַנדרוסען בוים. אויף דער ערד — בלומען. פאר אינערע אויגען — דער אלטער בייזער ים מיט די רוישענדע כוואליעם, ואם הערט נישט אויף צו בהומען און צו רייצען זיך מיט אינו, אז דאָרט אויף יענער זייט, האט יעדער פון אונז אַהיים, עלטערן, קינדער, בריידער, שוועסטער, פרײנד און בעקאנטע, ואם קוקען ארוים אויף אינו מיט טרערען אין די אויגען, אדער אפשר האבען זיי אונז שוין לאנג פערגעסען?.. ווער קען דאם וויסען? אלע טאג פלעגען מיר זיך צונויפקלויבען אט דאָ אונטערן בוים, אדער וויַ מיר האבען דאם אַ נאמען נעמעבען „דער פאליטישער קלוב", אַ בינסעל שמועסען אדער נלאט אזוי ווצען און קוקען אויף דעם אלטען בייזען ים, און מיר הערען זיך צו, וויַ עָר בהומט, דער אלטער בייזער ים, וויַ די חוואליעם רעדען, און מיר דערצעהלען אייגער דעם אנדערען צום הינדערטסטען מאל זיין בינארפיק, זיין פערגאנגענהייט. יעדער רעכענט אוים זיין פאמיליע, זיינע אייגענע און נעטרייע בכי די נעמען, יעדער מאלט אוים אישלוכעם פיזיאנאמיע, יעדענם כאראקטער, יעדענם מעלות און חסרונות. אזוי פיעל מאל ווערט דאם אלעם איבערעקייט, אז מיר קאנען שוין אישליכען מיט זיין נאנצה משפחה און מיר ווייסען אויף אויסווענינ אלעם ווצם מיט עמיצען האט ווען פאכווערט...

אט דאָ אונטערן בוים, אין אונזער „פאליטישען קלוב", האבען מיר זיך צונויפגעקליבען אלע דרייצהן צו בעשפרעכען, בעטרעפטען די לאנע און צו קלערען אמיטאל ווי אזוי מיר זאלען זיינאדדען אונזער לעבען פון הינט אן אין ווייטער פין אלע זייטען: פאליטיש, סאציאליש און עקאנאמיש, דאם הייסט, מיר זאלען מאכען אזוי, אז יעדער פון אינו דרייצהן זאל זיך מאקי זיין אפרין פאר זיך, ווונאכהענוג פינים אנדערען, און דאך זאלען מיר אלע זיין אין משפחה, איין פאליטישע מאכט אין פאל טאמער פאלעגן אויף אונז אן ווילדע מענשען אדער ווילדע חיות.

זעלבסט פערשטענדליך, אז דער נעדאנק רופט ארוים בייַ אונז, וויַ אלע מאל, הייסע דיסקוסיעס און פייערינע דעבאטען. יעדער נים אויף זיין פלאן. דרייצהן קאלאוכטען, דרייצהן פלאנען. פריהער פון אלע נים אויף זיין פלאן דער מיליאנער, אדער ווי מיר רופען איהם דער „קאפיטאליסט". מערקווירדיג: דער נייסט פון קאפיטאליזם האט אין אונזער יאהר-

הונדערט מיט זיבעצ אייערנע הענד אזוי שטארק ארומגענומען די גאנצע וועלט, אז אפילו בײַ אונז, אויף אונזער „דרײַצהן אינזעל", האט ער אויך אַ געווײַסען איינפלוס. אומגעדזם און אלע מאל, אז מע דארף עפּעס אָנהויבען רעדען וועגען אנ׳ענין, וואָס איז נוגע צו אונז אלעמען, ווער שטעלט זיך ארוים פריהער? — דער קאפּיטאליסט: ער איז אַ פּנים פון קינדזיין אָן אזוי נעוואָהנט גלווארען צו זיין אומעדום דער ערשטער, אז ער פערשטעהט נאר אנדערש ניט, נאטירלידְ, רופט דאָס ארוים אונצופרידענהײט בײַ אייניגע פון אונזערע קאלעגיסטען. דער „סאציאליסט", למשל, איז אײַן מאל ארוים מיט אַ פראטעסט גאנץ אפּגענטלידְ און האט אַ פרעג נעהמען בײַם קאפּיטאליסט די אלטע פראגע: „מי שמך? ווער האט אייך נעמאכט פאר אַ קאפּראל?"

סקאקאי שטאטי נעמט איהר זיך אלע ביסל די פראנוא (דאָס רעכט) צו זיין אַ פרעדסעדאטעל (פּארזיצענדער)?.. אזוי האט אידם איצטונד מאל אַ חאם געטאָן דער „סאציאליסט" אויף זיין האלב רוסישען דיאלעקט.

דער „קאפּיטאליסט" איז אבער אַ מענש אַ נעלאסענער, מיט אַ ששי־לען, גלייכען חאראקטער. ער האט דעם „סאציאליסט" אויסגעהערט מיט אַ לייכט שמייכעלע אויף די ליפּען, אויפנעשטאנען, אפּגעטראטען אידם דאָס ארט און אַ זאָג געטהון ווער העפלידְ:

זיט איהר דער פּארזיצענדער...

דאָס האט נעמאכט אויף אונז אלעמען אזאַ נוטען אײַנדרוק, אז מיר אלע (אויסער דעם „סאציאליסט") האבען נעבענשט דעם „קאפּיטאליסט". ער זאָל בלײַבען אויף זיין ארט, און דער „קאפּיטאליסט" האט אונז צו־ליעב נעטהון און איז געבליבען אויף זיין ארט.

דער פלאן, וואָס דער „קאפּיטאליסט" האט פארנעהמט, איז נעווען א גאנץ איינפאכער פלאן פון אַ מין „בורזשואזנץ קאנסטיטוציע". וויַ דער סא־ציאליסט האט דאָס אנגערופען לויט דעם דאזיגען פלאן דאַ־פון מיר אלע דרייצהן קאלעגיסטען בילדען אַ שטאאט פון דרייצהן פרעזידענטען, וואָס ווערען בעהערשט פון אײַן אויסגעוועהלטען פרעזידענט. דער פּרעזידענט, אלס פארשטעהער פונים פאלק, האט צו שאפען איבער אלע קאלעגיסטען, צו זאַרגען ווענען זייערע אינטערעסען, אויסהערען זייערע אנקלאגען און ריכטען זיי לויט זיין פערשטאנד און זיין געוויסען...

דאָ האט שוין דער „סאציאליסט" מודה ניט נעקענט איינזיצען. ער האט זיך אויפגעכאפט וויַ אינאבגעברענט און האט אנגעהויבען צו פּיַערען

און צו שיכען מיט וועלטער: „אויסאַקראַטיע"? „אַנטאָלוסיזם"? „סאָמאָרער-זשאָוויע"?

— פטור! וואָס זשע איז? — שטעלט זיך אַרויס דער ליטוואַק דער אַרטאָדאָקס — וויְ באַלד מען שמועסט פון אַ מלוכה, אודאי דאַרף מען ועהן אַ מלך, וויְ אין פסק שטעהט: שום תשים עליך מלך — זאָלסט דיר אַוועק-שטעלען אַ קייסער...

— נכדי עס זאָל זיין וועמען צו מאַכען שבת און יום-טוב אַ „הנותן תשועה"?...

אַזוי וויצעלט זיך אייער פון די צוויי אינטעלינענטען, דאַכט זיך, דער ציוניסט, און דער אָרטאָדאָקס ענטפֿערט אים:

— נעווים; וויְ אונזערע חכמים האָבען אונז גע'לערנט: „הוי מתפלל — זאָלסט תמיד טהון פֿאַר מלטות, וואָרום וועָן ניט די מורא פֿאַר'ן מלטת, וואָלטען מענשען איינגעשלונגען איינס דאָס אַנדערע לעבעדינערהייט"...

צו בעמערקען, אז די לעצטע וועלטער האָבען אַרויסגערופֿען אין אַלע אַלעמענטען נאָר אַ געלעכטער. אפילו דער פראָסטער מענש, דער „פראָלע-טאַרי", האָט געקוקט אויפֿן אָרטאָדאָקס אַזוי בייז, וויְ אויפֿן גרעסטען שונא. עס איז קיין פסק ניט, אז אַלע קלאסען זענען געוואָנען. עס איז ניט נעווען קיין אייניצינער, אַחוץ דעם אָרטאָדאָקס, וואָס זאָל וועלען אַ מאָנארכי. נאָנץ מעגליך, אז דער אָרטאָדאָקס אליין האָט אויך ניט אַזוי שטאַרק נע בענקט נאָך אַ וועלבסטהערשער. נישט מעדר — דער פסק! וואָס טהוט מען מיט אַ פאַרטיגען פסק?...

דאָן איז אויפֿגעשטאַנען דער „אטאַאיסט" פון אַמעריקא און האָט אויפ-געגעבען נאָר אייַן אַנדער פלאָן, דהייט: אַז מיר אַלע דרייצהן קאָלאָניען זאָלען זיך מאַקי זיין דרייצהן בעזונדערע שטאַאטען; יעדער קאָלאָניסט זאָל זיך זיין אויטאָאַמישער בעל-הבית פֿאַר זיך, נאָר אַלע דרייצהן שטאַאטען, דאָס הייסט אַלע דרייצהן קאָלאָניען זאָלען זיך פֿעראייניגען „אזוי וויְ בייַ אונז אין דהי יוניטעד סטייטס אף אַמעריקא" און אַ פרעזידענט זאָלען מיר זיך וועהלען טאַקי איינס פון אונז דרייצהן, אַלע 4 יאָהר אַנאַנדער פרעזידענט, „אזוי וויְ בייַ אונז אין דהי יוניטעד סטייטס אף אַמעריקא, און ריפֿען זאָל ער זיך: „דהי פרעזידענט אף דהי יוניטעד סטייטס אף דהי פֿוירסט דזשוריסדיק-שען אף דהי טהוירטין אייַלאַנד אף איהאיל". (דער פרעזידענט פון די פֿעראייניגטע שטאַאטען פון דער ערשטער יודישער רעפובליק אויף די „דרייצהן איינעל" פון ישׂראל).

— אַף ! דאָס וואלט נעוואָלן זעהן ! — רופט זיך אָן דער איבעראַליסט — איך האָב שוין לאַנג נעמרויסט פון אַ יודישער רעפובליק.

— ניט פראַקטיש ! — שלאָגט איהם איבער דער מאַטעריאַליסט — עס העט אוועקגעהן די גאַנצע צייט מיטן גאַנצען פאַפיר אויף אויסצושטעלען אזא לאַנגען נאָמען. שטעלט אייך פאָר : „דהי פרעזידענט אף דהי יוניטעד סטייטס אף דהי פוירסט דושואיש רעפובליק אף דהי טהוירטין אייליאַנד אף איזראַיל“ !.. אַ נאַנצע מגילה !

— עריוויקען זיי מיר ! — שטעלט ארײן אויך די פרוי איבער וואַרט. — פאַר וואָס זאָלען מיר נאָכמאַכען אַמעריקאַ ? אויך ווילט איך ווייס, אין אַמעריקאַ נישט קיין מאָדערנעם לאַנד. אַלע מאָדנע געהען פון פאַריז. וואָס נעהט אָב דער פראַנצויזישער רעפובליק ? ארער דער רעפובליק פון דער שוויץ ? אָט בין איך געווען עראַיאָדרען אין דער שוויץ. מיט מיין נאָטוועלינגען מאַן בין איך געווען. אומעטום זענען מיר געווען. אין צירוך, מאַנטרעע, אוגוסטעראַקטען... נעזעהן דעם מאָנבלאן... מיר דאכט, סיאיז נאָר ניטאָ אויף דער וועלט נאָך אזא לאַנד, ווו די שוויץ... ניצטאַ איז אויך נישקשה פון אַ שטאָר־טעל... אין מאָנטאַקאַרלא קען מען אויך עסן זעהן... נאָר אַז מען וויל גוט לעבען, גוט און ביליג, זאָל מען פאָהרען אין דער שוויץ... ערשטענס — מילך... פאַר צווייי מאן די בעסטע מילך...

— מיל פאַרדאָן, מאַדאַם ! — ענטשולדיגט זיך פאַר דער פרוי דער קאַפיטאַליסט — מיר רעדטען דאָ ניט פון דעם וועלכעם לאַנד איז בעסער אויף צו בעזעצען זיך, דאָ שמועסט מען וועגען וואָס פאַר אַ שטאַט מיר זאָלען גרינדען דאָ בייַ אונז, אויף אינזער אינזעל.

די פרוי וועדט רויט ווי פייער, וואָרום זי פיהלט, אַז זי האָט זיך אַ בייסעל פערדעדט נעגען איהר איינעגעם חילען, די ציגע האָט זיך אויפגעהאַט ווי אַ אונפערצוימט פערד און האָט זי אוועקגעטראָגען צו אַלדע ניטע יאָדר. דערמיט האָט זי אונז איבערצייגט אַז האָשט זי איז אַ מאַדערנע פרוי און האַלט זיך ווי אַ מאַנסביל, נאָר אַ פרוי בלייבט אַ פרוי...

— ענטשולדיגט מיינע הערען. אַז אייך הויב אָן צו רעדען פון דער שוויץ, דערמאָן אייך מיך ניט וויליגדיג אָן מיין גאטטעלינגען מאַן... איך האָב, אייגענטליך, נאָר געוואָלט זאָגען, אַז מיר געפעלט בעסער אַ פעדעראַטיווע רעפובליק ווי אין דער שוויץ.

— און מיר געפעלט נישט ניט אייערע פעראיינינטע שטאַטען אין אַמעריקאַ, און ניט די פעדעראַטיווע רעפובליק פון דער שוויץ — זאָגט דער נאַציא־

נאַליסט. וויסט איהר פֿאַר וואָס? ווייל ס׳איז ניט נאַציאָנאַליסטיש, ניט יודיש. בלע וואָלט בעראַרפט צו טראַכטן עפּעס אַנדערש, וואָס זאל שמעקן מיט נאַציאָנאַליזם, וואָס זאָל זיין יודיש!...

— ווי באַלד אַז יא יודיש — רופט זיך אָן דער צוניסט — וואָלט איך נעפֿאָגט מיר זאָלען זיך הויפֿן אויפֿן נאָמען פֿון פּאָקטאָר העכצל...

— וואָס עפּעס העכצל? — פֿאַהרט איהם ארײַן דער טערריטאָריאַליסט — פֿאַר וואָס ניט ואַנגוויל?

— וואָהרום אַזוי! אויך העכצלס נאָמען זאָלטען מיר דאָס אָנגערופֿען: „העכצל-רעפובליק"! וואָס פֿאַר אַ טעם האָט ואַנגוויל-רעפובליק?

— וואָס פֿאַר אַ טעם האָט העכצל-רעפובליק?

— אַ שענער משל! העכצל איז טויט, און ואַנגוויל לעבט נאָך!

— נו, וואָס זשע האָט איהר געוואָלט: ואַנגוויל זאָל אויך שאַרבען? וואָס האָט עך אײַך געטהון?...

— ווער האָט רעכט, עך זאָל שטאַרבען? לאָז עך אײַך לעבען הינדערט אוי צוואַנציג יאָהר!

— טאָ וואָס זשע ווילט איהר?

— אויב איהר ווילט קיין פֿאַראיינעך ניט האָבען — אַזוי הויבט אָן ווי זיין שטייגער איז, מיט אַ עגטשילדונג, דער „פּראָלעטאַרי", וואָס האָט דערווײַל צוגענוג ניט און באַנאַנעם פֿאַרן נאַנצען עולם — אויב איהר ווילט קיין פֿאַראיינעך ניט האָבען, וואָלט איך אײַך זאָגען מין מיינונג. איך ווייס ניט, איך בין דאָך אַ פּראָסטער מענש, אַנארכיסטער: מיר דאַכט, אַז מען דאַרף קיין-נעמס נאָמען ניט. ס׳איז נאָכן נעטט ס׳זאָל הייסן „די יודישע רעפובליק", אָדער „די ערשטע יודישע רעפובליק" אָדער „די ערשטע יודישע רעפובליק פון די דרייצהן פֿאַראיינטע שטאַטען".

דער דאָזיגער פֿאַרשלאָג פֿונם פּראָלעטאַרי איז אַזוי נעפֿעלען אונז אַלעמען, אַז די נאַנצע רעפובליק ווי איין מענש האָט נעטומען אפֿלאַדירען אין שרייען „בראַוא!" „בראַוא!"... דער סאָציאַליסט איז פֿון נרויס התפּעלות, אַפֿנים וואָס מיר זענען אַ רעפובליק, ניט קיין מאָנאַרכיע, ארויפֿגעשפרונגען אויף אַ שטיין און האָט אויסגעדונערט אויף זיין רוסישען דיאַלעקט:

— בראַטיא (ברידער)! דא זדראַווסטוויטע (עס לעבע די פֿרייהייט)! דא זדראיבסטוואוויעט רעספובליקא (עס לעבע די רעפובליק)! דא זדראיסטוואוויעט פּראָלעטאַריאַט (עס לעבע דאָס פּראָלעטאַריאַט)! שרייט, יודען, הוראַ!

— דערמאָ!!! — חאָפּען מיר אונטער און וועלען זיך אויס אַלע דרייצעהן פֿאַרשטעלן פֿון די דרייצעהן פֿעראיינינטע שטאַטען אַרום טיש און נעמען זיך מיט גרויס אַפּעטיט צו די וויסע באַנאַנעס מיט די פֿעטע ניס מיט דער סויער ציענעמילק, וואָס דער פּראָלעטאַרי האָט אונז צוגעגרייט. און מיר פֿאַרפֿירען אַלאַנען שמעס וועגען דער ציקינפֿס, וואָס ערמאַרטעט אונזער ערשטער יידישער עסופּלק פֿון די דרייצעהן פֿעראיינינטע שטאַטען, און וועגען די סטאַטוסען רעגלען און געוועלען וואָס מע דאַרף אויס ַרבויטען, און וועגען אַ פּרעזידענט ריכטיק איינער אָן די פֿראָגע, דאָס הויפּט: וועמען זאָלען מיר מאַכען פֿאַר פּרעזידענט?

אַלע אויפֿען האָבען זיך ניט וויל ַענדיג אַ קלאָר געטהון צום מיליאָנער, צום קאַפּיטאַליסט, און דער קאַפּיטאַליסט האָט דערפֿילט, אז אַלע אויגען קוקען אויף אים, האָט ער זיך אויסגעגליכט אין האָט נעוויאָלט עפּעס זאָגען, האָט זיך אַרויסגעהאָפּט דער סאָציאַליסט, דער איינציגער עזות-פּנים, וואָס שטעדט שטענדיג אויף דער אָפּאָזיציע קעגען קאַפּיטאַליזם, און האָט אַ זאָג געטהון אויף זיין מאָדנעם רוסיש-יודישען דיאַלעקט:

— איך פֿערשטעה ניט, וואָס אונאַמעריקאַנישע (בפֿרייט) דאָס פּערזענליכקייט זיך (וואָס מע קוקט זיך אויבער)? מיר וועלען טהון אזוי וויַ אין אַלע פּראָגרעסיווע נאַסיאָנאַלסטוטען (שטאַאַטען); מיר וועלען נאונאַמעשטען (בפֿרייט) וויצאָרעם (וואַהלען), און וועמען דער נאַראַד (דאָס פֿאָלק) וועט אויסקלייבען באַלשיוויסטוואָם נאַלאַסאַוו (מיט די מערהייט), דער וועט זיין פּרעזידענט!

— אַלטע קלייבען מיר אַ פּרעזידענט?

— יאָ, מיר קלייבען אַ פּרעזידענט!

דאָס קלייבען אַ פּרעזידענט אויף די דרייצעהן פֿעראיינינטע שטאַאַטען פֿון דער ערשטער יידישער העפּובליק פֿעררינט, נאָך אונזער מיינונג, אַ בעזונדערע בעשרייבונג.

18 פּרעזידענדען.

דער וואָס האָט אַרומגערייזט די וועלט אַזוי וויַ איך, דער וועט מיר צוגעבען, אז די מענשהייט איז נאָך גאַנץ ווייט פֿון פֿאָלקאָמענהייט. די גרעסטע פֿאַרלאַמענטען אין די פֿרייהסטע לענדער קאָנען זיך נישט בעזונדערע בעשרייבונג.

רײַכמען, אַז זײ זענען נאָהנט צום פאָלקסטשאַן אידעאַל. געהט זאָגט זײ אַזוי: אין דעם רעפובליקאַנישען פראַנקרײַך קאָכט זיך בשעת וועהלען אַ פרעזידענט; אדער נעמט דאָס פרײַע גאָלדענע לאַנד אמעריקא, די דעמאָקראטישע רעפובליק. וועה-וועה, וואָס עס טהוט זיך אָב איז אַ עלעקשאָן יאָהר! פארטײַען, אינטריגעס, טעמעני האלל און נאָך אזעלכע שענע זאכען, וואָס אַ פרעמדער וועט ניט גלויבען און וועט דאָס נאָר נישט פערשטעהן; דער פאָליטישער קאמפף פירהרט זיך אנמעטום אַזוי ביטער, אַז מענשען פערגעסען זיך, אַז זײ זענען מענשען. אַ בריודער שטעהט אויף קענען אַ בריודער, אַ פאָטער אנערקענט ניט זײן קינד — ס'איז הומעל עפּעס זיך!

וואָס איז שוין דאָס חדוש, וואָס אין אונזערע דרײַצעהן פערײניגטע שטאַטען פון דער עלשטער יהדישער רעפובליק אויף אונזערע „דרײַצעהן אינזעל" האָט אזוי נעקאָכט, אַז ס'איז געקומען צום אויסקלײַבען אַ פרעזידענט? קודם כל האָט מען בעראַרפט „נאָמינירען קאַנדידאַטען", דאָס הײסט, יעדער פון אונז, דרײַצעהן ראָבינזאָנס, דרײַצעהן קאָלאָניסטען, דרײַצעהן פאַרשטעהער פון די דרײַצעהן פערײניגטע שטאַטען, זאל אָנרופען זײן קאַנדידאַט אויף פרעזידענט. נאַטירליך, זענען געווען צווישען אונז פערשיעדענע פארטײען און יעדע פארטיי האָט זיך געהאַט איהרע אַנהענגער אזן אידער נעגנער. למשל, דער רײכער פאַבריקאַנט אדער זײן מיר האָבען אידם אָנגערופען דער „קאפיטאַליסט" האָט זיך געהאַט זײן זאָגענאַנטע קאפיטאַליסטישע פארטיי. זײַנע חברים וואָס האָבען אַנטיזעד פאַר אידם, זענען געווען: דער ליטוואק, אדער זײן עך האָט בײ אונז געהײסען „דער אָרטאָדאקס", די מאראַם (די איינציגע פרוי וואָס אויף אונזער אינזעל), דער נאציאָנאַליסט, דער אידעאַליסט און דער מאַטעריאַליסט. סך הכל האָט עך געהאַט אויף זײן זײט 5 פאַרשוין, וואָס האָבען אַנטיזעד מיט אַלע כחות צוזישען די אַלע איבריגע פאָרשטעהער פון די דרײַצעהן פערײניגטע שטאַטען. זיי זענען געווען שוין כמעט פארטיג מיט פוילישען יודען פון משה רבינוס פאַליאַקען, וואָס מיר האָבען אידם אַ נאָמען געגעבען דער „אַסימילאַנט". און וען זיי שלעפען ארײַבער אויף זייער זײט נאָך אַ פאָר שטימען, דאַן איז דער קאפיטאַליסט פערזאָרגט מיט אַ מעהרהײט פון 8 שטימען. אויפן לעצטען פאַל האָבען זיי נאָכאַמאָל אויפן ארבײטער, אדער זיי עך האָט בײ אונז געהײסען דער „פראָלעטאַרי". אום צו געווינען דעם פראָלעטאַרי אויף זייער זײט, האָט די קאפיטאַליסטישע פארטיי ארויסגעלאָזט אַ פראָקלאַמאַציע, אז זייער פרעזידענט, דער קאפיטאַליסט, וועט פערפאַלגען דרײַ זאכען: 1) אַבהיטען אידע-

מהם; 2) קעמפֿען פֿאַר דין רעלינין; 3) בעשיצען דין אינטערעסען פֿון דין ארבייטער

דין דאוזיגע פּראָקלאַמאַציע, וואָס איז געווען אויסגעהאַנגען אין אַלע דרײַצעהן קאָלאָניעס פֿון דין דרײַצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען, האָט אַרויסגערופֿען אַ שאַרפֿע קריטיק פֿון דער אָפּאָזיציע, דאָס הייסט, פֿונים יודיש־רוסישען סטודענט מיט שווארצען העמדעל, דעם „סאָציאַליסט". ער האָט זיך אָבגעשטעלט אויף יעדען פֿונקט בעזונדער און האָט מיט זיין מאָדנע נעמישטע יודישע ושפראַך, וואָס איז העכער האַלב רוסיש, אַזוי נעזאָגט:

— איך אָבראַשטשאַיע אייער וונימאַניע (איך ציה אייער אויפֿמערקזאַמקייט) אויף דער נאַחאַלסטווא (פֿרעכהייט) פֿון דעם קאַפּיטאַליזם; ער וועט זאַשטשישטשאַיען (פֿערטהיידיגען) רעליגיע? ער וועט אָבראַנאַיען (בעשיצען) די אינטערעסען פֿון די ראַבאָטשעס (ארבייטער)! דאָס איז דאָך וואָמטיטעלנא דא גלופּיני דושי (עס דערלאַנגט בײַזן בײַן)!

און דער סאָציאַליסט האָט זיך נים געפֿוילט אין איז צוזאַק צום „פּראָלעטאַרי". ער האָט אים געטראָפֿען סאַמע בײַ דער עכטער ארבייט: ער האָט געמאָלקען די ציעגען פֿאר אַלע דרײַצעהן קאָלאָניסטען. און דער סאָציאַליסט האָט מיט אים פֿאַרפֿורט אַ נעשפּראַך וועגען דעם „קאַפּיטאַליסטישען קַן סטרו", וואָס הערשט אויף דער וועלט און וואָס פֿאַראַבשטשאַיעט (אונטערדריקט) גלאַזונים אַבראַזאָם (הויפּטזעכלעך) דאָס פּראָלעטאַריאַט. ער האָט אים געבראַכט אַ פּרימער (פּישפּיעל) טאָקי פֿון אים אַליין, וויַ אַזוי ער, אַיין און אייניציגער ארבייטער האָרעמט צוזעלף שעה אין מעת־לעת אויף אַלע דרײַצעהן קאָלאָניעס; עמיצער זאָל זיך עס הערמאָהנען אפֿילו אים קומען צו הילף!

דערויף האָט אים דער „פּראָלעטאַרי" געענטפֿערט מיט זיין פּראָסטן שמייכעל וויַ זיין שוויגער איז, אַז דערויף האָט גאָט בעשאַפֿען ארבייטער אויף דער וועלט — וויַ אַלען ארבייטען...

— אויף זיך, נים אויף יענעם! — האָט מיט אים אַיינגעשטענדיגט דער „סאָציאַליסט", און האָט אים געלויגענט אַ לעקציע וועגען „ראזדיעלענע מרודא" (אייגטהומלונג פֿון דער ארבייט), וועגען „אונטשטשאַוושטשיע קאַפּיטאַל" (פֿערנוכמען קאַפּיטאַל) א. ז. ו. ער האָט אַזוי לאַנג געראַדט איבער „פּראָלעטאַרי", ביז ער האָט בײַ אים געפֿוילט, אַז ער זאָל פֿאַרן קאַפּיטאַליסט נים אָבשטימען בשום אופן.

— פֿאַר וועמען דאַרף זאָל איך יא אַפּשטימען? — פֿרעגט דער פּראָלעטאַרי פּיט זיין גוטאיוויטשט, וויַ נעוועהנליך.

— פֿאַר זיך אַליין — ענטפֿערט אים דער סאַציאַליסט.

דער פּראָלעטאַרי הויבט אויף די אויגן.

— וואָס הייסט פֿאַר זיך אַליין?

אָטשען פּראָסטע (נאַניע איינפֿאַך): איך קען בעשטעהן, אַז מיר זאָלען האָבען אַ פּרעזידענט אַ פּראָלעטאַרי. איך בין דער ערשטער, וואָס גיב פֿאַר אַיך מיין גאָלאָס (שטימע). דא זדראוסטוואויעט נאַראָד (עס לעבע דאָס פֿאָלק)! דא זדראוסטוואויעט פּראָלעטאַריאט!

אָווי האָט אויפגעלאָזט דער סאַציאַליסט און געדריקט די גראָבע האַנד פֿונם ארבייטער זאַכער פֿריינדליך אין אין פֿון אים אוועק פֿירען זיין פּראָפאגאנדא אין די איבריגע קאָלאָניעס פֿון די דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען.

וואָס פֿאַר איין איינדרוק די לעצטע וועלטער פֿונם „סאַציאַליסט" האָבען געמאכט אויפֿן „פּראָלעטאַרי" איז ליכט פֿאַרשטעלען זיך. ער האָט אַרויסגעשטעלט דאָס אָנגעמאָלקענע שפּעל מילך האָט זיך נעחאפט מיט בייזע העגד ביַ די זייטען אין האָט זיך אָווי צולאָבט, אַז די ציענען האָבען אים אָנגעקוקט וויַ אַ משוגענעם. נאכדעם, אַז ער האָט זיך שוין גענוג אָנגעלאָבט, האָט ער זיך אויסגעוואַבט, אויך אַ שטיין, אָנגעשפּארט דעם קאָפּ אויף בייזע העגד און האָט זיך פֿערטראכט. וואָס ער האָט נעטראַכט קאָנען מיר נישט וויסען. אפֿשר האָט ער נעחלום׳ט מיט זיין פּראָסטע-קאָפּ וועגען דעם, אַז ער, דער פּראָלעטאַרי, אַ פּראָסטער כעל מלאכה, איז טאַקי פּרעזידענט אויף אַלע דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יודישער רעפובליק? וויַ וועט דעמאלט ארבייטען, רייזען באַנאַנעס, טרייסלען נים, שניידען גראָז, רייניגען די קאָלאָניעס, מעלקען די ציענען?...

די צוויישע מעכטיגע פּארטיי איז נעווען די אמעריקאנישע אָדער די אטאָאיסטישע פּארטיי. דער אמעריקאַנער האָט אַרויסגעלאָזט אַ פּראָקלאַמאציע מיט נרויסע אותיות, וויַ אין אמעריקא, און אָנגעהויבען האָט זיך די פּראָקלאמאציע מיט שרייַבדינע פּראָזען, אויפֿן אמעריקאנישען שטייגער:

„לייזיע עָנד דזשענטלמען! די ערשטע יודישע רעפובליק איז אין געפֿאַר! ראַטעווט די עהרע פֿון די דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען פֿון דער ערשטער רעפובליק אָף איזראַיל!..." ער האָט נעהאט אויך זיין זיץ: דעם סאציאליסט, דעם טעריטאריאליסט, דעם אידאַליסט מיט מאַטעריאליסט, דער אמימילאַנט האָט אים אויך צייטונג אונטערהאלטען, בתנאי, אַז עס

חעט האלטען בײַ נאַמינירטען אַ קאַנדידאַט פֿון דער פּוילישער פּאַרטיי („קאַ־לאַ"), זאָל דער אַמעריקאַנער איהם אויך אינטערהאלטען. די פּוילישע „קאַלאַ", אַדער דער אַסימילאַנט פֿון משה רבינ׳ס פֿאַליאַקען, האָט זיך געהאַט זען פּאַר־טיי, וואָס איז בעשטאַנען פֿון איהם אַליין, פֿונ׳ם איבעראַלײַסט מיט׳ן מאַטעריא־ליסט און פֿון דער מאַדאַם, פֿון דער איינציגער פֿרוי אויף אינזער אינזעל. נע־זאונען האָט ער די שטימע פֿון דער פֿרוי נאָר דערמיט, וואָס ער פֿלעגט איהר מאכען קאָמפּלימענטען און זאָגען, אַז זי זעהט אוים וויַ אַנעכטע „וואַרשאַ־יאנקע", און אַז די וואַרשעווער פֿרויען שענען שען — דאָס איז דאָך אַין אַקסיע־מע, וויַ צוויי מאָל צוויי. די פּראָקלאַמאַציע, וואָס די פּוילישע „קאַלאַ" האָט אַרויסגעלאָזט, האָט זיך אַנגעהויבען מיט „יאַסנאָועלמאָושנע פּאַנאָוויע (מאַהל־נאַבאַרענע העררען)!" און אויפֿגעלאָזט האָט זי זיך מיט דער פּוילישער „עד־לא אבדה": „עשטשעשע פּאָלשקא ניע סגינעלא". די פּוילישע פּראָקלאַמאַצע האָט אַרויסגערופֿען אַ גרויסע אָפּאָוויצע פֿון דרײַ שטאַרקע פּערזענען, וואָס האָבען זיך צוליעב דעם פֿאַראיינגט: די נאַציאָנאַליסטישע, די ציוניסטישע און די טעריטאָריאַליסטישע. די דרײַ האָבען צוגעצוגען אויך זייער דעם אַרטאַדאָקס (זעלבסט פֿערשטענדליך!) דעם אידעאַליסט, דעם פּראָלעטאַרי. און האָבען געאַרבייט מיט דער פֿרוי, בכדי צו געווינען אויך זייער די שהרהויט פֿון 7. צו בעמערקען, אַז יעדער פֿון די דרײַ, וואָס האָבען זיך פֿער־אייניגט געגען דעם פּוילישען פּאַרטיי, האָט געארבייט אויף פֿאַר זיך, און דאָס האָט נאַרישט געשטערט צו דעם, אַז דער ציוניסט, למשל, זאָל נעהן געגען שטעריטאָריאַליסט אויף מעסערשטעך; און צוריק דער טעריטאָריאַליסט, פֿון זיין זיַט, האָט נעטהון כל המעגליכקייטען אָבצוציהען פֿון דער ציוניסטישער פּאַרטיי אַליע עלמענטען. מען דאַרף זיך מודה זיין, אַז דער קאמפּף צווישען די צוויי איז נעווען אַזוי בישער, אַז מען האָט ניט געליינט קיין כבוד אַיינער אויפֿן צווייטען, און מען הט׳ט נעטהון וואָס מען האָט געקענט.

אָפּיצעל איז דער ציוניסט ארוים מיט אַ פּראָקלאַמאַציע אויבען אָן מיט אַמען חד און מיט א פּסוק; אָט אַזוי:

אם אשכחך ירושלים
תשכח ימיני —
פֿערגעס איך דיך, ירושלים,
זאָל פֿערגעסען וועלען מיך
רעכטע האַנד!

אין דער ציוניסטישער פראָקלאַמאַציע איז געשטאַנען אויסגעלאָזענט אַלץ פֿרייַסץ נעמען, וואָס האָבען געהאַט־רבֿיות פֿאַרן ציונוזם, פֿון אברהם אָבינו ביז מנחם מענדל אוסישקין. עד האָט גיט פֿערגעסען אויף דעמאָהנען דעם נאַציאָנאַל פֿאָנד אין אונזער „באַנק", וואָס מיר האָבען געגרינדעט אין ארץ ישׂראל און אונזער כּרמל וויין, וואָס האָט זיך נעמאַכט בערוהמט אויף דער וועלט – קיין זאַך האָט עד גיט דערכגעלאָזט. און אויסגעלאָזט האָט עד מיט גסתּלי הערץ אימבערס נאַציאָנאַל־הימן: „עוד לא אָבדה תקותנו!

באַלד נאָך דעם איז ארויס דער מעריטאָריאַליסט מיט אזא מין פראָקלאַמאַציע. אויבען איז געשטאַנען אַ מאַטאָ: „די וועלט איז אונזער הייַם" און אָנעהויבען האָט זי זיך אזוי: „אַלטער טרוימער! טויזענד יעהריגער בעל חלומות! וען וועסטו שוין אויפוואַכען פֿון דעם וויסען שלאָף אין פֿון דיַינע גאָלדענע חלומות, אין וועלכע די עווינע טרוימער, די ציוניסטען פֿון אַלע צייַטען, האָבען דיך פֿערוויגט מיט דיַינע קינדער אינ אַלטען היסטאָרישען גהעטאָ? (אַ וואונק אויף זאַנגוויל'ס בוך: „דהי טשילדרען אָף דהי גהעטאָ"). און אויסגעלאָזט האָט זיך דער מעריטאָריאַליסטישע פראָקלאַמאַציע מיט די ווערטער: „וויכט, דער איידר נעפֿינען!"...

די עלטערנטען אויף וועלכע דער ציוניסט האָט גערעכנט רעכענען, זענען נעווען: דער נאַציאָנאַליסט, דער ארטאָדאָקס (וועלבסט פֿערשטענדליך!) דער אידעאַליסט און דער פראַלעטאַרי. אַ שטיקעל האַפענונג איז נעווען אויך אויף דער פרוי, וואָס האָט געהאַלטען מיטן ציונוזם נאָר דערפֿאַר, וואָס די ציוניסטישע קאָנגרעסען פֿאַרען זיך צוויפֿ אין דער שווייץ (אין באַזעל). דאָס דערמאָהנט איהר גיט וויליאַנדיג אָן איהר גאַטוואַלינען מאַן, מיט וועלכען די האָט אהומגעריוזט נאַנץ אייראָפּא און געשטאַרבען איז עד אין לאָנדאָן. אַייגענעקען זאָל וועלען די דאָוגע רויכיגע שוויארצע נעבעל שמאָדט מיט איהרע שמוציגע נאַכען אין מיט איהרע אויטאָמאָבילען, חאָטש געשטאַרבען איז איהר גאַטוועלינגער מאַן אייגענטליך גיט פֿון די לאַנאַנער שמוציגע נאַסען און גיט פֿון די אויטאָמאָבילען. געשטאַרבען איז ער פֿון זיין אייגענע קראַנקהייט. און דאָ גהאט צווישן בייַ איהר זעהר אַ אינטערעסאַנטע ערצעהלונג וועגען איהר גאַטוועלינגען מאַן, וויַ אזוי ער האָט גערעכענקט, און אויף וואָס ער האָט גערעכענקט, און פֿאַר וואָס ער האָט גערעכענקט, און אזוי ווייטער.

איך האָב, אַז מיין לעזער וועט מיר מוחל זיין, איך דאַרף דאָ מאַכען זעהר אַ נעבעכיגע בעמערקונג, אַז די דאָזיגע פרוי, וואָס האָט זיך גערעכענקט וויַ אַ מאַנספּערזאָן, האָט נעהאַט אין זיך פֿון הסטוחענען גיין מאָס רייד, וויַ אַלע

פֿרוֹיען, נאָר דאָס איז פֿאַרבינדעהענדיג. דער עיקר וואָס אונז אינטערעסירט איז דער וואַהלקאַמפּף, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּיעלט בײַ אונז אין די דרײַצעהן פֿעראיינגטע שטאַטען פֿון דער עדישטער יודישער רעפּובליק.

נישט טעדער שאַנסען האָט נעהאַט אויף דער טעריטאָריאַליזם. אויף זען זײַט זענען געשטאַנען נאָר דער אַטלאַנטיק, דער אַטלאַנטיק און דער מאַטעריאַליזם. דער טעריטאָריאַליזם האָט זיך אפילו שטאַרק געדרעהט אַרום דער פֿרוי, נאָר ער האָט בײַ איהר וויניג וואָס געפֿוילט. זי איז שוין נוכער געוען גענוג צום ציוניזם אײַנער דעם וואָס מיר האָבען אָנגעזיען אײַנען. דער טעריטאָריאַליזם האָט נעזוכן אַז ער האַלט שמאָל, האָט ער זיך אַ וואַרף געמאַכט צום קאָנסערוואַטאָר, איהם איינגעריידט, אַז די טעריטאָריאַליסטען הויבען אָפּ שבת נוט וויניגער וויַ די ציוניסטען, און אויב עס איז דאָ אַ האָפענונג אויף אַ יודישע אויטאָנאָמיע, ווילען די טעריטאָריאַליסטען זי דערגרייכען פֿריהער פֿאַר די ציוניסטען, ווייל זי האָבען אויף וויער זײַט די סימפּאַטיע פֿון די רייכסטע לײַט, פֿון די גראָסטע קרוסטען. האָט דערזעהען דער ציוניסט, אַז דער טעריטאָריאַליסט שוטקעט זיך עפּעס צו פֿיעל מיט דעם אַרטאָדאָקס האָט ער זיך אַ וואַ: נעטהון פֿאַרבינגעהענדיג:

— און וואָס הערט זיך עפּעס מפּח נעמישטע חתונות?..

עס וועט, גלויב איך, קיינעם נוט וואונדערן, אַז איך וויל אַיך אויסחאָנען אַ סוד, אַז דער אַרטאָדאָקס אַליין האָט אויך נעהאַט חשק צו זען פֿרעזוי־דענט אויף די רייצעהן פֿעראיינגטע שטאַטען. אין פֿאַר וואָס נוט? זען נשמה איז פֿון קלאָטשע? אין שטעלט אייך פֿאָר, ער האָט זיך נעהאַט זען אַרטיק. איהר וועט נאָר נוט טרעפֿען, דאָס איז געוויס, וויַ מען זאָנט בײַ אונז: „אָבגעגעבענעם פֿרוים“... אַ כיסעל איז געוויס אויף זען זײַט דער נאַציאָ־נאַליסט, נאָר פֿרעסטער פֿון אַלע איז געשטאַנען פֿאַר איהם די פֿרוי! נו, האָט איהר זיך נערוכט? איהר שטימט האָט ער גאָוואונגען דערמיט. ייאָם ער האָט איהר אויסגערעכענט וויַ און וואָער טאָג זי האָט יאָהרצײַט נאָך איהר אַשוועליגען מאַן... אויך דעם פּראָפעסאָרי האָט ער נעווינגען אויף זען זײַט; איהם האָט ער נענומען מיט נאָט, מיט יענער וועלט, מיטן ניהנם און מיטן נן־עדן. ער איז שוין נעווען מיט איהם פֿערטיג, האָט אָנגעשמעקט דער עזות פנים, דער סאָציאַליסט. און האָט זיך פֿעראיינגט מיטן אטאיסט און מיטן אַסימילאַנט און מען איז ארויס מיט אַיין עפּענטליכע אַטאַקע נענען דער זינסטערע מאַכט פֿונם קלעריקאַליזם.

— דאָלאָי טשארנאָבאָנצעז (ניהאָר מיט דיר שוואַרצע מאה'ניקעם) — האָט אויסגערופֿען דער סאָציאַליסט און איהם האָבען אונטערגעהאַלטען אַלע פֿראָגרעסיוע עלעמענטען.

דאָ מוז איך זאָגען אַ פּאָר ווערטער וועגען זיך אַליין. איהר וואונדערט זיך, פֿאַר וואָס האָב איך ניט געשטעלט מיין קאַנדידאַט אויף פּרעזידענט? ערשטענס, האָב איך מיך, אַלס שריפֿטשטעלער, נעהאַלט האַלטען פֿון דער וויטען פֿון יעדען פּאָליטישען קאַמפּף, און צוויטענס, מוז איך מיך מודה זיין, אַז איך האָב נעזוהָרען גאַנץ גוט, אַז איך האָב וויניצינער שאַנסען פֿון אַלע אַנדערע קאַנדידאַטען, איך בין נישט קיין נעאַרטער מענש, איך ווייס אַז אַלע מיני קאַלעגען האָבען מיך פֿיינט (מען האָט נישט ליעב קיין שריפֿטשטעלער, ובפרט אַ הומאָריסט, וואָס בייסט אוין לאַכט אין מאַכט לאַכעדיג; אמת, זיי אַלע חנפה'ענ מיר, מאַבען מיר קאָמפּלימענטען, לויבען מיינע פֿעליעטאָנען אין טאָג אַרײַן, אפילו דו וואָס האָבען נאָך ניט געליעזענט... איך ווייס אָבער, אַז ס'איז פֿאַלש. זיי חנפה'ען מיר דערפֿאַר, ווייל זיי האָבען פֿאַר מיר מורא, איך זאָל זיי ניט בעשרייבען אויף די בלעטער, פֿאַר בעשרייבען ציטערן זיי זיך פֿאַרן מלאך המות; זיי האָבען ליעב, אַז מען בעשרייבט, נאָר י ע נ ע ם, עס זיי...) בקיצור, איך האָב מיין קאַנדידאַט ארַאָבנעמען.

דער סוף איז נעווען, אַז ס'איז געקומען צום והחלון אַ פּרעזידענט אויף די דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יודישער רעפובליק, האָט זיך ארויסגעוויזען, אַז אויפֿן צעטעל שטעהען אַלע דרייצעהן פֿאַרשטעהער פֿון אַלע דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען. דאָן איז אויפגעשטאַנען אייניער פֿון אונז (בעמערקט, איך זאָג ניט, אַז דער אייניער בין איך געווען; איך רעכען, אַז דער לעזער וועט שוין אַליין פֿערשטעהן ווער איז נעווען דער אייניער...) און האָט זיך אָנגעהויבען צום עולם בזה הלשון:

— מיינע דאַמען און הערען! שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר זינט מיר האָבען פֿעראַלאָרען אונזער אייגען לאַנד, זינט מיר האָבען אויפגיהערט צו עק-זיסטירען אַלס אַ מלוכה. האָבען מיר אין דער צייט אויפגיהערט צו זיין אַ פֿאָלק? ניין! מיט וואָס פֿאַר אַ כח האָבען מיר זיך נעהאַלטען ביז אַהער? איך ווייס ניט! מיט וואָס פֿאַר אַ כּהַ וועלען מיר זיך האַלטען ווייטער? איך ווייס ניט! וואו איז נעווען ביז אַהער אונזער בעריטאַריע? וואו איז נעווען ביז אַהער אונזער פֿאָטערלאַנד? וואו איז געיען ביז אַהער אונזער היים? איך וועל אייך זאָגען: אונזער בעריטאָריע וענען מיר אַליין. אונזער פֿאָטערלאַנד איז אינזער הוסטאָריע. אונזער היים איז דאָס נרעסטע בוצישלע אידעאַל, וואָס די פֿרידע-

רינע נבֿאים האָבען עס נעפֿאַרען אין שטעטעלדינע האָבען עס נעפֿרוי־
רינט, אין מקוים וועט דאָס וועלען אם ירצה השם וועט קומען...
אין דעם, וואָס יעדער פֿון אונו דרייצעהן וויל זען פֿרעזידענט פֿון די פֿער־
אייניגטע שטאַטען לעבען איך אָפּ, אַז קיינער פֿון אונו דרייצעהן וויל זיך
ניט אונטערנעבען, זיך בעקומפּפֿען פֿונם צוזיטצען. פֿאַראַן אַ יהיש שפּרוך־
וואָרט: „דו ביזט ניט מין נויד, איך בין ניט דין קבצן". בריידער! מיר
זענען דאָ דרייצעהן! דרייצעהן וענען מיר נעווען אויפֿן שיף, דרייצעהן האָט
אונו געטראָפֿען דער ים, דרייצעהן וענען מיר ארויסגעוואָרפֿען נעוואָרען אַהער
אויף דעם „דרייצעהן אינזל" און נעמרינדעט דרייצעהן קאַלאָניעס, דרי־
צעהן פֿעראייניגטע שטאַטען. עס פֿרעגט זיך פֿאַר וואָס זאָל ניט זין יע־
דער פֿאַרשטעהער אַ פּרעזידענט אין זין שטאַט? דרייצעהן עמינראַנטען,
דרייצעהן ראָבינזאָנס, דרייצעהן קאַלאָניסטען, דרייצעהן פֿאַרשטעהער פֿון
דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען, דרייצעהן פּרעזידענטען! עס לעבען די
דרייצעהן פּרעזידענטען פֿון די דרייצעהן פֿעראייניגטע שטאַטען פֿון דער
ערשטער יודישער רעפּובליק. הורא!!

— הורא! ווואָס! הידד! הגדעי! האָך! דאָ זדהאַזסטואיעט רא־
וענסטוואָ עם לעבע די גלייכהייט)!

אַוועלכע נעשרייען האָבען זיך נעלאָזט הערען פֿון די דרייצעהן פּרעזי־
דענטען אויף פֿערשיעדענע לשונות עם האָט נאָך נעפֿעלט דאָס וואָרט
„באַנזאַי"! און דערמיט שליסט זיך די פֿעראַמלונג. און מיר פֿערלאָזען דעם
„פֿאָליטישען קלוב" בין מאָרגען. עס שטעהט אונו פֿאר נישט מעהר ווי אויס־
ארבייטען אַ קאָנסטיטוציע, אָדער סטאַטוטען, צו די דרייצעהן פֿעראייניגטע
שטאַטען. דאָס ניט דעם לעזער אַ האָפֿענונג, אז אם ירצה השם נאָר אין
גיכען וועלען מיר פֿאַרטיג מיט אַלע אונועלע בעשרייבונגען פֿון דער ערשטער
יודישער רעפּובליק.

1.

18 קאָנסטיטוציעס.

„אַ פֿאָליטיקער איז אַ שנור". אַזוי האָט נעואָגט אַמאָל נאַפּאָלעאָן בא־
נאַפּארט, פֿירסט בינמארק, אָדער אַנאַנדער גרויסער מענש. „לאָזט דו זיך
ארײַן אין פֿאָליטיק — גיב אויף דיינע בינונעס", אַזוי האָט נעואָגט אַ פּריא־
סטער בשר ודם, אַ בינונע מאַן וואָס האָט זיך פֿאַרשכורט אין פֿאָליטיק,

נעי'שבורש מיט אַלע שׂונאים און אין נעהאַרען אַ פּראָסטער שפּור, איך שרייב מיך אונטער מיט בייזע ענד סאי אונטער דעם, וואָס האָט נעוואָנט טאַפאַלאַען אַדער ביסמארק, סאי אונטער דעם וואָס האָט נעוואָנט אָט דאָס בחזקת מאַן...

איך בעט אייך, לאָמיר זיך קאַרשט נעמען נוט נעטראַכטען אונזער לאַנד נאָך אַמאָל אין נאָך אַמאָל: דרייצהן פּערשון, דרייצהן רעזענדע, דרייצהן פּערשעדענע מענשען פּון דרייצהן פּערשעדענע בעשעפטיגונגען, לאָזען זיך אין וועג ארין, פּאַרטין אין דרייצהן פּערשיעדענע פּונקטען, אויף אייך שוף: פּלוצים הויבט זיך אויף אַ ששורעם, צוברעכט דאָס שוף אויף שטוקלאַך, חאפט זיי אונטער דער ים און וואַרפט זיי ארוים אַלע דרייצהן אויף אייך אינזעל, וואו זיי נעפינען פּון כל טוב: עי'רשטענס, היילען אויך צו בעשיצען זיך פּון דער זון בייאַ: אין קאַלט בייאַנאַכט. צווייטענס, בויען אויף זעלבע עס וואקסען פּעטע נים אין זעס באַנאַנעס, דרייסענס, אַפּלייענדעס וואַכער, לוישער זיי קריישאַל, אין אלס אַ צוואַב שלאַגען זיי זיך אן אויף אַנאַנצע טשערעדע מיט צוענען. וואָס לאָזען זיך מעלקען: דאַכט זיך, אין פּלוג, וואָס פּאַהלט אויפלכע דרייצהן ראַבינואָנס? וואָס נעהט אונז אָב, למשל, אַז עסען אין טרינקען האָבען מיר; אַרבייטען דאַרפען מיר נים; לויפט האָבען מיר אויפלכע, וואָס דאָס בעסטע קוראַרט פּער-מאָנט דאָס נים; אַ ים אויף צו באַדען זיך, אַ וואַלד אויף צו שפּאַצירען, בערג אויף צו קלעטערען, בלומען אויף צו שמעקען, אין אַ בלויער הימל איז איבער אונזערע קעפּ אין אַ פּרעכטיגע זון וואַרעמט אינז בייאַ, אין אַ העל זילבערנע לבנה ליכט אונז בייַ נאַכט, קיין דאנות פּרנסה טראָבען מיר נים, מקנא זיין איז נישט וואָמען, צאָהלען צינזען זענען מיר שטוי, קיין נעלד דאַרפען מיר נים, מורא האָבען איז נישט פּאר וואָמען, פּון מילישער, פּאָליציי, מלחמות זיינען מיר נים, דעם רעש מיטן טומל פּון דער וועלט האָרען מיר נים, האָבען זיך, לויפען, פּאַהרען, פּליהען — האָבען מיר נים וואַהין, — וואָס פּאַהלט אונז?

אַנדערע אויף אונזער ערט וואַלטען זיך, זיי זיי אמתע ראַבינואָנס, מכהמא אַטאַקקעלאָט אויספּרוּטען אונזער נייע טעריטאָריע אין דער לינק און אין דער ברייט, ווען וואו מיר נעפינען זיך אין דער וועלט און וואָס מיר האָבען צו שהען, נייַן: בעדאַרף זיך אונז פּערלוסטען קאַלאָניזירען דאָס לאַנד, דאָס הויסט, איינטהיילען זיך אין דרייצהן בעזונדערע קאַלאָניעס, בעזעצען זיך אויף דרייצהן פּערשיידענע שטאַטען, וואַהלען דרייצהן פּרעזידענטען

און נעהמען זיך אויסאַרבייטען אַ פּאָזענדיקע קאָנסטיטוציע פֿאַר די דרייצעהן פֿעראיינטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יידישער רעפּובליק — מיט אייגענעם וואָרט, עם האָט זיך אונז פֿערבלוסט מצבֿען פּאָליטיק; וואָס זאָל מען מהון? נאָט האָט שוין אזוי בעשאַפֿען די וועלט, דאָס היסט, ניט די וועלט, נאָר דעם מענשען אז ער זאָל קיינמאָל ניט זין צופֿרידען מיט דעם וואָס ער האָט, ער זאָל תמיד נור וועלען שטרעבען ווייטער, העכער און בעסער... מענשען נעלעהרטע רופֿען דאָס אָן פראָגרעס און זאָגען, אז אָהן דעם קאָן די וועלט קיין קיום ניט האָבען. מיר ווילען קיינעם ניט איבערשפּרעכען און מיט נעלעהרטע מענשען פּאָליטיזירען אודאי ניט. זיי זאָגען פראָגרעס, מסתמא ווייסען זיי בעסער... מיר גיבען דאָ אויבער נאָר פֿאקטען, פֿאקטען און פֿאקטען!

אלאָ, איז נעבליבען, אז מיר, דרייצעהן אויסגעזעהלטע פֿרעווידענטען פֿון די דרייצעהן פֿעראיינטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יידישער רעפּובליק, ואָלען אלע אינאיינעם פֿערזאַמלען זיך אין א בעשטימטער צייט אויף א בעשטימטען פלאַץ, אין „פּאָליטישען קלוב" דאָס הייסט, אונטער א נום, אויפֿן באַרג פֿון אונזער „דרייצעהן אינזל", אין האָרט ואָלען אויסגעארבייט ווערען די סטאַטוטען, די גרונד־עזעצ פֿון דער ערשטער קאָנסטיטוציע פֿון די דרייצעהן פֿעראיינטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יידישער רעפּובליק, און גאַנץ נאַטורליך, אז יעדער פֿון אונז איז נעקומען צו דער בעשטימטער צייט אין „פּאָליטישען קלוב" אריין מיט זיין פלאַשקע פּאָרטע, מיט זיין קאָנסטיטוציע. דרייצעהן פרעזידענטען — דרייצעהן קאָנסטיטוציעס.

צום אלעם ערשטען איז אַרויס דער פֿאַברוקאַט אדער, ווי מיר האָבען איהם א נאָמען נעגעבען, דער „קאָפּיטאַליסט". ער האָט אויסגעארבייט אַ פּראָיעקט פֿון משונה מאָדנע „פֿרייהייטן", וועלכע מיר גיבען דאָ איבער פּינקטליך, ווי זיי זענען געווען אויפֿגעשריבען פֿאר אונז אינם „פּאָליטישען קלוב" אט וואָס איז נעשטאַנען אינם קאָפּיטאַליסטישען בראָיעקט:

1) אלע בירגער פֿון די דרייצעהן פֿעראיינטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יידישער רעפּובליק זענען אויסדרעקלעך אלס „פֿרייע בירגער".

2) די פֿרייע בירגער פֿון די דרייצעהן פֿעראיינטע שטאַטען וועלען אייגעטיילט אין דרי פֿרייע קלאַסען: בירגער 1־טע קלאַסע, בירגער 2־טע קלאַסע און בירגער 3־טע קלאַסע.

3) דער בירגער 1-סטע קלאַסע זענען פרײַ צו עסען אין רעסטאָראַן אין שלאָפֿען.

4) דער בירגער 2-סטע קלאַסע זענען פרײַ צו יעדער צײַט אַרײַנצוגיין דער בירגער 1-סטע קלאַסע מיט אַ שמועס, דערצו‌הלען זיי קורצע בעשׂיות, אַמאָל אַנגענעמעס, אַ וויץ וואָס עס קען, מיט אײַנעם וואָרט, דער בירגער 2-סטער קלאַסע זענען פרײַ אַכטונג צו געבן, אַז דער בירגער 1-סטע קלאַסע האָט שטענדיק זײַן אַנטעמעדם.

5) דער בירגער 3-סטע קלאַסע זענען פרײַ צו אַרבײַטען אויף דער בירגער 1-סטע און 2-סטע קלאַסע.

6) זיי, דער בירגער 3-סטע קלאַסע, קאָנען פֿראַנק און פרײַ אַרײַ-זאָגען זייערע מיינונגען אין דער צײַט, ווען מען פֿרעגט בײַ זיי.

7) אָן עס פֿעהלט זיי עפּעס אַ זאַך, אָדער זיי נוטיגען זיך אין אַנ-עצה, זענען זיי פרײַ צו וועגדען צו דער בירגער 1-סטע קלאַסע אָדער צו דער בירגער 2-סטע קלאַסע.

8) באַמער געפֿעלט זיי עפּעס נעט, זענען זיי פרײַ צו דאַנקען וועג-גען דעם וואָס זיי ווילען. און אַזוי ווײַטער.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז דער אָפּאָזיציע האָט דעם „בורזשׂואַזיע" פֿראַ-ציעקט פֿאַראַרפֿען מיט פֿולע אייער. די אָפּאָזיציע מיינט מען דעם סטו-דענט מיטן שוואַרצען „עמדל", אַדער זי מיר האָבען אים אַ נאָמען געגעבען: דער „סאָציאַליסט". ער האָט צושלאָגען אויף דעם „הונפאקריטשען" פראַ-ציעקט פֿונם אַרטאַראָקס, וואָס האָט אַרויסגעשטעלט אינם ערשטען פונקט דעם „הויליגען שבת". ער האָט פֿאַרוואָרפֿען אויך די אַלע איבריגע פראַ-ציעקטען, אויך ציען איינצינען אויסגעזוכט אַנאַנדער חברון: דער איז צו „נאַציאָנאַליסטיש", דער איז צו „מאַטעריאַליסטיש". די צוויי קאָנסטיטוציעס פֿונם ציוניסט מיטן טעריטאָריאַליסט האָט ער גענומען אויסצידהאַלטן, און האָט אויפֿגעפּאַסן זיין איינעם „סאָציאַליסטישען" פראַיעקט. אַרויסגע-נומען פון אַלע בעסטע קאָנסטיטוציעס פֿון אייראָפּע אין אַמעריקע.

לײַדער איז אָבער דער פראַיעקט אויף דורכגעפֿאַלען, נישט אַזוי צו-לייב דעם וואָס די באַציאַליסטישע קאָנסטיטוציע איז געווען אַזוי שלעכט, ווי צוליעב דעם, וואָס ערשט פֿון די דרײַצהן פֿראַיינינטע שטאַטען האָט זיך וואַהר געיאָלט, אַז נאָר זיין קאָנסטיטוציע זאָל דורכגעהן. בלוז עס איז געקומען צום שרעקשטעלער, דאָס הײַסט, צום פֿערפֿאַסער פֿון די דאָ-זיגע בעשרײַבונגען.

דער לעזער האָט שוין נעהאט די געלעגנהייט וויפיל מאָל זיך צו אי־
נערצייגען, אז מיר זענען ווייט פֿון בערוהמערי. נאָר דאָרט, וואו מען שרייבט
אמת'ע, ניט קיין אויסגעטראכטע, געשיכטען, טאָר מען קיין זאַך נישט פֿער־
לייקענען. איך מוז אייך זאָגען, אז מיין פּראָיעקט איז אָנגענומען געוואָרען
מיט גרויס ענטהוזיאזם און עלטערעם אפלויז, נישט מחמת ער איז נעוואָרן אזוי
אָריגינעל, נאָר אויבער אנאנדער ואַך. איך, פֿערשטעהט אידער מיך, בין
דערצו־אנגעקומען א סוף, אז אויב איהר ווילט זיין פּאָפולער אין דער העלט מוזט
איהר יוצא זיין לכל הדעות, דאָס הייסט חלילה קיינעם ניט שמייכלען, נאָר
קיינעם ניט אָנגרייפֿען, נישט אָנרירען חלילה קיינעם'ס כבוד. גלויבט מיר,
ליעבער פֿרייַנד, איך האָב עס ניט אויסגעווינען פֿינף פֿינגער, איך זאָג עס פֿון
מיין ערפֿאַהרונג, וואָס איך האָב זיך אָנגעוואָהנען אין אָנגעהערט אין דער
גאַנצער צייט וואָס איך האָב זיך געפֿינען אין די 13 פֿערייניגטע שטאַטען
פֿון דער ערשטער יודישער רעפּובליק. נאָך לאַנגע נאכדענקעניש־שען אין הקירות
מיט זיך זעלבסט, בין איך געקומען צו דער פֿעסטער איבערצייגונג אז וואָס
מעהר איהר ווילט הערכענצען אייערע אידעען, דעסטא מעהר דאַרפט איהר
אָנגעהמען "ענעמס אידעען, און טאָמער וועט איהר זיך ערנידריגען "קאָמפּ־
פּען" פֿאַר דער אידעע זאָלט איהר ווייסען, אז איהר ווען קריעגען געבראָכען
די בוינער און די גאַנצע יעלט פֿאַר שׂונאים.

הכלל, אין וואָס איז בעשטאַנען מיין פּראָיעקט? מיין פּראָיעקט איז
בעשטאַנען אין דעם, אז אלע פּראָיעקטען פֿון אלע פּרעזידענטען פֿון אלע
דרייַצהן פֿעראייניגטע שטאַטען זענען גוט, וואָהל און שעהן אין פֿיין
און מיר זענען מחויב זיי אלע אננעהמען. נאָר אזוי ווי פּאיר אונמענליך אָנ־
צינעהמען דרייַצהן קאָנסטיטוציעס מיט אמאָל, לכן לעז איך פֿאָר מיך זאָל
אריסנעהמען פֿון יעדענם פּראָיעקט איין פונקט און מיך זאָל מאַכען אָנגע־
משטכטס, א מין קאָמפּאָט, איך האלט נעוואָגט, א צוזעס פֿון קאָנסטיטוציעס.
דער דאָזיגער אריגינעלער פּראָיעקט איז אזוי געפֿעלען געוואָרען דעם עולם,
אז ניט נאָר מע האָט מיך בעשטאַטען מיט הינערנדע אפלאָדיסמענטען, יע־
דער האָט נעדאַלטען פֿאַר א חוב צוגעהן צו מיר און דריקען מיר די האַנד
און דאַנקען פֿאַר די גרויסע ניצען, וואָס איך בריעג די דרייַצהן פֿעראייי־
ניגטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יודישער רעפּובליק. איינער פֿון זיי, עס
שיינט מיר, דער אידעאַליסט, איז מיר נעפֿאַלען אויפֿן האַלז און האָט מיך
אזוש ארומעהאָפּט קושען, און אויב עס האָט זיך מיר ניט אויסגעווען,
זענען זיי אייגן געווען בענעצט מיט טרערען... אויך די מאַדאָם, די

איינציגע פרוי אין דר פֿעראיינינטע שטאַטן אויף אונזער אינזל, איז צו־
גענאַנגען צו מיר און מיט זעהר אַ פֿרײַנדליך שמייכעלע, וואָס נאָר פֿרויען
זענען דערויף פֿעהיג, האָט זי מיך אַ פֿרעג געטהון: אויב איך קלער לאַנג אויף
מײַנע אידעען, אָדער זײַ זענען געבאָרען בײַ מיר אין קאָפּ עקספֿראָמט, מא־
מענטאַל?.. נאַטירליך, האָב איך אירער געענטפֿערט צוזײַצט, דאָס הײסט,
איך האָב אירער ערקלעהרט, אַז עס קומט מיר אָן אַ גענאַנק, בעמראַכט
איך אירם פֿרײהער פֿון אַלע זײַען און נאָכדעם ערשט וואָג איך אירם אַרויס
מיט אַמאָל, עקספֿראָמט... מיט מײַן אָנטפֿאַר איז דר מאַדאַם, וויזט אויס,
געפֿלויגען העכסט צופֿרידען און האָט מיר גישענקט זעהר אַ לויבליך
חנעהדיג שמייכעלע, און אין אירם האָט זי בעזויגען אירהר געזונדע
שאַהנע וויסע ציהן פֿונם בעסטען ראַנטיסט אין פֿאַרײַ בולעוואַרד דעז
איטאַליען נאָמעראָ סאַן סראַסאַנט עקנו... (165)

אַצונד איז נעבלויבען נאָר איין זאַך: מע זאָל דאָס נעמישעכטם, אַדער
דאָם צימעם פֿון דר דרײַצהן קאָנסטיטוציעם אַרויסגעבען אויף פֿאַפיער אין
פֿארמאַטלעכען דורך אַמעניפֿעסט אַדער אַ צירקולאַר. זוי עם פֿירט זיך
אומעדום אויף דער נאַנצער וועלט. וואָר זאָל זיין דער פֿארפֿאַסער פֿון דעם
מאַניפֿעסט אַדער פֿון דעם צירקולאַר? פֿארשטאַנד זיך, אַז איך, דער אייי־
ציגער שרײַבשטאַלער אין דר דרײַצהן פֿעראיינינטע ששאַטען פֿון דער
ערשטער יוריזשער רעפובליק. צײַט האָט מען נעגעבען דערויף גאַנצע
דרײַ טאָג. מײַנע קאַלעגען האָבען זיך בעמאַכטיגען מיט מיר וואָהר מעגשליך.
זוי האָבען נעזאָגט, אַז מע טאָר אויף אײַן מאָל נים מיט אַרויפֿוואַרפֿען קיין צו
פֿיעל אַרבײַט. פֿאַרן צישוידען זיך האָבען מיר פֿארבינדען מיט נים, באַנא־
נעם און פֿארשרונקען מיט פֿרײַשע צײַטונגען זיך, האָם דער אייניציגער אַרבי־
טער, אָדער זי מיר האָבען אים נערופֿען, דער „פּראָלעטאַרי", האָט אונז
אונטערנאַראַנט, נעזויגט זיך, איז דערבײַ נעהאַלטען נעראַרען אַ פֿאָר דרשות.
פֿרײהער פֿון אַלעמען האָט נערעדט דער קאַפּיטאַליסט. בײַדע האָבען זיך,
זוי אַלע מאָל נעשפּיגעלעט מיט וואַרטער. נאָך אירם האָט „נעספּישט"
דער אַמעריקאַנער, אָדער זוי ער האָט זיך נעהײסען בײַ אונז, דער „אַטע־
איסט". ער האָט פֿערלויבט אַ פֿינגער אין דער זײַט פֿון זײַן קאָפּסעלדינע
זשילעט אין הירבנעפֿיהרט אַ פֿארגלײַכונג צוזישען אונזער „קאָנ־
סטיטושאָן" און צוישען דער „קאָנסטיטושאָן" פֿון דהי יניטעד סטײַט
אַף אַמעריקא, אין האָט אויסגעלאָזט זײַן מאָסט מיט פֿאַלענדיג וואַרטער:
– לײַדים ענד דזשענטלמען! אַיך הויב מײַן מאָסט אַף דער „קאָנ־

סטיטושאן אף דהן יונייטער סטיימס אף דהן פוירסט דשואיש העפיטליק אף דהן טהוירטין אייליאנד אף אימרעל:

נאך אימם האבען „גלעשפראכען" נאך א פאר פרעמדע נעמען, פארשטעהער פון דן דרייצעהן פערפיינטע שטאטען, נאמירליך, יעדער פון זיין איינ־גענע שטאנדפונקט: דער ציונים פון ציוניסטישען, דער טעריטאריאליסט פון טעריטאריאליסטישען שטאנדפונקט, אישליכער האט גענפונען דאס, וואס ער האט גענוכט. למשל, דער אסימילאנט, אדער פולישער יוד פון משה רבינים פאלאקען, האט מיטגעטהיילט דן יאסנא־וועלמאשטע מהעזדענטען זיין צו־פרידענהייט, וואס דן קאנסטיטוציע פון דן דרייצהן פערפיינטע שטאא־טען העדמאנען אימם אן דעם גרויסען אלטען פולישען בריף מיט אלע זיינע פיינע סטאטוטען... דאס האט ניט געשאדט דעם נאציאנאליסט צו טרינקען פאר דער טיפער יודישער נאציאנאליכטישער אידעע, וואס לייכט זיך דורך אין אונזער קאנסטיטוציע... דער לעצטער רעדנער איז געווען, ועלכסט־פערשטענדליך, דער פראלעטאר.

און דער עולם איז אויפגעשטאנען, אין מען איז שוין גרייט געווען צו נעהן אהיים, איטליכער אונטער זיין ווינשטאק אין אונטער זיין פייגענבוים,— פלוצים פאלט מיר אין א פרעג צו טהון בניים עולם: אין וואס פאר א לשון זאל געשריבען ווערען דער מאניפעסט, אדער דער צוקוילאר פון אינזער קאנסטיטוציע?

וויי א שטיין אז ער פאלט ארין אין וואסער, כשאפט ארום זיך א ראר נאך א ראר, אהן א שיעור רעדער, אזוי איז געווען די דאוגע שפראך־פראגע, וואס איך האב אומגערן א וואר געהאלטן אין פובליקום. עס האט זיך אויפגיהויבען גאר איבער א נייעס א שטורם, א מלחמה, א קאכענים, א גע־שרייי מיט א גענסילדער ביזן הימעל ארין.

וואס עס איז געווארען ווענען די פראגע פון די שפראכען ווייל איך אייך ערצעהלען מארגען.

ת.

18 לשונות.

דער אלטער חמש (ביבעל) דערצעהלט אונז א שענע מעשה, וויי אזוי מענשען האבען אמאל פערשראכט צו בויען א טורעם, וואס זאל נרייכען ביזן

הימעל, האָט דאָס גאָט פֿערדראָסן, און ער האָט אויסגעמישט וועָר שפּראַך, און זיי האָבען אויפֿגעהערט איינעם דעם אַנדערן צו פֿערשטעהן.

דאָס ווּלדע איז נעזיכען אויך מיט אונז, דרייצעהן ראָבינואָנס אויף אונזער „דרייצעהן-אינזעל", דאַכט מיר, אַז דרייצעהן מענשען וואָס נעהערן צו איין פֿאָלק, זיי מעגען זיך פֿון פֿערשידענע לענדער, וואָלטען גענטעט האָבען איין שפּראַך, זייער איינגעט שפּראַך. איך שטעל מיר פֿאָר דרייצעהן קינדער פֿון איין פֿאָטער האָבען פֿערלאָוט וועָר פֿאָטער הוי, זיך אַוועקגעלאָוט אין פֿערשידענע לענדער אין ענגען אין אַ צייט אַרום נעקומען צוריק, וו אַווי וועלטען זיי זיך קאָנען אויפֿרעכען צוישטען זיך, אַז גיט אויך זייער מישטערשפּראַך, אין דער שפּראַך פֿון זייער היים? עס ווייט דאָך זיי גיט איינפֿאַלען אוא משונעת, אַז זיי וואָלטען הערען צוישטען זיך אויך דרייצעהן פֿערשידענע שפּראַכען? איז דען מעגליך, אַז ערער איינציגער פֿון זיי זאָל זיין נעצוואונגען צו פֿערשטעהן אַלע דרייצעהן לשונות?...

אָט אַוועלכע טרויעריגע מחשבות ענען כיר נעקומען אויפֿן זינען אין דער צייט וואָס סאיז ארויסגעשוואומען בײַ אונז די פֿראַגע: איז וואָסער שפּראַך עס זאָל נעשריעבען וועָרען די קאָנסטיטוציע פֿאַר די דרייצעהן פֿעריינטע שטאַטען פֿון דער ערשטער יודישער העפֿיבליק?

צום ערשטען איז ארויסגעקומען, וו אַלע מאָל דער רייכער פֿאַברי-קאַנט, אָדער וו ער איז נעזיכען בעארבייט בײַ אונז אונטער דעם נאָמען „דער קאָפּיטאַליסט". א יוד פֿון די וואָגאנאטע דייטשע יהודים (מיט אַ פּחח אונטער דעם יוד). ער האָט ארויסגעשפּראָכען זיך גרויס בעוואונדערונג, וואָס מען האָט די שפּראַך נעמאַכט בײַ אונז פֿאַר אַ פֿראַגע. דער וויסט דאָס גיט, האָט ער נעזאָגט, אַז אונזער שפּראַך איז נעזיכען אין עס ווּלט זיך די רייגע, די אַלטע, די שענע, די רײַכע דייטשע שפּראַכע? וו אַזוי דען וועלען מיר „שפּרעכען" אַז גיט דייטש?

איז אויפֿגעשטאַנען דער שטענריגער געגנער פֿונם קאָפּיטאַליסט, דער סאָציאַליסט, דאָס הייסט דער יודיש-רוסישער סטודענט מיט׳ן שוואַרצען העמדל, און האָט זיך אָנגעהיבען אויך זיך עמפּישטען יודיש-רוסישען דיאַלעקט:

— וואָסערייך (ערשטענס), סאָמניעוואַיע איך זיך (צווייפֿל איך) אויב אַלע פֿערשטעהען וופּאַלניע (פֿאָלקס) די דייטשע שפּראַך, זון וואָוטאָריך (צוויישענס). בין איך אובעזשטיין (איבערצייגט) אז די באלשינסטוא (מערהייט) פֿון אונזערע סאָבראניע (פֿערזאַמלונג) ענען נא סטאָראניע (אויף דער

זײַט) פֿון דער הסיטאָר שפּראַך, עס איז בײַ מיר קאַך חוואוידן הוא (זי צוויי מאָל צוויי):

— פּשעפּראַשאַם (האָט קיין פֿאַראיבעל): שפּרינגט אַרום דער אַסימי־לאַנט פֿון משה רבינו'ס פֿאליאַקען. — איך פּראָטעסטיר נעגען דער שפּיאַך פֿון די מאַסקאָוויטער: מיינע יאַסנאָוועלמאָושנע קאָלעגען פּרעזידענטען זאָלען מיר פֿאָלגען, וואָלטען זיי אויסגעקליבענען נור די פּוילישע שפּראַכע אויף וועלכער דער נרויסער מיצקיעוויטש האָט גע'שריבענען זײַן „פּאַן טאַדעאוש"...

— מערסי באָקו (אַ שענעם דאַנק); — שטעלט אַרײַן איבער וואָרט אויף די מאַדאַם, די איינציגע פֿרוי אויף אונזער אינזל. — וער וועט פֿערשטיין אייער מיצקעוויטשעם שפּראַך? אונזער שפּראַך דאַרף זײַן נאָך מײַן מיינונג די פּראַנצויזישע, די רײַפלאַמאַטישע וועלט־שפּראַך. וואָס קען זײַן שענער ווי אַז מען רעדט פּראַנצויזיש? אומעטום, וואוהין איבער קומט אין אַ נעזעלשאַפֿט, וואָס פֿאָר אַ שפּראַך הערט איבער רעדען? פּראַנצויזיש. קלײַנע קינדער אַז איבער הויבט אָן צו לערנען רעדען, וועלכע שפּראַך לערנט איבער זיי? די פּראַנצויזישע! מעסטע! פּאַרלעי פּראַנסע, סיל וו פּלע! מײַנע הערען! רעדט פּראַנצויזיש!

— מיסטער טשערטאָן! לויטעם ענר דושענטעלמען! — אַזוי האָט אָנגענומען דער אַמעריקאַנער אַטאַיסט זײַן „בײַטש" נעלאַסען, מיט אַ פֿינגער אונטערן קעסטעלינגען וועסטעל און מיט אַיין פֿוס פֿאַרריסען, וויַ אַלץ מאָל. — איך וועל אייך בעטען איבער זאָלט מיר עקסקיוזען (מוחל זען), איך וועל פֿערנעמען אייער צייט מיט סטאַטיסטיק. בײַ אונו אין אַמעריקא זאָגען מיר: טאַים איז מאַני — צייט איז נעלד. לויטעם ענר דושענטעלמען: וועלכע שפּראַכע ווירד אם מעהסטען נעיוזט (נעטוצט) אויף דער וועלט? די ענגלישע! עס איז מעהר ווי בעווײַזט אז דרײַ פֿערטל פֿון דער נאַנצער מענשהייט רעדט ענגליש. אונטער זיי רעכענט זיך ווקס הונדערט מיליאָן אין דהי יונייטער סטייטס אף אמעריקא.

— פֿון וואַנען האָט זיך נענומען צו אייך ווקס הונדערט מיליאָן אין אמעריקא? אויף וויפֿיל מיר איז בעווײַזט פֿון דער נאַצאַראַפֿיע צעהלען די פֿערציגטע שטאַטען נישט מעהר ווי...

אַזוי האָט זיך אָנגעהויבען אייער פֿון אונז (מיר רעכט, אַז דאָס בין איך נעזאָגען), אויף דאָס נעמיינט אז מיין אמעריקאַנער וועט נית ווייטען ווי אהנענצי־צושטרון זיך פֿאָר ווײַן, ביז סוף האָט אָר מיר נאָך נעמאכט דעם נרעסטען בוזון.

דאָס אַ קוק געטהאן אויף מיר פֿון אויבען אַרונטער. אין נישט אַרומגעהאנגען דאָס פּנימער פֿון דער קאָמישעלניאָק, מאַכט אָך צו מיר מיט אַ שמייכעלע:

מיכאָער! איהר וואָלט מיר אָפּקאָמיזען דאָס איך וואָל אַיך זאָגען, נעהמט אַיער גלאָזראַפּיע אָן חאַרפֿט זי אַרײַן אין ים אַרײַן. אַיער גלאָזראַפּיע וויפֿ אַזוי פֿיעל הילפֿט אויב איהר אַזוי פֿיעל וויפֿיעל עיער גלאָזראַפּיע. פֿון הונגען שטאַמט אַיער גלאָזראַפּיע? פֿון יוראָפּ? אָלל רייט!..

וואָס טאָט האַנדעלט מיט עזות-פנים אָבער דאָס אָך נאָך אַזוי אַנעזות-פנים נישט בעשטאַנען. אַיך האָב זוך שוועיר נישט מיקרינגען אויפֿן אָרט, וואָרום אַלע אויגען דאָבען נאָקאָקט אויף מיר, אין אויף אַלע פּנימער האָב זוך צוגעזאָגען אַ שמייכעלע, אַם איז מיר נאָבלינבען נור אַזוי זאָך: פֿאַרבײַבען זיך ליבען אין מאַכען אַ שוויץ...

אין דער אַנערקאַנגער דושאַנטעלמען האָב דאָהויל פֿאַרטראָטען זין מאַמבעסטוק אין האָם „עאַסטוק" הייסער, וואָשאַמען מיט מילאָנען, זוך אַמלי קיין קרום נים נעשרטן. לויט זין מאַשיסטשישען חשכון האָט כאַראַקטער אויפֿקומען, אַז אַרום אין אַרום וואָלען פֿאַרהאַן מאַנשען אויף דער ערד אַ מילאַרד צוויי הונדערט מילאָן, אשנכר זיי צאָהלען זוך עלגליש שפּראָכענדיג אַמעריקאַנער ועזיי הונדערט מילאָן, אין עלגלאַנד פֿיער הונדערט מילאָן, אין אינדיען אכט הונדערט מילאָן, אין אויסטראַליען דריי הונדערט מילאָן, אין יוראָפּ אין אין אנדערע לענדער צוויי הונדערט מילאָן, סך הכל אַרום אין אַרום וואָלען אַנגליששפּרעכענדיג זמעס צוויי מאָל אַזוי פֿיעל ווי אַיך דאָ מאַנשען אויף דער נאַנטער וועלט... נאָבאָם וו עך איז פֿערטיג נעוואָרען מיט זין מאַשטשטוק, הקם עך אַרײַנשלינגט דאָם אַנדערן פֿינגער אין דער קאָסטשלעריע ושילעט אין האָט זוך נעזאָנדעט צו אינו אַלעמען מיטין נרעסטען פּאַטהאָס:

— הפֿש מיר אין נאָך אַזוי שפּראָך אויף דער נאַנטער וועלט, וואָס אַל פֿאַרמאָגען אַזוי שטאַרק וי מיר פֿערמאָגען, אַזוי מילאָן, אַזוי פּיראָן! לידים ענד דושאַנטלמען! עס וואָלט נעווען מאַהר ווי רעכט, אַז מיר, די דרייצהן פּראָוינצען אָם דהי יוניישער מטושט אָך דהי סוידט רעפובליק אָך אירהאָל, זאָלטן אויסקומען נאָר די ענגלישע שפּראָכע אַלס פֿאַלישטע אין נאַטיאָנאַלע שפּראָכע.

— נאַטיאָנאַלע שפּראָכע?! — האָבט זוך אויף דער נאַציאָנאַליסט מיט פֿייער אין נשטם מיט העכר. — אַ הרפה אין אַ בושה! וו שטאָמען זוך נים יורען פֿאַרצאָלקאָנען אויף וויפֿ אַיינעם שוויצאַריש מען זאָל זוך בעניצין מיט

פּרעמדע לשונות אין דער צייט וען מיר האבען אונזער אייגענע אלפּא שענע היילגע פּראַכטוואָלע לשון הקודש? אַ שאָנדע אין אַ נעלעכטער, צו יודען זאָלען נתפעל ווערען פון פּרעמדע מיצקעוויטשעס, מילטאָנס און בייראָנס, און פּערזאָנען זייערע אייגענע גרויסע דיכטער; האט אין ישעיהו? וואו איז ירמיהו? וואו איז יחזקאל? און וואו איז חבקוק? איך פּרעג אייך, אַדרבה, וואָס איהר אליין, וואָס איז שענער: צו אידן זאָל זאָגען למשל אויף דעם צובראָכענעם פּאָני לשון:

„די אָרשטע אכטאָבער איז דער קאָנסטיטוציע פון די דרייצהן מאי־ניאָנע שטאַטען פון דער פּראָוינץ יאָוויסקי רעפּובליקע"?

צו אידן זאָל זאָגען אויף דער שפּיצרוטער ענגלישער שפּראַך:

„דהי פּורסט סטעפּשיטעס טו דהי פּורסט קאָנסטיטושאָן אַף דהי מהורטין יוניטעד סטעיטס אָף דהי פּיורסט רעפּובליק אָף איהרזעל"?

אָדער אויך זאָל בעסער זאָגען אויף אונזער אייגענעם לשון הקודש:

„הכאַפּטים הראשונים של הקאָנסטיטוציה דראיזונה של שלש עשרה ששאַטים של הרפובליקה הראשונה בישראל?" אויך פּרעג אייך, וו לאַנג נאָך העלפען מיר זיין שקלאפען, וואָס צעברעכען טר דאָס וואָס בין יענעם, דער־פּאַר וואָס איז בין יענעם נים כין אונז? שפּעטען דאַרפען מיר דך: דרייצהן זענען מיר אַדורכשטויאַרפען געוואָרפען פּונים שוקואל, דרייצהן קונדער פון איין פּאַלק, פון איין גלויבען, דרייצהן פּראַיינינגט שטאַטען האָ־בען מיר דאָ גערינדעט, נאָר דער דאָר הויפּט וויפּויל אונז איז באַשערט דאָ צו פּערמליבען: פּאַר וואָס זאָלען מיר דך נים בעהאַפּטען אלע דרייצהן אונטער איין פּלאג? פּאַר וואָס זאָלען מיר נים האבען אלע דרייצהן איין שפּראַך, אונ־זער אייגענע היילגע שפּראַך, לשון הקודש? מיר אלע דרייצהן דאַרפען האבען איין נאָס, איין גלויבען, איין תורה, איין שפּראַך, זיין הכטאָריע, איין לאַנד...

— הידד!!! — האָט אונטערהאַפּט דער ציונטט, און דער איידעלמן מיט אַדשאַקס האבען איהם אונטערהאלטען, און אלע דריי האבען זיי אַחאַם געטוהן מיט אַ נעטן אויף אַ קול, און די מאַדאַם האָט אויך מיט־געזונגען:

עוד לא אבדה תקותנו,
התקוה הנושנה,
לשוב לארץ אבותינו —
לעיר בה דוד ח — — — מה!

כערקהדיגן: אויך קוקט דאס דאס לעד נוט נעמאכט אוצ שלעכטען איינהזוק וון עס הוט נעמאכט אידען טערמאיזליסט. ער הוט זיך פשוט קיין ארט נוט נקקומעם נעפונען. ער זיו עמליכע משל אויפנעשמאנען, זיך אהיקקקעמצט צוריק. און ווידער אויפעשטאנען זון אבעהפגן זיך:

— ואהר נעמהרטע קוילכען! עס איו וואר, זו דו שראכפראצע זיו אזוי חוכטיג וון די פרעצע פון א טערישקייט. און אזוי וון די פרעצע פון דער טערישקייט איז בי אונו אלם איינם: וואס פאר א טערישקייט, אזוי איז אויך די פרעצע פון דער שפראך בי אונו אלם איינם; והם פאהא ושפראך אבו א שפראך. און אום צו מאכען פיין עך מיט דעם דם-פט וועלען ישפראך זון אום עס חאל נוט זון קיין קוואה שנאה — „מיין שפראך, דיין שפראך", לויט איך פאר מיר ואלען זיך דו אויפשרייבען נאר א נייע שפראך, איין אלטפעמיע ועלט-שפראך, א מין „חאלאפוינ", שהער „עסכפראנטא".

— ברההא! ברההא!

לויט דו נעשרייבען „פאוס" מטין עמסדיון, חיזם אוים, זו ועד מרא-עקם פונם בעריטאיליסט העכען „חאלאפוינ" קריעד „עסכפראנטא" הוט בים עולם שטארק אויסנעוטכען. אפשר איו זיי דער פרוייעקט נעפעלען דער-פאר, והם זיי האבען צדויסנעקוקען, זו עם שטעדט זיך פאר אנשרפיט. עם וועט דערזיעלע זון והם צו טהון... בעשטעהען א נייע שפראך, איין אייגענעם וחאלאפוינ, בעדאוק זון ועדר איין אנשטהענע ארבייט. עם איו נאכן מעגליך, זו מיר הוללכען זיך נעך דעם שלעכטן טהג זוועריטוצט אלע בי אונו איך אונער „פולישטען קלוב", דהם היסט, אויפן באהד אינשער א בוים, איך מיר וחאלכען זיך נעמוכן צי דער ארבייט — אויסרעטשען נייע ושרשער מיט נייע נעמען. זיו מיר אבער עיינעמכלע וואלט מיר איך ואל אויך ואכען א חוארט. אייגנטליך, אלס שרייבטשלעכי וואלט מיר איך דער שפראך נעקומען דהם ערישט, אזוי וואס. איך בין אבער בטבע אזא מענש, וואס איך האב לעב אשטודום זון דער לשטשער. איך נעה מיט דעם נאנ, זו מאי בים עכען, מאי בים דעכען מאכט דער לעצטער תמיד בעסער.

— רבותי! — וואס איך מיר אנערוכען איבטוט מאל אויך פראכט יודיש — איך מוז מיך מודה זון, זו איך בין אייגערשטאנדען מיטן לעב-מען השדישר. מיטן טערמיזדיזליסט. דהם היסט, אויפערשטענדען בין איר, אייגנטליך, מיט אלעמען, נור מיט אזהם בין איך נאך מודה אי-פער-שטאנדען, זו מיט אלע אנדערע. פאר אונו, דרייצהן פראהיינטע שטאטען

טון דער ערשטער זורישער העמיסליק, אין נימאָ קיין בעסערע, קיין שפּא־
נישע, קיין מאָדנ מאַסקוזע שפּראַך זיך „וואַלאַסיוק" אַדער „עכסאַראַנטע".
איך ווייל גאָר נישטאָן אַקליונע בעמערקונג, אַז אויך אונזער „חא־
לאַפּיק" הערשען מיר לאַנג נים אַרבייטען. מיר האָבען אירם שוין אַפּער־
טונגען. דאָס איז אונזער יידיש לשון, אונזער פאָלקס־שפּראַך, וואָס מען
רופט דאָס „וושטרונען".

— וושטרונען?.. דו שמציונע שול־הויף שפּראַכע?.. צאוזה וראוזה
עכין מישט?. דער גהעמא־דיאַלעקט?.. גנבה־ש לשון?..

צוליב שפּיין־חערמער וועגען מיר נעפּלוינען פון אלע זייטען. איך
האָב דאָס אויסגעשטאַנען נאָנץ רוהיג און האָב נעריידט וויטער:

— איך האָב נעוואוסט, אַז איהר וועט דאָס זאָגען, איך בין נעוואָן
אַנעמיינט זיצט, נאָר אָס אַהרט מיך נים. וויסט איהר אַפּהאָוס? חיל
איך וויס, אַ איהר וועט מיך אויסהאָרען, וועט איהר זאָגען, אַז איך האָב
רעכט. לאָמיר קוקוש נוט בעמראַכטען, וואָס איז אויעלכעם „וואַלאַסיוק"?
וואַלאַסיוק איז אַ שפּראַך וואָס בעשטעהט פון קורצע חערטער, וואָס נים
קיין גרויסע אות איז ליכט צו שפּורירען. וואָ האָס איהר נאָך אוא
שפּראַך מים אַזוי פיעל קורצע חערטער וון אונזער זאָנענאַנצ זשאַרגאָן?
אַז מיט איין „בע", אַדער מיט „בע", אַדער מיט „ט" קאָנס איהר אַרוים־
זאָגען אַזוי תיבל, וואָס מיטשטערער שפּראַך וואָלט פּיי אַיין צוזאַמטאָן חערוק
מי יודע וויפּיל מלאָך, און וואָר שמעסט פון אַזעלכע חערטער וון: „נו־נע",
„טע־טע", „וואָל", „שיוק", „הויסט עם", „מסה נמשך" — אַ מענטש קאָנטחרוא־
ציאָנס לעקסיקאָן!.. און וואָס נוישאַשוק אַנגעשטעלט, וואָל איך פּיי פּרע־
גען, העלפּע שיריוק איז נאָך אַזוי צוטאָהען מיט חער נראַמאַטיק, וון אונ־
זער ושפּראָך? זאָן העגען דאָס עס וואָל זיין ליכט צו שפּורירען
איז נאָר נישט וואָס צו רעדען. וואָס קען זיין נאָך ליכטער וון צו ער־
לערען א שפּראַך, וואָס קען פּאַרשטאַרט וון נאָר שמדידען? עס איז דאָך
מאַק: לעמעליך! חער זיך אונו דרייצעהן אוך אינזער אינעל פּאַרשטעהט
נים קיין יידיש? זיך אויסדרוק אויך חער נאנצער חעלפּ, וואָהין איהר וואָלט
נים קומען קיינמאָל איהר נים חערען אונשער יודען אויך יידיש? איך פּאַלין
זיך נים נעריידטען, דאָס דורכעדיגט אַ וועלט מיט מיין זשאַרגאָן, נאָהען
ליין זיך אַנטריקט אויך, צון דאַנקען נאָט, מיין האָס אומעדום נעלשכט,
אויסטון זיך מיין וואָס פּערשטעהט... אַלהו, רבותי, אונזער שפּראַך איז

האלאָפּיוק, אין אונזער וואלאסיק איז אונזער יודיש, אינזער פּילקתשפּראַכן. אַס לעבּע דאָס פּאָלק! עס לעבּע דו פּאָלקס-שפּראַכע! הורה!

-- הורה! -- האָבּען אונטערהאַפּט דריי פּערסאָל פּון אונזער פּער-זאַמלונג. אָבּנגעשטיגען האָבּען צוזיי: דער קאַמיסאַליאָט און דער פּאָסט-לאָגּט, און דער פּאָסט-קאַנער עותי-פּנים איז נט יוצט שטיין מיט אָבּגעשטאָבּען צוליב. עד האָבּ נעמּוגען פּאַר נוטהיג צרימלעגען צוזי שוועכּ- און מיל און אויספּלאַגען מיך, וו נאָט האָבּ געצאָגען. איך האָבּ אים נעפּאָר יעדעמאָל מיטן קאָשער. מיין פּרעזיקט וועגען „יודישען וואלאסיוק" איז קוכּעראַגען גרויזען מיט דאָס גרעסטען אפּלויו. דער פּיאַסטער מענש, אָבּער וו עד הויבּט פּך אונז, דער פּראָלעטאַריי, איז ציוויליזירטען צו מיר און האָבּ מיר לעבּעדיג געברי-מעלט ווי האָנד אין נעראַנקט.

נאָלד נאָכדעם האָבּ וויך אָנגעהויבּען צ שטאַרבּן. וואָנען וושטענען מיר אָלען געבּוירוען? און אָבּ דאָ הויבּט וויך שישט אין דו רעכטע מחנה. יעדער האָבּ נעמעלדעט צום וואָרט. פּרוהער פּון גלעך האָבּ ער נעהערט, הו נעשטאַנליך, דער קאַפּיטאַליסט. עד האָבּ אַרויסגעקוקט ווי מינוט, אז וו נאָלד שוין יא ושוירטען, זאָל עד חאָשש ווי ווען, וויסטאָפּ יט פּאָבּאָבּ מיט רייע דיטשען ועדטשר, מיט מעדר פּוזוך וו קיין. „וואָס" זאָל יין „וואָס", און אָנשטאָבּ „דאָס" -- „דאָס". מיט מיטון ווייס דאָס אוים פּויעל שמהאָר... וואָלבּסטפּאַרשטענדליך, אז אירם האָבּ נאָלד איבּערע-שפּרט דער סוציאַליסט. עד האָבּ אויסגענומען א „מרדכי" (פּיע-שלאָם), או יעדער זאָל תדען „פּון מזוזעס" (יי עד ווילל. דען ווי ווייטער שיאָטען וועד אָרטהאָדאָקס. דער לעמזאָק, און דאָס אונז נעקומלט ווייטריין, או דער דיינסטאָר וושריין איז דער דאָס מען רעכט מיר זי אין דער לעבּ. ו בייזוויל האָבּ עד נעגרויסט מאָק פּון זי וועלבּער: „וועד" און „דאָס". ניי אונז ואָט מען אויך וואָס — דאָס און אויך דאָס — דאָס. און מיר וויי „דאָס מען אויך דאָס -- דאָס און אויך דאָס -- דאָס... דער ווייל מיטן „דאָס" און מיטן „דאָס" האָבּ אפּיס שיאוק מרדכיען דער ווייליגען. ווייל דעם וואלעמאָר צוגעליעגט פּון משה רביגוס פּאַריקען. עד האָבּ וויך אויסגעהאסט, וו אונאבּענדיגער. דאָס נאנעק גלוס איז אים אויך אין מינד, און עד איז אונגעפּאלען אויפּן אַרטאָדאָקס און האָבּ אים נעטאָן זוליעל מאי אין אים אויך. עד האָבּ אים נעזאָגט וואָס דער קאַפּיט: „לאָ אוייק"! „שלם קאָפּ"! „לאָמאס"! „וויפּריוטע"! „קלוגי אין"!

„הנגלה"!.. אזן מאך אויסלכע שארפער, וואם איך האב נעד קיין מאל נים ערהאלטען פון אזא עכטען פאליאק אר זאל אויי זיין ווי דשארנאוסט!

נאשירליך האבען ניידיג צדדים נעהאפט אנהאנגער אזן נעננער: איר־ניט האבען נעהאלטען מיטן ארשהאלקם, או דער אמתער דשארנאן איז דער, וואם כאן רעדט אין דער לשה, אזן איינעט האבען נעהאלטען מיטן אסימולאנט. או דער פיינכשער דשארנאן איז דער, וואם כאן רעדט אין מיטלן. וואס ווך ארייננעמשט, נעשהטלך, אויך דער עשאיפט, דער עזות מהוצף מנים, אזן האט נעוואוט, או דער לטוישער דשארנאן מיטן פויליטשען דשארנאן טויגען ביידע אויך כפרות. דער אמתער דשארנאן איז נאר דער, וואס כאן „יוס" איהם בי ווי אזן די יינשער משוים אף אמעריקא. ער יהאט זיך אמעקשעשעלט אין זין נשהאהלכער פאוע, דאם היסט, איין פוס אויפנעהויבען אזן די האנד אונטער דעם קעפסעל אזן האט נעמאכט א חל פון אונז אלעמען.

— וואס פאר א דשארנאן איז דאס בי אייך אין יוראפ — דאס ער נעמענט — או אלטיינג איז בי אייך פאפערוק מיט די פים ארויס? א לויזי היסט בי אייך ווייב, א העט היסט בי אייך הוט, א וועסט היסט זשולעט, בוטס היסען בי אייך שטיוועל, רואם איז בי אייך א חדר, פארניטשור איז מעבעל, ניקששוד איז א בולד, פויפער איז נאוואט, מאני איז נעלד, פון טשיקען וועיט בי אייך א הון, פון קושען א קוק זעט זי חיטער... הינט נעהאט זיך אזוי פועלט אויסרץ נימס (נעמען): דושעק איז בי אייך יאנקעל, דושען איז בי אייך יונה, אייב איז אברהם, טשארלי איז חיים, איק איז מרדכי ענד זי חיטער, ענר זא חיטער.

עס פעדראסען דעם אינדיוידועל זיך, או דער „מישש" אלין זי דער מאן מיט זעלבען דער אמעריקאנער דושטנעלטען האט זיך ארלויבט צו דיקטירען זי אזוי מען זאל שרייבען יודיש. דער עולם האם זיך נעטשטען הינצען אזן שרייען אלץ העכער אזן העכער, ואן נאס היינט נים וואס די דעבאטען וועלטען זיך נעזינגט, וועלן עס זאל זיך נים נעהרען שרעפען א ואנדערבאדער צו שפיל, אניוועי־סעדיג שהולטץ מעשה, וואס האט נעמאכט א סוף צו אלע אונוועדע דעבאטען אן צו אונערע דרשנים שטייטסמען, די עס ווערט וועדעדיש בי אונז קיין מאל אין די לעצטע פון אונזערע בעשרייבונגען.

מ.

18 נ ע פ א נ ג נ ע.

וואָן איך הָאל זען זייער, למשל, אז דאָבונאָן איז אמאָל געווען איך זען האָבונאָן ארויסגעלאָן, האָלט איך אייך איך נעקענט דערצעהלען מעשיות, נסים ונפלאות, וואָס נים נעשעהען, נים נעפלויגען, איבט אָנדער, או מיר זענען נעווען 13 האָבונאָנס איך איין טערישאריץ, מוז איך זען שטרעב וון וויט מענלוך אין איבערשעבען טר אועלכע פאקטען, וואָס האָבען זיך באמת מים אונז נעפרוסבען. איך מוז, היסט דאָס, זען אנ׳אמתר מענש, אפשר קענען מרן וועלען, וועל איך בין איבערצייגט, או מיינע אלע צוועלף קאלעגען ליינענען נעוויס טיינע בעשרייבונגען, אבן לאָס איך פרובירען דערצילען עפים א זאך פון מרן אייגענער פאנטאזיע וועט נעוויס איינער פון זיי זיך אפרופען און וועט מיר מעכטען דעם נרעסטען סקאנדאל...

אינם מאכען פון מיינע אויגען דערמאנטע קאלעגען און אין מיין אייגענעם נאמען, מוז איך מיך מודה זיין, או מיר, די דרייצעהן האָבונאָנס, אויך די „דרייצעהן אינעל" האָבען נעמאכט א גרויסען פעהלער, אין אָס וון מיר האָבען זיך בעוואָרשט: די באלד דער ים האָס אונז ארויסגעוואָרפען און מיר האָבען זיך אנוסקלוקט, האָבען מיר בעראָפט, אייגענט־ליך, יעדער בעזונדער אבער אלע דרייצעהן אין איינעם, זיך לאָזען אויס־פארשען דעם באָדען וואו מיר נעפונען זיך. אויסנעהן דאָס לאנד אין דער לעצט און אין דער ברייט. אפשר וועלען מיר נעפונען א שפור פון מענשען, הויזר און עופות, נישט פערלאָזען זיך אויך נסים, אויך באנאנעם מיט נים, וואָס וואקסען אויך די בוימער, און אויך ציעהען, האָס וועלען צו אונז פארבלאָנדושען און בעבען זיך מען אל וון מעלקען... קוים זענען מיר דרייצעהן, נים אייגער, זענען מיר דאָך שוין עפים א שטוקעל קראפט, וואָס האָבען בעשטעהן מעכטען אנ׳ארבערפאל, א בייז בעגענעניש, אדער אזוי אנ׳אמולוק... יא, דאָס קוסט אבער אלעס פון אונזער איצטינען פולאָזאפירען: „וואָלט איך, וואָלט איך"? דאָס אלטע ווייסען שפריכוארט זאָנט: „דער שכל קומט נאך די יאָרען" — אלע וויסען דאָס אין קינער ווערט דערפון נים קלינער. מיר דרייצעהן האָבונאָנס, דרייצעהן פארשטעהער פון די דרייצעהן פער־אייגענע שטאָטען פון דער עשטער ידושער רעפובליק, האָבען זיך נע־וויזט אויך אונזער אינעל ווי בעל־הבתים, או ס׳איז אבונאָנא־גען נר קאָפוועהטאָ, איך האָב נעיאָלט וועגן האָלוטוק, טאָג וון נאכט וון־

ס'זן מיר נעזען פֿאַרנומען מיט אונזער אַרבעטעוועלט. אויסאַרבעטען אַנשי־שטאַנדיגע קאַנסטומיצע, אָט דאָס איז נעזען דאָר עיקר, די הויפּט זאַך פֿון אונזער עקזיסטענץ. אין האָבען מיר זיך פֿאַרשלאָסען אין פּאַלאַטק, אוי וועגען מיר, וויַ אַלע פּאַלאַטקער פֿאַרשפּאַרט נעזיצען אין נעזעלדס די נאַנצע וועלט וויַ דאָס פֿאַראַדרינגען שנעי. עס האָט זיך אונז אויסגעשטעלט, אַז די נאַנצע וועלט — דאָס איז אונזער אינזעל, ואונזער טעריטאָריע, אונזער קלוי־נישטקע יידישע רעפּובליק. אויבער אונז די רעזידענטען פֿון די דרי־צעהן פֿאַראיינגטע שטאַטען, איז שוין טאָמער נישט אויף דאָר וועלט...

איבערהויפּט זענען אַלע מענשען אוי. איטלעכען מאַלט זיך איים אַז נאָר צוליעב אויהם האָט נאָט בעשאַפֿען די וועלט, צוליעב אויהם אַלזון אי־בערהויפּט זי מיט אַ בלויען הימעל, פֿון זין כבוד הענען פֿאַרנעשאַפֿט אַ זון מיט אַלבנה מיט שטערען, בשעתקע דאַרף מיט רעגן, מיט בליטס, מיט בלומען אוז מיט פֿויגעל; פֿון זין הנאה הענען צוגיפֿאַרהאַנען בהמות, חיות אוז עופות אויך דאָר ערד אוז פֿיש אוז וואַסער, אוז אוי וויַ־טער. אַז סיאי פֿאַרהאַלט זיך דאָר וועלט נאָך עיקר, וואָס פֿאַרצאָרן פֿון אירער נעניפֿען — דאָס וויל קיינער נישט וויסען. מענשען האָבען זיך אינע־טהויל אין משפחות, נעזעלשאַפֿטען, קאַנפֿעדעראַציעס, פּדינות, אוסאַרויעס, שטאַטען, קאַנסטומיצעס, רעפּובליקען, אוז יעדער פֿון זי וויסט נור זיך אוז וויַטער קיינעס נישט. אויך מיר, דרייצהן פֿאַראיינגטע שטאַטען פֿון דאָר ערשטער יורישער רעפּובליק האָבען זיך פֿאַרשלאָסען אין אינזער אינ־כעל, פֿאַרזיכערהאַלבען מיט דעמ אוז פֿון אין אונזערע אינטערעסען, ויַ נעזאַלט וויסען וואָס אוי אונזער ווייַב בארג טהוט זיך. הער פֿון אונז האָט זיך נעקאָנט ריכטען, אַז אוי אונזער ווייַב בארג נעזונט זיך אַ נאַנצער ישוב פֿון מענשען, וואָס זיצען זאָ נאָט ווייט פֿון זען אַן, אפֿער נעמ משפּחת ימי בראשית? ווער פֿון אונז האָט זיך נעקאָנט ריכטען, אַז אוי אונזער ווייַב בארג נעפֿינען זיך זיצענדיק, הייזער, נעבייעס, ניי־סאַרטינג פֿאַלאַסטען אוז אַרימע שוויבלאַך, מרעכטינע נערטנער אוז פֿונסאַרע טרייסט? הער פֿון אונז האָט זיך נעקאָנט ריכטען אַז אוי אונזער ווייַב בארג שפּריצט דאָס לעבען וויַ א קוואל, עס קאָכט אוז עס זהט וויַ אין קעסעל, מענשען לוי־פֿען־קוי־פֿען, האַנדלען־וואַנדלען, יאָגען זיך אוז שלאָגען זיך, לעבען זיך אוז האַבען זיך, קושען זיך אוז קרישען זיך, הילפֿען זיך האַרוסען, פֿרי־גען זיך וויַטען, מצערען אוז קרענקען, עסען אוז טרינקען האַלטנג

אין זונדיגען, בעגעשען אזן שעלטען, לעבען אזן שטאַרבען, וו[illegible]
אזוי דער נאַנצער וועלט?

דער ערשטער, וואָס דאָס אונז פּאָקלאַמט אין קאָפּ אַרײַן אז מיר געפֿינען
זיך אין א פּלאַץ פֿון לעבעדיגע בעשעפֿענישען. איז יעמאַנד אומער אַרומ-
כאַפּ, דוקא דער פּראָפֿעסער פֿעל מלאכה, וואָס מיר הערען אים נאָכיאָגן מע-
נאַכען „דער פּראָלעטאַריער". נײַ איינמאָל פֿלעגט ער אונז דערצוהלען, אז
פֿון ייִשער זײַט פֿונעם הערט ער שוסטען, נשמהלעך, העפֿען מיר אַהם אויס-
געלאַכט. וואָס א פּראָפֿעסיאָן מעלישען קען זיך אויסווײַזען!

צײַנמאָל איז ער נעקומען צו אונז מיט א פּונקט: עס פֿעהלען אידם
ציעגען! איז דאָס אונז מן הכּתם אין אײַן אויער אַרײַן, פֿונעם אַנדערען אַרויס.
א פּראָפֿעסיאָנעל מענטש. ער הייסט נעט אז די מכּע פֿון א ציגע איז נעהען אין שוף-
דען... אין עבֿילכע מעג פֿונס קומט ער צוהען מיט ײַנגעם. „וואָס איז
וויסער?" — „די ציגען העפֿען זיך נעפֿונען". — „טאָל מיר" — „נישט וואָס",
האָט ער, איז דער ערשטער. — „וואָס דען איז דער ערשטער?" — „וואָס דען איז דער
ערשטער?" „דער עלטסטער איז, וואָס עד, מיט רוטען פֿאַרשלאָגען אויף די הענדער". —
„וואָס זשע איז דער צווייטער זהירות?" — „איז דער צווייטער נאַהיונגען, וואָס עד,
אז די ציגען זײַנען שוין דאָך הונט אין זיי אַרײַנגעגרינען נעהאַט
רען, וואָס עד, מיט רושע בעשלאָסען פֿון ייִשעד פּעלי בעגם".

אין דיזע נעם וואָס איז נעפֿונען אין דעם שוהי לאַכיהם, נעי עם איז
אַנטקומען אויף אזוי אזוי צאַלמאָנען צײַ נעלעגענהײַט, אז מיר וועלען ניט
צוקומצ מיט ווערען. א פּראָפֿעסיאָנעל מענטש איז צייך קיין קשיא ניט...

איין מאָל קומט ער צוהען מיט א נחשק לינען: אימיצער האָט אים
די מילך פֿיינאַכט. „א ניט גיהאַרט!" — „וואָס איינער שיין א שוואַכ. „ניט קיין
רוהיג זאָך" — וואָס דער עירלעדער, און שלאָג קריגען מיר זיך צוזאַמען מיט
א פֿעלכשער: „דאָס צאָלען איז נאָך נעמאַ צאַפּרעלויפֿען"... א פּיאַסאַנט
מענש גלויבט צייך אין אַלע נארישקייטען"...

צייך דיזע נעם פֿאַר דאָס, נאָר צו מיר האָט דער „פּראָגרעסיוער מענש"
געהאַט נעזאַהרט שוהדזען זיך צו שלאָגען. מיר האָבן אַר אינטערעסירט פֿרי-
שוהות, זו בעגאַבט העדט אַר פֿרום. אַי שייקרט מיט כל השידות, אז שוין
פֿון אַפּלעגע מיטל. שו אַר נעהט עליים נעזען פֿיזה אזוי דער עריגיע, נעי
שארקט אַר פֿרישע מרגז אויפֿין נרגז. אלע זאַכט פֿעהלט ניטס א זאַך:
אַדער מע טרינקט בײַ איהם אלים די מילך, אַדער מען עסט אזוי אויף השכּמה
דעלע בצאַנאַם, צדער מע שלאָפֿט אלים אַנדערען [illegible] פֿון א

צייט, וואָט עָר, אַז עָר בעמערקט אַנגעט, נאָר עָר קען אידם נישט תּפּסן!.. וואָס אַזעלכע נעוואָמען, האָב איך אַליין אויך וויבאַלד נעגלויבט דאָס פּראָפעסאָרים מעשיות. וויבאַלד פון מיר האָבען נעגלויבט טיינע קאָלעגען. קיינער האָט זיך אפילו נישט צוגעהערט צו דיר אַלע פּומוטות. ווען האָט כּאָן צייט נעהאַט זיך צוהערען, אַז מען איז נעווען פֿאַרטראָבען שטענדיג אין פּאָליטיק? ובפרט נאָך אין דער לעצטער צייט, בשעת מיר האָבען נעהאַלטען סאָמע אין דער ראָבאָטער פֿאַרבייט פון „קאָמפּאַניע", פֿון וועלכען אַ פּראָטאָקאָל אויך די דייטשע צייטונגען שטאָטען. די לעזער, וואָס זענען בעקאַנט מיט אונזערע פּרינציפּיעלע בעשרייבונגען, וויסען מיט וואָס די „קאָמפּאַניע" האָט זיך נעענדיגט. זי האָט זיך נעענדיגט, דאנקען נאָט נוט: מיר, אַלע דרייצהן ראָבאָטניקעס, זענען נעווארען פּראָטעסטאַנטען. דרייצהן שטאַטען, דרייצהן פּראָטעסטאַנטען. אין אַזוי פּאַל האָבען שוין קיין קריעגעריין נישט צוגעקריגט, מיט פֿאַרדראָס, מיט קנאה־שטאָה נישט נעמאַכט זיך. עס איז נעפּלויבען בייַ אונו נאָר אַיין וואָך: אויסאַרבייטען אַ קאָמפּרומיס פֿאַר די דרייצהן פֿאַראייניגטע שטאַטען — און פֿאַרטיג. — איז דאָך אַמאָר צרות אַ שטיקעל כּבוד: יעדער איז נעקומען מיט זיין פּלאַשפּאַרטע, מיט זיין קאָמפּרומיס. דרייצהן פּראָטעסטען, דרייצהן קאָמפּרומיסען. מיר זענען אַנגעקומען אַלע דרייצהן פּלאַסאַרמעס, און האָבען אַרויסגעזוכט פון אַלע דרייצהן קאָמפּרומיסען דאָס תּמצית, פון יעדען קאָמפּרומיס דאָס בעסטע, דאָס שׂהנפּשע און דאָס פֿייגסטע, און מיר האָבען בעשטעלט אַ נעמיטעסט אַדער, וי איך האָב עס דיר נפּלא אַשאַרפֿט, „אַ ציבעס פון קאָמפּרומיסען". עס איז אונו נעבליבען נאָך אַיין קליינקייט: אַרויסצובען דאָס אויך פֿאַטער. אָט דאָ איז נעקומען נאָך אַ שליח פון „שפּראָכפּראָגע": זאָל האָס פֿאַר אַ שפּראָך זאָל מען אַרויסנעמען דאָס דאָר קאָמפּרומיסיע? און האָס פֿאַר אַ לשון זאָל גיי אונו זען די הערשעפֿט שהראָך? נאַטירלעך איז יעדער נעשטאַנען פֿאַר זיין שפּראָך, וואָרום נישט קוקענדיג דאָרויף, וואָס מיר זענען אַלע דרייצהן, נישט אויסהאַרט זאָל זיין, יעדער דרייצהן קינדער פון איין פֿאָלק, זענען מיר אַבער פון דרייצהן פֿערשיעדענע מקומות און לעזעה, גיכסאַצאַקען צוזיצען פֿאַרשיידענע פֿאָלקער און מעשטש פון זיי זייערע לשונות. עס האָט שוין נעהאַלפֿען אַזוי ויט, אַז אייגער האָט פֿאַרלאַנגט מיר זאָלען זיך בשׂמחה אַ נאָכּ שפּראָך, אונדזער אייגען לשון, אַ מין „אַלטפּויק" אַדער „עסקאָנסקי". דאָס איז אויסגעשטאַנען אייגער וועג אייגער פון זיך נעזאָגן,

דער שרייבשטעלער פון די דרייצהן פֿראיינבצ שטאמען) אין האָס עסטרעקט אַמעריקע, ער הויפּ נקודה, אז מיר האבען שוין א פֿערטיגן וואָ־ לשפיק, האָס איז אתער יודיש, הויפּ סאַן הויפּ דאָס „ושארנען". די איידעע האָבע נעהאַס נים הינצע נעגנער, האָס צימערען פֿאַרן וואַרט „ושארנען", דער הויפּ חשפּס זיך אַדעקט.. די אידעע האָס אַנער שהאָס א סך מאַהר אַנהענגער— און טיאיו נעבליעבען ושארנען. און אָס דאָ האָס זיך פֿרשט אַנגעהויבען די רעכטע התונה. האָסער ושארנען? צי דער לימוישער ושארנען, וואָס הל נים הויבען פון קיין „דער" „די" „דאָס" צי דער פוילישער ושארנען, וואָס שלישט האַלטע תּרשער און „פֿאַרצאַהלט" אַנטהה? צי דער האַלב רוסי־ שער דאַלאַקט, האָס איז שכער האַלב נישט פֿאַלאָוטע רעמיש? למשל: „מיר האַלבן תּלען אַברא שם שאַיען הניטמאַ יע אוף דער עוו־ לוציע פון אינער פראָלעטאַריאט, והאַלבן מיר נעקומען צו דער אוכאָוזשרעניע, אז מיר עסען אַ איסקלומשעניע פון אַלע נא־ רָאַדען אויף מזונות ועמנאי שארו." אָדער מיר וואַלבן אָנערהמען נאר דאָס פֿאַרקאַפּטען ושארנען, והאָס אין אַ־סיוע פון עסהן והרבער קונט אידר קוים נעפֿונען איין האַרט אַיורש? שם בישפּיעל: „אַלע מענ־ בערס פון אונזער סאָסיוטי דאַרפֿן וואַששען אונזערע אַרבעי־ טיוומענטס אין די סיוויערס והענען עלעקטען צו נייע טרע־ שורער. והאָס דאָס אַלטען האָס טאָן נעקעטשט אָדער האָס נים נוט אַמענדעם ווען בוזונעס. אָר האָס די נאַנצע קנעש ארבעטליט צי דאָך אין פאקטס, די בולדם האָס אָר פֿאַרטראָס און אַלטן איז אָר נעלטשען דאָס נאַנצען סיוטן אין די קעמסקולם נעמאַכעלט אין סינאקעל א. ז. ה."

דער עם איז נים נוהען בשעת לפֿסטרען די שפּראך אין אינזער „חא־ לטשען קלוב", דאָס העבט אונטערן בוים אויפֿן בארט פון אינזער „דרי־ צהן אינזעל", דער האָס קונסעל קיין שהאָנעס נים נעהאָבען. יעדער איי־ צינער פון אונז איז אַזוי הייס נעוואָרן איבערצייגט אין דעם, אז נאָר אָר איז נעדרעטס, נאָר אָר פֿערשטעהט, און דער אנדערער פֿערשטעהט לחלוטין נאָר נים, אז מען איז נרייט נעדאָן אייגם דאָס אַנדעיץ מאָר הדם זען, דאָר־ שטעקען, צוריקנעבן אויף שטילשטאַנד, פֿאַרטוישען, פֿרעמדוערטער אין ים שרען, אדער אַלע זאכען אינאייניעז פלוצים...

* * * * * * * * *

מיר הייסען נעט פון זאנען אָם האקבט אוים פֿאר אונזערע אויגען אַנאומבאקאנטע ער מענשן, און באלד ווערן אירע אויגען אין נאך אייער – משונה מיט פרעמד, צווישען זיי ווערט נעט הויך הויבן לאנג בייטשען, אַ מנים, פאשטויגער, טוט ביזען פנים אין נעט לאנג בערד – זאהען אוים זיי רן זולדע מענקישע פאשטיבהוקען, וואָם מען טאלט זיי אוך רן בילדער, וואָם ווערן פֿאַרקויפט אויף טוין.

וואָם טוט אונז איז נעזאָרען, או טער הינטען רעזאהען פֿאר זיך אט די בעשטיבהוקען, קען זיך דאר לעזען פֿאר־שטאלטן. אלע העבען מיר זיך אינפֿאנקמיא אַקאָדר נעטהון צו אונזער עינטמען בעשטיבער אוך אונזער טערישעניע, „צום פראלעפֿערו", וואָם זען גאנץ נעוויגנד איז הע־שטאנען פון אַלאנען ששעקען מיט עשלוכע נוטע עשטיגדיקע, וואָם מען קען מיט זיי לעכערן דעם מח ועם נישטען נזלן, הען ער זאל שר זען צוי־נער אלין און זאל זיך לאָזען... וואָם האבען מיר נעקוקט מיט אויגען נעטע קאמפאניע בעשטיבהוקען מיט עשלוכע הויכע הטלקן און מיט אקוילע לאנגע בייטשען, וואָם ועמען אונז בעשטלען אזוי פלוצים, נוט צו נעבען וויסען, או זיי נעהען אוך אונז?.. מיר האבען נעטהון דאָם אינגע, וואָם דער נהילער שט־פאלעען האָט נעזוכט אוים יאהר 1812, בשעת ער האָט דורכנעמאכט אַז ער האָט זיך ארויסנעמאכט אין אַ מיאוס לאנד... אזוי ער דאָם, וואָם דער בערדמטער אדמירעל האָט שרשטענדיק נעטהון ביי צוטמע, אז ער דאָם ועהן זאָל הער נטנצער הלק איז נאר עהען הער, וואָם נאפֿאלעען און האָרשע־שטוענסקי ועקען נעקומען צום טבל ארשט ואן, הען כען הָאט זיי בעהאָם נוט דורכנעהאקען רן נישט, און מיר, רן הרצוהן טשוהנעקען פֿון רי הרצאהן פֿאראינטע טשטענען. האבען באלד אַנקנעלויבט דאָם נע־ווהר און אויפֿשטאנען זיך אין רן הענר פֿוים שונט...

דער ערשטער איז שוויצעראָשען, מן אַלע מעל, דער רייכער פֿאב־רינאנט, אדער זון ער איז פֿאר־גלויבען בין אונז אויסטרין נעשטן, „דער קעיזאליסט". דער דזשוני שרוכטקאָוט האָט חך נדהאנדעט צו רן נאשי־בווקען נאנץ העמליך אוך זען הויכהישטען דיטשקע און עפֿעגט בין זיי, ווער ענשען זיי און וואָם איז אייגעלליך זייער בעדאנקי? אויב עם הנג־דעליט זיך אוז נגלד. קאָנטרוב צייג, קען ער זיי אויסשטעלען אַטשטע אוך בעהלן, פאריז, לאנדאן, סיטקע פעטערסבורג... רי נאנצע וועלט ווערען קאָ־מרוציע איז נעיינען פארשטעהענדיק נוטט רי וועלט בעשטיבהוקען

אַ פּנים וויבאַלד וואָס פֿאַרשידענען רעדט... אין אַרויסגעבאַן דער סעריע־ליבר, דער רוסישער־יידישער שוידערצען מיטן שוידערצל, און וואָס זיך אָנגעהויבען צו זיי אויף זען הסכּוש לשון, קירץ און שארף:

— משבֿע נאַרן טאָמ דאַרפֿט איהר?

— וואָס רעדט איהר צו זיי אויף אַזוי בארבאַרישע שפראַכען? — וואָס זיך אָנגעהויבען דער אמעריקאַנער רושאַנשלמען, דער עשאיפּס, און וואָס זיך צוזאַקאַשטאַלט אַמבֿען זיי אויף זען אמעריקאַנישען שמוינער, דאָס הייבט, מיט די גראָבע פֿינגער אונטער דער קעסטלרינגער וועבט אין וואָס נעמבֿען אַרבעד צו זיי אויף ענגליש, נעהאַלטען צו „ספּוּשׁ", פֿון וועלכען איך האָב נעקענט השבֿען נאָר צוויי ווערטער: „דושענאַלבֿען" און „דאַלאַרס"...

די באַשיבוזקען הייבען די נאַנטע צייט נעשטאַנען מיט אָפענע מיילער, זיך אויפֿנעקוקט און נעטראַכט זיך אַ פּנים גשעת מעשה: „א מענש שפּרעכט אין מיטש אַז ער רעדט ו..." דאָן איז זי דוסאַמטאַמען די מאַדאָם, די אייגענע פֿרוי אויף זמנער אינגל, מיט איהר דוסאַמטוש שברואַכע „פֿראַנצויזיש". די באַשיבוזקען האָבען נעמרזכט אונזער מאַדאָם, זיך דורכנעקוקט מיט אַ שמייכעלע. וואָס דאָס שמייכעלע האָט בעדייט — ווייס איך נים, נאָר אַז די בעשיבוזקען האָבען נים פֿאַרשטאַנען איהר פֿראַנצויזיש — דאָס איז קלאָר וויַ דער טאָג, וואָרום זיי האָבען זי אויפֿערשטאַנען סאַמע אין מיטען, אַ וויַ נעמרען אויף די ציינען און עפּים נעבעלעכשטעם צו אונז אויף אַזוי לשון, וואָס נאָר אויפֿלעך באַשיבוזקען וויַ זיי קאָנען פֿון פֿערשטען. זיי האָבען נעברייטלט מיט די לאַנגע גערד און האָבען גענוינט: „בענא וא ראשי נאלמא"... זיי אַ חכם און מרעפֿט וואָס דאָס הייסט!.. נעשטויסען האָבען מיך זיך, אַז דאָ רעדט מען צו אונז ווענען פֿרעמדע ציינגען, וואָס מיר האָבען זיי אהעקעלאַכענט...

— וויסט איהר, וואָס זיך וועל אייך זאָבען? רופֿט זיך אין אונזער נאַציאָנאַליטעט — פֿון האָבען וויסען מיר, אַז זיי זענען נים די עלטסע, וואָס מיר, אחינו בני ישראל?... — איך האָב אפּיקל נעליינט צו פֿישרייטונג איבער אַלטע מינים יהדות פֿרעגן אויף קאנזקאז... זיי נעהאָבען אָנגעשטויט כלומרשט די באַשיבוזקען, פֿאַר וואָס זיי וויסען פֿאַר נישט, אַז זיי זענען נעשלעפט אין וויידע שארטיה איז לשון קודש. אפשר זיי־ל אויך נים זיַ אַרבעד נעמהן כּלשון עברי? האַ?

— אַדרבה, אַדרבה! — האָפּען אונטער דער צונויפּט מיטן ערשטן דאָקם מיט נאָך איינעם.

און דער שוצינאַליסט איז צוגעגאַנגען צום טעלעפֿאָן פֿון די נאַשבזוקען מיט אַגאַנגע מליצה, ארויסגעטאָן פֿון יום־טובֿ־ניע מוזרים און תפילות.

— אָנא ברחמיך הרבים! אַל נא תשית עליו חוזאת אשר לא נוֹאלט ואשר לא תשאט. מורם אַנחט לך... אַבל שא נא לפשע עבריך, הט אוזך ושמע! עינינו לך תלוּאות עד שתחנט ותוציא כאור משפטט...

עס וויזט אויס, אַז די קאַזקאַזער בעשטיוזקען האָבען פֿון דער שענער מליצה פֿערשטאַנען נט מעהר אלם אַנעגלישער רעזערוו, אָדער וויַ א רוסישער קאַזאַק רעבונער אין אַ קלוין שטעטל... זיַ האָבען אויסגעהערט די מליצה כמעט ביזן סוף און העבען אינו אַוועקגעגאַנגען ווען דער שליח האָט זיך צוגעזאָגט אין וועדער צוצוהאָלן אויף ווייַטער שפּראַך: „בנגא ויַ רשאַי גוליאַן...“ נאָכדעם האָבען זיַ נעגעבען אַ קנאַק מיט די לאַנגע בייטשען אין דער לופֿט אין אַ זאַק געטהן: „הידאַו“ מיר האָבען פֿערשטאַנען, אַז מע הייסט אונו גיהן.

אין אַנאַנדער צייט האָלטען מיר עפּהאָלטשען אַ ווייַנט ווען דער פּראַנץ: מיַ ומיַ ההולכים? ווער זאָל גיהן פֿריהער? איצטעם טאָל האָבען מיר נט נעהאָלפֿן מאַכען קיין לאַנגע שהות, אין אַוב האָבען מיר מאַקי מודע נעהאַט מע הָל אונו נט האָבען נאָך אַמאָל, אין מיר האָבען זיך אלע דרייַצהן נעפֿאַנגענע אַבעטטמען טיט הארץ אין האָבען זיך נעלאָוט נעהן מיט די באַשיבוזקען אין טיט דער גאַנצער טשאַרדע ציענען באַרט ארויף.

נעאַנגען ענען מיר, זיַ מע האָט, ווען הָלד איין, האָלד אויס, אָדער פֿערטיעפֿט אין ווייַנ נעראַנקען. וואָס אַנדערש העבען נעטראַכט קען איך נט וואָהן. מיר איז נעקומען אויף דער מחשבה יענע שענע נעשיכטע, וואָס איך האָב נעלעזען אויפֿן שוף, וויַ אווי דער קאַפּיטען הארבאַפּא האָט זיך אַוועקגעלוזט נאָך דיאַמאַנטען אין האָט פֿערבלאַנדעט אויף דעם אייזעל קוקודוא, דערט וואו עס נעפֿינען זיך די וויַלדע פֿראַיס פֿינס שבט מאַראַמוטא, וואָס עסען מענטשן.

פֿאַרהאַן א שטריזהאַרט: „ווי־שה האָבען איז קוינטאַל נט צו שפּעט“. איך וואָ עס טקאַטען דער נעשיכטע פֿונס קאַפּיטאַן „הארבאַשטאַ“. דערנע שענע העכסט אינטאַרעסאַנטע נעשיכטע איז, וויַ איך האָב איך שוין אַמאָל

נעמאכט, פֿאַרפֿאַסט, געדרוקט און פֿאַרשפּרייט דאָרט וואו אַלע שטעט אינטערעסאנטע געשיכטעס, דאָס הייסט, אין אמעריקע. פֿאַראַן מעגלעך, וואָס האָבען נישט קיין צושטייַער צו די דאָזיקע שטעט אינטערעסאנטע געשיכטעס. איך בין נישט מודה, או איך בין נעזונד פֿיינער פֿון די דאָזיקע. איצט אָבער, או מיט מיר אַליין הָאב זיך נעקאָכט מיטפֿאַן אַזא געשיכטע, שלאָג איך מיך אין הערצען על חטא און האָב תּרשה. פֿון הינט אָן אין וויטער גלויב איך שוין אַלכדינג, וואָס דאָרטען שטעהט געשריבען... אמת, די קאַמקאָזער באַשיכזוקען האָבען אונז נישט נעבונדען, נישט געלאָזט אופֿן פֿייער און נישט נעמאכט פֿון אינו קיין ניפֿשמקס. וו יענע וויבלעך מענשען פֿונם שכם מאַראַטאָנ, וואָס זיי האָבען בעשריבען אין דער העכסט אינטערעסאנטער נעשיכטע, וואָס איז פֿאַרפֿאַסט, געדרוקט און הערויסנע-נעבען נעוואָרקען אין אמעריקע. דאָס אַלעס הָאָב דאָך אַכטער נעקאָנט זען. וויַ הָאָב זיי נעשטאַרט, למשל, זיי זעלבען פֿון די דרייצעהן פרעזידענטען פֿון די דרייצעהן פֿאַראייניגטע שטאַטען מאכען זיך אַ נעבראַכענעם, ארומנשמייכען יעדען פֿון אונז פֿרימער א שפיצו אין הארצען ארבן אין פלעסקען, מאַנ-צען אַרום אונז אין זונען וויבלעך נשטים, וו יענע וילדע מענשען, וואָס פֿון שכם מאַראַטאָנ? אַודאי האָב יעדער פֿון אונז בע זיך אין הארצען נעמענשט נומל אַלע מינוט, אַלע רבע, או ער האָב נעפֿילט, או ער לעבט נאָך... אין מיר זעלבן נעמאַנען שטויל, ארומנשלעפּעט קעפּ, נישט אויסצורעדען אַ האַרט צייטען זיך... האָהען מיר נעהערן האָבען מיר ניט נעוואוסט. מיר הָבען נאָר נעזעהען, או עס מרייבט אונז ארבן, נאָט ווייס וואוהין!..

דער כוח פֿון די 13.

א וועלט איז ניט משוגע. או די וועלט וואָס אונזעניטען או דרייצעהן איז א שלעכטער כספר, איז מסתמא דערוויַל עפּעס פֿאַראן. איך למשל, קען פֿונקטלעך מענשען, וויַ עס זעלבען זיך נט בעזעצען אין א הויז נומער 13, איהר האָלט זיי אפֿולשען: דעם דרייצעהנטען מאַ אין חודש וועלען זיי אייך נט אויספֿאַרטען פֿון דער הויז כאָר קיין נעלד נט; האָבען דרייצעהן קינדער, השלשען זיי, איז א אונגליק; איך האלט אוך אויר. איך האָב א סימן פֿון אונו דרייצעהן, וו מיר עס איז אונו נעראַטען שלום-שלוים-נומל פֿונם אָנהויב ביז סוף.

אין דער ערשטער מענטש, אז מיר האבען זיך בעקענט אויפן שיר, ווען כער נעהען דרייצהן. נאכדעם, אז עס האט זיך אויסגעהיבען דער שפורט צען דאם שוין האט זיך ציבראכען אין דער ים האט אינו אהיימגע־ הערפען, ווען מיר נעהען רי זאלבע דרייצהן ואך אויפן שוין; צוויבעלקעס זיך אין דעריהען אז מיר ווען אויף צאנאנדערקומען, אינצוואכטען פיפין, דרייצהן דאבינואם אויף איין אינועל, האבען מיר דאם ארט אז נאכצו נע־ נומען „דרייצהן אינועל", נעווינדעט דרייצהן קאלאניעס, זיך פערהיינט איז דרייצהן ששאכטען, אויסגעקלעבען דרייצהן פרעזידענטען, אויס־ נעפרוווט דרייצהן קאנסטיטוציעס אויף דרייצהן פערשיעדענע לשונות, אין דרייצהן האט מען אינו אי שהכעס פרהמארינען נעפאנגען; — מיט איינעם וואדט, האו מיר היבען זיך נעגעבען אן רוהר, ווא מיר האבען אויסמיטאלט צו זאם, העבען מיר זיך רק בעמעגעט מיט דעם שלום־מולדוינען דרייצהן!

אבער מען קען נישט ווייטער צו מיר האלטען נעמאכט בעסער, ווען מיר האלטען גשויטען זען צוועלף אהער פערצהן. עס קען זען, או ווען מיר זע־ לטען זען צוועלף אהער פערצהן, והאלטען מיר אפשר נעהאט אנערקענ־ נוף. והאם ושע מיטט איהר? איז טאקי או והאל אין טט צו אונו. דאם והרט „גם זו לטובה" איז אמהייער והרט! איך וואלט אייך נעקאנט בריי־ נען איין ביישפיעל נאכן אנדערען, וויי אזוי מעכשטען האבען זיך נעריעטשט דאם לעבען נאר מיט דעם אינעם פסק „גם זו לטובה", וואלט דאם אפער ניימענשען בין אונו אסוף צייט, אין מיר קאנען דאם נים טהין, וויל מיר מוזען מאכען אסוף מיט די דרייצהן.

אלזא, ווען מיר דרייצהן פרעזידענטען פון די דרייצהן פארשיינטע שטאטען, נעהאלען דרייצהן מיניסטער. וויילדע מענשען, טאשבוהקען, מושהה־דיינע פוהאים מיט נרויסע בערד אין מיט לאנגע בייטשען. ווען אונע־ נוליען אויף אונטערן פריערליכע קאלאניעס, מעבצלעבמשעט צו אונו אייס אזוי לשון. והאם מיר הויבען נישט אן צו שרשטהען, אונו נשבעטען מהולה מיר האלטן נעהן אינאיינעם מיט דער משערעט ציטטען, וואס האבען אונו אזוי נעשרי נעדיטעט מיט ויער מילף אויף אונוזר אינועל, אין מיר האבען זיך נים נקשטאלט אונטקאנען. מיר ווען נעטאנטען אהין, וואו מען האט אונו נעמיטרים, שטיל, מיט זארזובעלאזטע קעפ, וו רי נעהאר־זאמע שפעלצען, נים אויסקרעדט צוישטען זיך קיין איינצע וואדט אפילו. צו מיטטען האט מען אונו נעקענט טהרגלייכען? צו רי אונגלוקליכע פרינצען, וואס כצן האט

זיי פֿערטרויען פֿון זייער קענטעהים און מען פֿירט זיי אין געפֿענגנים. אונזער טרופּערייע פֿערגאנגענהייט איז געלעגען אונטער אונז; אינזער צוקונפֿט איז נעווען איבערצוגעבען מיט אַ שווערצען פֿאַרהאַנג — מיר האָבען נישט נעוואוסט, וואָס מיט אונז קען פּאַסירען נאָך אייהער די זון וועט אונטערגעהן; דערבייַ ענגען מיר אַלע געהען אזוי אומעטום, פֿינסטער וויַ די נאכט. שטיל און אומעטיג איז נעווען ארום אין אהים. עס האָבען זיך געלאָזט הערען נאָר אונזערע אייגענע טריט, דאָס מקוקען פֿון די צינגען און דאָס קנאקען פֿון די לאַנגע בייטשען פֿון די וועלדע באַשיבוזוקען, וואָס האָבען אונז אונטערגעטריבען מיר זאָלען נעהן אַ ביסעל ניכער.

וויפֿיל מיר זענען אזוי נעמאנגען קען איך אייך ניט זאָגען. יעדעס־פֿאַלס, ניט מעהר וויַ אַ מייל פֿינף אָדער נאָך וויצייגער, און די גאנצע צייט באַרוף. לויטער וואַלד און לויטער שטיינער,—און זענען מיר נאָר ארוים פֿון וואַלד און ארייבער אויף יענעם זייט באַרג, אזוי האָבען מיר דערוועהן פֿאַר זיך אַ ניי וועלט מיט נאַסען מיט הייזער, מיט באַהנען, מיט פֿאַבריקען און מיט מענשען, מיט לעבעדיגע מענשען. וויַ טרויערig אונזער לאַגע איז ניט נעווען, האָבען מיר דאָך דערפֿרעהט זיך אזוי שטארק, אַז מיר זענען נריַיט נעווען פֿאַלען איינס דאָם אַנדערע אויפֿן האַלז און צוקישען זיך. וואָס מיט אונז זאָל ניט פּאַסירען, דאָך האָט נעלעבט אין אונז אַ האָפֿענונג, אַז סוף כל סוף וועט עהאָר פֿון אונז זיך זעהן, און אפֿשר נאָר אין גיכען, מיט זיין היים, מיט זיינע אייגענע און נעטרייַע. מיר דרייצעהן האָבענומען, זענען שוין אזוי נעווענט נעווען צום שטילען און רוהיגען לעבען אויף יענער זייט באַרג, אַז דער טומעל מיט דעם רעש פֿון די באהנען, דאָס פֿייפֿען מיטן קלאפֿען פֿון די פּאַבריקען, דער נעפּילדער מיטן אימפּעט פֿון די מענשען אויף דער זייט באַרג, האָבען אונז אויסגעוויזען ווילד, עס האָט אונז שוממערירט אין די אויגען, נעזשומעט אין די אויערן און פֿערהאקט דעם קאָפּ... אַז מיר האָבען דערוועהן קינדער נעהען פֿון די שולען מיט די רעגצלעך אויף די פּליייצעס און מיט די ביכלעך אונטער די ענד, האָבען זיך אונז נעשטעלט טרעהרען אין די אויגען. קיין סאק ניט, אַז דאָם זענען געווען נוטע טרעהרען, טרערען פֿון פֿרייד, טרעהרען פֿון דאנקבארקייט! אַ קלייניגקייט קינדער! אונזער קוימענדיגער דור! אונזער יונגענד!...

און „אונזער יונגענד", אַז זיי האָבען דערוועהן דרייצעהן נעפֿאַנגענע, אומבעקאַנטע פֿאַרשוינען, נעהען מיט אַ טשערעדע צוזאמען צוישען די הויכע בא־שיבוזוקען מיט די לאַנגע בייטשען, האָבען זיי זיך אבנעשטעלט און נעמאכט

אונו אַ זעלטענע אַוואַציע. נישט נאָר זײַ האָבען אינו בעגענענט מיט אַ הונדאַ אויף זייער וויילדע באַשיבוזוקען שפּראַך, זײַ האָבען אונו שוין גיט אָפּגעלאָזט מעהר פּון די אויגען און הענען אונו נאָכגענאַנגען די גאַנצע צײַט פּים־מרים, געפּײַפֿט און געזונגען מאָדנע ליעדער און אויסגעשרינגען אַלע מאָל אויף משונה וויילדע קולות:

— בנגא זיא ראַטאַי גאַלפּאַ!

— בנגא זיא ראַטאַי גאַלפּאַ!

אומעטום פּרוּך השם. האָט די יונגענד אונ קראַפֿט, אַז זי צידעט צי צי זיך אויף די עלטערן. איהר מעגט אײַך זען אפּילו זיי גראָף לעוו טאָלסטאָי, קוים דערזעהט איהר אויף דער גאַס וויסע חברה־ניקעס לויפֿען, וויסט איהר אַז ס׳איז מסתמא נישט אומויסט, און איהר ששעלט זיך אַ קוק טהון, אין אייערע איהר קוקט זיך ארום, וועט איהר שוין אין קאָהן גליידּ מיט אַלע קונדיי־סים. דערפֿון איז צו פֿערשטעהן, וואָס פֿאַר אַ חאָליאַסטרע עס האָט ארומגע־נערינגעלט אונו, די דרייצעהן געפֿאַנגענע, מיט דער טשערעדע צינגען אין מיטען ששאָדט־פּלאַץ. מיר האָבען זיך דערוויסער געשעצט נלוקליך, אַז מע האָט אונו אַרײַנגעפֿיהרט מיט די צינגען עהנזין אין אַ הויף ארום אין פֿערשלאָסענ די טויערן און דערמיט מציל געווען אונו פֿון דער האַליאַסטרע קונדיסים מיט זייערע וויילדע נעשרײַען: בנגא זיא ראַטאַי גאַלפּאַ!

אין הויף האָט מען אונו נאָנ העפֿליך אויסגעטהין און בעהיבט, צי האָבען מיר קיין געוועהר נישט בי זיך. דערזעהן, אַז מע בעגעהט זיך מיט אונו גיט אַזוי ווי מע האָט זיך בעגאַנגען אַ מאָל מיטן קאַפּיטאַן חאַרבאַבא אויף דער אינזל קוקורוזא, דאַרט וואו עם נעפֿונען זיך די מענשען־פֿרעסער פּונים שבט טאראַמוטאַ, האָבען מיר אָנגעהויבען בעקומען לשון און נעפּרוּפֿט זיך פּראַקטיסירען. דער ערשטער איז ארוים מיט א שארפען פּראָגעס אונזער קאָלעגע, דער „סאָציאַליסט", אויף זען נעמישטען יהוש־היסישען דיאַלעקט. ער האָט גע׳טענה׳ט, אַז ס׳איז אַ נרויסע „מיזנשטוא" (שווינגערי) פֿון זייער „סטראָענע" (וויט), וואָס זיי „פֿאַוואָליען" (ערלויבען) זיך צו מאַכען א „נאַסיליע" (נעוואַלט טהאַט) אויף „מירנע" (פֿרידליכע) „גראַושדאַנעס" (בירגער). אויף דער אַמעריקאַנער דושענטעלמען, וואָס האָט דעם גאַנצען מאַכ נעשווינגען הי אַקעצעלע, איז מיט אַמאָל נעוואָרען שטארק בערעדווידיג, ער האָט נעגעבען צו וויסען אויף זען אַמעריקאַנישען נעמישטען דיאַלעקט, אז ער איז נישט נליידּ צו אנדערע. ער וועט אָנגעבען איין אפּליקיישאָן (פּאַפּיר) צום אַמבאַסאַדאָר (פּאַרשטעהער) פֿון דהי יונייטער סטייטס אַי אַמעריקא, אַז

מען האָט אִיהם, אַין אַמעריקאַנער סיטיזען (בירגער) אַרויסגעמוסט (אַרויס-געטרִיבען) פון זיין קאָנטרי (לאַנד) און בעאַמטען זיך מיט אִידם וִיִ מיט אַ־ריגסטען טרעמפ (שלעפער) אין גרעסטען פּיקפּאַקעט (ננב)...

דִי אַלע פּראָטעסטען האָבען אונז אַזוי פִיעל נעהאָלפּען וויִ אַ טויטען באַנקעס. מען האָט אונז אַרומגעטאַפּט וִיִ נאָט האָט נעפּאָטען, אוּן מען האָט אונז אַרײַנגעפִירט אין אַ שטוב, אַ פּנים, אַ נעריכטסהויז. דאָס האָט מען נעקענט אַרויסזעהן פון דִי משונה מאַדנע אוּן שאַנדאַרמען, וואָס מען האָט צו אונז צוגעשטעלט. וויִ האָבען נעטראָבען מאַדנע הויכע הוטלען אויף דִי קעפּ, אין אויפּן אָרט וואָס אינזערע שאַנדאַרמען טראָבען שוואַרצע, האָבען וויִ נע-האַלטען לאַנגע טרייבלעך, אַז מען טהוט אַיִך אַ ץעץ, טהוט אַיִך ניט אַזוי וועה וויִ עס ניט אַקלונג. אִיך וויִס עס פון מײַנע אייגענע אַרפאַהרונג אויף מײַנע אייגענע פלייצעס. אִיך האָב מיך אַבוסעל פערקוקט אויף אַ זײַט, האָט מיך אייגער פון וועלט שאַנדאַרמען מכבד נעהאַלטען, אִיך זאָל נעהן אַ בוסעל גיכער, וואָרום דער מאַן שטאַרפט ניט. עס איז קענשט נעזעסען, אַז וויִ האָבען זיך נעאַיילט ווען גיכער מאַכען דִי אונטערזוכונג, שטעלען אונז צום פאַרהער אוּן אָב-משפּטען אונז לויט דִי נעזעצען פּונים דאָזיגען וועלטען לאַנד.

אַרײַנגעפִירט האָט מען אונז אין תּהר אַ שעדנעם זאָל אוּן אויסגעצײַט האָט מען אונז אַלע דרײַצעהן אויף דרײַצעהן וויִכע פּראָצעסיעס שטוהלען, אויף וועלכע מיר הענען שוין לאַנג ניט נעוועסען. בענעענט האָט אונז אַנאַלטער מען מיט אַ בעל־הבתיש אויסזעהן אוּן מיט אַ בלום אויף דער לאַפּ. דאָס איז נעווען זייער פּרעזיידענט אַדער גובערנאַטאָר. ער האָט זיך נעוועגדעט צו אונז אויף זייער וויילדע שפּראַך מיט אַ פּראַנץ. דער גובערנאַטאָר האָט אַמאָל דרײַ איבערזעצונגען דאָס אייגענע אוּן אַרויסגעזאָהן אז עס וועט נאָר ניט זײַן דער פּאַרפּוּן, האָט ער נעענטפּען אַקלונג אוּן עפּעס אַזאָ: נעטהון צי איינעם פּון דִי שענע ווּשאַנדאַרמען, אַ פּנים מע זאָל בראָנענען אַ דאָלמעטשער, וואָרום עס האָט ניט נעענומען קיין סך. האָט מען נעבראַכט צו פּידרען אַ דאָלמעטשער. דאָס איז נעווען אַ נפש, אַ שוואַרצינקער, אַקלייניטשקער, מיט בריללען, מיט אַ לימענ, מיט דינע וואָנסעלעך, מיט אַ לאַנגען נאָגעל אוּן מיט מאַדנע חוצפּהדיקע מאַיִ-רען, אַנעכטער אייראָפּעער... פאַרנישטעלט האָט ער זיך פאַר אונז אויף עשליכע שפּראַכען אַלס נעלעהרטער, אַלס לינגוויסט, וואָס פערשטעהט נאָך מעהר ווי דרײַצעהן לשונות. אַזוי האָט זיך פאַר אונז בעריהמט דער לינגוויסט. אַלײן, הײַזט זיך אַ יוד, וואָרום וואָ נאָך האָט אידר אַזעלכע מזיקים אויף

דער גאנצער וועלט, אַ חוץ יודען, וואָס זאָלען פֿאַרשטיין דרייצען שפּראַך און נים קענען אַיינע אַנשטענדיג ?

עס האָט געטמען אַ הויפּט ציט, בין מיר האָבען פֿאַרשטאַנען דאָס לינגוויסט און בין דער לינגוויסט האָט פֿאַרשטאַנען אונו. פֿין אַלע דרייצעהן לשונות האָט זיך אויסגעלאָזט, אָז אינוער יודישער וואַרנאָן איז געווען פֿאַר איהם דאָס גרינסטע, ווייל אין וואַרנאָן (אַזוי האָט אונו געזאָגט צו פֿאַר־שטעהן דער לינגוויסט) געפֿינען זיך אַלע עלעמענטען פֿין אַלע שפּראַכען פֿין דער וועלט. והראיה, לאָמיר, זאָגט ער, נעהמען זייער שפּראַך, וואָס איז שוין פֿרעמד פֿין אַלע אייראָפּעאישע שפּראַכען, דאָך געפֿינען זיך אין זייער רייא־לעקט אַ סך וועדטער וואָס זענען, זאָגט ער, שטאַרק עהנליך מיט אונוער יודיש לשון. צום ביישפּיעל: אַכלי וואָס מע פֿרעגעלט אויך איהר קאָטלעטען הויבט, זאָגט ער, בין אונו „סקאַזורעץ", און בין זיי הויסט דאָס אויך סקאַזורעטע. אַכלי וואָס מען שאַרט פֿייער פֿונים אויבען, הויסט, זאָגט ער, בין אונו „קא־טשערע" און בין זיי הויסט עס אויך קאָטשערע. אַמענש, זאָגט ער, וואָס איז נים איבריג קלוג, הויסט בין אונו „אַטפּש", און בין זיי, זאָגט ער, הויסט ער אויך „אַטפּש"... איך וויס נים, וואָס איז נעפֿעלען פֿלוצים איינעם פֿין אונזערע דרייצעהן מאַרטירער, מיין קאָלעגע, וואָס בין אונו האָט ער גע־הייסען „דער נאַציאָנאַליסט", אָנצינעמען זיך דער קיוודע פֿין דער הויליגער שפּראַך? ער האָט זיך געגעבען אַ חאַפּ אויף, וו׳ אַמענש, וואָס מע האָט איהם אָנגעריהרט אין זיינע אייגענע נאָענטע אינטערעסען, אין האָט אויסגעשריען:

— נישט אמת! „טפּש" איז נים יודיש! „טפּש" איז לשון קודש!

דער נאַציאָנאַליסט איז געווען נים אייגער. איהם האָבען אונטערגעהאַל־טען נאָך ציווי קאָלעגען: דער ציוניסט און דער פֿרומער, וואָס מיר האָבען איהם אַ נאָמען געגעבען „דער אַרטאַדאָקס". דערוועהן, אז ער האלט שמאָל, האָט זיך דער לינגוויסט געזומען פֿערענטפֿערן, אז ער וויסט, אַז „טפּש" איז נים יודיש, נאָר עס מאַכט נים אוים: טפּש בלייבט טפּש אין אַלע שפּראַכען... ערשט דע־מאָלט האָבען זיך מיינע קאָלעגען בערוהיגט און דער פֿערהער האָט זיך אָנ־געהויבען.

איך רעכען פֿאַר איבריג איבערצוגעבען דעם לעזער אַלע פֿראַגען, וואָס מע האָט אונו געשטעלט, מיט אַלע אַנטוואָרטען, וואָס מיר האָבען אויך זיי נע־געבען. עס וועט זיין גענוג, אז איך וועל דערצעהלען דעם עיקר, איבערגעבען דעם תמצית פֿונים משפּט. מיר זענען געווארען, אז לויט די גזעזען פֿונים לאַנד זענען מיר קרימינאַלע פֿערברעכער און מע בעשולדיגט אונו אין

דרײַ פונקטן: 1) מיר זענען שפּיאָנען, וואָס זענען געקומען אויסזוכן דאָס לאַנד. 2) מיר האָבן פֿאַרכאַפּט אַ פּיאָנערטאָרעץ. 3) מיר האָבן פֿאַרנאַרט אַ טשאַרעץ מיט פּראָמדאָ ציענען און בעטנוצט זיך מיט פֿראָמדע מילך...

וואָס פֿאַר אַ שטראָף אונז קען קומען פֿאַר אַזאַלכע דרײַ פֿאַרברעכענס — האָבן מיר נאָטירלעך, ניט געוואוסט. נאָר פֿאַרשטאַנען האָבן מיר, אַז קיין האָנונ זשאַלען מיר שוין דאָ געווים נישט לאַקאַן. וועָר וויסט, וואָס פֿאַר אַ שטראָף מע קאָן בײַ די פּראָים בעקומען? אַיינער פֿון אַלס איז גאָוואָען דאָס, וואָס מע האָט אונז אָנגענומען אַלס שפּיאָנען. מיט שפּיאָנען בעגאַהט מען זיך אפילו בײַ אונז אין די ציוויליזירטע לענדער באַרבאַרישׂ, וכּפרט נאָך אין אַזאַ באַרבאַרישׂער מדינה, וואָס אונשטאט טודמע מיט קאַזאַמאַטען איז בײַ זיי אַ בריוטער רייַנער הויף, און אויפֿן אָרט פֿון ריכטער מיט פּראָקוראָרען מיט עקזעקוטערס זיצט דער גובערנאַטאָר אַליין. געלייענט האָב איך וויפֿיל מאָל, אַז מיט שפּיאָנען מאַכען די ווילדע פֿאַלקער קיין לאַנגע מחוקות. בײַ זיי איז אַיינס און צוויי: זיי האַקען אָפּ די פֿינגער פֿון די האַנד, רייסען ארויס די צינגער פֿונ׳ם מויל און זאָגען: „אַצינד זײַט איהר פֿרײַ“... אַגלויק, וואָס זיי האָבן אונז געגעבען די מעגלעכקײַט צו פֿאַרטהיידיגען זיך. מיר האָבן אָנגעוואַנדעט אַלע כּחות, איבערגעגעבען דאָרף אונזער דאָלמעטשער די גאַנצע געשיכטע פֿון „א“ ביז „ת“: וויַ אַזוי מיר האָבן געשוואומען אויפֿ ים, דרײַצעהן פּאַרשוין פֿון פֿאַרשיידענע לענדער, וויַ אזוי עס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ שטורמוינד, וויַ אַזוי מיר, אַלע דרײַצעהן, האָבן זיך אָנגעהאַפּט אָן אַ בּרעט און געהאַלטען זיך דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט ביז דער ים האָט אונז אַנדלעך אַרויסגעוואַרפֿען אַהער אינ׳ם לאַנד, וואָס מיר הויבען נישט אָן צו ווײַנען, ניט וואָס פֿאַר אַ לאַנד דאָס איז, ניט וויַ אַזוי מע רופֿט דאָס, ניט וואָ עס געפֿינט זיך, וויַ באַבינאַן קרוזא, אויף איין אונבאַוואָנטע אינזעל. וועָן ניט די באַאַמטע מיט די נס, וואָס מיר האָבן געפֿונען אויף די בוימער, וועָן ניט די ציעגען, וואָס זענען געקומען צו אונז אַלײַן אין האָבן כּמעט וויַ געבעטען זיך מע זאָל זיי אויסמעלקען, וואַלטען מיר, קאָן זײַן, שוין לאַנג אָנגעשפּאַרט דאָרטען, פֿון וואַנען קיינער איז נאָך צוריק ניט געקומען...

דער גובערנאַטאָר האָט אויסגעהערט אונזער נעשיכטע, וויַיט אויס, מיט קאָם. ער האָט אונז די נאַנצע צײַט נישט נעוואָלט אינטערשלאָגען. נאָכדעם האָט ער אונז דורכן דאָלמעטשער נעשטעלט אַ נאַנצע רייהע פֿראַגען, אויף וואָלכע מיר האָבן אים נעמוזט נעבען ריכטיגע אנטוואָרטען. די פֿראַגע

מיט דר אנטוישלען נעמ איך איבער דא סאר דו לעזער מיט דן נרעכטן פונקטליכקייט.

נוב ער נא טאר: סאר וואס האט איהר דו נאנצע צייט פערבראכט אויף יענער זייט בארג? סאר וואס האט איהר נים נעשריבן מאכען אין עקסקורסיע איבערן לאנד אפיסעל העכער.

מיר: האבען זיך איינעמהיילט נעהאט!

נוב ער נא טאר: מיט וואס האט איהר זיך דען בעשעפטיגט?

מיר: מיט דער ארנאנזאציע פון אונזער נעזעלשאפט.

נוב ער נא טאר: אין וואס איז בעשטאנען אייער ארנאנזאציע?

מיר: מיר האבען זיך איינעשטעלט אין דרייצהן קאלאניעס, נעריכנדעם דרייצהן פעראיינינטע שטאטען, אויבעהיהלט דרייצהן פרעזידענטען, אויסנעארבייט דרייצהן קאנסטיטוציעס אויף דרייצהן פערשיעדענע לשונות...

נוב ער נא טאר: איהר נעהערט צו דרייצהן פערשיעדענע נאציאנען? איהר האט דרייצהן פערשיעדענע נלויבענס?

מיר: דוקא נים. מיר נעהערען אלע דרייצהן צו אין פאלק. מיר האבען אלע דרייצהן איין נלויבען. מיר דינען אלע איין נאט.

נוב ער נא טאר: וו זשע קומט צו אייך דרייצהן לשונות?

מיר: אין דעם איז שולדיג אונזער נעשיכטע. מיר זענען צוזיים אין שפרייט איבער דער נאנצער וועלט, מיר נעפונען זיך אין פערשיעדענע לענדער, צוזישען פערשיעדענע פעלקער, דערפון אויך פערשיעדענע לשונות...

נוב ער נא טאר: וואס פאר א פאלק זענט איהר? וואס פאר א נאציאן? וואסער נאט דינט איהר?

מיר: מיר זענען יוהען...

נוב ער נא טאר: איזראעליטען?

מיר: איזראעליטען.

נוב ער נא טאר: דאס זענט איהר, וואס קומט ארויס פון אברהם יצחק ויעקב? דאס האט איהר בעשאפען דאס בוך, וואס הייסט „ביבעל"? דאס האט איהר נעהאט א לאנד, וואס הייסט ציון? א קעניג, וואס האט נעהייסען שלמה? א נביא, וואס האט נעהייסען ישעיהו? א בוך המקדש, וואס דו רוימער האבען דאס פערברענט און אייך האט מען פערטריבען איבער אלע פייער עקען פון דער וועלט? אי! איך האב פיעל, פיעל נעלעזען וועגען אייך אין אונזער ביבליאטהעק. מיר אלע האבען נעלויבענט. אייער ביבעל איז בייַ אונז

הויליג. שווערט מיר בײַ אײַער בײַבעל, אַז אַלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ דערצעהלט, איז אמת, לאָז איך אַרויס פריי...

זעלבסטפֿערשטענדליך, אַז מיר אַלע האָבען איהם געשוואָרען, און אפילו דער אַמעריקאַנער אפיקורס, וואָס האָט זיך בערוהמט, אַז ער איז אַנטאַיסט, ער גלויבט ניט אין נאָט, און אפילו דער סאָציאַליסט, וואָס איז אויך געוואָן א קנאַפּער גלויבער אין „די זאכען", האָבען אויך מיטגעשוואָרען מיט אונז אַלע, אַז אַלעס, וואָס מיר האָבען דאָ דערצעהלט איז תורת משה, אמת, חלילה ניט איבערטריבען אויך אַ האָר, און אַז מיר זענען גאָט די נשמה שׁהלדיג...

אויסגעהערט אונזער שבועה, האָט דער גובערנאַטאָר פריהער עפּים אָנגעשריבען אויף א פּאַפּיר נאָכדעם האָט ער זיך אויפגעהויבען און דורכגעלייענט אונז זיין פסק-דין, וועלכען דער דאָלמעטשער האָט אונז איבערזעצט וואָרט בײַ וואָרט:

„הײַנט זענען געבראַכט געוואָרען פאַר מיר דרייצעהן פּרעמדלינגע, וואָס מען האָט זיי גענאַקט אין אונזער לאַנד אויף יענער זײַט בארג מט א טשערקעס געבענטשט ציענען, די אַנקלאַגע געגען די דרייצהן איז בעשטאַנען אין דרײַ פונקטען: 1) אַז זיי זענען שפּיאָנען, וואָס זענען געקומען אויסזוכען דאָס לאַנד. 2) אַז זיי האָבען פערהאפט אונזער טערישאַרץ אהן אונזער וויסען. 3) אַז זיי האָבען זיך אַרײַנגענבעט צו אונזערע פאַסטויכער בײַ נאַכט און האָבען אריבערגעפֿירט צו זיך אונזערע ציענען. אויסגעהערט דורך א דאָלמעטשער זיערע טענות און —

נעהמענדיג אין אַנבעטראַכט, אַז זיי קומען אַרויס פֿונם בובלישען פאָלק, וואָס וואַנדערט אַרום פאַר זיינע גרויסע זינד איבער דער גרויסער העלפט שוין טויזענדער יאָהרען און האָט נישט קיין פאטערלאַנד; נעהמענדיג אין אַנבעטראַכט, אַז די אונגלויקלעכע וואַנדערער האָבען נעלייכען פון א שטורם און זענען אַרויסגעוואָרפען נעוואָרען פֿונם בײַזען ים אויף אונזער טעריטאָריע, ועלכע זיי האָבען אָנגענומען פאַר אַנאָנסענצע אינזעל, אין דערפאַר האָבען זיי דאָ געגרינדעט נאָר בײַ א ציט דרייצהן קאָלאָניעס און איינגעפֿירט זיך א מלוכה, אַ קלייניע רעפובליק פֿון דרייצהן פֿאַראייניגטע שטאַטען, בײַ דער שׂק-זאל חעט זיך אויף זיי ארומקוקען, אן עס וועט פֿערבייגעהן א שיף, אַדער איין אַנדער נס וחעט זיך טרעפֿען —

נעהמענדיג אין אנבעטראכט, אז אונזערע נאריש צינגען האבען אלין פערבלאנדעט צו די דרייצהן איינוואנדערער, וואס האבען נישט נעהאט קיין אנדער ואך אויף צו דערהאלטען זייער לעבען אן חיץ ציענעמילך מיט פירות פון אונזערע בוימער, — נעפלען אויך אז די דרייצהן אנעקלאגטע עמיגראנטען זענען: 1) ניט קיין שפיאנען, 2) האבען קיין פרעמדע טעריטאריע ניט פערטאפט, 3) האבען קיין ציענען ניט נעענבעט. און דערבייער גיעב איך אלעס א בעפעהל, אז די דרייצהן אנעקלאגטע עמיגראנטען זענען פון נעפענגנים בעפרייט".

אויסעליינט אונז דאס וועדיקט, האט דער גובערנאטאר נעהויסען מען זאל אונז ארייפירען אין איין אנדער צימער אן מען זאל אינז נעבען עסען און טרינקען. אין מען האט אונז נעמטיגן אין מען האט אונז ארייטעפהרט אין איינעם מיט דאלמעטשער אין א נרויסען ליכטיגען חדר מיט לאנג טישען, מען האט אונז אויסעזוצט אלע דרייצהן בעפרייטע מאדטרער אהים טיש אין מען האט אונז נעזאגט, אז מיר קאנען זיך הינסען דערלאנגען עסען, עדער וואס זיין הארץ גלוסט. נאטירליך, האט זיך יעדער נעהויסען נעבען א בעזונדער מאכל יעדער נאך זיין נעשמאק און זיין נוסט. צום ביישפיעל: דער רייכער פאפירנט, וואס בייַ אונז האט ער נעהויסען „דער קאפיטאליסט", האט זיך נעהויסען דערלאנגען א פרישען ביפסטיק. דער פרומער לימוואק, אדער זיי מיר האבען אים נאמען נעגעבען דער „ארטאדאקס", האט זיך נעהויסען אפקאכען אייער. דער „נאציאנאליסט" האט זיך נעהויסען דערלאנגען נעהאקטע לעבערלאך מיט שמאלץ. דער וואלשווער אינטעליגענט פון משה רבינוס פאליאקען, וואס מיר האבען אים נערופען „דער אסימילאנט", האט זיך נעהויסען צוויי פוילישע מאכלים: „ריבא פא זשידאיסקי" און „פלאקי פא פאלסקי". דער „ציוניסט" האט נעזוכט מען זאל אים דערלאנגען צום עסען א פלאש כרמל־וויין, עכטען „אליקאנט"; אונזער „סאציאליסט", דער יידיש־רוסישער סטודענט מיט'ן שווארצען העמדעל האט עפעס בעשטעלט דירכין דאלמעטשער נעזונטמאקע מאכלים, אין פון זיין נעמוטשטען יידיש־רוסישען דיאלעקט האב איך נעהאפט א פאר בעקאנטע אפעטיטנע ווערטער: „זואפאטש־קי"... דער אמעריקאנער דושעגטאלמען האט אויף זיין אמעריקאנישען שאראקטער נעשאפען מען זאל אים דערלאנגען: א גלעזעל „בראנדי", א פאר „סענדוויטשעס", א „סטיק", א בלום פודדינג", א פלאש „דושינושער בעיר", מיט א „לעמאנייד", מיט א „טשיין", א צווייג „ארענדושעס", א האוואנא־סיגאר „קופא", א גלעזעל „וושאמיקא" — און וויטער נארישט. די דאמע, די איי־

ציגע פֿרוי אין אונזער קאמפאניע, האָט זיך געהויבן גלײַבן ניסקווישען, אייַ־קרישם און נאָך צוועלכע פֿרויענדעלוקאטשעפֿן...

נאָכן עסטן האָט מען אונז אַרײַנגעפֿירט צום גובערנאַטאָר אין זײַנע פּאַרטמענטן. דאָרט האָט אָר אונז פּאָרגעשטעלט פֿאָר זײַן פֿרוי, זאָהר אַן אימפּאָזאַנטע „מאַדאַם" מיט אַ הויכען גלאַנצענדיגן שטערן. אָר האָט אידה געזאָגט אויף אונז, אַז דאָס זענען מיר די אוראיינוקלאָך פֿון אברהם יצחק ויעקב, פֿון וועלכע אָר האָט אידה געליענט אין דער ביבל. דאָ האָט מען אונז מכבד געווען מיט נים אין מיט באַנאַנעס, וועלכע האָבען זיך אונז צוגישטעלט אונז רעדענדיג, גוט צוגעגעבען, נאָר צילויע עטוקעס האָבען מיר געמוזט נעהמען פֿון יוצא וועגען צו באַנאַנעס. מיר אַלע דרייצעהן זענען געזעסן אַזוי גוט געלויגט, אַז יעדער פֿון אונז האָט געפֿונען פֿאָר נוימהוג, נאַטירלוך, דערפֿאַר רעם האַלבעטשטאָר, צו מאַכען דעם גובערנאַטאָר און דעם גובערנאַטאָרס פֿרוי אַקאַמאָדירמענט. אייניגע האָבען געהאַלטען גאַנצע רעדעס. צום בײַשפּיל: דער אַמעריקאַנער דושענטלמען האָט אין זײַן „ספּיטש" גערעדט איבערגעבען דעם מיטגליעד „נאָרטערער" אז אָר האָלט איהם נאָכן פּרעזידענט פֿון דרי יוניי־טעד סטײַטס אַף אַמעריקא, מיסטער רוזוועלט, פֿאַרן עֿרשטען דושענטלמען אין זײַן לאַנד — פֿאַר דער עֿרשטער לידי אין דער וועלט. אָר איז איבער־צײַגט, אַז ווען דער מיסטער נאָרטערער זאָל בעזוכען אַמעריקא, בעקומט אָר אַזא „רעסעפּשאָן", וי קיין מענש האָט נאָך נים זוכה געווען זונט די וועלט שטעהט! אָר האָט איהם צוגעזאָגט, אַז זײַן נאַמען וועט זײַן אַהויערטײַטש אין אַלע „פּייפּערס (צײַטונגען) און אין אַלע „מעגאַזינס" (זשורנאַלען) אַף דרי יוניישעד סטײַטס אַף אַמעריקא.

נאָכן אַמעריקאַנער איז אויפֿגעשטאַנען דער אַרטאַראָקס און האָט גע־זאָגט איבערגעבען דעם אָרדן, אַז אָר און אַלע זײַנע חברים וועלען תמיד נאָט בעטען פֿאָר איהם און פֿאָר זײַן פֿרוי און פֿאָר זייערע קינדערלעך. דאָ האָט זיך בעזיעהען אַ שטיבעלע אײַן גובערנאַטאָרס פּנים. דער פּאַלמעטשאָר האָט אונז געגעבען צו פֿערשטיין, אז דער עֿרד גיבערנאַטאָר דאַנקט זעהר פֿאָר זיך און פֿאָר זײַן פֿרוי, נאָר נים פֿאָר זייערע קינדער וואָהים זיי האָבען נישט קיין קינדער.

— נו, וועלען מיר בעסער גאָטט, אַז גאָט זאָל זיי געבען קינדער.

אַזוי האָט נעזאָגט דער אַרטאַראָקס, און נאָך איהם איז אויפֿגעשטאַנען דער מערימאָניאַליסט און אויסגעדריקט דעם גובערנאַטאָר זיינער מיפֿסטע

דאנקבארקייט פאר גרויסארטיגען עכטפאנג, וואס מיר האבען דא נעהאט, אין האט נעבעטען איבערגעבען דעם נובערנאטאר, או ער, דער טערימאריאליסט, וועט זיין אהן א שום תירוץ אויף דעם קאנגרעס פון טעריטאריאליסטען אין וועט זיי איבערגעבען אלעס, וואס ער האט דא נעוועהן אוין נעהערט אין וועט זיי פארלייגען, או קיין בעסערע טעריטארייע אויף צו קאלאניזירען א נעווייסען שהייל פון אונזער ארעם פאלק, וויי דאס שטיק לאנד, וואו מיר האבען פאר־נראכט, קען נאר ניט זיין אויף דער נאנצער וועלט: ער האפט, או וויינע קא־לעגען, די טעריטאריאליסטען, מיט זאנווילען אן דער שפיצע, וועלען דאס נעווינס נעהמען אין אנבעטראכט אין וועלען נעווינס פרוסשקיקען אהער אין עקספעריצע פון נעלערטע מענשען אויף אויסקוקיקען דאס לאנד, אוס צו בעזעצען דא א שהייל פון אונזערע ברידער, וואס ווערען פער־פאלנט אין די זאנאנאטע ציווילזירטע לענדער...

יערען פון די רעדנערס האט דער נובערנאטאר אין קירצע ווערטער ווהר פרייונדליך אבגעדאנקט, און או עס איז נעקומען צום טער אפריילס, האט ער נעבעטען דעם ראלמעטשער ער זאל אונז איבערגעבען, או פון איין ווינט קע־נען אימיגראציע האט ער, אייגענטליך, נארנישט. לויט זיינר נעווען איז דאס לאנד אפען פאר יעדען אייניצינען, ווער עס וויל אהערצי קומען זיך בעזעצען, אהן אין אויסנאהמע פון נאציאן און נלויבען: פון דער אנערער זיינ אפער, נעפינט ער, דער נובערנאטאר, פאר אונטענליך, או מיר, יודען, זאלען קענען דא נעפינען א טעריטארייע פאר אונזערע ברידער, נישט מהמת ער האט עפעס קענען דעם יודישען פאלק, אדרבה, ער זאנט, או מיר דארפען זיין שטאלץ דערמיט, וואס מיר קומען פון אזעלכע פאבר־אי־כען, וויי אברהם יצחק און יעקב, וואס מיר האבען נעמאכט אזא בוך וויי די ביבעל נעהאט אזא בית המקדש, אזא קענג וויי שלמה, אזא פראפעט ווי ישעיהו.. נישט מעהר, ער דענקט, או וויל אונזער לאנד ארץ ישראל איז אויסקעמעבען נעווארען צו פרעמדע, וויל מיר וואנדערן שוין אזוי לאנג אהים אין גלות, וויל מיר ווענען צוויט אין משפריט אויבער דער נאנצער וועלט איז א סימן, או נאט אליין וויל ניט מיר זאלען האבען אין איינען לאנד, אן איינעג טעריטארייע, מסתמא האבען מיר זיך קענען אהים רעכט סעריזנדינט, און נעבען אונז א טעריטארייע וואלט נעהייסען אזוי נוט ווי נעהן אקענען נאט, — און נעהן אקענען נאט חער וויל עס?...

אזוי האט אויסגעלאזט דער אונגער גוטער נובערנאטאר מיט א היפא־קריטיש שמייכעלע, און האט בעסאהלען צו זינג דיענער, מען זאל אונז אלע

דרייצהן פֿערבונדען זיך אויפֿן אין מקום תּאל אונו אידישקייט אויף אַשרק אין אָפּטהדרעק צו אַנאויסלענדישען פּאָרט.

אין מקום האָט אונו אַלע דרייצהן פֿערבונדען זיך אויפֿן אין מע האָט אונו אַרויסגעוואָצט אויף אַשרק אין אָבגעקוהרט צו אַנאויסלענדישען פּאָרט. דיצענדיג אין אַוונקעלע אויפֿן שרק האָב איך מיך פֿערזיכערט אין מחשכות, האָס פֿאר אַנדויטען גאָט מיר האָבען, וואָס האָט געשאַפֿען אוא נדויטע וועלט אין נישט איין שטונקאל שָׂרד, נישט איין וונקעלע פֿאר זיך אויסערוועהלטע פֿאלק ישׂראל."

מיטן עטאפ.

מיטן עמאפ

(ערצעהלונג).

קאפיטעל א.

דמן איוואנאוויטש פליסעצקי.

וי האט מען נערפען דעם נייעם פריסטאד, וואם איז אראפ-נעקומען קיין מעפליק. דאם היימט, דער אמתער נאמען וויינער איז געווען נאר אהאמענען אפאנעגענא-ווישט, נאר די טעפליקער יודען, וואם האבען ליעב צוגעמענישטען, האבען אים משנה שם געווען איבער צחיי מעמים: ערשטענס איז דמן איוואנאוויטש אסך קורצער און אסך גרינגער אויסצורידען; געהט אשטיגער נעמט אן אפולע מויל מיט צונג אין רעכט אוים אהאמענאן אפאנגערוויטש. דאם איז נומער איינס, והשגית וויט מעפליק איז אשאדט, נעדענקט מען נאך ניט אזא המן אפריסטאד וון דער (!) אזויגער נייער פריסטאד המן איוואנאוויטש פליסעצקי. אין טעפליק ועגען שוין נעווען אלערלייי פריסטאווצע, אי גוטע אי' שלעכטע, אי נעמערס אי נקי כפים'קעס, דאם היימט, אזעלכע וואם פשוט נעמען ווי ניט, סיידען אמאל אונטער א יום טוב „לשנה טובה", וואם רעכענט זיך ניט, אדער א מתנה צום טאג פון גבאירען, און דער טאג פון גבאירען איז בייי יעדען מענשען א יום-טוב, איינעפירט פון קרמונים, נאך פון פרעה מלך מצרים, ווי מיר ווייסען דאם פון דער ווילינער תורה, אז אינים טאג פון זיין נעבוירען האט פרעה נעמאכט א סעודה פאר אלע זיינע קנעכט, דאם שר המשקים ארויסגעלאזט פון טורמע און דעם שר האופים אויפגעהאנגען אוף א בוים, אזוי וי יוסף האט ווי פותר חלום נעווען מיט דרייי טאג פריהער... ואנעקומען קיין מעפליק, האט ער זיך צום אלעם ערשטען נעמומען רייניגען דאם שטעדטיל, נאר רייניגען האם רייניגען היימט. די טעפליקער פערד-גנבים, וואם האבען א שם אוף דער נאנצער וועלט, האט ער אין איינע צוויי

חדשים אויסגעהיכערט, נישט געלאזט פון זיך, איהר זאלט זאגן, אייערע אויך אַ רפואה. אויך וועמען עֶר האָט נאָר געהאט אַ שטיקעל אויג, האָט עֶר איהם געפאקט, נישט געמאכט קיין לאנגע שיהות און אבגעשיקט מיטן עטאפ קיין הינטן אין טורמע ארײן, — לאָזן מען זיך מיט איהם הארטען רעכענען. נאכדעם האָט עֶר זיך גענומען צו די גאסען און צו די יודען. די גאסען האָט עֶר געוואלט מען זאל האלטען רײן, נישט וואַרפען קיין מיסט גלייך אין פנים ארײן, גיט גיסען קיין פאמעניצעם בײַ דער טיר און נישט טהון קיין אַנדערע זאכען וואָס גיט שיין... און די יודען האָט עֶר געוואלט זאָלען זונטאג פאר האלבען טאג גיט עפענען קיין קליוטען, מלמדים זאָלען גיט קנעלען אהן שיינצעטליך און קיין עהוב אין שטאדט זאל גיט זין, מע הײַנט זיך באַעהן, האָט עֶר געוואט, אהן דעם דאוגען „טעלעגראף“ אויך... און אפילו אין שוהל, טאמער האבען זיך יודען צישלאגען, צואמבעֶרט פאר „אחה הראית“, מכבד געווען איינם דאָם אנדערע מיט פעשט, האָט עֶר זיך אויך ליעב געהאט ארײנמישען. אָט אַזא רשע איז דאָם געווען!

מילא די קליוטען מע זאל האלטען צוגעמאכט האָט עֶר גע׳פועלט. צי טאָמער גיט אזוי פינקטליך בין דוקא 12 א זייגער, האָט עֶר זיך שוין נעמאכט גיט ווײַנדיג, וואָרום עֶר האָט שוין קיין אנדער ברירה גיט געהאט; וואָס עֶר האָט געקענט, האָט עֶר געטהון; נאָר זען אַ שומר בײַ די יהושע קליוטען, אכטונג געפען טאמער עפענט אויך אַ יוד אַ האלבע טיר, דאָם איז דאָך אַ זאַך וואָס אונמענליך. ועהט איהר, מיטן עירוב האָט עֶר די ערשטע צייט יא געהאט אבוסעל צרות. אלע פרײַטאג צו נאכטס פלעגט מען דעם עירוב אָנצוהען און שבת איז דערפריה פלעגט עֶר איהם אראבריינגען, אין אויך איבערנאכטאג שבת איז אויסגעוואקסען אַ פרישער עירוב, און אזוי עטליכע מאל כסדר. און וויפיל עֶר האָט גיט נאכגעקוקט דורך די שומרים, ווער מע צוהט אן דעם עירוב, האָט עֶר גיט געקאנט חאפען דעם גנב, ביז עֶר האָט זיך אליין מיט זען כבוד געמוזט איין מאל בעהאלטען אין דרויסן אין אַ ווינקעלע און איז אויסגעוועסען די גאנצע נאכט און געקלאדט, און עֶרשט העטהעט ארום פארטאג האָט עֶר גיפאקט פיינט דעם שמשים יונגעל, סאמע בײַ דער דעכטער ארבייט וו עֶר פארדראהט דאָם שטריקעל, האָט עֶר איהם אָנגענומען פאר לינקען אויער און אבגעפיהרט איהם אין סטאן ארײן אזי פאר־שפארט אויך אַ גאנצע טאג אין „חדר“. פון דעמאלט אן איז טעפליק נע־בליבען אהן איין עיתיב עֶר היום הזה און דער עולם האָט אָנגעהויבען טראָגען שבת נאָוטיכליך און זיגערס אויך וואָס די וועלט שטעהט.

נישט אזוי גרינג איז אים אננעקומען די מלחמה, ווען ער האָט נע־
סיהט מיט די מלמדים, די מלמדים האָבען אים געטהון צום טויט. אָ האָט
ער נעפאַקט אַ מלמד מיט צוואַנציג תלמידים און צינגעמאַכט דעם חדר, און
אָט האָט ער אים נעתאַפט מיט די אייגענע תלמידים שוין אין אַנדער
נעסיל. צינעמאַכט דעם חאָזיגען חדר אויף אין נעמאַכט אַ פראָטאָקאָל, ער
טהוט אַ קוק — אַהא! ער האָט זיך פערקליבען ערגיץ אויף אַ בוידעם אין
דער ווינקעלשטער שוהל און פון דאָרטען זיך נעלאָזט העדען מיט'ן נעזאַנג
פון זיינע צוואַנציג תלמידים — אַיין אימליק מיט די יודישע קינדער, מען
קאָן זיי נאָרנישט אָפטרייבען פונים לעדנען! „ממה נפשך, האָפט דו זיך שוין
פערקלויבען אויף אַ בוידעם קנעלען, שאָ זיין דאָרטען אין קנעל צוועצטער־
הייד אין דער קרענק און ליאדעם נים אזוי, לאָזען חאָטש מיינע אוירען נים
העדען!..." אזוי האָט נעשענהט פליסעצקי מיטן מלמד און האָט אים נע־
שוואָדען, אז מאַכער חאָבט ער אים נאָך אמאָל, שיקט ער אים אַרויס פון
טעפליק אין פּאָער און צוואַנציג שעה. דער מלמד האָט די מעשה גאַנץ גוט
אויסגעהערט און נעטהון זיינם, אראָבנעלאָזט זיך פון דער ווינטערשטער שול
און אראָבנעניידערט עדגיץ אין אַקעלער אין דאָרטען נעקנעלט און דוקא
מיט אַ נגון, מיטן נעזיינגען מלמד־שטעל נגון, וואָס אַהן אים האָט דאָס יודישע
לערנען פונקט אזא טעם, זיי דער קאַלטער קויעל וואָס די הינטוגע אַריסטא־
קראַטען אין די גרויסע שטעדט עסען אין דערזאַכען... המן איוואַנאָוויטש
האָט אזוי לאַנג „געזאָעיעט" מיט די מלמדים, בין ער האָט אַ שפּיי נעטהון
אויף זיי און האָט זיך נעמאַכט פלא ידע...

קאפיטעל ב.

דער טעפליקער נגיד שלום־בער טעפליקער פון טעפליק.

מחמת אין טעפליק זענען די איינוואָהנער צום מיסטען יודען, האָט
דער נייער פרימאַו נעהאַט צו טהון כמעט נאָר מיט יודען, אין ער האָט זיך
אין אַ קורצער צייט באַקענט מיט אַלע טעפליקער בעלי בתים, נעזואָכט
יעדען אייניציען בייס נאָמען. נעוואָהר נעוואָרען בין זיי אַלסדינג, די נרעסטע
סוחרות. נעדעדט מיט זיי האַלב אויף יודיש און נוך, נעוואָרען צונעלאָזט, ווייך
זיי וואַקס — אַ נוטער ברודער!

די נגידים, די פַּיינע־בריה־ם, די קאַכלעפלאָן, די וואָס האָבען ליעב נע־
וועלטינען, אז זיי האָבען דערוועהלען, אז דאָס פריוויל לאָזט זיך צו, האָבען

זיי אָנגעהויבען זיך אַיינקויפֿען צו אירם תחלת מיט אַ שטיקעל שבת־דינג פֿיש („זשידזווסקא ריבא"), אַ גלעזעל פסח־דינען בראָנפֿען, (פֿייגאַחאָוקא") פֿאַרבינסען מיט אַ שטיקעל יודישע מצה („זשידאָוסקאיע מאַצע"), אוּן נאָכ־דעם האָבען זיי זיך שוין געפרוּפט אונטערפֿאָהרען צו אירם מיט אַ שמויכעלע־נתן־אִיהם עפּיס אין יד אַרײַן, האָבען זיי אָבער געהאַפּט פֿונ׳ם דאָזיגען המן אַזאַ מאוס־ען פּסק, אַז זיי ווילען שוין פֿאַרזאָבען קיין קנדם קיין־מאָל, אַז מע זאָל יענעם אין יד אַרײַן קיין מעות ניט נתן־ען, אַיידער מע וויסט אִיהם, וו׳ער ער איז אוּן וואָס ער איז...

— טַי דומאַיש, יאָסקאַ, פֿאַרשמידאָוואַט מענאַ טוואימי מעות׳אמי, זנאַטשיט טי גרויסער מאַשענוק: אַ נעם אידם אַ חדר!*).

דו ווערטער „אַ נעם אידם אַ חדר" ווענען בי אידם תמיד געהאָלפֿען פֿאַרטיג אויף דער צונג, אוּן געהויסען האָט דאָס אייגנצען, פֿאַרשפּאַרען, אַדער אַבשיקען מיטן עמאַפּ אין דער שטאָדט ארײַן, קיין הייסען. אוּן האָט ער די דאָזיגע ווערטער ארויסגעלאָזט פֿונ׳ם מויל, איז שוין געהאָלפֿען, פֿל מלכי מזרח ומערב האָבען שוין דערצו ניט געקענט העלפֿען נאָר ניט: אָט אַזאַ מין נפֿש איז דאָס געווען: אוּן דער גוטער יהודי זאָל אידם חוסען, — האָט זיך ארײַנגעהאַפּט צו אידם אין די האַנד ארײַן אַנאַרעמען, וואָס האָט ניט מיט עפּיס צו געהן, האָט דער דאָזיגער רשע ארויסגענומען פֿון זיין אייגענער קעשענע אַ קאַרבול אַדער ציוויי אוּן געשענקט אַ נדבה אוּן אַזאַ געטהון דערביי אויך זיין אויסגעמישט לשון:

— נאָ טובע מילאָמט חסד נאָ וועצאָוועם*).

נאָר אויך ווייַל ער האָט רחמנות געהאַט אויך אַנידערמען, אַזוי פֿיעל האָט ער פֿיינט געהאַט אַ גניד. אוּן דער שטעסט אַ שפּילקער נעוד אוּן דער שמועסט נאָך דעם מעפּלקער נעוד שלום־בער טעפּלקער פֿון טעפּלק — אידם האָט ער נארנישט געקאָנט סובל זיין אוּן לאַנג־לאַנג געזוכט אויף אידם אַ חטא אוּן נישט געקאָנט געפֿונען ביז נאָט האָט אידם געהאָלפֿען, ער האָט אידם נעפּאַקט. ומעשה שהיה כך היה:

דער דאָזיגער שלום־בער מעפּלקער פֿון טעפּלק אַחיץ וואָס ער איז נעווען אַ יוד אַ גניד, איז ער געיען אַנעקשן אוּן אַגרלן אוּן אַגרוסער בעל נצחון. האָט זיך אידם עפּיס פֿאַהואלט אַ זאַך, אוּן האָט ער זיך שוין אַיינ־

*) דו רעכענסט, יאסי, מיך אונטערשטירע מיט געלד, איז א סימן, או דו ביזט א שווינדלער, זעצט אידם אין!

**) נע דיר א גמילות חסד אויף הוצאות.

נעשפּאַרט, אין נעזעלן נרינגער נעמען אוך אַרבעטלאָזן מעפּליק אויף אַנ'אַנדער ארט אידער אינערשפאַרן שלום-בײַט. אַז המן איזאַנאָזישט האָט אַרויסנעשיקט זיין באַפעהל אַז מע זאל דאָס מיסט אין דרויסן ניט וואַרפֿן אוך די פּאַמעניצע בײַ דער טיר נישט נוסען, האָט שלום-בײַט טעפּליקער פֿון שפּליק נעפֿרעגט א קשיא: „וועמענס עסק איז דאָס? סיאיז מײַן מיסט מיט מײַן פּאַמעניצע, מע זאל איך מיר טהון מיט דעם וואָס אוך וויל".

— רב שלום-בײַר, האָט מען זיך נעפרופט איהם אינערשפארן — דער המן וועט דערוואַרטן די פּאַמעניצע וועט זיך טהון חושך!

— מיט'ן קאַטער! האָט דער־יוך נעענטפֿערט שלום-בײַר, וואס האָט פֿײַנט נעהאַט צו דערן אַ סך ווערטער.

— רב שלום-בײַר, אידר וועט האַפּען אַנ'אַקט!

— זיכען אוך זיבעציג אַקטן!

— רב שלום-בײַר, מע וועט זיך חלילה אויסלויטשען נעבען אייער שטוב אוך די שעי־ זאל ניט זיין אויסבראַכן אַפֿיס.

— האַלט אוך אַקען! — האָט שלום-בײַר נעענטפֿערט אוך נעהויסען, מע זאָל שוטען מיסט אוך נישען פּאַמעניצעם אויף וואָס די וועלט שטעהט!

איז נעקומען צו איהם פּליסעצקי מיט פּאַליציע אוך האָט איהם נעמאכט אַ־אַקט, האָט שלום-בײַר זיך אנידערגעשטעלט מיט איהם אביסעל אויס־ טענהיגען גאנץ בריוטליך, וויַ אַ נגיד קען, האָט איהם פּליסעצקי נעלאָזט בעטען עך זאָל בעסער שרײַבען אוך בשעת מעשה נעוואָגט איהם אַ פּאָר הארבע ווערטער: „יודישע הוצפה" („ושידאָוסקאָע נאַהאַלסטווא"), שוויַיג דו יודי־ שע צורה"! („מאַלשי ושידאָוסקאָע ראָושא")! וכדומה נאָך אַוועלכע מינים קאָפּרימענטן; האָט דאָס אינגער נגיד פֿארדראָסען אוך ער האָט מכבד נעהאַלן דעם פּריסטאַוו מיט'ן נאָמען ה מ ן, נעזאָגט איהם פֿאַר עדות, אַז ער איז אַנ־ אמת'ער המן, אָט דער המן וואָס אין דער מגילה! — האָט מען דאָס פֿאַרצײַכענט אין פּראָטאָקאָל. אוך אונטערגעפֿירט אונטער אַזאַ „סטאַטיע", אַז מע האָט אונזער שלום-בײַר טעפּליקער פֿון שפּליק פֿאַרמשפט מחולה זיצען וואָכען — אוך עס האָט נישט געהאָלפֿען קיין שום רבוט של עולם!

סע פֿאַרשטעהט זיך, אַז נאָנין טעפּליק האָט זיך נעווינט, נעמאַנען האַראָאָס פֿון אַזאַ מעשה. סטיטש, מע האָט פֿער־משפט דעם נגיד צוויי וואָכען מורמע! די נאַנצע שטאָדט איז ארויסנאַנגען אנקוקען, וויַ מע פֿירט שלום-בעלין אין „חרר" ארײַן. סע איז נישט נעבליבען, וויַ מע זאָגט, קיין קינד אין ווינקל, אוך שלום-בײַר טעפּליקער פֿון טעפּליק, אַז מע האָט אידם

חזיכנעפירט אינעריך מארק אין „סטאן" ארײן, האט ער אראבגעלאזט דעם קאפ, אוז זײן ווײב סטיסי־פעריל די נגידית האט זיך פאר בזיון בעהאלטען אין דער הויז, אוז דער נאנצער עולם איז געשטאנען, נעקוקט אין נעשווינען, אינווייניג אין האצען דוקא נעווען שפריעדען: ערשטענס אמציה, לאו איוד אנגיד ניט זײן בײ זיך אזוי תקוף אוז צוויטענס, האט מען שלום־בעד טעפליקער פון טעפליק גלאט נישט ליעב געהאט אין שטאדט דערפאר וואס ער איז נעווען, ניט אויסגערעדט זאל זײן אנדוסקער „דבר־אחר" אקמצן, אוז זײן ווײב סטיסי־פעריל האט נעזשאלעזעט אידען אשטיקעל ברויט, חאטש זיי זענען נעווען, ווי מע זאגט אין טעפליק, „אנגעשטאפט מיט גאלד" אוז קיין קינדער האבען זיי אויך ניט נעהאט. „ווען איך ואל האבען זיעח נעלד, האט זיך יעדער טעפליקער נעוונשעזעט אוז האט באלד נעמאכט אן נרויסע הנחה — ווען איך האב חאטש האלב, האטש אדריט חלק פון ווי; חאלט די שטאדט פון מיר אסף מעהער הנאה נעהאט!..." אוז עס קאן ועהר זײן; נאר אזוי ווי אין טעפליק האט נעהאט נעלד נאר איין שלום־בעד טעפליקער אוז זײן ווײב סטיסי־פעריל אוז ווייטער קיינער ניט, האט הערפון אין טעפליק קיינער קיין הנאה נישט נעהאט: ניט די שטאדט, ניט שלום־בעד דער נגיד, ניט זײן ווײב די נגידית, אוז אפשר האבען די צוויי יא נעהאט הנאה פון דעם? עס ווענדט זיך, וואס בײ אייך ווערט אנגערופען הנאה, או איהר פארשטעהט אומעדום דעם אויבען אן,סי אין שוהל, סי אוף אנאסיפה, סאי אוף א שמחה; או איטלעכער טראכט אייך אקעגען דעם ניט שבת, דעם גוט יום טוב, דעם גוט מארגען; או בשעת איהר רעדט, שווייגט מען אוז וואס איהר זאלט ניט זאגען, איז דאס א חכמה. הנאה הויבט או איין מאל אין יאהר שמחת תורה קומט זיך צוזוף דער נאנצער עולם צום נגיד שלום־בעד טעפליקער פון טעפליק כלומרשט אוף „פראקעם", ער זיצט כמלך בגדוד אויבען אן אוז הויבט דעם עולם נעהמען צו בויסלוף פראנפאן, אוז סטיסי־פעריל די נגידית קוקט אין די גלעזלאך ארײן... מע זינגט א נגין, אוז מע חאפט א טאנצעל, וכדומה אזעלכע מינים פערנינגען, וואס אויב איהר זאנט ניט קיין טעפליקער, קאנט איהר נאר ניט האבען אין דעם קיין שום נעפיהל. אוז גלאט וואס איז ווערטה דאס. או א מענש פיהלט, או ער איז איינער, או נאר ער איז דער „עפיס", ער. אוז ווייטער קיינער.

אין טעפליק איז נעווען נאר איין שלום־בעד טעפליקער; אין טעפליק איז נעווען נאר איינער אזוינער אוז ווייטער קיינער.

קאפיטעל נ.

א פּריוילעגיר קבצן.

אין טאָפּלינק זאָלען ניט זיין קיין מסירות אין קיין מופּרים, ד. ה. מענ־שען וואָס געבען אַכטונג אויפֿן אַנדערע, אז מע זאָל ניט מאַכען קיין פֿערבּרעכען אין קיין פֿאַלשקייטען, וואָלטען נייען און נייגעיג חלקים עבירות פֿאַרבלייבען אונגעשטראָפֿט, אין טאָפּלינק וואָלט געוווען פֿול מיט בעל־עבירה'ניקעם וון להבדיל אין סדום. נאָר מחמת אין טאָפּלינק ניט מען ששאַרק אַכטונג אויפֿן אַנדערע, אין אז מען דערוועהט עפּים אַנ'עולה אויף יענעם, אָדער מע דערהערט, אָדער מע שמעקט אָן, אָדער סע דאַכט זיך נאָר אויס, אז יענער האָט געטהון אַנ'עולה, נעמט מען אין מע שרייבט אַוועק „צו נאַטשאַלסטוינ" עטליכע חערטער, אז און אזוי איז די מעשה, טאָמער גלויבט אידר ניט, זיין זיך מטרוח אהין און אהין — וועט איהר דאָרט נעפֿינען דאָס אין דאָס... אי טאָמער לאָזט זיך נאכדעם אויס אַ בוידעם, איז אויך אָהן אַנאומלויק, קיינען קומט דערפֿאַר גאָר ניט, וואָרום אינטערשרייבען דעם אייגענעם נאָמען איז ניט נוטינ, איהר קאָנט זיך חתמינען פֿאַרשטעלט: אָדער „איש אמת" אָדער אַ „גוטער פרייגד" אָדער אַ „פרייגד פֿונם דון" אָדער נאָר אָהן אַ שום חתימה מאַכט אויך ניט אויס, אַבי איהר זאָלט אויסיוון וואהין מען זאָל נעהן אין וואָס מען זאָל וזכען... פּליסעצקי האָט זיך, נישקשה, נעמעגט בערימען, אז קיין שפּיאנען בעראַרף ער נישט האָבען. די טאָפּלינקער בעלי־בתים וענען אַליין נוטע שפּיאָנען.

נאָך אַזאַ מין הקדמה וועט אייך שוין קיין חדוש ניט זיין, וואָס מע האָט איין מאָל אין אַשענעם פֿרימאַרינען בעראַנדרט בערויל דעם רויטען, מיט דעם קרימער פֿיס, פונקט אין דער מיטע וויען ער איז נעוועסען אויף דער ערד, די פּאָליצי פֿון דער קאפּאטע פֿאַרקאַטשעט און אונטערשטעקט אין נאַרטעל ארין, איבער אַגרויסען בוטעל מיט ראזינקעם ווען אין צ נאַסען איהם אין קלוינע פּלעשלוך, וואָס ער אליין טאקי פלעגט זיי נאכדעם פֿרי־מאַ צוטראָגען אויף קדוש, נעשמאק נעקייט מיטן מויל די פּראָבירעם אין צונעקלאפט פון אויבען מיט דער האנד אין שטארק געשווינט. פּליסעצקי האָט פּאוואָלינקע אויפֿגעפֿינט די טהיר, בעטראכט בערעל דעם רויטען וון נעשמאק ער ארבייט, נעשמאנען אַ פּאָר מינוט אויף דער שוואָל, זיך איבער־נעקוקט מיט פּאליצע, אין אז בערויל האָט אויפֿגעהויבען די אויגען אין

תּערוּהען – דמן אימאַנאָוויטש שטעהט בּיי רעד טהיר, אין עד אויפּאַשטא־
נען פון דער ערד, ציונעמאנגען צו אידם מיטן קוימען פּם, אַ קיק נעטהין
אידם גלייך אין די אויגען ארײן, וויִ אייגער רעדט: „הי וועסט נאך מסתמא
שטראַפירען? שטראַפירען מיך, והאָם וועסטו בּיי מיר נעהמען? האָם חלוֹת“?

וויִ קומט דאָם וואָם אונזער בערעל אין נעזוען אַזוי הקנה? וויַל עד
האָט נישט נעהאט וואָם צו שרעקען זיך. אמת, עד האָט נעמאכט פון רא־
זינקעס ווײַן, צוגאַסען אידם אין פּלעשלוך און צוטראָגען אידם צוזשטען
בעקאנטע אויך קדוש און דערפון טאַקי נעלעבט, נאָר אַז אַך אין הצה אין
נעזוען צום ווײַן און אַז אַך און וועה אין נעזוען צים לעבען; דער ווײַן אין
ניט נעזוען קיין ווײַן, דאָם לעבען אין ניט נעזוען קיין לעבען; נאָר
ניט, אבי יוצא זײַן, מאַכען אַ ברכה „בורא פרי הגפן“, פּאָרט ניט קיין
פּראָפּעסער ברענפּען, און אַ שטיקעל מהוּעכטס. אַ פרנסה איז דאָם פּאָרט,
־אשש האָבען האָט עד דערפון נעהאט משטיינס־נעזונט וואַסער אויך חלה,
: ד אַליין גלייכער וויִ נאָר ניט... וועה־חוה, וויפּיעל יודען ענען פּאַרהאַן
. מעפּליק וואָם טהוען נאַרנישט און פּאַרדינען נאַרנישט און האָבען נאַרנישט,
אָפּער מאַקי לחלושין נאַרנישט!

אין מאַקי אָט די דאָזיגע „נאַרנישטדינע“ יודען, וואָם טהוען נאַרנישט
און פּאַרדינען נאַרנישט און האָבען נאַרנישט, האָבען זיך מתקנא נעזוען אין
בערעל דעם רוֹשען, וואָם לעבט „וויִ אַ מאַנאַט“, האָט אַלע שבת פּיש און
פּלייש, זאָגט מען, אין קיילעשש אַדאי, אין קונדער אין חדר האַלט מען.
און דעם אַקלידעל מאַכט מען, אין אַ צינ אַנאיינעם האָט מען – אין אַלין
פּונים ביסעל ראָזונקעם, והאָם עד „פּאַרקאַלעפּישעט“ אין מאַכט דערפּין ווײַן
אויך קדוש! האָט מען נעטוסען אין מע האָט אויסגעשרייענען פּליסעצקין
אַ ברוּף מיטן נעזוכען נטפּה, והאָם הויבט זיך אָן בזה הלשון:

„אַזוי וויִ מיר האָבען שטאַנדיג אין זינען נאָר קאָונאַ מיט איהר אין־
טערעסען, און אַזוי וויִ פּאַר דער קאָונאַ איז דאָם נעווען אַ גרויסער היזק טאַמער
האַנדלט אייגער אָהן אַ פּאַטענט, און אַזוי וויִ בערעל דער רוֹשער, אָן זשע
בערקאָ קריוואָק האַנדלט מיט הין אָהן אַ שום פּאַטענט שוין אַזוי
פּיעל יאָהרען, זען אַזוי וויִ עד אַליין, בערעל דער רוֹשער, אָן זשע בער־
קאָ קריוואָק מאַכט איהם טאַקי מיט זינע אייגענע הענד, און אַזוי וויִ די תּכ־
מע פּאַפּריקאַציע קומט נאָר בּיי בערעל דעם רוֹשען, אָן זשע בערקאָ
קריוואָק, און אַזוי ווײַטער“.

דאָם תּקיפות פון אַרגומענט איז נאָר קיין קאַטאַסטראָפע ניט; וואָם

אָרעמער דער אָרעמאן איז, איז ער בײַ זיך מעהר תקוף, אַסך מעהר תקוף ווי דער גרעסטער גנב. איך האָב אַלײן גשהערט פון אַנאָרעמאן. וואָס האָט זיך אויסגעטענהט מיט'ן אַנדערן אָרעמאן:

— וואָס נלײַכסט דו זיך צו מיר, דו פֿאַרך אייגער? דו פֿאַרמאָגסט נאָך אַ פּאָר נאַנצע ששוחעל מיט אַ שטוקעל פּאַלטע, און איך האָב דערווײַ אַפּילו קיין השגה נים!

דו ווערסט זעהן געוואָגט געווארן מיט אַזאַ גרויסקײט, אַז וועַן עס שטעהט דערבײַ רוישעלד, פֿאַלט ער אראָפּ בײַ זיך.

דמן איוואַנאָוויטש האָט דערווײַל בעמראַכט בעירל דעם רויזענם אַפּארטאַמענטען, וואָס הענען בעשטאַנען פון דרײַ חדרים, דאָם היסט צוויי אַל־קָווס מיט אַקוך, און אַלץ דרײַ חדרים זענען געווען פֿאַרשטעלט מיט בעשלאָך און די בעטלאָך זענען געווען בעוועבט מיט קונדער, און די קונדער געווען האַלב אָנגעטהון און האַלב נאַקעט, דאָם היסט פּוים האַלו בוין פּוּיק זענען זיי גווען אָנגעטהון, און פּוים פּיפּיק אין ווײַסער זענען זיי נע־ווען נאַקעט, און בארווים אדאי. פֿאַר דער דאָזיגער האַלב נאַקעטער און בארי־ווימער חברה איז דער פּרוסטאַ נעווען אַנאָנגעלוינטער פֿאַרשוין, וואָס זיי האָבען אַוועלכם קיין מאָל נישט שטעהען. זיי האָבען זיך נים נעפּוילט, אַראָפּ פון די בעטלאָך, פּאַשאָלנקע זיך אַנטערגענגעש צום פּריק און נעקוקט אידם אין פּנים אַרײַן, בעמראַכט די נילדענע קינדע און אַמאָל גענהען דאָם קוטאָם פּוים שהערט, און פּליסעצקי האָט דערווײַל נעפֿוהרט אַ שמועס מיט בעירל דעם רוישען, וואָס מיר נעבען אידם דאָ איבער וואָרט בײַ וואָרט:

פּליסעצקי: וועלליע מע שרײַבט אויך דיר, בעדאַרפסט דו פֿאַר־דינען שהען נעלד?

בעירל: נישט צו פֿאַרנינוגען, הלואי ווייסער נים עהנער, בייסער האָט קיין שעור נים.

פּליסעצקי: וואָס זשע נעהען בײַ דיר די קונדער נאַקעט און באָרוים?

בעירל: בכדי זיי זאָלען בעסער ווערמען.

פּליסעצקי: און מישן נעלד וואָס טוסט דו.

בעירל: איך טהו אזוי ווי די נמרא לעהרנט אונו.

פּליסעצקי: די נמרא? ווי אזוי לעהרנט אייך די נמרא?

בעירל: די נמרא לעהרנט אינו מהיילען האָס נעלד אויך דרײַ הלקים: אַ דרישעל אין דער ערד, אַ דרישעל אין מזוזה, אַ דרישעל אין מסחר.

פּלוֹסקעצקי: אין זאָה אַרוֹיס, אַז דו ביזט נאָר אַנאַנין פֿרעהליכער פּאַרשוין.

בּערל: וואָס האָב איך צו זאָרגען? וואָס שׂהאלט מיר אוין וואָס האָב איך? זאָג מיר בּעסער, אַדוֹני פּריץ, וואָס שׂרײַבען דיר אוֹיך מיר די יודען אין וואָס קאָן מיר קומען נאָך דיין אינטינאָן וויוט?

פּלוֹסקעצקי: וועסט אַלכדינג וועלען וויסען, וועסט דו גיך אַלט ווערען. דו ווייז מיר נאָר אַקאָרשט אַלע דינגע שׂאַפֿעס, איך האַלף בּיי דיר נאָך עפּעס אַ זאַך טהון, אַ טאַמער וועל איך בּיי דיר געפֿינען אַ חוץ ווען נאָך עפּעס גוטע ואכען...

בּערל: אָך, מיטן נרעסטען כבוד! טאַמער נעפֿינסט דו ערנסט אַססיגנאַציעס אַרעָר נאָלד, אָדער זילבער, אַז יחדו, חצי שלי וחצי שלך.

פּלוֹסקעצקי: ביזט מיר עפּעס צו פֿרעהלוך, וו אייגער וואָס פּאַרן טוידט.

בּערל: עס קאָן זיין, קוינער ווייסט נוט וועמענס מאָרגען, וו אין דער גמרא בּיי אונז שׂשׂדט געשריעבען: „זאָלסט תשׂכח טהון אַ טאָג פּאַרן טוידט", אוּן אַזוי וו אַ מענש ווייסט דאָך נוט, וועָן דער מלאָך המות קאָן אידם אַ חאַם טהון פּאַרן נאָרגעל, לכן...

דאָ האָט איהם דער פּריסטאַוו אינגערגעשלאָגען די רעד, אַרוֹף נעטהון פּאָליציע פּון דרוסקען אין נעהיינסען, מע זאָל איהם נעמען אין „חדר" אַרײַן. דערהערט די דאָזיגע ווערשׂער, איז בּיי בּערלין פּאַרקוהלט נעוואָרען אינוויניג אוּן אין שטוב איז געוואָרען אַ נעזוּנטן, גלײַך וו מע ווילט אַרוֹיס-געטראָגען אַ טוידשען.

סע פּערשטעדט זיך, אַז בּאלד איז מען אין טעפּליק ניהאָדער נעוואָרען פּון דער מעשׂה פּון איין עק שטאָדט ביזן אַנדערען, אוּן מען איז צוּוי-געלאָפּען פּון אַלע נאַסען זאָהען, וו מע פֿיהרט נאָך אַ יודען אין „חדר" ארײַן, מע ווייסט נוט פּאַר וואָס, דאָס הייסט, פּאַר וואָס — איז מען שוין ניהאָדער געוואָרען, וואָס הייסט מע וועט אין טעפּליק נוט נעוואָהר ווע-רען? זיבפרט מע האָט נעזאָהען, אַז המן איזאַנאַוויטש האָט געטראָגען אַ פּלעשׂיל מיט ווײַן, וואָס ער מאַכט אוֹיך צו פּערקוסיפּען אַהן אַ פּאַשׂענט, די זאַך איז נאָר, — וואָס קאָן איהם דערפּאַר קומען? שטראָף צו טורמע אוֹיך דערוויף האָבען די טעפּליקער יודען זיך נעשׂאַפֿט די מוהות, אוּן רחמנות נעהאַט אוֹיף בּערל דעם קבצן אַסך מאָהר וו אוֹיף שלום-בּער דעם נגיד, אוּן נישט נעקאָנט העלפֿען איהם דערצו נאָר נוט, סײַדען מיט אַ קרעבּיץ. —

קאפיטעל ה.

נאך א פּאר־בריעבער.

דמן איז־אנאזויטש האָט דאָם טאָג נעָנומען זיך צו די טעפּליקער יודען נאָר אוֹיף אַנדאַנדער אופן. עֶר האָט דאָם אייגענעם טאָג נעפּאַקט נאָך אַ יוּדען, אזעלכען וואָס האָט אייגענטליך נאָר ניט פּערזונדינט, נאָר סאיז אזוי נעווען די מעשׂה: סאיז נעווען אין טעפּליק אַ בּעהעלפּער, הענוך דער בחור. האָט דער דאָזיגער הענוך נעהאַט אַנעלטערן ברודער דוד־ליב, האָט דער דוד־ליב בּעדאַרפט שטעהן הינטנט־יאָהר צום פּריזיוו און האָט נעוואָלט האָבען אַלנאָטע, ווייל זיין אַנדערער ברודער הענוך איז נאָך ניט אַלט נעווען קיין אכטצעהן יאָהר, אזוי האָט נעוואָנט דוד־ליב און אזוי האָבען אויסנעזוכט זיינע פּאַפּיערען, וואָס עֶר האָט צוגעשטעלט אין דער פּרימוסטוויג אין הייסין. נאָר דאָס איז נאָך אַלץ ווינציג: וואָס אַ יוד קאָן זאָגען און „צושטעלען" פּאַפּיערען, מע בעדאַרף אַ קוק טהון אויפֿ קליינעם אַלייַן, ווען מען שוין ווייסען וויפֿיעל עֶר איז אַלט; איז אָנגענומען צו פּליסעצקין אַ פּאַפּיער, עֶר זאָל צו שטעלען הענוך'ן קיין הייסין, אין פּליסעצקי, אז מע שרייבט אים „צושטעלען", בעדאַרף זיין „צוגעשטעלט", האָט עֶר צוגעשיקט צו אים דעם אויריאַדניק און מע האָט דעם בחור נעטמען און נעפּראַכט צופֿרידען צום פּרימוסאָ אין „סטאַן" אַרײַן.

דער קאָליר פֿון הענוך'ס פּנים איז נעווען דאָס, וואָס מע רופט אָן אַ „מיהה־משוגה קאָליר", און דערצו האָט עֶר נאָך נעהאַט אַ בילמע אויף איין אויג און נעקוקט האָט עֶר אויף אַ זייַט, אַביסעל צו גענשאָקעלט מיט'ן קעפּיל אויף, הינטן דער אינערשטער, וואָס מע האָט אים אויפֿנעהאַפּט, וויַ עֶר שטעהט און נעהט, עֶר וויסט ניט פֿאַר וואָס און פֿאַר וועָן — דאָס אַלסדינג האָט אים צוגענעבען אַ בעזונדער מין וויילדקייט, און עֶר האָט נעמאכט אויפֿן פּרימוסאָ נאָר נישט קיין גוטען אַיינדרוק און צווישען זיי איז פֿאַרגעקומען אַ קורצער, נאָר אַ לעבעדיגער שמועס:

— דאָס ביזט דו, הענוך טעלעראַלעקער? האָט אים פּליסעצקי אַ חאַפּ נעטהון און בעטראַכט אים פֿון אויבען אראָפּ.

— דאָס בין איך הענוך טעלעראַלעקער, האָט אים הענוך נעענטפֿערט נאָר נייצי: און האָט באַלד בצרעכענט, אז דאָס רופט מען אים מכוֹחַ־פּריזיוו פֿון זיין ברודער דוד־ליב, האָט עֶר פֿאַרהאַפּט פֿרידער נאָך אייידער מע וועט בײַ אים פֿרעגען: איך בין נאָך ניט אַלט קיין אכצעהן יאָהר, וויַ אַזוי בין אַיוד אז ניט ו..

— אַוודי? אַ חיון שבתים אין יום טובֿים, האָט אִיהם פּלוצעמיק נעמען פֿאַרט און אַקוק נעמהען אִיהם גלײַך אין די אויגען אַרײַן דאָרוהאַרטן די בולמע. פֿון דעם דאָוונען קוק איז העכדן נעוואָרען פֿינסטער אין די אויגען, קאַלט אין בויך און קאַלאַמטעג אויפֿן האַרצען און סאיז אִיהם הורכ־נעפֿלויגען אין איין רגע אַ טרוירעג מחשבה אין קאָפּ: „אוים לעאָטע, פֿאַרפֿאַלגען דוד־ליב“!.. און העגוך האָט שטאַרק חשק נעהאַט אַ טובֿה טהון דעם בחורל נעבעך און אַר האָט זיך אַרויסגעשטעלט פֿאַר אַ שהדלן און האָט בעקומען לשון אין מוט אַמאָל צוריקצד זיך פֿאַר פֿרעד אין פֿאַר זיך סער: „אִיך שוועד אַייך, אַז אִיך בין מעהר נים אַלט וון זיבעצעהן יאָהר מיט אַ חודש אָדער אפֿשר נאָך אַהן אַ חודש, איך ואָל אַוודי דערלעבען קומען אַהיים בשלום: קוקט נים העהוף, וואָס איך זעה אוים אפֿשר עלטער, סאיז בי אזוי אַוודי נדלע, אַוודי האוקם הינטם האָט, וואָס פֿין פֿרעמ־צעהן יאָהר אין הויבט זיך אָן שוועכן בי אזוי אַ מערהל“...

פּלוצעמיק האָט אויך העגוך נעקוקט, וועלעקלט מוטן קאָפּ אין נעשמויכעלט, וון אַיינער רעדט: „צו דיר בולמע וואָס דו האָסט אויפֿן אויג און צום מעהר־משוגה קאַלוי פֿין דיר פנימל, פֿאַסט דיר טאָקי דאָס בערדיל, חלאָפּאָן“... נעכדעם האָט ער אַוואָ נעטהון צום סאָטקי, אַז בון ער וועט דאָ אינגערקוקען וינע פּאָפּירן אַל ער אִיהם אַראָפּהאָרן אַראָפּ אין „חדר“ אַרין, און העגוך האָט אַנעוואָהרען מיט אַמאָל דעם גאַנצען מוטה, דאָס פנים איז אִיהם געוואָרען נאָך מעהר טויהט וון תמוד, און אין האַרצען בי זיך האָט ער בעגראָפֿען דעם ברודער נעבוך אויך אייבנ: „אוי, בוט אויך צרות, דוד־ליב, אַז אָך און וועה איז דיר“!..

— העד נאָר אוים, די אָדם אַ מענש, צפור אַ פֿויגעל, קאַטשקע רוך זיך, וון קומט די אַהער אין קאַטשמאָעט אַרײַן? וואָס פֿאַר אַ מעשה האָסט דו פֿאַרשופט און ווער האָט דיך געשיקט?

אַוודי האָט זיך אַנגערופֿען בערול דער רישער צום נייעם פֿאַרשוין, צו העגוך דעם כהור, און דער נייר שלום־בער מעפֿליקער פֿין טאָפּליק האָט איהם פֿון דערהויבען געמעגן בעטראַכטען פֿנים קאָפּ כוו די פֿים, וון מע בעטראַכט אַגנב, וואָס מע האָט איהם נאָר יעצ נעחאפֿט מיט אַגנבה. העגוך פֿון זיין זיט האָט בעטראַכט דעם נייר וון אַדולער אין פֿין גרוים התפּעלות, וואָס ער זעהט פֿאַר זיך אָט דעם נייר, האָט ער אַנגעהויבען בעלעבעטשען

מיט דער צונג. אַלײן נישט געוואוסט וואָס ער רעדט, אין בערגל דער רוישער, וואָס אין פֿון תמיד אָן זיך מער וויסען שוין געזען אַ פֿרײלעכער פּאַרשוין, לויפֿ נעהאַט זאָגען זומרטלעך דאָמאָלט אפילו ווען ער האָט נוט געהאַט אויף שבת, האָט זיך דאָ איצט פֿאַרן נגיד אויסגעשטעלט, נעמאַכט חזן פֿונם נאַרישען בחור, הין דער שטוגער איז פֿון אַנערָמאַן, זאָ ער באַצאָגט זיך מיטן אַנדערן ארמאַן, נאָך אַ גרעסערן שלום־מול פֿון זיך, אין בכדי דער גזירה ואל האָבען פֿאַרנוגען, טרוס ער זי יענעם מיט די פֿיס.

— סאָיז אַ מעשה דא מיט מיר, איך ווייס נט אַלײן נאָך יאָם, מײַן דוד־ליב, חעה איז מיר! טאָמער, איך ווייס אַ קשיא אויך אַ מעשה עס־יאָם מעהר פֿון אַכטצאָהן איך, איז ער אַ פֿערפֿאַלענער חלילה...

אַזוי בעלעבעטשעט העניך, דערצעהלט די מעשה וויַ אַרום ער קומט אַהער, אין בערגל דער רוישער שלאָנט איהם איבער:

— וואָס פֿאַשט דו מיט דיַ ליפֿען, די שוטה בן פּוקהאָלץ? וואָ וועַרטער! מירקע, נעב לשון!

— איך זאָ, וואָס מײַן דוד־ליב נעבאָך, מאַכט צו איהם העניך אין שטאָלט זיך פּלוצים אָב אין מישען אין מהיט אַ פֿרעג בײַ בערגל דעם רוישען:

— וויַ אַזוי וואָהנט אוים בײַ אײַך אַ שטוגער אין דיַ אוגען איך?

— וויַ אַזוי וואָהנט דו אוים? דו וואָהנסט אוים ווי אַ פּרא־אָדם, אָנטפֿערט אידם בערגל אין צוליאכט זיך אַלײן פֿין דער חכמה אין קוקט אויפֿן נגיד, צי דער נגיד לאַכט אויך... דעם נגיד אָבער לאַכט זיך נוט. ער באַטראַכט דעם שלום־מול העניך, וויַ ער נעהט אָבזיטצען־אָבנעשלוסען, אין וואונדערט זיך, צו וואָס אַ שטוגער לעבט אויפֿלכם אויך דער וועלט?

— נוין! — ואָנט העניך אין קוקט מיט איין אויג אויפֿן נגיד אין מיט דער בולטע אויך בערלין — נוט דאָס מײַן איך! איך מײַן וויַיל אַ שטוגער ואָלט אידם געעבען מיר?

— וואָס נעגעבען?

— יאָהרען, הונדערט דאָס, מײַן איך.

— אַ? וויַיל דו ביזט אַלט? איך העכען, צו נישט מעהר וויַ אַ יאָהר אַוויַ אין צוואַנציג אין אזשר נאָך מיט אַ סטשטשוק?

העניך האָט פֿאַר דערצוהטאָ אין פֿאַר כעס אויש ארויסגעלאָוט אַ קחוטש אין איז אויפֿאַלען אויך בערגל דעם רוישען גלײַך וויַ ענער האָט אידם נעוואָלט קוילען.

— משוגע צו חסר דעה? וואָם רעדט איהר וואָס? ערשט ניט לאַנג צוואַנציג דור־ליב געווארען יאָהר הויבט דאָס, און מיט דריטהאַלבען עלטער פון מיר סך הכל, הייבט דער חשבון אייערער וואו איז? אבי הויבט דאָס נערעדט!

און העניך האָט בשעת מעשה אויסגעזוהען אזוי וויבט, אזוי טרויעריג, אויך זיין פנים איז געלעגען אויסגעצוינען אזוי פיעל רחמנות, אז דער גנוב אליין האָט זיך פארראינטערעסירט און האָט איהם אַ פרעג געטהון:

— איהר זענט הויבט דאָס צייטיג ברידער אַ פנים, וויָ סך זעהט אויס?

— צוויי ברידער מיט אַנאַלטער מאַמע הויבט דאָס, און אַ מיידיל פון אַ יאָהר דרייצעהן דיענט, אין נאָך אַ ברודערל אַ קלענערס אין אַ קלויז פלומר־שט, און נאָך מיידלך צוויי קלייניע, מיט איינעם אין דער תלמוד תורה אַ יונגעלע, און אויך זיין קאָפ אַלע, און טאַמער חלילה וחס געהט אַזוינ עך, מעגען נעהמען די טארבעס מיר און נעהן איבער די הייזער אַלע...

און העניך דערצעהלט, וויָ אזוי ער קאָן, די נאַנצע מעשה מיט פריוות, מיט דער לוסטיג וואָס אַ פנים עמיצער האָט איהם גע־מ־ט, אז ער איז עלטער פון אכטצעהן יאָהר, חאָטש ער קאָן נעהן שוערען אַ שבועה דאוריית, אז ער איז נאָך ניט אַלט קיין אכטצעהן, נאָר עפּעס מעשה־שמן וויָ אויך צו להכעיס שיט זיך איהם, העניך'ן, אַ בארד, אין אַלע זאַכען אויך איהם אַז ער זאָהט אוים פון אַ יאָהר צוואַנציג אויב ניט מעהר, וויָ באַלד אזוי האָט דאָך ניט חוד־ליב קיין לוסטיג אפילו אַ ברעקל ניט, הייבט וואָס חעלפען זיי טהון, טאַמער חלילה „קריכט ער אויעק"?...

און העניך קערעוועט זיך אָב מיט דער בולמע אויך אַ זייט, הויבט אָן הוסטען פלומר־שט, שניידט אוים די נאָז און וויפט זיך די אויגען.

— נעבעך אַ רחמנות... — האָט זיך ניט וויל־עגדיג ארויסגעהאַפט בייס נגיד.

— אַ שליח־מול! האָט איהם בערעל דער רויטער צוגעגעבען מיט אַ האַלב־שמייכעלע, וואָס האָט בעדייט אי חוזק נעמאַכט, אי רחמנות נעהאַט; ער, וויָ איהר קוקט איהם אָן, איז אַ שליח־מול, און דער ברודער זענער — איך קען איהם — איז גלאַט אַ צוקוועטשער; ער טוג אַזוי פיל אַ כאַלדאַט פונקט אזוי וויָ איך...

און בכדי מען זאָל נעהן, אז ער, בערעל דער רויטער, טוג טאַקי ניט פיל קיין כאַלדאַט, שטעלט ער ארויס דאָס קריגט זיסול זענס.

קאפיטעל ח.

דער עטאפ האט נעריהרט.

בין דעם הָאוּנגען טָאג, וואָס קומט סָאר אונזער געשיכטע, אין בין דער לעצטער מינוט האָט זיך דער טעפליקער נגיד שלום-בער טעפליקער פין טעפליק נישט נעגלויבט, אז מע וועט אים נעמען און שיקען מיט ן עטאפ אין הַיסין. ער האָט זיך די גאנצע צייט נעשרייט, נעשריבען פאפירען, נעזוכט זכות אבות, נאָר פלויצקי האָט זיך נעלייגט אין דער ליינ אין אין דער בריוו, אז אונזער כעפליקער נגיד זאָל מאכען א שפאציר פון טעפליק קיין הַיסין מיט ן עטאפ און חזקא צו פוס.

טו פאידאש או מעניא מיט די רגלים: האָט אידם המן איוואנאוויטש נעזוכט האלב אויף רוסיש און האלב אויף לשון קודש, וויַ זיין שוויגער איז. און וויַ אויף צו להבעים איז דער טאָג נעווען א לויכטיגער, א וואריימדיגע זומער-טאג. וויַ א חתן פון דער חופה איז ארויסגענאנגען דער קיילעכיגער פרייַ-רינגער זון-קוגעל, פרייליך וויַ א נבור אנגעגריפן צו מאכען די גרויסע הימל-רינג רייזע, באליכטען אלעמען מיט זיין שין און באגיסען איטלי כען מיט זיין וואריימקייט, קיינער וועט זיך ניט אויסבאהאלטען פון זיין היץ בשעת ער ציבדענט זיך נט אין גליהט אן די ערד וויַ א קאלף-אויכען. קרעמער האבען איבערנעלוזט וויערץ קראמען, בעלי-מלאכות — וויערץ ווארשטאטען, מלמדים— וויערץ חדרים, און מע איז נעגאנגען קוקען וויַ מע פירט דעם נגיד מיט ן עטאפ, און די טעפליקער יודען, בעטראכט דעם נגיד וויַ ער שטעהט מיט איין ארמבוזלאוטען קאפ, האבען זיי נעוואגט איינס דאם אנדערע, אז מע בע-דארף זיך נאָר אראפנעמען א מוסר, און אינזוניג בין זיך אין האצען האָט מען נעקיילט, דערלאבט א נקמה. רחמנות האבען זיי נאָר נעהאט אויף בערל דעם רויטען נעבעך און אויף הענוך דעם בתור. פון דעם נגידס וועגען האָט מען ארויסנארבען נעפלאכטענע קוילעששען, נעבראטענע קאשקעס מיט נאך אנדערע מינים עסענווארג. אין וואָג ארין, און בערל דעם רוטען האָט דאם וויב מיט די קונדער נעבראכט צוראבען א בולקע, פיש קארטאפלים מיט א שמוט יונגען קנאבעל; נאָר איין הענוך איז נעבליבען אהן א שום שפייז אין וואָג ארין, האבען זיך ארומנעקוקט ווילד פרעמד, זיך צינוויפנעלייגט פאר רחמנות און נעקוקט פון זיינעטוועגען א פרוט, א פאר פישליך מיט ציבעלעס, און די אלע מאכלים האָט מען איבערנעבען דעם עטאפ אויף די הענד, און דער עטאפ האָט דאם אלסדינג צוגענומען נאָר פריינדליך, צוגע-

זאָגט, אַז ס׳וועט זיך גאָנץ, ס׳וועט גיט געמאַכט ווערען דערפֿון אַ האָר אפילו, אוך המן איוואַנאָוויטש האָט זיך בעוויזען בײַ זיך אויפֿן נאָנק אוך אַ וואָג נע־מהען צום עטאַפּ. ער זאָל ריהרען, אוך רבי עטאַפּ האָט נעריהרט אין נאָך אירם נאָנץ מעפּליק.

דער עטאַפּ איז בעשטאַנען פֿון אײַן לאַווץ דעם סאַטסקי, אַ האַרינגער נפֿש מיט אַ האַרינגער מוזטקע מיט אַ הוּוק האָרינ הינטער אין מיט אַ נרוֹיסען סוקעוואַטען שטאָקען, פֿון אויבען מיט אַנרויסער הילצערנער נאַלקע אוך פֿון הינטען מיט אַ שאַרף שטוק אייזען ווי אַ שפּיז, די נעבראָטענע קאַטשקעס מיט די נעוואַלצענע פֿישלוך האָט ער פֿארנומען אונטער אײַן ארעם. די בילקעס מיטן קנאָבעל מיט די שאָר ירקות אונטערן אַרעם, דעם ראַפּארט האָט ער פֿארשטעקט פֿארנט אין בוזעם, אוך דער עולם האָט זיך נאָלאָוט אין וועג ארײַן נוך, אַסך ניכער ווי מע קאָן זיך פֿארשטעלען. דאָס ניכקייט האָט זיך נענומען דערפֿון, וואָס אונזערע ארעסטאַנטען האָבען נעוואָלט שוין פּטור ווערען, ארוים ניכער פֿון דער שטאָדט, נעבעטען לאַזען דעם סאַטסקי, ער זאָל צוריבען דאָס קלײַנוואַרט, וואָס האָבען זיך גיט נעפֿוילט ארויסצאַנלוינען זיי העט זייט אוש אויף יענער זיט מיהלען; האָט לאַווץ אויסנעהויבען דעם לאַנען שטעקען מיטן אייזערנעם שפּיץ, אוך חברה קינדזיסם ענען זיך צו־לויפֿען ווי די אינערנעשראָקענע פֿויגלעך, אוך דער עטאַפּ איז נעבליבען אַליין אויפֿן פֿרייען פֿעלד, אויפֿנעהערט לויפֿען מיט אוא אימפעט, אנעהויבען מאַכען אַבוסעל קלענערע טריט אוך אַ שטיקע נעטהען מיטן עטאַפּ מפוח צוצוענען זיך אַבוסול אויפֿן נרינעם נראָז אוך אַבוסעל אינערחאַפּען דעם אבהעם.

דער עטאַפּ, דאָס הייסט לאירע דער סאַטסקי, איז נאָרוויט נעוווּסט אוא שלעכטער מענש. מע האָט דאָס בײַ אים הוקא נוך נע׳פֿועלט, וכפרט אַז ער האָט אַליין אויך נעוואָלט אבוסעל שוין אברוהען זיך אוך האָט שטאַרק חשק נעהאַט אינערהאַפּען, פֿארזוכען פֿין ענע נעבראָטענע קאַטשקעס האָם דער ריח האָט אים אַ נאָנץ וועג נעקיצעלט אין נאָז, פֿון די יודישע קוילעטשען האָט ער שוין אפילו נעפרובט אבפּראָכען אַ באָר שטוקלעך אוך האָט נע־פֿינען, אַז זיי וענען נאָנץ נוט אויפֿן טעם; אויך פֿון די פֿישלוך האָט ער פֿארזוכט, וואָס אינאיינעם מיטן קנאָבעל איז דאָם נעווען נאָר נישקשהדינ, אוך מחמת די ארעסטאַנטען וענען נעגאַנגען פֿרידער אוך דער עטאַפּ הינטען, האָבען די ארעסטאַנטען נישט באַמערקט, אז דער עטאַפּ קיעט, אוך אַז זיי האָבען זיך ארומנעקוקט, האָבען זיי ציושען זיך אינערנעשמועסט זיך אויף יודיש.

— דאָר ערל אכלים גאנץ גאָשמאַק, זאָגט דער נגיד אין קוקט אויף לאַהרע — ווי אָר קיינפט דאָם קוילאָטש אין רוקט אין פנים.

— זאָגט חאָטש קיין עין הרע נים, מאַכט בעריל דער רוישער פרייליך וויַ זיין שוויגער איז, איך קאָן אייך שוואָרן בנאמנות, או איך האָב אויך אידם קיקאָנדיג באָקומען אַבאָטיט צום עסען, וואָם זאגסט דו, העניך? סאָ חלשים דור נאָך נים אוגטאָרן טלית-קטן?

העניך דאָר בחור האָט אַ גאָשמאַקען שלונג געמהזן דו שליים וויַ אַנאָקם בשעת אָר איז מעלה גרה, אין דערבי אַ זאָג גענעבען אויף זיין איבער-גאָקאָהרטער שפראַך:

— זאָגען ששארק קאָן איך נים, או איך בין הונגעריג, נאָר אין מויל מהכתיתי עפים נעגומגען וואָלט איך סיאָל זיין וואָם.

— בי מיר איז פאַרהאַן אלכדינג — רופט זיך אָן דאָר נגיד אין חאַפט אַ קוק אויפֿן עטאַם.

— בי מיר אָהן אַבוסאָל בראָנפֿען הויסט נאָך נים אַלסדינג, מאַכט בעריל דאָר רוישער אין חברש דאָם איבער מיט אַ פיין נאָך אַמאָל איך רוסיש, פּנדי דאָר ערל זאָל פּערשטאַהן פֿון וואָם מע רעדט.

— טשוי סראַזדא, לאַהרע, שאָ בעזו הייולקו שאָ בעזו וובאָז?*) — טהוט בעריל דער רוישער אַ מאָך צום עטאַם.

— אַהוזומוש!**) — ענטפֿערט אידם דער עטאַפ גאַנץ ערנסט.

און מע האָט זיך אזוי לאַנג איבערהאָקאַרפֿען מיט ווערשער, ביז סאיז נעפֿלויגען בייס עולם: אזוי ווי סאיז נים ווייט פֿון דאַנען קיין גראַנאָוו, סך הכל אַ פּאָר ווערסט, זאָל אייגער פֿון די אַרעסטאַנטען, העניך דער בחור נעוונטליך, ער איז יונגער, אַ שפּרונג טהין אַהינצוציי אויף אַיין פֿום אין פּרעננען אַ פּלעשטעל בראָנפֿען, אין די איבערייע ציין אַרעסטאַנטען, שלום-פֿער טעפּליקער פֿון טעפּליק אין בעריל דער רוישער, נעמען אידם אויף זיך, אויף וויַער ערבות, או ער ווייס נים אַנטלויפֿען, און מע האָט זיך צונויפֿגעצט אויפֿן גראָז אין מישען פֿעלד אויף אַ בעריל אנטשר אַ בוים, ביידע אַרעסטאַנטען האָבען זיך אַרײַנגעלאָזט אין אַ שמועס, אין דער עטאַם האָט זיך באַוואָגט נעבען זיי אין נעקוקט אַהין אויפֿן וועג קיין גראַנאָוו.

---

*) ס'איז אזוי, לאוורע, או אָהן -ראָנפֿען איז ווי אָהן צייהן?

**) אודאי!

קאפיטעל ו.

ער דערמאהנט אידם אלטע חטאים.

וען איך האָל זיך אַ מאָל אָדער חאָטש אַ פּאָטאָגראַף, וואָלט איך אַראָפּגעאַפּט די דאָזיגע נרופּע, די דרײַ נפשות, וואָס זיצען זיך אַזוי שטיל אין מיטען פּעלד, אויפן בערגיל, אומעטום אַ באַרגענדום מיט קלײניע נרופּע בלעטלעך, אַ בוים, וואָס וואַקסען אויף אידם פּעלד־באַרלוך, יענע מענים בארלוך, וואָס זענען הארטער פון שטיינדלוך אין וואָס מע קען זיי ניט עסטען אין מויל אַרײַן און וואָס מע וויסט ניט, אויף וואָס הָאט זיי נאָט בעשאַפען אויף דער וועלט... צוזושען לעזערע דעם סאָטסקי מיט דעם היכען הארגען היטעל פון אײַן זײַט אין בערגיל דעם רויטען מיטן קרומען פּיס אין מיטן רויטען רידערזודיגען פּנים מיט ווימפּערלוך פון דער אַנדערער זײַט, האָט אונזער מעפּליקער נגיד בערגיל מעפּליקער פון טעפּליק מיט די קלײניע אויגעלוך אין מיטן שוטערען בערדיל, מיט דער נײַער שוואַרצע נעהענטע קאפּאטע און מיטן שבת־דיגען זײַדענעם קאשקעט אויפן קאָפּ, אויבנעזעהען זיי אַ מחותן צוזושען בעלי־בתים, אדער זיי אַ נעהויבענער פּאַרשוין צוזושען פּראָכטע מענשען, וואָס האָבען די עהרע צו זיצען מיט אידם אינאײנעם. אזא מענש ווײסט שוין זיי אזוי זיך צו האַלטען, דאָס הײסט האַלטען אין זיך כלומר־שט פּראָסט, כלומר־שט גלײַך מיט אַלעמען, נאָר פּאָרט נישט דאָס וואָס אַלע. פון וואָס ער זיל פון דעם רעדט מען, וואָס ער זאָגט בערהרתן מען הערט, און אז יענער רעדט מען ער איבער־שלאָגען אין מיטען.

— וואָס זאָגט אידר אויף דער הינ? — הגט ער אַזאָ נעההון צו בערגיל דעם רויטען מיט אַ זופּן און אַ קוק נעההון אַרום אין אַהים, פּאַר־קאַטשעט די אַרבעל בין די עלענבויגענס און זיך נעפּאָכט מיטן זיצענעם קאשקעטעל איבערן קאָפּ.

— יאָ, ס׳איז ניט קאַלט — האָט אידם בערגיל נעענטפּערט און אויף אַ קוק נעההון אַהין, וואו דער נגיד קוקט.

— ס׳וואָל חאטש ניט זײַן קיין העינען — טהוט זיך דער נגיד ווײַטער אַ זאָג און אַ קוק ארויף אויפן הימעל.

— יאָ, עס פּאַסט אונז טאַקי צו די זײַדענע קלײדער; גיט אידם נאָך בערגיל און קוקט אַהין, וואו דער נגיד קוקט.

— ניט קיין שלעכטער ערל אזוזער שומר, זאָגט זיך ווײַטער דער נגיד און קוקט אויף אַ לאַנגען וואָגען אַ לויזינגען, וואָס פּאַהרט דורך פּאַרבײַ

מיט אַ פּאָר גרויסע אָקסען און אַ קלײן שוועציל זיצט אויפֿן וואָגען און דרעהט מיט דער בייטש.

— אונזער שומר? מאַכט בערעל און קוקט אַהין וואי דער נויד קוקט, עס מעגען זיך פֿאַר איהם די כּפֿרה דרעי יודען צוזאַמען שלעפּן, וואָס גזהען מסרען אַנארעמאַן, אז ער מאַכט עטליכע פּלעשלוך זיך פֿון ראָונקעס און ציטראָגט זיי צוישען בעקאַנטע אויף קדוש און לעבט דערפֿון מיט וויב אין קינדער שוין כמה וכמה יאָהרען.

— וויַ מיינט איהר? שלאָגט איהם איבער דער נויד אין מיטען דיַ רעד און קוקט אויפֿן ווענ, וואָס גענהט קיין גוטאַנאַכט, וויַ מיינט איהר? ער קאָן ניט פֿאַרשלאָנדוגט ווערען, מיין איך מאַכען אַ פּליטה, אָט דער דאָוונער בחור, וויַ אַזוי רופֿט איהר איהם?

— אָט דער שמונדער בנען? מאַכט בערעל און קוקט אויפֿן וועג, וואָס גענהט קיין גראַנאַה. ער האָט דען עפּים חוטא בענל גענוען, נעשטהן אַקרימונאַל, וואָס ער זאָל דערפֿען אַבטרעטען? ער איז אַזא פֿערבּרעכער פונקט אַזוי וויַ איך למשל.

— וואָס קאָן איך אַ שטוינער קומען פֿאַר אַזא מעשה? טהוט איהם דער נויד אַחאַם און קוקט אויך בערלען פֿין אויבען צַראָב מיט איין אויג, דאָס אַנדערע האָט ער צוגעמאַכט, קיצט בשעת מעשה אַנרעוויל אונטער דיַ ציין:

— פֿאַר וואָסער מעשה? פֿאַרן ראָונקעס־יין? קיין „רעכטאַנסקע ראָטע" פֿאַר דעם „קרימינאַל" אידאי ניט, נאר איך ווייס וואָס מע קאָן אויך מיר אַרויפּלייגען פֿאַר אַ שטראָף? לאָז מען מיך שטראָפֿירען, וואָס הער איך זיי? וואָס וועט מען ביַ מיר נעהמען? דעם דלות? סיזדען זיצען? מילא וועלען מיר זיצען אַ פּאָר טעג, למאי אי"ה? איהר וועט דאָך עפּים קיין עין הרע אַיבּר אַ נויד כלעבען; איך וועל אַיך זאָגען דעם אמת, רב שלום־בער, האָט קיין פֿאַראיבעל נישט, איך אויך אייער ארט וואָלט ניט נעזעסען אין „חדר" איבער אַזא נאַרישקייט, איבער אַ פּאָמינצע נאָר; ערשטענס וואָלט איך ניט נעפֿידרט מיט פּאָליציי קיין עקשנות, אין צווייטענס וועג איך בין אין אייער שטאָנד, וואָלט מען מיך ניט נעפֿידרט מיטן עטאַפּ פֿאַר אַזא זאַך. טעפּליק אַליין וואָלט דאָס נאָר ניט בעראַכטט דערלאָובן, אז דער נויד פֿון שטאָדט זאָל נעהן מיטן עטאַפּ וויַ אַ פּראָצעסער מענש, גלייך מיט אַלע קַנצנים...

אין אַנאַנדער צייט וואָלט בערעל דער רויטער פֿאר אַזא שפּראַך נעקאָמט חאפּען אַ מאוסען פּסק פֿונ׳ט טעפּלינקער נגיד, ער וואָלט נעזאָגט „געפֿעלט בײַ אים מיט׳ן קאָפּ דו טהור“ פֿאר אַזעלכע וועדשער, נאָר איצט נעהאַנדיגט מיט׳ן עשאָפּ קיין הײַסען האָט שלום־בער מקבל באַהבה נעזאָגן אויף זיך אַלס־הינג. איצט האָט מען אים נעקאָמט זאָגן וואָס מע ווייל, און בערעל דער רויטער האָט זיך נעראַזשענט מיט אים וויַ ווײַט ער האָט נאָר נעקענט און דוקא מיט גוטע רעדעלעך, דוקא נים נעקרישענט זיך, ער האָט זיך צונעדוקט מיט זײַן קרומען פֿוס צום נגיד אַזוי נאָהענט, אַז דער נגיד האָט זיך נעמיוזט אַביסעל צוועקרוקען פֿון אים, און בערעל האָט אַנגעהויבען בזה הלשון:

— איהר ווייסט, רב שלום־בער, פֿון וואַן אין מיר קענען זיך שוין? מיר קענען זיך שוין פֿון א צייט מיט יאָהרען! איך נעדענק אייך, אַז איהר ווענט נאָך נעווען אָט אזא ווערימקעל (בערעל האָט באַווען מיט דער האַנד האַרט בײַ דער ערד), איהר בערַאַרבס זײַן אין מײַנע יאָהרען, אפֿשר עלטער מיט א יאָהר אדער צוויי, און איהר דאַרפֿט מיך נעדענקען, וואָרום מײַן זיידע אין אייער פּאָטער זענען נעווען... שרעקט זיך נישט, ניט קיין קרובֿים, דאָס הייסט אפּילו יא שטיקלעך שכי שבשלישים זעהר ווײַטע קנעפּלעך פֿון דער מאַמענס צד, נאָר גאָנץ נאָהענטע שכנים אין אַלטען בית המדרש, א שטאָדט אַקענען א שטאָדט, אייער פּאָטער אין מזרח־וואַנד אין מײַן זיידע אין שפּיגל־באַנק, אזוי אז איהר פֿלענט זיך שטעלען שמונה־עשרה, האָבען מיר אייך נעוואַהען פֿון אונטען; איך נעדענק נאָך אַסילו אייער פּאָטערס אטלעסענע, גלאַנצענדיגע פּלייצע מיט די ברייטע אקסלען מיט דער גרויסער זילבערנער עטרה פֿונ׳ם טלית, און מײַן זיידע, רב נפתלי דער ווינער, איהר דאַרפֿט אים נעדענקען, פֿלענט אַנרוקען דעם נעלבן טלית אי־בערן קאָפּ און מיך קניפּען אויף זאָל אַרינקוקען אין סדור אַרײַן, וואָרום אויך האָב אזוי נעוואָלט דאַוונען מסתמא ווי איהר. אויך האָב נאָנץ גוט נעוויס־טען — אויך בין דאָך נעשטאַנען פֿון אונטען — אז בשעת שטילע שמונה־עשרה, האָט איהר נאָר נעקוקט אַראָפּ אויף די שטיוועלעך, וואָס האָבען בײַ אייך נעסקרישפט, אין זיי אזוי האָב אויך למשל מקנא נעווען אויף אייערע תמיד ניַע שטיוועלעך, אז מײַנע ווענען נעווען תמיד אלט, שטענדיג מיט לאַמעס, וואָרום איבער מײַן קראַנקען פֿוס האָב אויך קיין מאָל נישט נעקאָנט האָבען קיין רעכטע שטיוועל, און איבער דעם דאַוונען קראַנקען פֿוס האָב אויך תמיד נעהאַט צרות, א חוץ וואָס סיאיז מיר שוואָר נעווען צו נעהן פֿלאָכ מעון נאָך פֿון מיר שטענדיג לאַכעו און רופֿען מיך „קריוואַק־

אוּן נאָכקרימען זיך מיר וויְ איך גאָה, אין מאָהר פּוּן אַלץ מאַקי איהר, רב שלום-בער: ס'וואָל איך צו קיין חרפה ניט זין, מיט נאָך אַוועלכע גנידישע קינדער, פּאַנסקי צאַפּיקלעך, וויְ איהר...

— איך? טוט זיך הער גניד אַ חאַפּ אין דערמאָהנט, אַז ס'איז אמת, מע פלעגט איהם טאַקי נאָכמאַכען, וויְ ער שפרינגט אוֹיף איין פוּס.

— דאָס נאָכמאַכען אַליין וואָלט נאָך גאָווען נישקשה, איהר פלעגט מיר ניט העלפען ארײַננעהמען אין הער חברה, מיר טרײַבען מיט שטעקענם אוּן אָנטרעמען מיר אוֹיפֿן קראַנקען פוּס, זיך שטעלען פלומר׳שט אומגעהרען מיטֿן אָפּצאַס אוֹיף די פּינגער, אַזוי אַז איך זאָל פּוהלען, איך זאָל טאַקי שרײַען, פלעגּ איך שרײַען אוּן איהר פלעגט לאַכען, זיך האַלטען בּיי די זײַטען...

— דאָס טראַכט איהר אוֹים שוין מסתּמא פוּנם קאָפּ, רופט זיך אין צו איהם הער גניד אוּן ווערט רויט פאַר בוזון, וואָס ער פלעגט זיך אַזוי רעכענען מיט אַ קאַליקע, אוּן ער הערמאָנט זיך ניי אַזוי ווילד געפאַלעוועט ער איז געווען קינדהײַט, געקאָנט טהון וואָס ער האָט געוואָלט.

— אַ סימן וועל איך אַייך זאָגען, איך האָב הערצעהלט חעם זײַדען, האָט הער זײַדע הערצעהלט אַייער פאָטער, האָט אייער פּאָטער נישט גע-וואָלט גלויבען אוּן האָט זיך צושרייען אוֹיף מײַן זײַדען, אַז זײַן זהן איז אַ שׂטיל קינד אוּן וועט זיך ניט אָנהויבען מיט „קבצנישע קינדער", איהר הערט, קבצנישע קינדער!.. פּוּן דעמאָלט אָן בין איך נעוואָהר גע-וואָרען וועָר איך בין, אַז איך בין אַ קבצנישׂ קינד... האָב איך אומסטענ געפֿרעגט חעם זײַדען, וואָס דאָס בעדײַט, האָט מיך הער זײַדע קלאָהר געמאַכט, וואָס הײַסט אַ קבצנישׂ קינד אוּן וואָס הײַסט אַ נגידישׂ קינד, נאָר איך האָב נישט פֿאַרשטאַנען פאַר וואָס מע אַ נגידישׂ קינד אָנטרעטען אַ קבצנישׂ קינד אוֹיפֿן פּוּם אוּן אַ קבצנישׂ קינד בעדאַרף שווײַגען? האָב איך נעפֿרעגט חעם זײַדען, האָט מיר הער זײַדע געוואָגט: הערפֿאַר חיל אַ נגיד איז ניט קיין קבצן אוּן אַ קבצן איז ניט קיין נגיד, דאָס הײַסט אַ נגיד איז אַ נגיד אוּן אַ קבצן איז אַ קבצן... האָב איך דאָס ניט אָנגעהויבען צו פֿאַר-שטעהן, אוּן האָב אַ קוק געטהון חעם זײַדען אין די אוֹיגען אַרײַן, טאָמער וועל איך עפּעס פּוּן די אוֹיגען נעוואָהר ווערען אַפּשט צו די וועָרטער, האָב איך אָבער פּוּן זײַנע אוֹיגען ניט ארויסגעוואָהרען נאָר ניט; איך האָב נאָר אַרוֹים-געזאָהרען וויְ אַ טונקעלע חמארע אויף זײַן פּנים אוּן קנייטשען אוֹיפֿן שטע-רען אוּן חײַטער נאָר ניט... אוּן איך בעדאַרף זיך מודה זין פאַר אַייך, ס'איז דאָך שוין אַנעבר׳דינע זאַך, איך האָב פּוּן דעמאָלט אָן פּינט נעקראָגען אַלע

נגידים מיט אַלע נגידישע קונדער, און מעהר סון אַלע האָב איך סײַנט נע־
קראָגען אײַך...

— מיך? דער נגיד האָט זיך אַזוי אַ חאַפּ גענטהון סאַרן האַרצען.

— אײַך, אײַך, איהר זענט דאָך דעמאָלט נעזונען נאָך נאָר אַ יונגער,
האָט קיין סאַראיבעל נישט — אַ שנעק, מיר זענען בידע היימסט דאָס
נעזונען דעמאָלט נאָך יונג ותעורירקלעך, און נאכדעם אפילו, או מיר זענען אי־
טעהנגעזוואקסען, נעזונדהייט בײַדע בר־מצוה־יונגלעך, בתורים־לויך שוין, האָט
איהר זיך נאָר אבגעקערעזעט סון מיר, זיך נעמאכט גלײַך ווי איהר קענט מיך
ניט, מורא נעהאַט קיקען אויף מיר, טאָמער זאָג איך אײַך אַנים שפּיט, ייעט
וועט איהר מיר חלילה דאַרפען עסטפערען אַ גוט יאָהר, האָט איהר נעוויסלעך
וועט אַ פּנים. עס האָט אײַך ניט נעלוינט...

דער טעפּליקער נגיד, שלום־בער טעפּליקער סין טעפּליק האָט זיך אויס
אַרוק נעטהון אויפּן אָרט און אַמאָל נעטהון מיט דער האַנד ווי אײַנער
רעדט: „מאָלט אַײַך, סיאיז ניט אַזוי די מעשׂה"... און בײַ זיך האָט ער
זיך דערמאָנט, אַז סיאיז מענלעך, וואָרום זיין פּאָטער פלעגט איהם וואָנען
שטענדיג, אַז ער איז ניט גלײַך צו אַנדערע יונגלעך...

— האָט קיין פּאראיבעל נישט, רב שלום־בער, אַנאַרישקייט נע־
דענקט זיך, אויף מיין עהרשטער חתונה (איהר האָט פּריהער חתינה נעהאט
פּאר מיר) האָב איך נעשיקט אַ חתונה צעטיל, האָב איהר אַסילו ניט
נעענטפּערט מיט קיין ברוּיע.

— כלומר איך נעדענק ניט...

— ווי קומט איהר נעדענקען? למאי איהר נעדענקט ניט ראָם אויך
מסתמא, אַז איך בין, ניט הינט נעדאכט, דאָם עהרשטע מאָל נעבליבען אַני־
אַלמן, האָב איך נעשיקט מיין פּעטער יאָכון כּהר וועדע איז שוין דעמאָלט
געווען אַ שוכן עפר, עהר זאָל אײַך זאָגען, אַז איך בין נעבליבען מיט צוויי
קליינע קונדער ווי אויפּן וואסער, האָט איהר איהם נעענטפערט, או איהר
זענט אַ יונגער־מאן, וואָס קאַטאַרי מישט זיך ניט אין קהל׳שע זאכען...

— אי׳ך האָב אַזוי נעענטפערט? וועהט נאָר צי אייער פּעטער יאָסי
האָט אַייך ניט דערצעהלט מחילה קיין ליגען...

— עס קאָן זיין, אפשר זענט אי׳ר נערעכט... איך חיים נאָר, אַז
איהר האָט מיר ניט נעהאלפּען ניט דעמאָלט דאָס עהרשטע מאָל און ניט ראָם
אַנדערע מאָל, אַז איך בין, ניט הינט נעדאכט, אבגעברענט נעזוארין,
ארוים ווי די מאַסע האָט מיך נעהאַט, און איך שפּאַטער או מיר האָבען

זוך בעזענעט איין מאָל אין הונדערט אוֹיך דער אַכסניה אוֹיב איהר נעדענקט בשעת ירידה, אידר זענט נעווען גענומען צוּפּאָהרען קוֹפּען, דאַכט זוך אוֹיב איך האָב ניט קיין טעות, אַפּאָר פּערד, אין אפשר אַ בהמה, אין אפשר גאָר פּאַרקוֹפּען קאָרן? —

דער ענדּ רייבט זוך דאָס שטאַרק, וויַ אַ מענש וואָס ווּיל זוך הערמאָהנען אַ זאַך, וואָס ער נעדענקט נישט, און סאַיז אים אַחדוש, וואָס ער האָט דאָס שוין לאַנג פאַרגעסען אין ענער ניט, אין עס שטעהט אים ניט אָן די מעשה וואָס בערעל דער רוישער, וואָס אין טעפליק וואָלט ער נאָר ניט האָבען די זכיה מיט אים צו הערען צווייַ איבערינע ווערטער, זאָל האָבען אַ הנאה אים אוֹיסוצצען דאָ די פּאַהלערען, הערמאָהנען אים אַלטע חטאים; אין סע שטעהט אים ניט אָן די מעשה, אין ער ווּיל עפּעס אָנהויבען רעדען, קומט אָן הענוך פּין גראַנאַד מיט אַ פּלעשטיל בראָנפּען, קוים וואָס ער האָפּט דעם אָטהעם, אַזוי איז ער גלאָפּען, מורא געהאַט טאָמער פּאָהרט עמיצער אָן אין מע פּאַקט אים מיטן בראָנפּען, אין אַלע דרייַ פּערד־ברעכער זענען זוך צו דער סעודה נעסטען פּרוהער צו קאַפּליך בראָנפּען זענען מכבד אוֹיך דעם עטאַס מיט אַ פּאָר גלעזלעך; דער עטאַס זאָגט זוך ניט אָב, נאָר ער פּערקומט זוך, ווישט אָב מיט דער פּאַרינער כוועטע די נראָבע וואַנעם אין שיקט אָב צו אַלטע שוואַרצע יאָדי גראַנאַד מיט זיין שטאַרקען בראָנפּען.

— דאָשטע הירקא, נעהמי יאָמו סים טשערטוו! *) מאַכט לאַוועך אוֹיך טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד ווי אַ מענש, וואָס ניט זוך אַ נדר, אַז מעהר זאָל ער שוין אין מיין אַרען ניט נעהמען קיין טראָפּען אפּילו! — פּין דעסטוועגען, וו סאַיז נעקומען נאָך די פּיש אוֹן מע האָט זוך נענומען צו דער קאַטשקע, האָט מען אים באָרט אייניגעשטעלט ער זאָל נעהמען אַ גלעזל, עס האָט ווי טאקי נעקאָסט אַבוסעל מיה, נאָר מע האָט בי איהם נעפּוּלט ער זאָל דאָס אוֹיסטרינקען בייַן דנא, מחמת מע ווּיל איהם אָנניסע נאָך אַ גלעזל.

איבערהויפּט, האָט זוך דער עולם צוּגעלוינט אַביסעלע אונטערען שאָטען פּוּנם באַרנבוים, נישט חלילה דרימלען, נאָר גלאַט אַזוי קוקיען אַרוֹיך אין בלוהען הימעל אַרין, זעהען וויַ קלוינע הימעלים זוקען זוך אין, צוריקען זוך, וועלען צוּאַגעגען אַזוי ווי רוֹיך, אין אַ מחנה וואַראָנעם וואָס האָבען זוך

*) צו ביטער, זיכען רוחות זאָל איהם זיין!

אויסגעמישטרט אין צוזוי פאסטן זוי א״ד״ שהעבען אוז שיעבען אין ששעהען אויף איין אָרט.

לויגען מיטן פנים אַרויף אוז קוקען אין הימעל אַרײַן נאכן עסטן אין אַ מטעָרע סגולה אויף צו אנשלאָפען וועלן. דער ערשטער האָט דאָס באַוויזען דער עטאַם אַליין, וואָס האָט זיך נישׂ נעלאָזט הערען פֿון אירם אַ מוראַדינגער תראָפ, זוי פֿון אַנאיבערגעשראָקען פֿערד, אין תיקף נאָך אירם האָט זיך געלאָזט הערען אַנאַקאָמפּאַניאַטן פֿון הענוך׳ס נעזעלבער, וואָס האָבען אויך געַרבייט ניט שלעכט, חאָטש ער האָט זיך אַלץ מאָל אַליין אויסגעחאפט פֿון זײַן חראָפען אין גיבעלאבעטשעט מיט דער ציונ חן זײַן ששיינער איז:

— אַיינגעמידט זאָלסט וואָס בין נעלאָפען איך פֿיר וועלט נישט אַלץ מורא געהאַט טאָבער חלילה פֿאַרטיט עך אן אויס מיך, דער פּריסמאַו הייסט עס...

נאָר דער מעפּליקער נגיד שלום־בער מעפּליקער פֿון מעפּליק אין גערויל דער רויטער ווענען ניט גישלאָפען. דער נגיד האָט זיך ששארק פֿאַראינטערעסירט צו ווייסען, חאָם פֿאַר א בקשה האָט צו אירם בערויל נעהאַט דעמאָלט אין הייסן אויפֿן ירוד. אוז בערויל דער רויטער האָט אירם צוליעב געהאלטן אוז האָט אירם דערצעהלט די מעשׂה, וואָס מיר נעפֿעלן זי אינגער מיט זײַן אייגענער שפראַך, וואָרט בײַ וואָרט.

קאפיטעל ז.

א נאריש קיט נעדענקט זיך.

— האָט קיין פֿאראיבעל ניט, אַ נאַרישקײַט געדענקט זיך — אַזוי רויבט אָן בערויל די מעשׂה מיט א לעבעדיגען טאָן זי זײַן שטוביגער, — נעקומען בין איך קיין הייסן ניט אויפֿן ירוד; מיינע עקסען האָבען זיך נאָך געהאַלטען אוז מיינע שוויפֿען אויפֿן ים וענען נאָך נעווען ווייט. וואָס ושע האָב איך געטהון אין הייסן אויפֿן ירוד, זולט אירר וויסען? איך בין געקומען אַנקוקען א חתן נאָר פֿאַר מיין מיידל, די עלטערע הייסט עס פֿינס עהשטען וויב. כ׳האָב מיך מישב געוועזן, פֿאַרשטעהט אירר מיך, דאָס ערשטע קינד, א׳תומה, חאָטש אפילו א יונג קינד, נאָר א שטוכמאַע פּוקט אין קאָפ אַרײַן, איך זאָל זי חתונה מאַכען, חאָטש פֿרעגט זי, וואָס ווען אירר אַרויסקומען, או איך וועל זי שוין חתונת מאַכען? ווער וואָט אירר העלפֿען קאָ־

כען אין באקען אין צוואנען די קלייניע קינדער, אין ווען חעט זי שוועלטען, מרים פאר די צעם? נאר געה רעד מיט אַ יודענע: בקצור סיי נעפלי־בען חתונה מאכען, נאר סיי גרינג צוואנען: חתונה מאכען: מיט וואס? מיט די פונק פינגער? אין אונזער גראד זיי נים וויי, אויסקלויבען דאדף מען, עם רעדט זיך אזוי אויסקלויבען; מיינען מיינט מען אַ קלויבזל אַ סיצעגם אין אַ פאר שוך אין חאקען אין העמדער האשש אַ האלב טוץ, אין פון בעט־נעי־וואנד שטעפט מען נים אַ פאר קושענס, אַנדיבערבעט, אַ שטוקעל קאלדרע; אין זיי אזוי, איך בעט אייך, נים מען נים חאשש אזא הונדערטער נדן? אין דאָ איז נישט קיין הונדערט קאפוקעס אפילו, אין זיי אויך צו להבעים זעצט ער מיר מיט ברוינע, משה אהרן דער שדכן, ימח שמו, איהר דערפט זיהם קענען, איין ברוינע נאכן אנדערען, אז סיי פארהאן אין הינטן, שוויבט ער מיר, אנדיבוקעל, א מציאה, איינס בין נאט, דאם אנדערע בין ענקעל דעם סטאלער, א בחור'ל פון געמיינעם גראד, נאר א נעראטענער, מיט לערנען אזן מיט שרייבען אזן מיט שפילען אויפן פידעל, סע עקט זיך נאר דו ווילט מיט איהם: שרייב איך איהם אזעק, משה אהרן היסט עם, א גרויסער, אז ערשטענס האלט איך נאך נים בין קיין שדוך, צווייטענס דארף איך וויסען ויפטיל וויל ער נדן, טאמער איז דאם נים פאר מין בייטעל? אזן דיסטענס לאז קומען ענקעל דער סטאלער פריהער אקערשט אנקומען די כלה... קומט מיר אן צירוק א ברוינע פון איהם טאקי, פון משה אהרנען היסט דאם, אז דאם, וואס איך שרייב, אז איך האלט נים בין קיין שדוך — איז בלאטע, וואהרום ער נעדענט מיט דעם נאנג אז א מיידל איז נים קיין ינגעל — וואס זאגט איהר אויך ווען אויפטהו? — און דאם וואס איך פרעג זיך נאך מכח נדן, איז דאם גלאט, זאגט ער, פון מיר א גרוים נארישקייט. מע רעדט דאך פון אנאקם מע זאל זיך, זאגט ער, דארפען דינגען? אזוי טאקי שרייבט ער מיר. אין מכוח אנקומען מיין טאכטער איז, זאגט ער, אנדיבערינע זאך נאר. וואהרום סיי נלויב וויי אננעקומט. נעוואהן עפעס איינער א היסיגער בין מיר אין שטוב. קאן ער זיך, זאגט ער, נאר פון איהר נים אבליבען; בקצור ברוינע ארער ברוינע אהרן — איך האב נעמומען די פים אויך די פלויצים אזן האב עילה רעל נעוואהן, צו פום היסט דאם קיין הינטן. נעקומען קיין הינטן אין ערשטהאן דאם בחור, בין איך צו איהם צוואוהאדען נעוואהרען: וואס זאל איך אייך זאנען, איך האב נאך אזא מין אנטוק וויט איך לעב, ווען איך שטעה אויף מיינע פים נים נעשוואהען אזן נים יעהערט אפילו: מילא א זנים — א פרינץ; א קאט — א מוניסטער; א מיל —

פֿערטל; אַ האַנד־נאָלד: דאָס לעֶרנט, דאָס רעדט, דאָס שרײַבט און דאָס לייענט — אויסקושטען דאַרף מען אימליכן אבר: הינט שפּילט דאָס אויפֿן פֿידעל — אַ כּפּרה, העֶרט איהר, אַלע שפּילערס מיט אַלע בלי־זמר פֿון דער וועלט: אויך וויִס גאָרנט, וואָ וועֶרט אויעלכס געפֿונדען? וואָס טוט אַייך, ער האָט מיך נעפּלעפּט, דער שקאַץ, און איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, אז ס'זאָל זיך קעהרען די וועלט, איך מוז אים נעמען פֿאר אַ חתן: נאָר געה נעם, אז סע נעמט זיך נוט: ניטשטאָ מיט וואָס, חאָטש לויג זיך און שטאַרב: איין הונדערטער איך זאָל חאָטש האָבען, דאָס הויסט חאָטש איך אינגער־דרעהען זיך, איהר פֿאַרשטעהט אַ מעשׂה? וואָרום דאָס בחור אַליין האָט נוט גוט־כּעמאַכט נאָר נוט, געב אַיהם יא, נעב אַיהם נוט; דער סטאָליר ימח שמו האָט זיך געשטעלט אַיין מאָל פֿאר אַלע מאָל, עס מעג קיינעם די בת מלכה אַליין, וועט ער אַיהם אָהן גדן נישט לאָזען נעהן צו דער חופּה, מע זאָל אויפֿלויפֿען. „רב משה, אהרן, זאָג אַיך, וואָס שוויגט איהר"? „וואָס — זאָגט ער—זאָל איך שרײַען? נוט זיך עפּוס אַנעצה, זאָגט ער, וואָרום ס'איז שלעכט. מיט דעם סטאָליר, זאָגט ער, וועט איהר נאָר נוט מאַכען, ס'איז אַ בוטערער יונג, איך האָב אַיהם שוין, זאָגט ער, אַליין נעזאָלט נעבען נעבטען מיטן העבעל אינגער־ן קעפּ": איהר העֶרט וועֶרטער? און דאָ דער חתן דהעדט זיך פֿאר די אויגען, נעמט צו בײַ מיר אַ שטוק חות, איך פֿיהל אז מטש איך עק זיך, איך גאָה אוים, איך שטאַרב. „אט־אָט שטאַרב איך!... דערמיטל איך טהו אַ קוק אויף דער אכסניה — רב שלום־בער טעפּליקער: נאָט אַליין, טראַכט איך מיר, האָט אייך געפּראַכט: און איך בין נישט פֿיול אויף דער סעך און גאָה צו צו אייך און שטעק אייך אָב אַ פּרויטען שלום עליכם, אַ שטיינער יו דאָ אַצינד; וואָס מיין איך? איך מיין, אז מסתמא וועט איהר מיך אַ פֿראַכּ מהען, וואָס טהו זיך אין הימען? ווער איך אייך זאָגען — אַ שהוך; וועט איהר זיך פֿרעגען וואָסער שהוך? ווער איך אייך זאָגען — מיט יענקל דעם סטאָליר; וועט איהר פֿרעגען, וואָס גיב איך נדן? ווער איך אייך זאָגען — אָ דאָס איז טאַקי דער גאַנצער אומגליק, וואָס דער סטאָליר הויסט זיך אַנדערליינגען אַ הונדערטער אין איך האָב אַ פֿיינ נוט קיין הונדערטער, וועט שוין זיין איבט — איהר פֿארשטעהט צי ניין? וויִ זשע איז אָבער דער דין, אז איהר האָט מיך אפילו נוט אָנגע־הויבען צו פֿרעגען וואָס איך טהו אין הימען? האָב איך מיך נוט געפֿילט אין האָב אַייך אַליין העֶרצהלט, אז איך בין יענקעלען נישט צוליעב דעם יהיד, נאָר מכח אַ שהוך, וואָס האָב איך נעמיינט? איך האָב נעמיינט וויִ וועט איהר מיך נוט אַ פֿרעג טהון וואָסער שהוך? ווער איך אייך זאָגען מיט יענקל

דאָם סטאָליר; וועט אידר פֿרעגען וואָם געב איך נרן? וועל איך אייך זאָגען — העדסט דו, אָט דאָם איז דאָך דער נאַנצער אומגליק!... צום סוף, וועד? וואָם? אידר הויבט אפילו נים אָן צו פֿרעגען! בין איך מיך מישב אוין דעדצעהל אייך אַליין. וועד דער שדוך איז, אוין לויב דעם בחור אין טאָג אַרײַן, חי דער אמת איז. הקיצור, איך רעד אוין אידר שוויגט! איך וועה אַרויס, אַז מיינע וועדטער קריכען אייך אַ פּנים וויגצג וואָם אין קאָפּ אַרײַן, וד זאָגט מען, אין אײַן אויער אַרײַן, פֿונם אַנדערן אַרויס, האָב איך מיך מישב געווען, וואָם וועל איך דאָ שפּיעלען פֿאַליטיק? אַ מעדכר לאָם איך שוין אָפּזאָגען אַלסדינג, וד זאָגט אידר, אַ צאָהן אַרויסרײַסען — מיט'ן וואַרצעל! אידאי האָט אידר מיך דעמאָלט אָבגעזאָגט וד אַ טוידטען אוין נאָך גוט אָבגעאָבאָדען אויך!

— איך האָב אייך אָבגעאָבאָדען? וואָם האָב איך אייך דען געזאָגט?

— וויסט אידר איך זאָל אייך זאָגען מיט אַ סימן? אַ נאַרישקייט געדענקט זוך. אידר האָט מיך אַפּולו געפֿרעגט, וואָם פֿאַר אַ מחותן בין איך מיט אייך, וואָם אידר זאָלט זוך צוזאַמפֿען אוידְ מיר מיט הונדערטערם?

— מסתמא האָט אידר מיר נים געזאָגט, אוידְ וואָם אידר האַרפֿט...

— נאָך אַ מין זאָגען! אַ סימן האָט אידר, אידר האָט מיר אפילו דעמאָלט אַ זאָך געטהון: למאי אידר וואָלט וועלען אַ שהיך טהון מיט רוטשילדען?... דען אַז איך האָב אייך געזאָגט, אַז ער שפּיעלט אויפֿן פּידעל, דער חתן הייסט דאָם, האָט אידר מיך אַ פּרעג געטהון — אַ נאַרישקייט נעדענקט זוך — „וואָם עפּעס אויפֿן פּידעל? פֿאַר וואָם נים אויפֿן מרימוט“?... מיר האָט זוך נעעקט דאָם חיות, נעפֿאַלען שטיקער פֿלייש, אוין אידר האָט געמאַכט חזוק, נעזאָגט וועדטלוך, אַ פּנים סאיז אייך נעזיכען גוט אויפֿן הארצען?...

דער טעפּלוקער נגיד שלום-בער טעפּלוקער פֿון טעפּליק, האָט אויסגעהערט די מעשה, געשוויגט אוין נעשוויגען, ער זאָל גאָרנישט אַקוראַט וד די מעשה איז נעזיכען געדענקט ער נים; נאָר נעזוגען איז עפּעס אַ מעשה מיט אַ הונדערטער, דאָם וויסט ער נעזיכט... אוין ער שטעמט זוך פֿאַר זוך אַליין, פֿאַר וואָם האָט ער דאָרפֿט אָבגעזאָגט אַ געמיינעם יודען אין אַזא זאַך, וואָם פֿאַר אַהם איז דאָם נעזיכען אַ קלוינגקייט — ער האָט נעגנג הונדערטערם, אוין פֿאַר יענעם וועלט דאָך נעזיכען כמוצא שלל רב, אוין די מעשה אַליין פֿאַראינטערעסירט אידם שטאַרק אוין ער טהוט אַ פּרעג: ניי בערעל דאָם רויטען:

— נו, אוין מיט'ן שדוך וואָם איז נעווארען בײַ אייך?

— נאָרנישט.

— וואָם הייסט נאָרנישט?

— עֶר הָאט נִט געוואלט, רַעד כּטאליר הַיכט דאָס, חאַטש נעמ אידם אַ קרענק!

— און אַייער טאָכטער? אַייער מיידעל?

— מײַן טאָכטער? אַז אָך און וועה איז מיר! זי לײַט שוין לאַנג אין דער ערד... איך אַלײן האָב זי באַגראָבן... געשמאָן אין באַגראָבנען אַ קונד... דאָס הײַסט, וואָס בין איך שולדיג? פֿון זוך האָב איך קיין געלד נישט געקאָנט מאַכען!... געוואַרט נאָך אַ יאָהר, נאָך ציוּ, קיין יחידשער מאַנאַסטיר איז נִט אַהרהאַן, און דאָ די שטופֿמאַמע פּוקט — בקצור איך האָב זי חתונה געמאַכט פֿאַר אַיין אַיינציקער, אַנאַרעמער, אַנאַנין עהרלעכער אַמולו, נאָר אַ קראַנקער, אַ משׂאַכמאַנק, אַבּגעמישטעט זוך עטלעכע יאָהר אין אוועקגעשאָרבען און איבערגעלאָזט מיר א יהושה הדרי אייניקלעך יתומים, וואָרום זי האָט זוך אָנגענומען פֿון איהם די טשאַכטקע אין איז אין אַיאָהר אַרום איהם נאָכגעשטאָרבען, זיי צו לייגערע יאָהר. איהר פֿאַרשטאָהט אַ מעשׂה? — און אַצינד לא די איך האָב אַלײן קיין עין הרע קונדער פֿון בויבע זייבער, בעראַרף איך האָבען אוֹיך זוך נאָך הדרי יתומים־לעך. דערפֿאַר וואָלט איהר אָבער אָנקוקען קונדער קיין עין הרע, איך וויס נִט צי ס׳איז פֿאַרהאַן אַוועלכע נערוואָסע קינדער בײַם נרשׂמטען גניב, מע זאָל אויספֿאָהרען די נאָכט חלש! „ויהי, ותהרן פֿהרט מען דיך"? — האָבען זיי נעבען אַ פֿרעג געטהון בײַ מיר בשעת דער המן האָט נעהויבען מיך אַמאָהר איך אַ הינצוצט. איך וועל אייך ברעננען פֿון דערטען, ואָ איך, טשיקעלאַד"! מיינט איהר זיי האָבען נִט פֿערשטאַנען, אַז איך ואָ אַ לײַגען? איהר האָט בעראַפֿט אָנקוקען זיי זיי האָבען זוך אַלע דרי אַרומגעשטעלט אַרום מיר, זיי די שׂפּאַלעך, נישט גע־וויינט, נין! נאָר טרערהען ועגען נעשטאַנען בײַ זיי אוֹיך די אוֹנעלאָך, איהר קאָנט פֿאַרשטעהן, וואָס דאָס איז פֿאַר קונדער, אַז המן איינאַנאָדער אַלײן האָט אַרויסגענומען פֿון זיין אייגענע קעשׂענע אַגולתן, אין האָט זיי גע־שענקט, זיי זאָלען זוך קויפֿען קאָפּעיקעלעך.

קאפיטעל ה.

שייך צו הענוך דעם בחיר אין צו ויין הויזענוינד.

בעריל דער רויטער איז באַצײַטענס אַשוועגען גענאָגען, אויפֿגעשטאַנען פֿונים אָרט, זוך אויסגעגליכט אַבינעל דעם קראַנקען פֿון אין איז צ׳גענאַנגען צו הענוך, האָט איהם מכבד נעזיצען מיט אַ שטעל אין נאָז אַרײַן.

— הער נאָר דו, שמינדער בענץ, האָסט וויך גוט אויסגעשלאָפֿן?

העניך כּיט דער בולמע האָט וויך פֿונם שנעל, אויסגעחאפּט, וויך אויס-
געוישט די אויגן אין דערזעהן דעם נגיד קוקט אויף אים, האָט ער וויך
געשווינד אויפגעהויבן פֿון דער ערד, אָנגעהויבן בעלעבעטשטן מיט דער
צונג וון זין שטיינער איז.

— בין נאָר נים אָנגעהויבן שלאָפֿן, אלין געטראַכט האָב איך, טאָמער
חלילה, וון איך בין א יוד, מין דוד-ליב מע זאָגט מיר מער פֿון אכטצעהן אלט,
מיט די קינדער וואָס וועט זין?

— אַבוסעל א לשון, בּרענגן זאָל ער; מאַכט בערויל דער רויטער צום
נגיד, א רעכטער שלום-מול; אידר קאָנט פֿאַרשטעהן, אז איך בין קענען
אידם דער נגיד; דאָם האָט ער מיר צו פֿערדאַנקען, וואָס זין דוד ליב האָט
איצט אַזא שטעלע אין קאָן אויסהאלטען קיין עין הרע אַזא נעוונדעל פֿון אכט
פּיקערס.

— נישן, קערט אידר מיינען, — פֿאַררוכט אידם העניך מיט זין איבער-
געקערט לשון אויף דער לינקער זייט —, צייוו ברידער מיט א מאמע איין אלטע,
אין א מידעל פֿון א יאהר דרייצעהן דיענט, און נאָך א בחורל א קלענערס
אין א קליין בלומ׳שט, און נאָך מיידלינ׳ך צייוו קלינגע, מיט איינעם אין תורה
א יונגערער, הינט וואו בין איך?

— דו ביזט אין דער ערד; מאַכט צו אידם בערויל, ביזט נעזונן א בהמה
און וועסט בלייבן א פֿערד; אזוי וון אידר קוקט אידם אָן אָט דעם פּעטאַך-
מאַכט בערויל צום נגיד — האָט ער ברודער דוד-ליב, איז ער א מנוסטער
אקענען אידם, האָם היסט איבריג קלוג איז ער אויך נים, ער איז א מיטעל-
מעסיגער, האָם היסט נים קיין נרויסער חכם און נים קיין קליינער נאר. איין
מעלה האָט ער — ער איז אנשדרלכער, האָם היסט וון זענען אלע עהרלי׳כּ
האפֿען נישט קיין ביינעל פֿונם מארק. קומט צינהן צו מיר איין מאל דוד-
ליב און דערצעהלט מיר א נאנצע מעשׂה: באשר אין הימען האָט וויך אויסגע-
בויעט א צוקערנע, און וו נעדאַר, די ציקערנע היסט דאָם, צו רפ זלמן רא-
דזמישלער, און רפ זלמן ראדזמישלער איז א סאדזגירער חסיד, און איך בין
א סדזגירער חסיד, און זין פֿאטער בענו טעלעלעקער, עליו השלום, איז
געווען א סדזגירער חסיד, בכן ויהל ער, דוד-ליב היסט דאָם, איך זאָל מיך
זהרען מיט רפ זלמן ראדזמישלער און זאָל בי אידם פֿועלן אפֿיר וועט
ער אידם צוזאָמען, חוד-ליב היסט דאָם, קיין היסען אויף דער צוקערנע, אידם
נעבען עפּיס א שטעלע. „וואָם פֿאר א שטעלע כדומה למשל קאָסט דו, זאָ איך,

פֿאַרטרינקען“ ?וואָס עֶר צו מיר, וואָסעֶר סינט איז, וואָנט עֶר, אַבי אַ שטאָ־
לץ“. „שטעהן זאָלסט דו, זאָ: איך, אין געהאַקטע וואונדען, וואָס קאָנסט
דך“? „וואָס איך קאָן, וואָנט עֶר, איך קאָן אַלסדינג: איך קאָן אי חשבונען,
אי רעכענען, אי בוכהאַלטערייע, אי שרייבען, אי פֿאַרשרייבען“... זאָ, זאָ
איך, האָסט דו דאָס אַלסדינג אויסגעלערנט וויך“? „פֿון זיך אַליין“, מאַכט
עֶר צו מיר און נעמט אַרויס פּאַפּיר און ניט מיר, איך זאָל בעזייַען
רב זלמנען זיין כתב. בקצור, וואָס טויג אַיך, עֶר האָט מיר אַזוי לאַנג דער־
קוטשעט, ביז איך האָב איהם אויסגעבעטלט אַלע בייזע חלומות און האָב זיך
אַוועקגעלאָזט קיין הייסין צו רב זלמן ראַדאָמישלער, און דוקא זוי זאָנט עֶר,
דמן איוואַנאָוויטש, מיט די רגלים. געקומען קיין הייסין צו רב זלמנען — לאָוס
מען מיך ניט פֿאַרגין. וואָס איז די מעשׂה? זאָנט מען מיר: אוֹיב איך בין געקומען
גלאַט אַזוי, האָט רב זלמן קיין צייט נישט, און איך דארף האָבען „פּא
דיעלי“, זאָל איך מיר מטרוח זיין אין קאָנטאָר אַרײַן. בין איך מיך מישב:
פֿע, סע שטעהט מיר ניט אָן די גאַנצע מעשׂה: וואָס איז דאָס פֿאַר אַ דנורים —
גוטא קיין צייט? פּא־דיעלו? קאָנטאָר? בײַ אונז, סעדעזערער, געהען נישט
אָן אַזעלעע שטיק: נעדהט, זאָ איך, זאָנט רב זלמנען, אַז איך, בעריל דער
רוסישער פֿון טשפּליק, בין געקומען צו איהם מכוח זעהר אַ נוישטען ענין
און דוקא ניט פּאָ דיעלי און דוקא באַלד, וואָרום איך האָב קיין צייט
ניט“: זאָנט מען מיר: רב זלמן דאַוונט, עֶר האַלט פֿון פֿאַרעכט. אוֹיב
אַזוי, זאָ איך, איז עֶפּעס אַנדערש: דאַוונען פֿון פֿאַרנט דאַרף איך אויך,
חאָטש אפילו אַז מען וויל שמועסען צוריק וואָס געהער זיך אין איינס מיטן
אַנדערען? מע קאָן דאַוונען פֿון פֿאַרעכט און אַבמאַכען בשעת מעשׂה טוי־
זענד געשעפֿטען, נאָר וויַ די מעשׂה איז — אַ נגיד איז עֶר דאָך, און פֿאַר
אַ נגיד דארף מען האָבען דרך ארץ, אַסימן וועט איך בין למשל אַ נגיד
וואָלט פֿאַר מיר די גאַנצע וועלט געהאַט דרך ארץ... בקצור, איך זעץ מיך
אַוועק אָן וואַרט. איך וואַרט אַ שעה אָן צוויי אָן דרײַ אָן דוקא אין
הרוסיען בײַ דעֶר טהור — אַמעשׂה אָהן אַנעק. איך זעה כאַנשען געהען
אויף אָן אָב, דעֶר אַרײַן דעֶר אַרויס. פֿון קוק דערוויל טראָכט מען מאַמא־
וואַרען מיט כל המינים גוטע זאַכען... קלעהר איך מיר: עֶ, דאָס טויג דאָך
אויך כפרות: מע זאָל מיך אַזוי פֿיהרען אין באָד אַרײַן — דאָס שטעהט מיר
שוין ניט אָן, און בין מיך מישב, וואָס וועל איך וואַרטען אויך נכוה, אַנעמען
אויך די שהיר און אַרײַן גלײַך אין שטוב אַרײַן און „שלום עליכם רב
זלמן!“ „עליכם שלום, פֿון וואַנען איז אַ יידי?“ „פֿון טשפּליק, זאָ איך, איהר

דאָס מיך ניט דערקענט? בערוהל היים איך, געוואָן אינאיינעם אמאל אין סא־
דענרע". „סע קאָן זיין, מאכט ער, נאָר איך האָב אייך ניט דערקענט אזן
קאָן אייך איצטער אויך ניט, סיאיז בײַ מיר, ואָכט ער, ניט פֿאַר אַיך געדאכט
שטארק געשלאָגען דו ראיה. נעוואָן ואָכט ער, בײַ מאַנדעלשטאַמען, מיר
פֿאַרשרײַבען שוואַרצע בריוולעך אזן אָנגעואָכט, איך זאָל ניט לויענען נאָר ניט
אזן ניט שרײַבען אזן הונדען זיך פֿון דער שײַן"... ער, טראכט איך מיר, רב
זלמן, איהר פֿאַרגעדט מיר די צייכן"... אזן רוף זיך אָן צו איהם: „הערט
זשע אויס, רב זלמן, די מעשה דערפֿון איז אזוי, בענין האָט איהר דאָך גע־
קענט מסהמא? מאכט ער צו מיר: „יאָפֿער בענין?" „בעני טעלעלעקער",
זאָג איך פֿין מײַנפֿלינק? „נוין, מאכט ער, איך הער דאָס ערשטע מאל אזוי
נאָמען טעלעלעקער". „יאָ טויג מיר, זאָ איך, רב זלמן, פֿילע תנועות?
איהר האָט איהם נאָנץ גוט געקענט, מיר האָבען אינאייניעם, זאָ איך, ער־
מהונקע מיט איהם ווען אין סאַראַנצ, אזן געטאַנצט בײַם חענדן אויפֿן
טיש אזן ניט איין מאל אפֿילו געקישט זיך, לאָז ער זען ווייט אפּגעשיידט,
ער איז שוין אויך הער אמתער ייעלט, דא ניט לאַנג געשטאַרבען אייך
צו לינגערײַ יאָהר". דערהערט די האָוונע ווערטער געשטארבען, ווערט מײַן
רב זלמן נאָר אינאַנדער טענגש — די גזירות האָבען פֿנים שטאַרק מורא
פֿאַר'ן טויטן! — אזן חופֿט זיך אן צו מיר: „ואָס זשע ווילט איהר פֿון
מיר?" „ואָס זאָג איך, ואָל איך וועלען? איך ווייל נאָר מקיים זיין צוואַת
המת; הער ראָזשער בעני טעלעלעקער, עליו השלום, האָט אפּאר שעה פֿאַר'ן
טויטן צוויפֿלען מיך אן נאָך זיהען אזן דערצאהלט אמעשה, אז ער איז
נעוואָן בײַ אייך אפּאר מאל אין הייסן, געוואלט מיט אייך עפּעס איבערשמו־
עסען, האָט מען איהם ניט צוגעלאָזט, אזן מחמת ער איז נעוואָן אמענשיל,
פֿערשטעהט איהר מיך, אשטילם, לאָז ער מיר מוחל זיין, אָהן חכמות, האָט
ער נעוואָהנען מע לאָזט ניט צו, האָט ער פֿאַרקערעוועט דעם דישעל אזן
מאַרש צוריק אַהיים. אצונד, אז ער האָלט בײַ נאָהן אין אַזא וויטער נסיעה,
ואָס צוריק קומט מען שוין ניט, נעוועגעט ער זיך מיט איטליכען בעזונדער
אזן לאָזט נריסען פֿריהער דעם רבין אזן נאָכרעם אייך אזן בעט, מע זאָל
אייך איבערגעבען, אז ער פֿאַרלאָזט זיך אין נאָנצען אויף אייך, אז איהר וועט
מסתמא די אלמנה מיט די יתומים ניט פֿאַרלאָזען". „ואָס זשע קאָן איך פֿון
זייערט ווענען טהון?" מאכט ער אזן נעמט זיך צו הער קעשענע. טראכט
איך מיר: אַנדכה? צדקה תציל ממות? סע: „ווייל איך אז איהר זאָלט,
זאָג איך, צינעמען זיין עלטערען זוהן דוד ליב'ן, איהם געבען עפּעס אַ שטעלע".

אַ נגיד, אַז עֶר דערהערט דאָס וואָרט, „שטעלץ", בעקומט עֶר דאָס שלאָג. „חי קאָמט צו מיר אַ שטעלץ? וואָ האָב איך הײַנט שטעלצעס? פֿאַרנטשען אַלץ שטעלצעס"! „דאָס וועט איהר, זאָג איך, דערצעהלען אַנאַנדערען אין מיט מיר טאָרט איהר אַזאַ שפּראַך נית רעדען אין בענים יונעל בעדארפֿט איהר צונעמען טאָ אָהן אַ שום תּירוץ. עֶר קאָן, זאָג איך, חשבונ'שען אין רעכענען אין בוכהאַלטערײַ אין שרײַבען אין פֿאַרשרײַבען, אין הײַסט, זײַט מוחל, געבען אַ בײַסעל בראָנפֿען אין עפּעס ציבײַסען, וואָרום איך האָב נאָך הײַנט אין מײַן מויל נישט געהאַט".

בקצור, וואָס זאָל איך אײַך לאַנג מאַרך זײַן — די סאַראָנעדער תּענען בײַ זיך פֿראָסט, עֶר האָט מיר צוגעזאָגט, אַז עֶר נעהמט איהם צו, און איך האָב עולה תּל געוועזן אַהײַם אין האָב צוגעשיקט צו איהם הונד ליבען, אין עֶר האָט זיך דאָרט פֿריהער אַ בײַסעל אָפּגעהאַלטערט, וואָרום רב זלמן האָט איהם געזאָגט, אַז עֶר־מוז איבערערען פֿריהער כּיטין זײַן, מיט רב יוסלען, און רב יוסלע איז ניטא. נאָכהער אַז ס'איז נעקומען רב יוסלע איז ניט געווען רב זלמן. — וואָס טויג אײַך מעשׂיות, מע האָט איהם צוגענומען אין עֶר איז הינט דאָרטען נאָר אַ גאַנצער פֿלאָקענשיסער.

— אַ קאָסירער, פֿאַרזעצט איהם העניך אין ניט צו פֿאַרשטעהן אויף זײַן לשון, וואָס בעדײַט קאָסירער: עֶר פֿאַרנעהמט זיך מיט נעלד הײַסט דאָס, עֶר נעהמט צו נעלד און ארוים גיט עֶר נעלד.

— אַ דאַנק דיר, וואָס די האָסט זיי קלאָר נעמאַכט וואָס הײַסט קאָסירער, אַ ניט וואָלטען זיי ניט נעוואוסט, מאַכט צו איהם בעריהל דער רוימער אין נעהמט צום עסאָפ אין טהוט איהם אַ טאָרע בײַ דער סוויטש אין העקט איהם אויף.

— עי, לאָזורע, מיטן קאָפ זאָלסט די אָנלויפֿען, פּאָרא נאַ פּאָהמעלע!

און לאָזורע פֿאָלגט איהם, שטעהט אויף פֿאַהאָלי פֿון דער עֶרד, פֿאַרשטעלט זיך מיט דער האַנד און קוקט אין הימעל אַרײַן, וואו האַלט די זון, נעמט דאָס שטעקען, צעהלט איבער די דרײַ אַרעסטאַנטען, און לאָזט זיך אין וועג אַרײַן.

קאפיטל ט.

דער נגיד שלאָנט זיך על חטא.

די זון האָט שוין געהאַלטען ווײַט באַרג אַראָפּ אינם שפּאַציר איבערן מיעפֿען בלוען הימעל, די הינ האָט אָנגעהויבען וועלען אַפּיסעל קלענער,

אין דער עשאפ האט געהאלטען בי אריינצוקומען קיין גראנאוו – דער ער־שטער פונקט פון זייער נסיעה, און בכדי מע זאל קומען פארטיג אויפן אָרט, האבען זיך אלע דרי ארעסטאנטען אײַנגעשטעלט אונטערען ששאדט נעבען א ווינשמיהל מיטן פנים צו מזרח דאהינען מנחה, און לאזורע אי־ נעשטאנען אָנגעשפארט אויפן גרויסען שטעקען, וואס מיטן אייזערנעם שפיץ פון אונטען, האט היטעל פאדרוקט אבסעל צירק אין געקיקט, וי דן יודען שאקלען זיך אין שלאפען זיך מיט דן הענד אין הארצען. געשמא־ קער פון אלע האט נעהאנגט דער נגיד. שלום־בער מעפליקער פון טעפליק האט שוין לאנג מיט אוא כונה נים געהאנדעלט וו אצונד, ער האט זיך באמת נעשלאפען: אשמט, בגדנו, גולנו, מיטן נאנצען הארצען, תרשה נעהאט אויף דעם, וואס ער האט נעזונדיגט פאר לימשען, נעקאנט העלפען אי־ ארעמשען יודען און נים נעהאלפען, נעקאנט איהם גלוקליך מאכען אפשר און האט דאס נים נעשהון. פאר וואס? וויסט ער אליין נים: און ער האט נעזומשען פארצלימכען זיך צו אָט דעם קבצן, בעריל דעם רוימען, און סאיז איהם נעווען ביזי בוזן פאר זיך אליין. אָט דער דאוונער קבצן, וואס האט אליין קוים א טאָג איבערצוקומען האט זיך נים נעפוילט פון יעמעס וועגען נעהן צו פוס, אונטערפאלען צי אגביר, זיך מאכען מיט דער בלאטע, אבי טהון א טובה אנ׳ארעמען יודען, און ער? שלום־בער מעפליקער פון שעפ־ ליק האט נישט גייאלט העלפן, נים זעהען יעמים צרות, קאלט, קאלט ווי אייז, און עס האט איהם שטארק־ששארק פארדראסען, וואס האט זיך אזוי נעמאכט, און מעהר פון אליין האט איהם פערדראסען די מעשה מיטן שהוך אין הייסן אויפן ירדה... ער האט הערפיהלט, או ער, שלום־בער, איז פאר בעריל דעם רוישען אַנרויעד חיב, און אפשר האט ער אַנרויסען חלק אין בעריל דעם רוישענם טאָבאקערם טודט, וואָרום וען ער הערט זיך העמאלט צו זין בקשה, וען ער לייגט צו האָטש אַלויט רחמנות, חאטש איין טראפען ליעבשאפט צו אַנארעמען יודען, בשעת יענעם לינט הער חלק אויפן האלז, וואלט איצט אפשר יענעמם טאבאקער געלעבט און נעווען אפשר גלוקליך?.. און שלום־בער פיהלט זיך, או ער זאל קאנען פארשכמען חאטש וויפיעל סינט איז זין פערפראכען, עפים פרייונדען אַקרבן, מיט וואס נים איז פארשמירען, באפוצען, פארהוילען די דאוונע טפה, וואלט איהם צו־ נעקומען א שטיק נעזונד. נאר ער וויסט נישט, וו אזוי ער זאל דאס טהון? און ער פארטיפט זיך אינס דאוונען אין דאס נאנצע לעבען זינם שעהם אויף פאר זינע אויגען וו פון א קבר אין כמעט דאס ערשטע מאל אויף זין

לעבען טראכט ער וועגן אונלכע זאכען, כמעט דאם ערשטע מאל אויף זיין לעבען דערוואהט ער זיך וויי אין א שפיגעל, ער דערוואהט זיך דורך אין דורך און פארשטעהט ניט, וויי אזוי איז ער געווען בין אהער אזוי בלינד? וויי אזוי האט ער געקאנט מיינען אויף זיך, אז ער איז אנשהרלכער יהד אין אלייטישער מענש? וויי אזוי האט ער געקאנט מיינען, אז ער איז יוצא דערמיט, וואם ער דאזענט אלע טאג: אין וואם ער רוקט ערין אמאל א האר-טען דרייער א נדבה?..

און דער טעלעפאנער גיבט שלום-בער טעלעפאנער פין טעלעפיק הויבט זיך אן דערמאהנען, וויי אזוי ער האט „געטהן צרקה", זיך געדינקען פאר איטלכען גראשען, וואם מע האט בי איהם געריסען וויי מיט צוואנצען, און ער דערמאהנט זיך, וויי אזוי ער האט ארייגעגעבען אמאל א ספר תורה אין שול ארין, נעטהון דאם פאר זיין נשמה, מחמת ער האט גישט קיין קינדער, האט ניט קיין קריש, געמאכט א סיום התורה, ניט געוושאלעזעט קיין לעקאך און בראנפען, געהולעט א גאנצע נאכט, אין אויך מארגען, אז דער סופר רב שמשון איז געקומען צו איהם בעצען אגמילות חסד, האט ער איהם אבגע-חאט וויי א טוידטען... וכדומה אזלכע „מעשים טובים" הויבט ער ען דער-מאהנען זיך אצינד, און ער ווערט פארברענט פאר בושה פאר זיך אין פאר א סך אזלכע שענע יודען גידים וויי ער, וואם ווענען פארקאכעט אין זייער-נעלד, וואם קענען זיך מיט דעם ניט צושויידען. אין שלום-בער דער-פיהלט, אז זיין נשמה איז בין אהער געשלאפען, אז זיין הארץ איז געלעגען ערגיץ אונטער א פרעס, מיט אייז בעדעקט. קיין קאפ וואזימקייט, קיין בראקול רחמנות: און עס ווילט זיך איהם עפים טהון אצינד פין בעריכם וועגען, עפים אזלכם, וואם זאל פארדעכטיגען דעם גרויסען פעהלער, פארשעבען דיר גרויס עבירה קעגען איהם, אבווישען זיין שולד: נאר ער ווייסט ניט, וואם ער זאל טהון און וויי אזוי ער זאל דאם טהון, אין ער לאוט זיך אראב נאגין טיף צו זיך אין הארצען, אין דער נשמה ארין, אין פארשטעהט ניט בכלל, וואם איז געווען בין אהער זיין לעבען אוף דער וועלט אין וואם האט ער דא מתקן געווען? אבגעלעבט ערקם און פיפציג יאהר, מעהר ווי דרי פערטיל פון זיין לעבען, געפירט אלאנגע מלחמה, געקלויבען אגראשען צו אגרא-שען, נישט געבעטען יענעם, נישט פארגינגען זיך אליין, פין וועמענם וע-גען וועט דאס אלסדינג זיין? וועמען וועט ער דאם איבערלאזען, אז קיין קינ-דער האט ער ניט, און די קרובים ווענען איהם שונאים, ווי זאלען קאנען וויי-טען ווי איהם דערטרונקען אין אלעפעל וואסער: אין שלום-בער הויבט

אָן אונטערפֿירתָען אַ חשבון צו אַלץ, וואָס עָר האָט געטהון אין אירפֿערקלעָרתָן, פֿאַר וואָס האָט עָר אַזוי פֿיעל שׂונאים? פֿאַר וואָס האַלט נישט פֿון אירם דיִ וועלט? און עָם שטעהָען אויף פֿאַר אירם זכרונות שוין לאַנג פֿאַרגעסעָנע, און מחשבות וואָס זענען געלעָגען בּיי אירם בּיז אַהעָר טיעף אויפֿן דעק פֿון זיִן נשמה, און עָם וועָרט אירם קאַלטמיטיג אויפֿן הארצען... און עָר גיט זיך האָם וואָרט אויף דיִ עלטערע יאָהרען חאָטש פֿארבעסעָרען זיך און זיִן נשמה חאָפֿט זיך אויף, און זיִן הארץ וועָרט צוגענגען, און אין זיִנע אויגען וועָרט ליכטיג – עָר דערוועָהט אַוועָלכס, וואָס עָר האָט בּיז אַהעָר ניט גענוהלט, עָר פֿיהלט זיך וויִ אַ נייגעבאָרענער, עָפּעס אַזוי פֿרישׂ אין לעבּעדיג, וויִ נאָך קיין מאָל נישט אין זיִן לעבּען.

אָבּגלייכטיגט מנחה לאָזען זיך אונטערע פֿארשׂוינען מיט'ן עשׂאָפּ וויִטער אין וואָג אַרײַן. בּעריל שפּרינגט אונטער מיט איין סוס, מאַכט חוק פֿון העניִדן, און דער נייד נעדט פֿאַרטראַכט, אַלע מאָל נוכער און נוכער. זיִן קאָפּ איז איצט פֿול מיט מחשבות, זיִן הארץ פֿול מיט געפֿיהלען; עָפּעס קלעָהרט עָר, עָפּעס טהוט עָר, עָפּעס בּויט עָר.

– וואָס לויפֿט איהר אַזוי? מאַכט צו אירם בּעריל דער רויטער, איהר פֿאַלטט אַזוי, אַז איך קאָן איהר מיט מיין קראַנקען פֿוס ניט אינהאָלטן.

סאיז אַייך שווער צו נעהן, רב בּעריל? אַזוי מאַכט צו אירם דער נייד מיט אַזא חיוכקייט, וואָס עָר האָט דאָס פֿון אירם נאָך קיינמאָל ניט נעשׂעהן; האַלט זיך אָן בּיי מיר, נאַט אַייך מיין האַנד, רב בּעריל, אם ירצה השם, אז מיר וועלען קומען בשלום צוריק אַהיים, ואַלט איהר בּיי מיר זיִן, און דו אויך העניִדן, וואָרום אין דאַרף אַייך ועהר טיישׂ האָבּען, אין דאַרף אַייך עָפּעס וואָגען.

בּעריל האָט ניט פֿארשטאַנען וואָס פֿאַר אַ נויטיגע זאַך בּעדאַרף עָר זיִ וואָגען? און פֿאַרוואָס עָפּעס אין דערהיים דוקא? פֿאַר וואָס זאָל עָר עָס ניט וואָגען בּאַלד? און בּכלל וואָס איז עָר עָפּעס פֿליצים נעוואָרען אַזוי וויִנד אין האָפֿערדיג?..

פֿון העניִדן שמועסט מען ניט; יענער האָט נאָר געעפֿענט דאָס מויל, ניט פֿארשטאַנען, וואָס הייסט אירם דער נייד קומען? עָר האָט זיך אינגעשׂטעלט און האָט אַ וואָג געטהון:

– אויב נאָר עָר וועט רחמנות האָבּען דער אויבערשטער, רוד ליב מיינער וועט אַרויס...

— סאי וסאי מאכט צו איהם דער נגיד, סאמער אפילו ניין — נעם איך איהם אויך זיך, דאס היימט אייך נעם אויף זיך, אלעמען נעם איך אויף זיך... האלט זיך אן אן מיר. רב בעריל, ס׳איז אייך שוועהר צו נעהן...

* * *

אז דער עשאם איז ארײַנגענגען קײן נראנאָ, איז שוין די זון נע־וועזן אַ פערטל־אנגענג, איבערהעלאט נאך זיך אַ סימן, אַ גרויסען נילדענעם פאס אויפ׳ן ברעג הימעל, און בעגענעט האט מען אונזערע פארשוינען מיט מזוזק — אַ גאנצער קאהר, וואס איז געווען אויסגעמישט פון אַקוואקען פון שאבעס און פון אַמעקען פון דער טשערעדע שאף אין צייטען, וואס האָ־בען אויפגעהויבען אַ מורא׳דיגען שטויב — און דאס איז נעווען דאס גליק, וואס איבער די גראנעווער צייגען האבען די גראנעווער יודען דורכגעלאזט דעם עשאם נישט בעמערקט אפילו, ווען מע האט דאָ דורכגעפֿוהרט פארבי גראנאָ; אַ ניט וואלטען זיי די גראנאָווער יודען דארט מקבל פנים נעווען מיט ווײן זעלבען כבוד און ארויסגעגאלויט מיט דעם זעלבען פארהאד, ווי מע האט זיי מקבל פנים נעווען נאכדעם אין מיחאילאָוקע, אין מישטוקע, אין קראסנאָפילקע. אין זהאקאָוויץ און אין די אלע איבערישע עשאמנע פונקטען, וואס צווישען טאָפליק און צוויושען הייזן.

ס׳א לינען.

ס׳אַ לִינֶען

(ריאלאָג אין גאליציען)

יהר פֿאָדערט דאַכט מיר קיין קאָלאָמעאַ?

— פֿון וואַנען וויסט איהר אַז קיין קאָלאָמעאַ?

— איך האָב נעדאַרפֿט, איהר האָט געדאַרפֿט מיטן קאָנדוק-טאָר. איהר זאָגט טאַקי אַ קאָלאָמעאַר, צי איהר פֿאַדערט נור קיין קאָלאָמעאַ?

— טאַקי אַ קאָלאָמעאַר, וואָס איז דאָס?

— גאָרנישט, גלאַט אַזוי, איך פֿרעג. עפּעס אַ הינפֿשע שטאָדט קאָלאָמעאַ?

— וואָס איז שייך אַ הינפֿשע שטאָדט? אַ שטאָדט וויַ אַלע שטאָדט אין גאַליציע, אַ פֿיין שטאָדטיל, זאָהר אַ פֿיין שטאָדטיל!..

— איך מיין צי ס׳איז פֿאַרהאַן בײַ אייך עפּעס פֿיינע מענשען, נגידים?

— פֿאַרהאַן אַלערליי: פֿאַרהאַן נגידים, פֿאַרהאַן קבצנים. געווינטליך מער קבצנים וויַ נגידים.

— דאָס איינענע וואָס בײַ אונז. אויך איין נגיד קיין עין הרע טויזענד קבצנים. בײַ אייך אין קאָלאָמעאַ האַרף זיין אַ נגיד פֿינקעלשטיין?

— פֿאַרהאַן אַ נגיד פֿינקעלשטיין. וואָס איז? איהר קענט איהם?

— קענען קען איך איהם נישט, נאָר איך האָב געהערט. הויסט ער נישט רב שעיה?

— רב שעיה. וואָס איז דאָס?

— גאָרנישט, גלאַט אַזוי, איך פֿרעג. ער איז טאַקי אַזאַ גבֿיר וויַ מיר זאָגט, אַז דער רב שעיה?

— איך וויס? זיין געלט האָב איך נישט געזעהלט. וואָס פֿרעגט איהר זיך אַזוי נאָך? איהר דאַרפֿט וויסען אײַנעמען קרעדיט?

— נייַן, גלאַט אַזוי. ער האָט, זאָגט מען, אַ מאַכטאָר.

— עֶר האָט דרַי טעכטער. אפֿשר מכּח אַ שׂדוך? וויפֿיל האָט מען אײַך געוואָלט גיט עֶר נדן דעֶר טאָכטער?

— דאָ האַנדעלט זיך גיט וועגן נדן, סתּרישטעהט איהר מיך; מע שמועסט פֿון דעֶר שׂטוב שמועסט מען, וואָס פֿאַר אַ שׂטוב איז בײַ דעם רב שעיה פֿינקעלשטיין? וואָס פֿאַר אַ הויז הויסט דאָס?

— וואָס זאָל זײַן פֿאַר אַ הויז? אַ הויז ווי אַלע העזער. אַ יודישע שׂטוב, אַ פֿײַנע שׂטוב, אַ חסידישע, זעהר אַ פֿײַנע שׂטוב; מע זאָגט אסולה, אָן מכּה יודישקײַט איז בײַ אִיהם די לעצטע צײַט... נאָר ס׳אַ לוגען!

— וואָס איז אַ לוגען?

— וואָס מען זאָל גיט זאָגען, איז אַ לוגען. קאָלאָמעַא איז דאַרפֿט איהר ווסען אַ שׂטאָדט פֿון סאַמע לוגנערס.

— איז טאַקי מהאי טעמא פּדאי צו ווסען, וואָס זאָגט מען למשׁל אוֹיף זײַן שׂטוב?

— מען זאָגט, אַז ס׳איז שׂוין נישט דאָס וואָס אַמאָל. למשׁל אַמאָל פֿלעגט מען דאָרטען פּסח האַלטען שמורה... עֶר אַליין פֿלעגט גאָר פֿאָהרען ציהי מאַל אין יאָהר צום רבין, אין הינט... הינט איז שׂוין גיט דאָס...

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס דען האָט איהר געוואָלט? מע זאָל שׂוין אַראָפּגיין באָרד און פּאות און עסען חזיר בפרסיה?

— איהר זאָגט „מע זאָגט", האָב איך געמיינט מי יודע וואָס מע זאָגט; דעֶר עיקר איז דאָך, אויב דעֶר מענש אַליין איז אַ מענש, דאָס הויסט, איך מיין צי איז עֶר, אָט דעֶר רב שעיה פֿינקעלשטיין, מיין איך, עפּעס אַ פֿײַנער, אַ ליטוישער מענש? אָט דאָס מיין איך.

וואָס איז שׂייך אַ ליטוישער מענש? אַ מענש ווי אַלע מענשען. אַ פֿײַנער מענש. למאי זאָל איך זאָגען? אַ גאַנץ פֿײַנער מענש; מע שמועסט אסילו בײַ אונז אַז עֶר איז אַ פּיסעל... נאָר ס׳אַ לוגען!

— וואָס איז אַ לוגען?

— אַלסדינג וואָס מע זאָגט אוֹיך אִיהם איז אַ לוגען; קאָלאָמעַא איז אַזאַ שטאָדט וויאָס מע האָט ליעב רעדען איינס אוֹיף דאָס אַנדערע; ווײַל איך גיט נאָכאָגען, ווארום דאָס הויסט שׂוין לשׂון הרע.

— זײַ באַלד אַז איהר זײַט אַ ס׳אַ לוגען איז דאָך שׂוין אויס לשׂון הרע.

— מע זאגט אז ער איז... אבוסעל... אַ דרעהער.

— ס דרעהער? וואָרעם יוד איז אַ דרעהער. צ יוד דרעהט. אידר זאָגט דאָן נישט קיין דרייהער?

— אַ דרעהער צו אַ דרעהער איז נישט גלייך. אויך אידם זאָגט מען, פֿאַרשטאַהט אידר מיך... נאָר סיאַלינגען!

— וואָס זשע אייענטלעך זאָגט מען אויף אידם?

— אידך זאָג דאָך אַיך אז סאַלינגען!

— וויל אידך וויסען דאָס לינגען, וואָס מע זאָגט.

— מע זאָגט, אז ער האָט שוין דרי מאָל געשטאָלט זוך, נאָר סאַלינגען! אידך ווייס נאר פֿון אַיין מאָל.

— אָט דאָס איז גאָר? וואס האָט אידר געוואָהנען אַ סוחר זאָל זוך נישט שטעלען? אַ סוחר, האַנדעלט אזוי לאַנג ביז ער פֿאַרהאַנדעלט זוך; אַ סוחר, אַז ער שטאַרבט אַוועק נישט נעשטאָלטעדיוד, איז אַ סימן אז ער איז געשטאָרבען פֿאַר דער צייט. וואָס? נים אזוי?

— אַלץ הויסט בייַ אידך נעשטאָלט? אויך אידם אַ זאָגט מען אז ער האָט זיך מאוס אַוועקגעשטאָלט, אַראָבגעלאָזט די ממתקים אין אַרויסגעשטאָלט דעם וועלט אַ פֿיין. אידר פֿערשטעהט?

— נישט קיין נאַרישער מענש אַ פּנים. נו, אין אויסער דעם גארנים?

— וואָס נאָך האָט אידר נעוואָלט? ער זאָל קוילען מעגשען? בעגעהן קרימינאַל? מע דערצעהלט אפילו בייַ אונז אויך אידם יאָ עפּעס זעהר גוט קיין שענע מעשה... נאָר סאַלינגען!

— דהיינו וואָס פֿאַר אַ מעשה?

— אַ מעשה מיט אַ פּריץ... אַ נעבעכער מאַן!

— וואָס פֿאַר אַ מעשה מיט אַ פּריץ?...

— עפּעס אַ פּריץ דאָרטען... קוויטלעך ...וויים אידך וואָס קאַלאָמעאַ קאָן אויסטראַכטען! אידך וויים, אז סאַ לינגען!

— אז אידר וויסט, אז סאַ לינגען, וועט דאָך עם אידם נים שאַטען.

— ער האָט, זאָגט מען, געהאַנדעלט מיט אַ פּריץ, ווידר אַ רייכען פּריץ, נעמען בייַם פּריץ אַ חשוב, אַ גרויסער חשוב. דערהייל איז דער פּריץ געשטאָרבען, האָט ער צוגעשטעלט אויך אידם אַ פּאָר קוויטלעך; איז געווארן ער אַ נעוואַלד אין שטאָדט: פֿון וואַנען האָט זיך געמאַכט צו אידם קוויטלעך, אז דער פּריץ האָט זונט ער לעבט נים אויסגערעכענען קיין פּאָפּיר... קאַלאָמעאַ, דערפֿאַר אידר וויסען, איז אַ שטאָדט, וואָס גים אַכטונג...

— נו?

— נו, נו. האָט עֶר נעָהאַט אויף זיך אַ פּעקל...

— אָט דאָס איז נאָר? יעדעֶר יוד האָט אַ פּעקל. אידר האָט אַמאָל נעָזאָגן אַ יודעֶן אָהן אַ פּעקל?

— דעֶר האָט אָבּער אויף זיך נעָהאַט, זאָגט מען, דרײַ פּעקלעך.

— דרײַ פּעקלעך? דהיינו וואָס נאָך פּאַר פּעקלעך האָט עֶר, זאָגט מען, נעָהאַט אויף זיך?

— מיט אַ מיהל האָט עֶר, זאָגט מען, נעָהאַט צו טהון, נאָר דאָס איז שוין נעָווֹיִם אַ לענגעֶן.

— איז זי אָבּנעָפּרעָנט נעָוואָרעָן מן הסתם, האָט מען נעָזאָגט אויף אידם, אַז דאָס האָט עֶר אַליין נעָמאַכט בּוֹרא מאוֹרי האֵש, מחמת די מיהל איז שוין נעָווען אַנאַלמעָ, האט עֶר זי גוט סעָקורירט, בכדי עֶר זאָל קאָנען שטעָלען נאָכדעָם אַ נייַע?

— פּון וואַנען וויסט אידר, אַז ס׳איז אַזוי נעָוהען די מעשׂה?

— וויסען וויס איך ניט, נאָר איך בין מיך משׂער, אַז אַזוי האָט נעָמוזט זיין די מעשׂה.

— אַזוי, וויסט דאָס, שמעָסט מען בייַ אונז אין קאָלאָמעָא, נאָר ס׳אַ ליגען. איך קאָן אַייך נעָהן שווערען, אַז ס׳אַ ליגען!

עס אַרט מיך ניט ס׳זאָל זיין אַנאַמת. וואָס נאָך האָט עֶר נעָהאַט זאָגט אידר, פּאַר אַ פּעקל אויף זיך?

— איך זאָג? די שטאָדט זאָגט. נאָר דאָס איז שוין נלאַט אַ פּריטשעפּע אַ בלבול, אַ רוינעָר בלבול.

— אַ בלבול? פּאַלשט מינץ?

— נאָך עֶרגעָר.

— וואָס קאָן שוין זיין ערגעָר?

— אַ בוזן׳ט צו דערצעהלען הערם קאָלאָמעָא קאָן אויסטראַכטען! פּוסטע מעָנשען... לויטיג־נעָהערם... אוּן אפשר איז דאָס נעָהען אַנאַנעָשטעָלטע זאַך מע זאָל קאָנען צאָפּען נעָלד? אידר וויסט ניט? אַ קליין שטעָדעלע אוּן אַ נגיד האָט שוֹנאים...

— עֶר האָט נעָהאַט צו טהון אודאי מיט אַ דיענסט?...

— פּון וואַנען וויסט אידר? מע האָט אַייך שוין דערצעהלט?

— דערצעהלט האָט מען מיר נישט, נאָר איך שטוים מיך שוין אָן. עס האָט אידם נעקאָסט מסתמא א שענע פּאָר קרייצערס אָט דאָזיגער בלבול.

— לאָמיר זיך וינשען דאָס בעסערע פּערדינגען אַלע וואָך, איך בין אייך נישט קיין שׂונא, וואָס אידם האָט דאָס נעקאָסט, חאָטש ער איז דרינען נאָט די נשמה שולדיג. אַ קלײן שטעדטיל... א יוד א נגיד... עס נעהט אידם גוט... מע פֿאַרטינט אידם ניט... פּשוט מע פֿאַרגינט אידם ניט...

— מעגליך. האָט ער עפּעס פֿיינע קונדער, לייטישע? דרײַ טעכטער האָט אידר דאָס זיך נעוואָגט?

— דרײַ. צוויי אויסגענעבענע אין אייגע א מיידעל. פֿיינע קונדער, עדער פֿיינע קונדער... אויך די עלטערע האָט מען אפּילו, אַז... נאָר ס׳א לינגען!

— דהיינו וואָס זאָגט מען אויך זיי?

— איך זאָג דאָך אייך אז ס׳א לינגען.

— איך וויים אז ס׳איז א לינגען. איך ווייל אָבער וויסען דעם לינגען.

— אז אידר וועט וועלען אויסהערען אלע לינגענס, וואָס געהען בײַ אונז אין קאָלאָמעא, וועט אייך ניט קלעקען קיין דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט. אויך דער עלטערער, זאָגט מען, אז זי געהט מיט די אייגענע האָר, קאָן איך אייך ערות זאָגען אז ס׳איז לינגען, וואָרום זי איז נאָר ניט אזוי געבילדעט אז זי זאָל טראָגען אייגענע האָר. אין אויך דער צוויטער טאָכטער האָט מען גלאַט אויסגעמאכט, אז נאָך מיידעלוויז... נאָר וואס קאָלאָמעא קאָן אויסטראכטען? ס׳א לינגען!

— כדאי צו הערען, וואָס מע קאָן בײַ אייך אין קאָלאָמעא אויסטראכטען?

— איך זאָג דאָך אייך, אז קאָלאָמעא איז א שטאָדט פֿון סאמע לינגערס, און פֿון בארעדטערס, און פֿון לאנגע צינגער. אידר ווייסט נישט, אין א קלײן שטעדטיל אז א מיידעל שפּאצירט איינע אליין בײַ נאכט איבער דער גאס אין דער פֿינסטער מיט א יונגען מאן, ווערט שוין א טראראם: וואס האָט א מיידעל צוזמצוגעהן אין קאָלאָמעא בײַנאכט איינע אליין מיט א פּראָווינצער?

— אָט דאָס איז נאָר?

— וואָס נאָך האָט אידר נעוואלט? זי זאָל מיט אידם אנטלויפֿען אין מיטן יום־כפּור קיין טשערנאָוויץ, אזוי ווי מע זאָגט די קלעזנערע האָט אבגעטרוין אַ שפּיצעל?

— וואָס פֿאַר א שפּיצעל האָט דען אבגעטרוין די קלעזנערע?

— נישט פּראַי כלעבּען נאָר נאָכדעמצעהלען אַלע ששה־עשרים, וואָס געהען אַרום בײַ אונז אין קאָלאָמעא. איך האָב פֿײַנט נאָכדעמצעהלען אַ לינגען!...

— איהר האָט שוין דעמצעהלט אַזוי פֿיעל „לינגענס", דעמצעהלט שוין דאָס לינגען אויך.

— איך דעמצעהל נישט מײַ נע לינגענס, רב יוד, איך דעמצעהל יע־נעמס!... און איך פֿערשטעה גלאָט ניט, וואָס פֿרעגט איהר וועך אַזוי שטאַרק נאָך אויף איטלעכען בעזונדער, וויַ א פּראָקוראָר? איהר זעגט דאָכט מיר אַ יוד וואָס האָט לעבּט נור אויסגאַפּען, אויסגאַרשען, אַרויסצוהען בײַ יענעם דאָס דם התמצית פֿון דיַ בוינעד און אַלעס האָט איהר מורא אַרויסלאָזען אַ וואָרט... האָט קיין פֿאַראיבעל ניט וואָס איך זאָ: איך דאָס רייגעם אמת, איהר זעגט שוינט מיר אַ רוסישער יוד, און דיַ רוסישע האָבען אין וועך אַ מאיסע טבע, ווי האָבען לעבּט אַרײַנקריכען יענעם מיט דיַ ששששל אין האַרצען אַרײַן... דיַ רוסישע זענען וויזוי אויס נישט קיין קלוגע באַראַרעם... איבריגענס איז שוין באלד קאָלאָמעא... צייט וועך נעמען צו דיַ וואַכען... זי־יי־ט זשע מחל!